

Slovensko-česká

MLUVNICA,

dle zásad Hattalových

ku

potřebám školským

vypracovaná

od

Vincenca Malika,

pobožných škol učitel'a.

003221

V B. Štiavnici,

tlačom Františka Lorbera, 1851.

REVIZIA

W 103577

Slovenská pedagogická knižnica Bratislava
Sign. Ku 7 225
Prír. čís. 135588

7231(S) - H 451.11 (S) (071P)

Úvod

do
slovenskej dobromluvnosti.

Čo je slovenská dobromluvnosť, čili mluvnica? (Grammatica).

Slovenská dobromluvnosť je umenie dobre slovensky čítať, písať, a hovoriť. Pozustáva z päť častiek, ktoré sú: dobročítanlivosť (*orthoepia*), slovpremenenie (*Etymologia*), slovspojenie čili skladňa (*syntaxis*), dobrovýslovnosť (*prosodia*), a pravopis, čili dobropísebnosť (*orthographia*).

PRVÁ ČÁSTKA.

D o b r o č í t a n l i v o s t i.

Čo je dobročítanlivosť?

Dobročítanlivosť je tá časť mluvnice, čili Grammatiky slovenskej, ktorá nás učí písmeny (*literas*) a jejich prízvuky (*accentus*) poznávať, dobre vysloviť, na skládky (*syllabas*) pravidelne rozdeliť, a odtiaľ pochádzajúce slova dobre čítať.

1. §.

O Písmenách, a jejich rozdeľovaníu.

Kolko má písmen reč slovenská?

Reč slovenská má nasledujúcich 39 písmen: a, á, b, c, č, d, ď, dz, dž, e, é, f, g, h, ch, i, í, j, k, l, l', m, n, ň, o, ó, p, r, s, š, t, ť, u, ú, v, y, ý, z, ž.

I. Poznamenanie. Slováci ešte majú písmenu *ä*, lež obyčajne na miesto nej pišu *a*, alebo *e*, k.p. na miesto *semä*, pamät *tebä*,

sebä, pišü: *sema, pameť, (pamať,) teba, seba*; Češi ale na miesto nej užívajú *e*, alebo *ě*, k.p. *šimě, pameť, tebe, sebe*.

II. Pozn. Češi užívajú tiež písmeny *ě*, a *ř*. Slováci ich ale vyslovujú meko k.p. *vděk* = *vdiek (vdek)*, *tobě* = *tobie*, *pekne* = *pekne*, *řad* = *riad*, *pořádek* = *poriadek*.

Jako sa rozdelujú tyto slovenské písmeny?

Slovenské tyto písmeny rozdelujú sa na samohlásky, a spoluhlásky, (alebo súhlásky). Samohlásek je 12: *a, á, e, é, i, í, o, ó, u, ú, y, ý*. Ostatnie ale jakžto: *b, c, č, d, ď, dz, dž, f, g, h, ch, j, k, l, l', m, n, ň, p, r, s, š, t, ť, v, z, ž* sú spoluhlásky. Z týchto nekte­ré sú meké, a nekte­ré tvrdé. Meké spoluhlásky sú: *c, č, ď, dz, dž, j, l', ň, š, ť, ž*; tvrdé ale sú: *b, d, f, g, h, ch, k, l, m, n, p, r, s, t, v, z*. Tak tiež samohlásky tvrdé jsú: *a, á, o, ó, u, ú, y, ý*; meké ale: *i, í, a e*, čili české *ě (ie)*; strednie je *e (é)*. — Dvojhlásky (*diphthongi*) sú tri: *ia, ie, iu*, k.p. *priatel, viera, umeniu*. Češi užívajú dvojhlásku *au* čili *ou* na miesto slovenského dlhého *ú*, k.p. *soused* = *súsed*, ktorúžto dvojhlásku aj Slováci užívajú v Instrumentálnem páde, k.p. *s peknou knižkou*.

Jako sa vyslovujú samohlásky?

Samohlásky: *a, e, i, o, u, y*, keď nad sebou žiadného znaku nemajú, vyslovujú sa na krátko, k.p. *blato, vec, sila, noha, ruka, ryba*. Jestli ale majú nad sebou položenú rovnú čárku, vyslovujú sa na dlúho, n.p. *méno, stínám, mlýn, lúka, vól* atd.

Jako sa vyslovujú súhlásky?

Súhlásky, ktoré nad sebou žiadnej čárky nemajú, vyslovujú sa tvrdo, n.p. *brada, prst, noha, hrdlo*, atd; jestli ale majú nad sebou, aneb pri sebe položený prí­zvuk vyslovujú sa meko, n.p. *černidlo die Tinte, těla daš Šalb, žena, širak, pořádný (poriadný), prostředek (prostriedek)*, *džuka*, atd.

I. *Poznamenanie.* Meké samohlásky *i, í, e, (ě)* zmekčujú predchádzajúce súhlásky, k. p. *div (dív), čini (číni), krásne = krásně (krásně)*; naproti tomu *y (ý)* predchádzajúcu súhlásku *ě* iní tvrdú k. p. *dým hustý, divné činy (divné čini)* atd.

II. *Pozn.* Češi na miesto slovenského *uo* užívajú *ú*, Slováci na miesto neho obyčajne píšu dlhú *ú*, alebo *ó* k. p. *spůsob (spuosob) způsob, vúl (vuol) = vól, vúl'e (vuol'a) = vól'a* atd.

Čvičenie v čítaníu.

Baran, chvála, činiť, devať, hádzať, džuka, fiálka, groš, iskra, hrst', štrk, vl'k, l'útoš', vól'a, nenávisť, marcipán, opálka, ruža, šabl'a, telo, tetka, úzda, smrť, umučenie, zvonit', žádost', atd. Československý k. p. Dobrý sused, krásně mluví, krásné vtipy, pěkný způsob, divná vůle.

2. §.

O rozdelovániu písmen na skládky (*in syllabas*)
a o šlabikovániu.

Jako sa majú rozdeľovať písmeny na skládky?

Písmeny na skládky rozdeľujú sa podľa nasledujúcich pravidiel:

1) Keď jedna spoluhláska medzi dvoma samohláskami je položená, spojuje sa s nasledujúcou samohláskou n. p. ru-ka, le-ni-vý, cí-sar, o-tec, cé-ra, die-ťa.

2) Jeli viacej spoluhlások ve slove, tehdy jedna k predešej, druhé ale k nasledujúcej skládke prislúchajú n. p. pan-na, le-kár-ňa le-kár-stvo, pán-stvo.

3) Vynímajú sa slova složené (*voces compositae*), a tyto tak sa rozdeľujú, jak sú spojčené, n. p. pod-učený (wenig gelehrt), od-ísť (weggehen), nad-ísť (darunter kommen), po-lu-dnie (Mittag) atd.

4) Keď dve samohlásky jedna pri druhej stoja, rozdeliť sa majú, n. p. za-o-de-ný, na-u-ka atd.

5) Tyto slova: vlna, plný, dlhý atd. šlabikujú sa takto: vl-na, o-pa-tr-ný, pl-ný, dl-hý atd. pretože potajne sa tam vyrozumejú samohlásky e, u, — vel-na, pel-ný, dlú-hý, o-pa-ter-ný atd.

6) Složené písmeny, pretože len jeden hlas vydávajú vždycky spojené zostávajú, n. p. pra-dza, ku-chy-ňa atd.

7) Keď len jedna samohláska medzi viacej spoluhláskami sa nachádza, alebo keď len ze samých spoluhlások nejaké slovo pozostáva, tehdy také slovo len za jednu skládku sa počítuje, a ani na konci riadku rozdeliť sa nemôže, n. p. masť, smrť atd.

8) Ty spoluhlásky, ktoré nejaké slovo počínajú, aj vprostredku spojené zostávajú, n. p.

prutký,	ponevác sa môže povedať:	tkáč,	šlabi- kujú sa takto:	pru-tký,
reptať,		pták,		re-ptáť,
pravda,		vdova,		pra-vda,
ohnivý,		hnilý,		o-hnivý,
iskra,		skrčiť		i-skra,
atd.				atd.

9) Tvoriace koncovky (*formativae finales*) osobitnú skládku činia, n. p. krás-ný, lud-ský, smút-ný atd.

Čvičenie v šlabikovaní:

Brater, sestra, láska, mucha, ryba, postel, pašť, do-
brý, povinnosť, krč, osobitný, Biskup, kňazský, strach,
tento, žatva, prázný, pondelok, kachle, klučka, ručník,
kasňa, vrch, maslo, deska, kvapka, sňah, radný pán,
džumbir (der Ingwer), svrček, mrkva, evikla, trnka,

vrba, chrúst, remenný, horko, teplo, hmľa, mrholí, pe-
klo, panna, dežd', mokrý atd.

3. §.

O užívániu veľkých písmen.

Kedy sa pišu veľké písmeny?

Veľké písmeny pišu sa :

1) Na počátku sad (*sententiarum*), n. p. Počátek mú-
drosti je bázeň Božia.

2) Na počátku každého veršu, n. p.

Bože, z Neba vysokého,

Žehnaj našeho Kráľa,

Dedičného Rakúskeho

Císara Franc-Jozefa! atd.

3) Ména vlastné osob (*personarum*), národov, zemi
(*regnorum*), mest, zámkov, hór (*sylvarum*), potokov,
vrchov atd. n. p. Ján Hollý, Michal Godra, Slovák,
Uher, Slovensko (*Slavonia*), Uhry (*Hungaria*), Rakúsy
(*Austria*), Rakúšan, Štávnica, Nitra, Sv. Mikuláš, Ba-
koň, Tisa, Hron, Váh, Tatra, Fatra, Matra atd.

4) Ména prídavné (*nomina adjectiva*) ačkoľvek sa
od vlasných mén statných (*a propriis substantivis*) po-
čínajú, pišu sa len s malou písmenou, n. p. slovenský
národ, uherský jazyk, hrónská voda, liptovský sýr atd.
— Vynímajú sa predeca ty ména prídavné (*nomina ad-
jectiva*), ktoré miesto vlastných zastupujú, n. p. Císar
Rakúsky, a pišu sa s veľkou písmenou.

5) Sem prislúchajú ešte všetky ty ména, ktoré ne-
jaké umenie, hodnosť, povolanie znamenajú, n. p. Zeme-
merictvi (*geometria*), Hvezdárstvo (*astronomia*), Le-
kárstvo (*Medica*), Stotník (setník) (*Capitaneus*), De-
siatník (*Corporalis*), Učiteľ, Farár, Biskup, Kňaz atd.

6) S veľkou písmenou značia sa všetky ty slova, ktoré sa v nejakém titulu nachádzajú, n. p. Vaše Veličenstvo! Jeho Posvatené, i Apoštolské Veličenstvo, Najjasnejšieho Cisara, a Kráľa Franc-Jozefa!

Naposledy, čo sa dotýče cudzých mien, tyto sa pišu s písmenami tej reči, z ktorej pochádzajú, n. p. Xerxes, nie: Kserkses, Quintilianus, nie: Kvintilianus, Cyrus, nie: Cirus, Voltaire, nie: Volter, Quietantia, nie: Kyjetantia atd.

4. §.

O rozeznániu rovnozvučných písmen ve slove.

Čo máme činiť, když pochybujeme s jakou písmenou sa má nejaké slovo písať?

Kdo by pochyboval o nektorej písmene ve slove, n. p. či sa má písať: Boch, krehký, prozba, déšč atd. alebo: Bóh, krehký, prosba, déžď atd. lahko sa dozvie, keď na púvod (*ad originem*) týchto slov, neb jejích Genitivus patrí, n. p. Bóh, Genitivus má: Boha, preto v Nominativusi musí sa písať: Bóh, skrže (h), krehký, ponevác sa v umenšujúcem stupni hovorí: krehunký, preto sa musí písať: krehký, skrže (h) — Prozba, penevác sa počína od slovesa (*a verbo*) prosit, preto sa piše: prosba skrže (s). Déšč, penevác v Genitivusi nehovorí sa déšču, ale: déžďu, preto sa piše: dežď skrže (žď). Tak aj Duch piše sa skrže (ch), lebo má Genitiv: Ducha. Dub, skrže (b), lebo má Genitiv: dubu, plod die Frucht, skrže (d), lebo má Genitiv: plodu. Plot der Zaum, skrže (t), lebo má Genitiv: plotu atd.

5. §.

O Medziznačkách (*de Interpunctionibus*).

Které sú najpotrebnejšie u Slovákov Medziznačky?

Najpotrebnejšie u Slovákov medziznačky sú nasledujúce:

1) Čárka (,) *comma*, pri tejto len tak dlúho sa musí postáť, pokúď sa môže vysloviť toto slovo: raz.

2) Punktovaná čárka (;) *media nota*, pri tejto zas tak dlúho sa musí postáť, pokúď sa môže vysloviť; raz, dva.

3) Dvotupka (:) *duo puncta*, pri tejto tak dlúho sa musí postáť, pokúď sa môže vysloviť: raz, dva, tri.

4) Tupka (.) *punctum*, pri tejto tak dlúho zas musí sa mlčať, pokúď sa môže vysloviť: raz, dva, tri, štyri.

5) Naposledy je mlčka (—) *pausa*, táto už tak dlúhý čas požaduje, aby čítač sebe odpočinúť, a čítané veci na krátko s myslou prebehnúť mohel.

Majúli ešte inšie značky Slováci?

Slováci majú ešte nasledujúce značky:

1) Ukrátku (') *apostrophus*, táto sa klade vtedy, kedyž nejaká písmena, neb celá skládka, pre peknejšú vyslovnosť je vynechaná, n. p. keď bys' bol — na miesto: keď bysi bol atd.

2) Spojitelka (—), klade sa vtedy, kedyž jedno slovo spojčuje sa s druhým, n. p. cisarsko—kráľovský Dom. Pravo—a krásopi s.

3) Rozlúčka (-), klade sa na konci riadku, kedyž jedna, alebo viac skládek z nejakého slova na druhý riadok musí sa prenjesť, n. p. pekný síce je pokoj sveta, ale peknejší ešte je pokoj svedomia. — Sem prislúchá naposledy ešte aj znak otázky (?), znak povolania (,) *signum citationis*, kedyž jiného slova prednášame, znak vykriknutia (!) a zavrka | | alebo () *parenthesis*.

DRUHÁ ČÁSTKA.

O Slovpremeneníu.

Kolko častek má reč slovenská?

Reč slovenská má nasledujúcich sedem častek: Méno (*nomen*), Všemeno (*pronomén*), Sloveso (*verbum*), Predložka (*praepositio*), Príslovka (*adverbium*), Výkrikník (*interjectio*), a Spojka (*conjunctio*).

1. §.

O M é n e.

Čo je Méno?

Méno je tá stránka slovenskej reči, ktorá vec nejakú, aneb jej vlasnosť znamená, n. p. Zem dobrá, aj Zem, aj dobrá je méno, lebo Zem znamená vec, dobrá ale zeme vlasnosť atd.

Kolkonásobné je Méno?

Méno je dvojnásobné: statné (*substantivum*), a prídavné (*adjectivum*). — Statné méno odtúď najlepšie sa rozeznáť môže jestli z týchto troch artikulusov: „tento, táto, toto“ len jeden sa pri ňom povedať môže, n. p. človek, je statné méno, lebo sa môže povedať len „tento človek“ — naprotivá ale „zlý“ je méno prídavné, lebo sa môže povedať: tento zlý, táto zlá, toto zlé.

Kolkonásobné je Méno statné?

Méno statné je 1) vlastné, ktoré totižto len nektérym vecám prislúchá, n. p. Ján, je méno vlasné, lebo nie všetci, ale len nektéri ľudia menujú sa Jáni; tak aj Hron je méno vlasné, lebo nie všetké potoky, ale len jeden menuje sa Hronom. — 2) Obecné, ktoré mnohým vecám prislúchá, n. p. Mesto, človek, žák, kniha atd. sú ména obecné, lebo mnohé mesta, mnohí ľudia, mnohí žáci, mnohé knihy sa nachádzajú.

Cvičenie v rozeznávaníu mien statných, prídavných, vlasných a obecných.

Zlato daš Gold, striebro daš Silber, mosad Meßing, červení roth, drahý theuer, nemoc Krankheit, Dunaj die Donau, jed der Gift, Pápež der Papst, Budín Ofen, Mestečko der Marktsleck, ulica die Gasse, široký breit, očistec daš Fegfeuer, visoký hoch, mračno eine Wetterwolke, Otec der Vater, Matka die Mutter, strašidlo daš Gespenst, biely weiß, Kňaz der Priester, svatý heilig, April, Máj, Januar, Císar der Kaiser, Kráľ der König, Biskup der Bischof, čistý rein, bohatý reich, slabý schwach atd.

Jaké sa ešte mená v slovenskej reči nachádzajú?

V slovenskej reči nachádzajú sa ešte mena :

1) Umenšujúce (*diminutiva*), ktoré totižto vyznamenanie svojich pôvodných mien umenšujú, n. p. okienko daš Fensterchen, od „okno“ daš Fenster.

2) Mena zvetšujúce (*auctiva*), ktoré zas význam svojich pôvodných mien zvetšujú, n. p. Chlapisko ein jabscheulicher großer Mann, od „chlap“ ein Mann.

Na jaké koncovky vychádzajú mena zmenšujúce?

Mena zmenšujúce s rozličným spôsobom vychádzajú na konci. A síce :

1) Nekteré vychádzajú na ek, n. p. syn der Sohn, synek Söhnchen, holub die Taube, holubek daš Taubchen, zajac der Haas, zajáček daš Häschchen atd.

2) Nekteré vychádzajú na ik, n. p. koš der Korb, košík, uzol der Knopf, uzlík, osel der Esel, oslík, pes der Hund psík atd.

3) Jiné zas vychádzajú na ka, n. p. Beta die Bieße,

betka, pila eine große Cäge, pilka, studna der Brunnen, studienka, mater, matka atd.

4) Nekteré vychádzajú na i ca, n. p. Panva die Pfanne, panvica, — aleho na ička, n. p. stuňa studnička, ruža die Rose ružička atd.

5) Jiné zas na a, lebo ča, n. p. hus die Gans, húsa, dievka die Magd, dievča, chlapec der Knabe, chlapča atd.

6) Naposledy nekteré vychádzajú na ko, alebo ečko, n. p. Drevo daš Holz, drevko, slovo daš Wort, slovko, srdce daš Herz, srdečko, Tato der Vater, Tatko atd.

Majú-li Slováci ešte aj druhej tridy umenšujúce mena?

Slováci majú ešte aj druhej tridy umenšujúce mena, ktoré totižto od predešlých sa počínajú, a zas s rozličným spôsobom vychádzajú a síce:

1) Na áček, n. p. Synek daš Söhnchen, synáček daš Söhnchen atd.

2) Na eček, n. p. holubek, holubeček, prstek, prsteček daš Fingerchen atd.

3) Na íček, n. p. Psík, psíček, oslík, oslíček atd.

4) Nekteré vychádzajú na ečka, ička, ečko, ičko, inko, n. p. perinka, perinečka daš Federbettchen, pilka, pilečka, Anka, Anička, drevko, drevečko, pradenko, pradenečko daš Stränchen, očko, očičko daš Augelchen, uško, ušičko daš Ohrchen, Tatko, tatinko, Matka, matička atd.

5) Nekteré naposledy vychádzajú na atko, n. p. húsä, húsatko, holubä, holubiatko.

Sú-li ešte aj tretej tridy umenšujúce mena slovenské?

Sú ešte aj tretej tridy umenšujúce mena slovenské, ktoré zas od predešlých sa počínajú, a vychádzajú.

1) Na ečeček lebo ičeček, n. p. Mužiček, mužičeček ein Männchen, Voleček, volečeček atd.

2) Na ečečka, ičečka, ičička, n. p. Perinečka, perinečečka, žena daš Weib, ženka daš Weibchen, ženička, ženičečka, Anička, Aničička, panička, paničička.

3) Nekteré naposlady na ečko, ičko, n. p. oslátko, oslátečko, očko, očičko atd.

Je ešte aj štvrtá trída umenšujúcich men slovenských, ale tyto len tehdy potrebujeme, keď s nekým žartovať sa chceme, n. p. Očičičko, srdečečečko, Mužičeček, Ženičečečka atd.

Které sú mena zvetšujúce?

Mena zvetšujúce sú ty, ktoré význam svojich prvotných men zvetšujú. Vychádzajú ale 1) lebo na isko, n. p. Pes, psisko, chlap, chlapisko atd. alebo 2) na ál, án, n. p. okál' großaugig, skúpán seh' geißig nosál' der eine große Nase hat, hlaváň Mensch von einem großen Kopfe atd. Tyto zvetšujúce mena poneváč len na posmech potrebované bývajú, preto sa aj mena potupné nazývajú.

Cvičenie vtvoreníu zmenšujúcich, a zvetšujúcich men slovenských skrze prednesené trídny.

Dom, kvet, snop, sklep, nóż, mažár, kefa, jama, dolina, tehelňa, knihárňa, súkňa, britva, hruška, krava, holub, leto, vreco, poleno, koleno, mesto, žák, voják, chlapec, vrana, jastráb, slepý, hlúpý, potok, zámek, zvon, grajcár, baba atd.

Načo máme pozorovať pri každem mene statném?

Pri každem mene statném na štyri věci máme pozorovať: 1) na počet, 2) na pokolenie, 3) na pády, 4) na sklonenie.

2. §.

O Počtoci slovenskej reči.

Kolkonásobný je počet slovenskej reči?

Počet slovenskej reči je trojnásobný: jednotný (*singularis*), množný (*pluralis*), a dvojný (*dualis*). Jednotný počet u Slovákov potrebuje sa tehdy, keď len o jednej veci je reč, n. p. Kniha, sluha atd. Množný, kedyž o viacej osobách, neb vecách mluvíme, n. p. Páni die Herren, stromy die Bäume, alebo aj tehdy, kedyž nejaké meno nemá jednotnýpočet, n. p. Košice, Bánovce atd. Dvojný naposledy počet potrebuje sa len v párných údoch tela, n. p. oči, ruky, nohy, uši.

3. §.

O pohlaviach.

Kolko má pohlavi reč slovenská?

Reč slovenská podobne jak latinská má tri pohlavia, mužské totižto, ženské, a nijaké, čili vecné. Jakého je ktoré meno statné pohlavia poznáva sa najlepšie z jeho významu, a skončenia.

Které teda mena sú pohlavia mužského?

Mužského pohlavia su:

1) Ty mena, ktoré mužskú osobu, a mužskú hodnosť, a úrad znamenajú, n. p. Ondrej, kňaz (kněz), pisar, súdca (súdce), mešťanosta Bürgermeister, prednosta Vorsteher, vodca (vudce), družba atd. — Sem prináležia mena bohov, duchov, ktoré sa v mužskej podobe malujú, a mena mesiacov, n. p. Jupiter, Perún, Svatovit, čert, brezen März, dubeň April, srpeň August, rujen (říjeň) Oktober.

2) Mužského pohlavia sú ty mena, ktoré vychádz-

zajú na tvrdé súhlásky b, c, d, f, g, h, ch, k, l, m, n, p, r, s, t, z, n. p. tento hrob, palec, med, ríš, atd. Sem prislúchajú aj mena skončujúce sa na v, jestli sú jednošlabičné, n. p. tento hnev (hněv) atd.

3) Které vychádzajú na tyto meké spoluhlásky j, l, ň, n. p. Dunaj, Znoj Sonnenhitze, bol' Schmerz, kr'del', stupeň, väzeň (vězeň) Gefangener atd.

4) Mužského pohlavia sú tyto množného počtu mena: drobky, čáry Zauberei, odpustky, ostatky, mravy, hody, spodky, a české rty Lippen, pačesy Mittelwerk, nohavice, patoky Nachbier.

V ý n í m k y.

Od prednesených pravidiel vynímajú sa:

1) Ty zmenšujúce a zvetšujúce mužského pohlavia mena, ktoré sa končia na: a *átko, isko*, a tyto sú pohlavia nijakého, n. p. toto chlapča (ě) od „tento chlapec“ toto holubä (ě) toto holubiatko (átko) od „tento holub“ atd.

2) Ženského pohlavia sú mnohé mena vychádzajúce na c, n. p. táto noc, moc, pec (pece), vec (věc) a složené: pomoc, nemoc, obec.

3) Podobne nektaré na *m* a *r* (*r'*), n. p. táto zem, tvár, zver, ponevác česky sa píše: země, tvář, zvěř, jař, zděr Reif, zběr Haufen Gefindel, šír Breite.

4) Nektaré na *s*, n. p. táto ves das Dorf, os die Ache, hus die Gans, rákos (rákoš).

5) Na *v*, n. p. táto krv (krev); církev, obuv, podšev, oděv, kotev, panev, mrkev, kanev, (korúhev), větev.

6) Na *z*, n. p. táto reťaz (česky tento retěz), kolomaž (kolomaz), rez Rost, hráz, mez, ochoz, tvrz.

7) Na *j*, n. p. táto kol'aj (kolej), šlapaj (šlapěje), nádej (naděje), zbroj. U čechoslovany pohlavia mužského sú: tento obyčej, kročej, obličej.

8) Na *l*, n. p. mysel' (mysl) kúdel', sol' (sůl), ocel', maštal', postel', a česká hlůl Stab, a běl die Weisse.

9) Na *ň*, n. p. všetky odtiahnuté, n. p. daň, žeň, pieseň (píseň) báseň Gedicht, kázeň, dlaň, lázeň Bad, Viedeň (Viedeň), povodeň, laň (laně) Hirschkuh. Sem prislúchajú aj mena ovocných stromov, n. p. vyšeň (vyšně), čerešeň (čeresně), jabloň atd.

Které mena sú pohlavia ženského?

Pohlavia ženského su:

1) Ty mena, ktoré ženskú osobu, a ženské zábavy znamenajú, n. p. matka, tetka, baba, dojka, Anna, atd. Sem prislúchajú aj mena bohyní, a duchov, ktoré sa v ženskej podobe malujú, n. p. Lada (*Venus*), Vila (*Nympha*), Umka (*Musa*) atd.

Mena vychádzajúce na *a*, jestli neznamenajú mužskú osobu, aneb úrad, ačkoľvek sú aj zmeňšujúce, n. p. táto krčica (*e*) der Maulwurf, ližica (*e*), ližička, duša (*e*), dušička, dušenka, mucha, stodola atd.

3) Mena množného počtu vychádzajúce na *e* (*ě*), *y*, n. p. tyto dvere, sane (*ě*), Čechy, Uhry, Dražďany Dresden, Benátky Benedig, jako aj: Letnice, Turice, vianoce (vánoce) atd.

4) Mena vychádzajúce na *v*, jestli z viac skládek pozostávajú, n. p. mrkev, retekv atd.

5) Mena vychádzajúce na tyto meké súhlasky *č*, *ď*, *ř*, *ť*, *š*, *ž*, n. p. reč, meď daš Kupfer, srst, hrst, masť, rozkoš (*e*) krádež, mládež, kreč, obruč, pavlač, úboč, zlč, (zluč), cnost, vlast Vaterland atd.

V y n í m k y.

Od prednesených pravidiel vynímajú sa:

1) Zmeňšujúce a zvetšujúce ženského pohlavia mena, ktoré vychádzajú na *a* *átka*, *isko*, n. p. toto devča (*e*) devčátko devčisko od devka (děvka) atd.

2) Nekteré dvojšlabičné mena na *e*, n. p. tento okov Prešov atd.

3) Nekteré na *č*, n. p. tento meč, bič, koč, moč, klúč, plač,

vrkoč, krč. Sem prislúchajú aj všetky vychádzajúce na *áč*, n. p. korbáč, kropáč atd.

4) Nekteré na *ď* n. p. tento déžd, medveď (medvěd).

5) Nekteré na *ť* n. p. tento ryl die Schaufel.

6) Nekteré na *í* n. p. tento večeť, plášť, hošť, lókeť.

7) Nekteré naposledy na *š s ž* n. p. tento koš, salaš, maznoš Šártling, groš, verš, nôž (nůž), križ, jež der Jgel.

Které mena sú nijakého čili vecného pohlavia?

Nijakého čili vecného pohlavia sú:

1) Mena všetkých písmen, n. p. toto a, b, c, d.

2) Mena, ktoré sa končia na *nie, tie, vie* česky *ní, tí, ví*, n. p. toto spanie — (č. spání), trápenie — (trápení), jedenie — (jedení), pitie — (piti), pohlavie — (pohlaví), bohoslovie — (bohosloví) Theologie, sem prislúchajú mena vychádzajúce na *stvo a ctvo* (česky *ství, ctví*), n. p. poselstvo — (poselství), próroctvo — (proroctví) atd.

3) Mena slovenské i české vychádzajúce na *e* jestli neznamenajú mužov ani ženy, n. p. toto oje, srdce, more atd. sem prislúchajú mena vychádzajúce na *ä* (česky *ě*), n. p. semä (símě), plemä (plemě), žriebä (žribě), jáhnä (jáhně) atd.

4) Mena skončené na *o*, n. p. toto blato, o'ovo, žito, slovo atd.

5) Mena množného počtu na *a*, n. p. tyto vráta, plúca (č. plíce), ústa atd.

V y n í m k y.

Od prednesených pravidiel vynímajú sa mena mužov na *o*, n. p. tento Cicero, Nero, Jano; jestli však sú v stupni zvetšujúcem, tehdy zostávajú pohlavia nijakého, n. p. tento Jurisko, mlynárisko, mužisko atd. Vynímajú sa tiež tyto dve mena *Knieža* — (*Kníže*) a *Hrabä* — (*Hrabě*) ktoré sa obyčajne užívajú v pohlaví mužském: tento Kníže Hrabě.

I. *Poznámenanie.* Mena zvetšujúce na *ina*, a *isko* sa tiež aj v mužskom pohlaví užívajú, n. p. tento chlapina, chlapisko.

II. *Pozn.* Obečné pohlávie (*genus commune*) Slováci nemajú, lebo oni na miesto latinského *hic haec canis* hovoria: tento pes, táto suka; na miesto *hic haec parens* hovoria: tento rodič, táto rodička.

Jakého pohlavia sú mena složené?

Mena složené dostávajú svoje pohlavie od mena posledného, n. p. rybo-lovec je pohlavia mužského, ačkoľvek prvé meno ryba je pohlavia ženského; tak aj krvo-tok je pohlavia mužského, *kolomaz* ale je pohlavia ženského atd.

Cvičenie v rozeznávaní pohlavia.

Šíp, trnka, kvät, tulipán, smrek, javor, dým, niť, kúdel', peró, háj, česť, povolanie (povolání), stolár, breh, závrat, bez, kmen, obočie (obočí) stenä, dedo (děd), ujček, céra (deéra), Cíсар, Král', učeň, olej, loj, dieťa (dítě), ostrohy, ptačä (ptačč), vlčä, kročeј, obyčej atd.

Kolko majú pádov mena slovenské?

Mena slovenské majú 7 pádov, totiž: Nominativ, Genitiv, Dativ, Accusativ, Vocativ, Local (miestovný) a Instrumental neb socialný (nástrojny neb tovaryšny), Ablativ Slováci nemajú, ale na miesto neho užívajú Genitiv. — Premeňovanie men na konci skrze pády menuje sa skloňovanie (*declinatio*). Nominativ odpovedá na otázku k d o a č o? Genitiv na otázku k o h o alebo č i, č i a, č i e? Dativ na otázku k o m u aneb č e m u? Accusativ na otázku k o h o č i l i č o? Vocativ klade sa k d y ž n e k o h o oslovujeme, vyvolávame alebo napomínáme n. p. V e l e b n ý p a n e! V a š e v e l i č e n s t v o! d a j p o z o r c h l a p č e! B o ž e o d p u š ť! Local s predložkou v e v p r i atd. odpovedá na otázku k d e? — Instrumental ale neb Social s predlož-

kon *s* = *so* odpovedá na otázku s kým alebo s čím? n. p. na tomto márnom (ém) svete (světě); s každým človekom (člověkem) dobre zachádzaj (č. zacházej). — Nekdy Instrumental tak jako u Latinákov bez všetkej predložky sa užíva, n. p. mečom (em) ense, nožom (em) cultro, dobrým spôsobom (způsobem), auf eine gute Art.

4. §.

O skloňovaniach.

Kolkonásobné majú skloňovania Slováci?

Skloňovania Slováci majú trojnásobné, jiné totižto pre mužské, jiné pre ženské, jiné ale zas pre vecné pohlavie

5. §.

O skloňovaní mužských mien.

Jako sa skloňujú mužského pohlavia miena?

Ponevác mužského pohlavia miena sú lebo živôtne, alebo neživôtne, a tyto zas lebo na mekú, alebo na tvrdú súhlásku vychádzajú, preto mužského pohlavia miena majú nasledujúce 4 skloňovania.

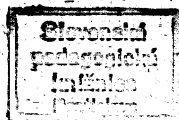
I. Skloňovanie živôtnych tvrdých slovenským a českým spôsobom.

Jednotný počet.

Nom. tento chlap. *Gen.* tohoto chlapa. *Dat.* tomuto chlapovi *Acc.* tohoto chlapa. *Voc.* chlapa! *Loc.* v chlapovi. *Instr.* s chlapom (s chlapem).

Množný počet.

Nom. títo chlapi. *Gen.* týchto chlapov (ů, alebo ův). *Dat.* týmto chlapom (ům). *Acc.* týchto chlapov (y). *Voc.* chlapi! *Loc.* v chlapoch (v chlapích). *Instr.* s chlapy.

II. Skloňovanie neživotných tvrdých slovenským a českým spôsobom.

Jednotný počet.

Nom. tento dub. *Gen.* tohoto dubu. *Dat.* tomuto dubu. *Acc.* tento dub. *Voc.* dube! *Loc.* v dube (v dubě). *Instr.* s dubom (dubem).

Množný počet.

Nom. tyto duby. *Gen.* týchto dubov (ů, alebo ův). *Dat.* týmto dubom (ům). *Acc.* tyto duby. *Voc.* duby! *Loc.* v duboch (ich). *Instr.* s duby.

Podľa týchto vzorek (*formas*) skloňujú sa všetky životné a neživotné muského pohlavia mena, ktoré vychádzajú na tvrdé súhlásky: b, d, ch, f, g, h, k, l, m, n, p, r, s, t, v, z. Sem prislúchajú aj mena mužov, ktoré pre ľahšiu výmluvnosť o dostaly na konci, n. p. Jano, od „Ján,“ Dedo, od „Děd“ a skloňujú sa podľa chlap.

V y n í m ě y.

Které mena sa vynímajú od prednesených vzorek?

Od prednesených vzorek vynímajú sa: 1) Mena cudzé, ktoré vychádzajú na *us, es, eno, o*, a v Genitive tyto koncovky *us, es* obyčajne tratia, n. p. Krista, Diogena atd. Socrates predca, a Xerxes zadržujú *es*, n. p. Socratesa, Xerxesa. Koncovka ale Genitivu cudzého na *onis, entis* premeňuje sa na *ona, enta*, n. p. Pharaonis, Pharaona, Clementis, Clementa atd.

Které mena sa vynímajú od Genitivu neživotného na u?

Od Gen. neživotného na *u* vynímajú sa nasledujúce mena: chlieb, chliev, dvor, chomút, jazyk, komin, kostol, kotol, kus, kút, kláštor, mlyn, obed, ovos, popol, potok, stól, sud, svet, syr, večer, zákon, záhon, život, a v Gen. vychádzajú na *a*, n. p. chleba, oŧsa, kotla atd. 2) Mena

mést, n. p. Řím, Ríma, Lvov (Leopolis), Lvova. Však predca které vychádzajú na *hrad*, *u* zadržuju, n. p. Petrohrad-u, Carohrad, (Constantinopolis) Carohrad-u. 3) Toto meno Únor (Februar) Gen. má Února. 4) Týto mena: sen, rok atd. když pri sebe majú nejakú predložku, l'úbia vychádzať na *a*, n. p. zo sna, od roka do roka, inokedy ale *u*, n. p. snu, roku. 5) Mena dňov vychádzajúce na *ok*, česky *ek*, n. p. Pondelok, štvrtok, útorok, majú Gen. na *u*, u Čechov ale vynímajúc „Pátek, pátku,“ majú na *a*, n. p. Pondelku, útoroku atd.

Které mena sa vynímajú od Dativa a Locativa životného na ovi?

Od Dat. a Loc. živ. na *ovi*, vynímajú sa: Boh, človek, duch, pán, a když sú jiným menám predložené majú: Bohu, pánu, človeku, duchu, n. p. Pánu Bohu, Pánu susedovi atd. indy ale majú: Pánovi, človekovi atd.

Čo máme znať o Vocative vychádzajúcem na e?

O Voc. vychádzajúcem na *e* znať máme, že pred ním tyto tvrdé súhlásky: *d*, *l*, *n*, *t* sa meko vyslovujú, n. p. had, hade, vól, vole, pán, pane, prst, prste! Hrdelnie ale (gutturales *h*, *ch*, *k* len v týchto slovách: *Boh*, *Duch*, *človek* sa premeňujú, n. p. Bože, Duše, človeče! v ostatných majú na *u*, n. p. vrahu! leňochu! věku! Slováku atd. Naposledy čo sa dotýká tohoto slova: *syn*, Voc. má *synu!* nie ale syne!

I. Poznamenanie. Česi (*r*) v životných menách premeňujú na *ř* (*řs*), n. p. bratr, braře, kmotr, kmotře! v neživotných ale a v cudzých *r* tvrdo vyslovujú, n. p. dar, dare, doctor, doctore.

II. Poznamenanie. Česi *r* na *ř* ≡ (*erš*) premeňujú 1) kedykoľvek za ním nasleduje: *i*, *í*, n. p. tři, stříbro. 2) Keď za ním nasleduje *e* položené na miesto *ě*, n. p. dvoře, dobře. 3) V týchto tvorkách: *ař*, *ář*, *er*, n. p. Císař, pekař, zveř atd.

Jako vychádzajú v Locálnem páde na hrdelnu súhlásku skončené mena?

Mena na hrd. súhl. *h, ch, k, g* skončené, ku ktorým prislúchá aj toto meno „*ľud*“ vychádzajú na *u, n, p*. bok, v boku, prách, po práchu, ľud, v ľudu, rok, v roku, mech, mechu atd. Tvrdé ale súhlásky tak, jak vo Vocateive aj v locálnem páde vyslovujú sa meko, n. p. v sude, pri kostole, vo mlyne, na svete. Česi *d, n, t, r* pred *e* vždycky zmekňujú, n. p. sudě, kostelě, mlyně, světě, dvůr, na dvoře atd.

Čo máme znať o Nominative množném životných vecí?

O Nom. mn. živ. vecí, který obyčajne na *i* vychádza, znať máme: 1) Že pred ním tvrdé súhlásky meknú, hrdelnie ale *h, ch, k* premeňujú sa na *z, s, c*. Český na *š*, n. p. židi, páni, čerti, leňosi, Česi (č. leňoši, češi), vojáci atd. 2) Životné mena vychádzajúce na *ih, ik, úh* Nom. množný majú na *ci*, Úradník, — ci, sedliak — ci atd. 3) Toto meno syn a vychádzajúce na *h, a, v* majú Nom. množný na *ovie*, český *ové*, n. p. synovie (ové), bohovie (ové), sluhovie (ové), dedovie (ové), od Boh, sluha, dēdō atd. 3) Mena vychádzajúce na *au, d, el* majú množný počet nie len na *i*, lež aj na *ie* česky dlhé *é*, n. p. krestan-i a krestan-ie (é), žid-i a žid-ie (é), 'súsed-i a súsed-ie (é), Slovan-i a Slovan-ie (é), anjel-i a česky anjelé atd.

I. Poznámenné. Mena životné vychádzajúce na *d, l, n, t, h, ch, k*, když jim jakúsi osobnosť (personam) udelujeme, v Nominative a Vocateive množného počtu vychádzajú na *i*, pred ktorým *d, l, n, t* meknú, *h, ch, k* ale premeňujú sa na *z, s, c*, n. p. hadi, drozdi, orli, čižici, ptáci, barani, chrobáci, chrti, n. p. to sú dobrí ptáci! moji milí orlí! atd. Indy ale vždy vychádzajú na *y* bez všetkej premeny, n. p. hady, drozdy, orly, čižiky, pláky, barany, chrobáky, chrty atd.

II. *Poznamenanie.* Česi nie len životné mena, lež aj neživotné v Nominative množného počtu tak rečeno zosobňovať (personificare), ľúbia, a vtedy ich vyslovujú koncovkami *ové*, n. p. *orlové, jazykové, stromové, činové, divové, hríchové*, na miesto *orly, jazyky, stromy, činy, divy, hríchy* atd.

Čo máme znať o Accusative množného počtu?

O Accusative množného počtu máme znať, že u nás Slovákov v menách osobných (*personalibus*) množný Accusativ vždy je rovný Genitivu, u Čechov ale vychádza na *y*, n. p. Slovákov (Slavos), nájemníkov (operarios), česky: Slováky, nájemníky. V bezosobných (*impersonalibus*) ale a neživotných menách jako v slovenčine tak aj v češtine Accusativ množného počtu vždy je rovný Nominativu na *y*, n. p. *voly, stromy, duby* atd.

Čo máme znať o Locative množného počtu?

O Locative množného počtu máme vedieť, že na miesto obyčajného *och* nekdy sa užíva *iech*, n. p. *časiech, rociech, hlasiech*, v češtine ale na miesto *och, iech* obyčajne sa klade *ích*, pri čom *h* sa premenuje na *z*, *ch* na *š*, *h* na *c*, *r* na *ř*, n. p. v *dluzích, hríších, rocích, bratrích, oť dluh, hrích, rok, bratr*; len po písmenách *d, n, t* užíva sa *ech* na miesto *ích*, n. p. v *národech, v pánech, v počtech, v prstech* atd.

Cvičenie v skloňovaníu.

Gott Böh, — der Sohn syn, — der Herr pán, — das Gesetz zákon, — Alexander Šándor, — Diogenes Diogenes, — das Faß sud, — die That učinek, — Rom Rim, die Welt svet, — die Nation Národ, — der Student žák, — der Verstand rozum, — der Schüler učedelník, — Aristoteles Aristoteles, — die Kirche kostol, — der Mensch človek, — der Freund kamarád, — der Jude žid, — Christus Kristus, — Apostel Apoštol, — das Jahr rok,

Sady na preloženie z nemeckého jazyka na slovenský.

Sohn! (diene zluž) Gott dem Herrn, (verehre cti) die Geseze. — König Alexander (besuchte navštívil) den Diogenes im Tasse. — Die Thaten des Diogenes (lese ich čítám) (gerne vďačne). — Peter und Paul (ruhet odpočívá) im Rom. — Gott (regiert ridí) die Welt, der König die Nationen. — Studenten! (bildet aus euern čyčíte vás) Verstand. — In der Kirche (spricht mluví) der Mensch mit Gott. — Die Schüler des Aristoteles (lernten spazírend učievali sa chodiačky). — Verlasse nicht nezanechaj) deinen Freund! — Die Juden (hassten nenávideli) Christum, und die Aposteln. — Der Mensch (ändert sich premeňuje sa) vom Jahre zu Jahre.

Sady československé.

Bůh jest původce světa. Slovo Páně zůstává na věky. Díky Pánu Bohu za veliké dary jeho! Boj se Boha človeče hříšný. Leňochu! probud se ze sna tvého. V každém národě nacházejí se zradcové rodu svého. S každým člověkem dobře zacházej. Kdo do tebe s kamenem, ty do něho (něj) s chlebem. Slovanský Národ zaujímá veliký prostor (Raum) na oboru zemském, ale ještě malý v dějepisu: pozůstává z více kmenův jazykem a mravy ne velmi se různících. Kmenové slovanští jsou; Slováci, Moravané, Česi, Poláci, Rusi, Chorváti, Srbi atd. Každý věrný Slovan ctí zákony a miluje svůj národ: Lásky k národu jest všech krásných skutkův zárod (Reim).

III. Skloňovanie životných mekých.

Jednotný počet.

Nom. tento muž. *Gen.* tohoto muža (č. muže). *Dat.* tomuto mužovi (č. muži, alebo mužovi). *Acc.* tohoto muža (č. muže). *Voc.* mužú! (č. muži!). *Loc.* v mužovi (č. muži, alebo v mužovi). *Instr.* s mužom (č. s mužem).

Množný počet.

Nam. títo muži. *Gen.* týchto mužův (č. mužů, alebo ův). *Dat.* týmto mužom (č. mužům). *Acc.* týchto mu-

žov (č. muže). *Voc.* muži! *Loc.* v mužoch (č. mužích).
Instr. s mužmi (č. s muži, alebo s mužmi).

IV. Skloňovanie neživotných mekých.

Jednotný počet.

Nom. tento meč. *Gen.* tohoto meča (č. meče). *Dat.* tomuto meču (č. meči). *Acc.* tento meč. *Voc.* meču! (č. meči!) *Loc.* v meči. *Instr.* s mečom (č. mečem).

Množný počet.

Nom. tyto meče. *Gen.* týchto mečov (č. mečů, alebo ův). *Dat.* týmto mečom (č. mečům). *Acc.* tyto meče. *Voc.* meče! *Loc.* v mečoch (č. v mečích). *Instr.* s mečmi (č. s meči, alebo s mečmi).

Podľa týchto vzorek skloňujú sa všetky jiné mena, vychádzajúce na meké súhlásky: c, č, d, l, ň, j, š, ť, ž, n. p. kováč, nóż, medveď, kremeň, zať, šuhaj, chlapec, otec, kráľ, priateľ, ctiteľ, krstiteľ, č. l' = l, přítel, čtitel, křtitel. Sem prislúchajú aj této vychádzajúce na u, t, z, n. p. den, kmen, loket, test, kňaz, Francúz, peniaz, víťaz, č. peníz, vítěz, kněz a skloňujú sa podľa „muž.“ Jako aj vychádzajúce na ca český ce, n. p. vodca vůdce, původca původce, svůdca svůdce, (škůdce Schadmacher).

Které mena sa vynímajú od prednesených vzorek?

Od prednesených vzorek nasledujúce mena sa vynímajú: 1) Plač daš Weinen, *Gen.* má: tohoto plaču, nie ale plača. 2) Mena vychádzajúce na ec *Voc.* nemajú na u, ale na če, n. p. otec, otče, chlapec, chlapče! atd. 3) Toto meno: kóň, medveď, sršen atd. v locálnem páde má: na koňi, na medvedí, na sršni, nie ale na koňovi, na medveďovi atd. 4) Den v locálnem páde má i, n. p. v prvom dni, však predca v prislove vychádza na e, n. p. vodne. Nekteré na ec, jako švec,

žnec atd. prehadzujú v skloňovaní samohlásku *e* medzi predchádzajúce dve spoluhlásky: ševca (*e*), žena (*e*).

I. *Poznamenanie.* V menách *kůň, nůž* a iných v čestíně ná *ů* vychádzajúcich premeňuje sa v skloňovaní *ů* na *o*, n. p. tento kůň, tohoto koně, tomuto koni, tak aj nůž, nože, noži, s nožem atd.

II. *Poznamenanie.* Česi písmenu *l* vôbec za meku súhlásku držia, a preto všetky na *el, il, l* vychádzajúce mena podľa prednesenej vzorky *muž* a *meč* skloňujú, vynímajú predca: *anjel*, koňel, manžel, posel, účel, úděl, úval, úhel, vůl, kůl, bol, mozol, chrástel, okál, nosál, lidomil, národomil, které podľa vzorky životných a neživotných tvrdých skloňujú: *anjela, manžela, posla, údělu, úvalu, vola, kolu* atd. Sem prislúchajú nektéré ná (*en*) n. p. *kremen kremená, kamen kamena, jelen jelena, duben dubna, brezen brezna, leden ledna, kveten kvetna, rijen rijna, srpen srpna*, ačkolvek u Slovákov vychádzajú na meké *ň*: *kremenň, jelenň, kameň* atd.

Co máme znat v Nominative množného počtu?

Nom. živ. vecí ve množném počtu obyčajne vychádza na *i*, k. p. *králi, chlapani* atd., však predca sú nektéré mena životné, které ľubá vychádzať aj na *ovie* cesky *ové* k. p. *kráľovie (ové), mužovie (ové), strycovie (ové)* atd. 2) *Otec*, a *rodič* v nom. množnem nikdy nevychádza na *i*, ale vždy na *ovie*, k. p. *ocovie (ové), rodičovie (ové)*. 3) Mena slovesné (*verbalia*) na *el* v Nom. množnem vychádzajú na *ie, ia*, alebo na *i*, k. p. *kazatel, kazatelie, -ia, alebo kazateli, priatel, -ie, -ia, alebo i* atd. U Čechov vždy na *é*, n. p. *kazatelé, přítel, a nepřítel* majú: *přátele, nepřátele*. 4) *Host*, a *zať* (č. *zeť*) trojako majú Nom. množný: *hosti, hostie, (é), hostio -vie (ové), zati, zatié, zatovie*. 5) Toto meno „*Den*“ v Nom. množnem ľubý vychádzať na *i*, n. p. *štyry dni*. (Týžden predca má len *týžde, alebo týdne*. 6) *Host*, *koň*, a *peniaz* v množnem Gen. nie na *ov*, ale na

ě vychádzajú, n. p. hostí, koní, peňazí. 7) Mena vychádzajúce na *ec*, množný Instr. majú lebo na *i*, alebo na *ami*, n. p. chlapec, s chlapci, alebo s chlapcami, vrabec, s vrabci, alebo s vrabcami. — 8) Naposledy mena vychádzajúce na inekú spoluhlásku dostávajú v množnom Instr. *mi*, n. p. s mužmi, jestli ale vychádzajú na tvrdú, dostávajú *ami*, n. p. s dubami.

Poznamenanie. Česi toto meno „týden“ aj v prvej stránke skloňujú takto: *Gen.* tého-dne. *Loc.* v tém-dni, atd.

Čo máme zvať o tomto mene človek?

Meno toto človek v jednotnom počte skloňuje sa takto: *Nom.* človek. *Gen.* človeka. *Dat.* človekovi. *Acc.* človeka. *Voc.* človeče! *Loc.* v človekovi. *Instr.* s človekom. — V množnom ale počte skloňuje sa jak toto meno: *l'ud* daš *Wolf.* — *Nom.* *l'udie*, alebo *l'udia* (č. lidé). *Gen.* *l'udí* (č. lidí). *Dat.* *l'udom* (č. lidem). *Acc.* *l'udí* (č. lidí). *Voc.* *l'udie!* *Loc.* v *l'uděch* (č. v lidech). *Instr.* s *l'udmi* (č. s lidmi).

Cvičenie v skloňovaniach.

Der Nachbar sused, — das Pferd kôň, — der Gast hosť, — das Geld peniaz, — der Soldat vojak, — der Krieg boj, — der König Kráľ, — das Laufen beh, — der Ochse vól, — der Vater otec, — die Eltern rodič, — der Freund priateľ, — der Feind nepriateľ, — die Arznei liek, — der Tag den, — das Leben život, — der Mensch človek, — die Zeit čas, — der Lehrer Učiteľ, — der Bube chlapec.

Na preloženie.

Die Söhne des Nachbarn (sind krank sú nemocní). Gäste (verzehren trovia) Gelder. (Ich sitze já sedím) auf dem Pferde. — Die Soldaten (vertheidigen bránia) im Kriege die Könige. — Das Laufen der Pferde (ist schneller als je rýchlejší jak) der Ochsen. — Vater! (züchtige karhaj) den Sohn. — Eltern (lehret učte) die Söhne. — Freunde, und Feinde (oft verändern sich premeňajú sa

často). Die Arzneien (verlängern prodlužujú) die Tage des Lebens. (Viele mnohý) Leute (schätzen nicht nevážia) die Zeit. — Die Lehrer (lernen učia sa) mit Buben. — Menschen! (verachtet nicht nezapovrhujte) die Menschen.

Sady československé.

Kněží jsú náměstníci Boží. Učitelé jsú vůdcové do chrámu osvěty. Učitele posluchajte. Krále v uctivosti majte. — Můj milý příteli! Moji drazí přátelé! Z boje se vrátil vítěz. Mečem bojoval za krále. Rovnoprávnost národův je slovem Císaře pána a ústavou 4-ho března potvrzena. To jest přechod k lepším časům. Uděl nám o Bože stálého pokoje!

2. §.

O skloňování ženského pohlaví.

Jeli v skloňovaniach ženských mén rozdiel nejaký medzi životnými, a neživotnými vecmi?

V skl. žensk. mén žiaden rozdiel není medzi životnými, a neživotnými vecmi, ale jedine pozorovat máme na jejich skončení, z kterého ohledu zas čtyri vzorky (*paradigmata*) predložime:

I. skloňovanie tvrdých.

Jednotný počet.

Nom. táto ryba. *Gen.* téjto ryby. *Dat.* téjto rybe. (č. rybě.) *Acc.* túto rybu. *Voc.* rybo! *Loc.* v rybe. (č. rybě). *Instr.* s rybou.

Množný počet.

Nom. tyto ryby. *Gen.* týchto ryb (č. ryb). *Dat.* týmto rybám. *Acc.* tyto ryby. *Voc.* ryby! *Loc.* v rybách. *Instr.* s rybami.

II. Skloňovanie mekých.

Jednotný počet.

Nom. táto vůňa (č. vůně). *Gen.* téjto vůne (č. vůně). *Dat.* téjto vůni (č. vůni). *Acc.* túto vůňu (č. vůni).

Voc. vůňo! (č. vůně). *Loc.* vo vůni. (vůni). *Instr.* s vůňou (č. vůní).

Množný počet.

Nom. tyto vůně (č. vůně). *Gen.* těchto voň (č. vůň). *Dat.* těmto vůněm (č. vůním). *Acc.* tyto vůně (č. vůně). *Voc.* vůně! (č. vůně). *Loc.* vo vůních (č. vůních). *Instr.* s vůněmi (č. s vůněmi).

Které mena skloňujú sa podl'a „ryba“?

Podl'a „ryba“ skloňujú sa: 1) Všetky té mena ženského pohlavia, ktorékolvek v *Nom.* vychádzajú na *a*, a pred sebou majú nektérú z týchto tvrdých súhlásek: b, d, f, g, h, ch, k, l, m, n, p, r, s, t, v, z, k. p. haňba, brada, Amerika, Europa atd. 2) Sem prislúchajú mena ženské množného počtu vychádzajúce na *y*, n. p. Uhry, Čechy, máry, vážky atd.

Které mena sa skloňujú podl'a „vůňa“?

Podl'a „vůňa“ skloňujú sa: 1) Všetky té mena ženského pohlavia, ktorékolvek v *Nom.* vychádzajú na, tyto meké jskládky: ľa, ňa, ča, ša, ža, ja, ca, dza, česky: le, ně, če, še, že, je, ce, ze, n. p. hoľ'a, ein nachter Berg, míl'a die Meise, ruža, nůdza das Glend, duša die Seele, šija das Genick, svieca die Kerze, česky: hole, míle, ruže, núze, duše, svíce atd. 2) Mena cudzé, ktoré vychádzajú na *ia*, n. p. Asia, Maria, Galilea atd. 3) Mena ženské množného počtu vychádzajúce na *ce*, n. p. Hromnice, Bojnice atd.

V y n í m k y.

Jaho sa skloňujú mena mužské vychádzajúce na a, neb o, které v ostatnej skládke majú tvrdú súhlásku?

Mena mužské vychádzajúce na *a*, neb *o*, jestli v ostatnej skládke majú tvrdú súhlásku, v *Nom. Acc.* a

Vocative skloňujú sa podľa „ryba“ v ostatných ale pádoch podľa „chlap“ n. p.

Jednotný počet,

Nom. tento sluha. *Gen.* tohoto sluhy, *Dat.* tomuto sluhovi. *Acc.* tohoto sluhu. *Voc.* sluho! *Loc.* v sluhovi. *Instr.* so sluhom. — V množnom ale počte skloňujú sa celkom podľa „chlap“ títo sluhovia, týchto sluhov atd. — Tak sa skloňujú aj: Nero, Otto, a jiné, len že mena vychádzajúce na *ita*, *ista*, majú *Nom.* množný dvojako, na *ovie*, alebo na *i*, české *é*, n. p. Evanjelistovia, lebo Evanjelisti, Levitovia, lebo Leviti (č. Evanjelisté, Levité), atd. — Naposledy aj to ešte poznamenať sluší, že mena vlastné mužov na *a*, majú *Voc.* rovnaký s *Nominativom*, n. p. Žižka, o Žižka! Jiskra, o Jiskra!

Jako sa skloňujú mena mužské na a, neb o, jestli majú pred sebou mekú súhlásku?

Mena mužské vychádzajúce na *a*, lebo *o*, jestli majú pred sebou mekú súhlásku skloňujú sa celkom podľa „muž“ len že *Nom.* a *Voc.* množný vychádza vždy na *ovie*, lebo *ovia*, n. p. *Nom.* tento správca (č. správce) ein Berwalter. *Gen.* tohoto správce. *Dat.* tomuto správcovi. *Acc.* tohoto správce. *Voc.* správce! *Loc.* v tomto správcovi. *Instr.* so správcom (em). Množný *Nom.* títo správcovie, alebo *ovia* (č. ové). *Gen.* týchto správcov (ův). *Dat.* týmto správcom (ům). *Acc.* týchto správcov (e). *Voc.* správci (ové), *Loc.* vo správcoch (ích). *Instr.* so správcami. Tak podobne sa skloňujú aj této mena: bača, zradca, Maťo, Mišo, Jožo atd. len že Slováci nekedy hovoria v *Accusat.* baču atd.

Jako sa vyslovujú d, l, n, t, písmeny v Dat. a v Locative jednotného počtu?

Tyto písmeny *d, l, n, t*, jednotnom *Dat.* a *Loc.*

vyslovujú sa aj u nás, aj u Čechov meko, n. p. brade, stodole, bráne, neveste (č. bradě, stodolě, bráně, nevěstě). — Tyto hrdelnie: *h, ch, k, g = (h)* nekterí Slováci premeňujú na *z, s, c, dz*, n. p. noha, noze, mucha, muse, ruka, ruce, striga, stridze; lepšie predča sa hovorí slovensky: nohe, muche, ruke, strige.

Poznamenanie. Česi: *h, ch, k, g = (h)* premeňujú vždy na *z, š, c*, n. p. noha, noze, moucha, moucha, ruka, ruce, striha, striže.

Odkiaľ sa plodí Genitiv množného počtu?

Gen. množného počtu plodí sa od Nomin. jednotného, jestli sa vyneha koncovka *a*, predchádzajúce ale samohlásky *a, e, i, o, u, y* na dlúhe sa premenia, n. p. strán, píl, nóh, rúk, košel', alebo košiel', kalúž, od „strana, pila, noha, ruka, košel'a, kaluža.“ — Tak podobne aj tyto polohlásky (*semivocales*) *l* a *r* na dlúho sa vyslovujú, n. p. slz, blch, mrv, srn, od „slza, blcha, mrvá, srna.“ — Jestli predca v predešlej skládke nejaká dlúha samohláska sa nachádza, tehdy poslednia skládka na krátko sa vyslovuje, n. p. zástav, priekop, od „zástava, priekopa.“ Naposledy krátko sa vyslovujú aj ty Genitivuse množné, ktoré na dve súhlásky vychádzajú, n. p. krivd, haňb, hrozb, od „krivda, haňba, hrozba“ atd.

Poznamenanie. Česi krátke samohlásky neprodľujú, ale len na krátko mlúvia: ruk, noh, ryb, — čo viacej aj dlúhé *á, í, ou*, v Instr. jednotnom, v Gen, Dat, Loc, a v Instr. množnom na krátko vyslovujú, n. p. brána, díra, žila, moucha. Instr. jednot. s branou, dĕrou, žilou, muchou, Gen. množn. bran, dĕr, žil, much. Dat. branám, dĕrám, žilám, muchám atd.

Čo máme činiť, keď Gen. množný na dve, alebo viac ťažkých k vysloveniu súhlások vychádza?

Jestli Gen. m. na ťažké k vysloveniu súhlásky vychádza, tehdy môžeme v prostred nich jednu samohlás-

ku vložiť, a sice, jestli predostatnia skládka je dlúha, kladie sa *o*, n. p. Zámok, čárok (č. Zámek, čárek), od „Zámka, čárka,“ — jeli ale predostatnia skládka krátka, kladie sa *e*, alebo *ie*, však predca pred ním tyto súhlásky *d*, *l*, *n*, *t*, tvrdé zostávajú, n. p. sestér, alebo sestier, maték, alebo matiek, na miesto: sestr, matk (č. sester, matek).

I. Poznamenanie. Slovák najlepšie zná, kedy potrebuje pomoc nejakej samohlásky, a kedy nie, tak, n. p. on ľahko vyslovuje: izb, prosb, krivd, hviezd, cest atd. — nie ale: pann, modl, ihl, krhl, mhl, hr, preto na miesto nich hovorí: panen, modiel, mhiel, ihiel, hier, krhiel (č. panen, model, jehel, krhel, mhel, her,) atd.

II. Poznamenanie. Nekteré dvojšlabičné mena mekého skončenia v Gen. množnom *i* dostávajú, n. p. vāží, koží, duší (č. zemi). Které predca vychádzajú na *ca*, a množn. počtu na *ce*, nikdy nedostávajú *i*, n. p. oyiec, sviec, Letnic, Hromnic. — Ťma, ačkolvek na tvrdo sa skončuje, má predca: ími.

Kedy sa vyslovuje na dlúho, a kedy na krátko Dativ, a Locativ množný?

Keď predostatnia skládka má v sebe nejakú dlúhu samohlásku, tehdy Dat. a Loc. množný vychádza na krátko, n. p. práca, prácam, prácach. Jestli ale predostatnia skládka je krátka, tehdy Dat. a Loc. množný na dlúho sa vyslovuje, n. p. brada, bradám, bradách. — Vynímajú sa na meké koncovky vychádzajúce mena, a ačkolvek predostatniu skládku majú krátku, vyslovujú sa predca na krátko, n. p. oycā, ovcām, ovcāch, — ulicā, ulicām, ulicāch atd.

Poznamenanie. Česi píšu takto: vůně, vůním, vůních atd. duše, duším, duších, země, zemím, zemích atd.

Jako sa skloňujú tyto mena „Kráľ'ovna, gazdina, strina,“ a jiné podobné?

Tyto mena v Gen. Dat. a v Loc. jednotnom podľa

neurčitých mén prídavných (*ad normam Adjectivorum indefinitorum*) vychádzajú na *ej*, n. p. kráľovnej, strinej atd. V množnom ale Nom. Acc. Voc. na *e*, n. p. kráľovne, gazdine atd. Mnohý predca najme Česi tyto mena skloňujú podľa „ryba.“

Jako sa skloňujú v dvojnóm počte tyto mena „ruka, a noha?“

Tyto mena „ruka, noha“ v dvojnóm počte skloňujú sa takto: Nom. Acc. Voc. ruce, — nohe, Gen. Loc. rukú, nohú (č. rukou, nohou), Dat. Instr. rukama, nohama, alebo rukáma, noháma. — Dvojný počet užívá sa dakedy aj v jiných slovách, n. p. za horáma, za vodáma vadne láska medzi nama. —

Cvičenie v skloňovaniach.

(Der Lohn mzda), (der Diener sluha), (der Schäfer bača), (die Sorge starost), (das Schaf ovca), (der Geruch vóna), (die Rose ruža), (das Weilchen fialka), (die Hand ruka), (die Reinlichkeit čistota), (das Kleid šata), der Gedanke myšlienka, (die Kirsche čerešňa), die Pflaume slivka, (die Marille marhul'a), die Asien Asia, (die Feige figa), das Kraut kapusta, Erdäpfel švábka, — der Ungar Uher, der Krieg vojna, die Königin kráľovná, Maria Maria, Theresia Theresia.

Na preloženie.

Den Lohn des Dieners (zahle fertig plať rýchlo). — Die Schäfer (tragen majú) Sorge der Schafe. — Der Geruch der Rosen (ist angenehmer als je milšia jak) der Weilchen. — Die Hand (dient služí) der Hand). — Die Reinlichkeit der Kleider (ist schön, aber noch schöner je pekná, ale ešte peknejšia je) die Reinlichkeit der Gedanken. — (Die ersten prvé) Kirschen, Pflaumen, Marillen sind in Asien, — die ersten Feigen, und das erste Kraut ist in Afrika, (endlich naposledy) die ersten Erdäpfel sind in Amerika (gefunden sú nálezuté). — Die Ungarn (vertheitigten tapfer bránili mužsky) in Kriegen die Königin Maria Theresia.

III. Skloňovanie ženských mien vychádzajúcich na súhlásku.

Jednotný počet.

Nom. táto krv (č. krev). *Gen.* tejto krve. *Dat.* tejto krvi. *Acc.* túto krv. *Voc.* krv! *Loc.* v krvi. *Instr.* s krvou (č. s krví).

Množný počet.

Nom. tyto krve. *Gen.* týchto krvi. *Dat.* týmto krvam (č. krvím). *Loc.* v krvach (č. v krvích). *Instr.* s krvami (č. s krvemi).

Podľa tejto vzorky (*paradigma*) skloňujú sa všetky mena ženského pohlavia, vychádzajúce na nejakú súhlásku, len že nektoré na c, č, ď, dz, ľ, (sem predca neprislúcha el') r, s, š, št, ť, z, ž, majú *Gen.* jednotný a *Nom.* množný na *i*, n. p. reč, noc, med' daš Erz, mosadz (č. mosaz), sol' (č. sul), tvár (č. tvář), ves, myš, česť, nit der Faden, kolomaž (č. kolomaz), rez, *Gen.* reči, noci atd.

Podľa „krv“ skloňujú sa ešte aj tyto množn. počtu ženskej mena vychádzajúce na *e*, n. p. husle, hrable, konope, jasje, dvere atd. Naposledy v čestine aj lidé a děti v množnom počtu idú podľa tohoto skloňenia.

Poznáménanie. Toto meno „Mati“ skloňuje sa tak, jako Mater, totižto podľa „krv;“ dcera ale skloňuje sa podľa „ryba;“ len že Česi v Dativusi píšu: dceři.

Cvičenie v skloňovaniach.

Die Geduld trpezlivosť, — die Krankheit nemoc, — die Kenntniß umelosť, — die Sprache reč, — die Jugend mládež, — das Wien Viedeň, — die Jugend cnosť, — die Dankbarkeit vďačnosť, — die Wollust rozkoš, — die Traurigkeit horkosť.

Na preloženie.

(Habe maj) Geduld in der Krankheit. — Die Kenntniß der

Sprachen (ist je) der Jugend nützlich. — In Wien (herrschen verschiedene) panují rozličné) Gebräuche. — Die Tugend der Dankbarkeit (ist selten je) riedka. — Wollüste (bringen gewöhnlich hervor) přinášají obyčejně) Bitterkeiten.

Sady československé.

Moudrost bez cnosti nemá ceny. Láskavá odpověď odvrací hněv, ale reč zpurná prchlivost (žáhžorn) plodí. Chudoba cti ne-tratí. Trpělivost není všady ctností, než kolikráte nepravostí a ničemnou ochablostí, bytby se tisíckrát schvalovala. Slované krev svou vylévali za rovnoprávnost národnosti a za celost říše (Monarchie) rakouské. Utišila se bouře, a hrůzy vojny prestaly. Láska k vlasti má býti s věrností k trůnu spojena. Ctnost se závistí chodí. Počítej činy a ne řeči, nepočítej činy, ale dejž je na váhu. Příležitosti očekávej. Silou se nevychloubej.

3. §.

O Skloňování mén' vecného pohlavia.

I. Skloňovanie.

Jednotný počet.

Nom. toto slovo. *Gen.* tohoto slova. *Dat.* tomuto slovu. *Acc.* toto slovo. *Voc.* slovo! *Loc.* vo slově (ě). *Instr.* so slovom (em).

Množný počet.

Nom. tyto slova. *Gen.* týchto slov (slov). *Dat.* týmto slovám (ům). *Acc.* tyto slova. *Voc.* slova! *Loc.* vo slovách (ích). *Instr.* so slovy.

II. Skloňovanie.

Jednotný počet.

Nom. toto pole. *Gen.* tohoto pole (ě. e). *Dat.* tomuto pol'u (i). *Acc.* toto pole. *Voc.* pole! *Loc.* v poli. *Instr.* s pol'om (em).

Množný počet.

Nom. tyto pol'a. *Gen.* týchto polí. *Dat.* týmto pol'am (ím). *Acc.* tyto pol'a. *Voc.* pol'a! *Loc.* v pol'ách (ích). *Instr.* s pol'mi (i, alebo mi).

Podľa „slovo“ skloňujú sa všetky mena, vychádzajúce na *o*, jestli majú pred sebou tvrdú súhlásku, n. p. okno, Polsko die Pohlen, Slovensko Slawonien atd. — Jako aj mena množného počtu vychádzajúce na *a*, n. p. vráta, usta, krosna daš Muldegestell atd. Sem prislúchajú aj tyto české mena: nádra der Busen, záda der Rücken, kamna der Ofen atd.

Které mena sa skloňujú podľa „pole“?

Podľa „pole“ skloňujú sa 1) vychádzajúce na *e*, jestli pred sebou majú nejakú mekú súhlásku, alebo strednie *c*, n. p. plece die Schulter, srdce, vajce (vejce), vrece (mech), more (ře), oje (voj) Deichsel atd. — Sem prináležia aj vychádzajúce na *šte*, (č. ště), n. p. ohnište, smetište. 2) Toto meno množného počtu: pl'úca (plíce), a cudzé na: *ium*, n. p. lilium, evangelium, které v jednotnom počte sa neskoňujú.

I. Poznamenanie. Tyto písmeny *d*, *l*, *n*, *t* — v *Loc.* páde pred písmenou *e* sa meko vyslovujú, česi ale *r* premeňujú na *ř*, n. p. v hniezde, diele, sene, site (č. hnízdě, díle, seně, síte, jezeře). Za — *h*, *ch*, *k* — u nás sa kladié vždicky *u* na miesto *e*, n. p. v bruchu, v oku, v jablku. — Česi ale lebo *u* lebo *e* v nektých slovách užívajú, a vtedy *sk* premeňujú na *št*, *ch* ale na *š*, n. p. vo vojsku alebo vo vojště, Polsku Polště, břichu bříše, rouchu rouše.

II. Poznamenanie. Genitiv množný tak podobne, jak v menách ženských prvej, a druhej tridy sa plodí, n. p. stád, diel, olóv, od „štado, delo Kanone, olovo“ atd. — Mäso má: mięs, päta, piat. — Které mena na ťažké k vysloveniu súhlásky vychádzajú, dostávajú do striedku *ie*, alebo *é*, u Čechov ale *e*, n. p. okno okien, mydlo mydiel (oken, mýdel) atd. — Vychádza-

júce na *sko*, pretože ľahko sa vyslovil móžu, nič nedostávajú, n. p. priezvisk, vojsk. — Vychádzajúce na *stvo* nekdý skončujú sa na *i* nie *ov*, n. p. kňaztvi, zemanstvi. — Niektoré naposledy na *ce* a všetky na *šte* i vynehávajú, n. p. srdc, vriec, plúc, atd. Ovoce predca má: ovoci, (srdce, a plece u Čechov: srdci, pleci), ohništ, tržišt Marktplat. — Mena ale cudzé na miesto *i* dostávajú *j*, n. p. lilij, Evanjelij.

III. Poznamenanie. Česi na miesto svojho: ům — ích — v Dat. a v Loc. množnom užívajú aj naše *ám*, *ách*, a *sice*, za *d*, *l*, *t* vždicky skoro *ech*, za *n* ale už *ech*, už *ach*, n. p. v stádech, krídelech, ustech, oknech, oknách, suknech, suknách.

IV. Poznamenanie. Inštrumentál množný vychádza trojako, na *y* totižto, *ami* alebo *mi*. A *sice* na *y* vychádza vtedy, keď nejaké prídavné, číselné, lebo všemeno predešlo, n. p. s dobrými slovými, s tými slovými, s piatimi slovými, — indy ale, keď samotné stojí meno statné, pre lepšiu zreteľnosť potrebuje sa *ami* alebo *mi*, n. p. slovami, slovmi.

Jako sa skloňujú tyto mena „oko, a ucho“?

Tyto mena „oko, a ucho“ kedyž údy telesné znamenajú, skloňujú sa v niektorých pádoch podľa dvojného, v jiných ale zas podľa množného počtu, n. p. Nom. Acc. Voci. oči, uši. Gen. očí, uší, — alebo očú, ušú. Dat. očám, ušám (č. očím, uším). Loc. v očách, ušách (č. v očích, uších). Instr. s očima s, ušima.

Poznamenanie. *Oka* v množnom počte znamená Schlingen, — *ucha* ale Nadelöhre, alebo Henkel.

Cvičenie v skloňovaníach.

Die Sonne slnko, — das Licht svetlo, — die Wärme teplo, — der Apfel jablko, — der Kern jadro, — die Ungarn Uhersko, — der Wein víno, — die Frucht zrna, — der Sommer leto, — das Feld pole, — der Name meno, — der Reichthum bohatstvo, — das Ohr ucho, — das Auge oko, — die Menge množstvo, — das Kriegsvolk vojsko, — die Macht vláda — das Reich kráľovstvo.

Na preloženie.

Die Sonne (giebt dáva) Licht, und Wärme. (In reifen v zra-
lych) Äpfeln (pflegen zu sein schwarze bivajú černe) Kerne. — In
Ungarn ist der Wein, und die Frucht (wohlfeil lacné). Im Som-
mer (ist angenehm je milo) auf dem Felde (zu wohnen býval). —
(Es ist besser ein guter lepší je dobré) Name, (als große jak vel'-
ké) Reichthümer. — Den Ohren, und Augen (traue nicht immer
never vždicky). — Die Menge der Kriegsvölker (zeigt ukazuje) die
Macht des Reichs.

III. Skloňovanie mien vecného rodu.

Jednotný počet,

Nom. toto umenie (č. ní). *Gen.* tohoto umenia (č.
ní). *Dat.* tomuto umeniu (č. ní). *Acc.* toto umenie
(č. ní). *Voc.* umenie (č. ní). *Loc.* v umení. *Instr.* s
umením.

Množný počet.

Nom. tyto umenia (č. ní). *Gen.* týchto umení. *Dat.*
týmto umeniam (č. ím). *Acc.* tyto umenia (č. ní). *Voc.*
umenia (č. ní). *Loc.* v umeniach (č. ích). *Instr.* s u-
meniami (č. ími).

Podľa „umenie“ skloňujú sa všetky vecného po-
hlavia mena vychádzajúce na *ie* alebo *ia* česky *i*, n. p.
stavanje, živobytie, šťastie atd.

I. Poznamenanie. Sem prislúchajú aj české mužského pohlavia
mena: září September, pondělí, sudí der Richter, Jiří Georg,
a jiné, když pred sebou majú meno pridavné, n. p. Gen. nej-
vyššího sudí. Dat. nejvyššímu sudí. Gen. svatého Jiří. Dat.
svatému Jiří. Jestli ale len samotné v reči stojá, skloňujú sa
jak mená pridavné na *i*. Gen. sudího, Jiřího. Dat. sudímu,
Jiřímu atd.

II. Poznamenanie. Tak sa skloňujú aj tyto mena hromadné (*col-
lectiva*) bratří, kněží, koní, ale len v pádoch množného počtu.

Čo máme zvať o tomto mene „pani“ die Frau?

Toto meno „pani“ jestli je druhému menu predlo-

žené, neskloňuje sa, n. p. pros Pani Matku, — buď s Pani Matkou. — Jestli ale samotné stojí v reči, tehdy Gen. Dat. Loc. má panej. Acc. paňu. Instr. s poňou. V množnom počte Nom. Acc. Voc. panie, Gen. Dat. Loc. a Instr. jak : umenie. U Čechov ale vo vŕeckých pádoch skloňuje sa podľa umení.

IV. Skloňovanie mén vecných.

Jednotný počet.

Nom. Toto semä (č. símě). *Gen.* tohoto semeňa (ene). *Dat.* tomuto semeňu (eni). *Acc.* toto semä (sí-
mě). *Voc.* ! semä (símě). *Loc.* v semeni (eni). *Instr.*
so semeňom (enem).

V. Skloňovanie mén vecných.

Jednotný počet.

Nom. toto haďä (haďě). *Gen.* tohoto haďata (č. ěte).
Dat. tomuto haďatu (č. ěti). *Acc.* toto haďä (č. haďě).
Voc. haďä! (č. haďě). *Loc.* v haďati (č. ěti). *Instr.* s
haďatom (č. ětem).

Množný počet.

Obydvoje mena majú podľa „slovo“: — semena, haďata, semen, haďat (semen, háď-at) atd.

Podľa „semä“ skloňujú sa všetky ty mena, ktoré v Genitive, a v nasledujúcich pádoch túto skládku *en* dostávajú, n. p. *bremä* (břímě) die *Last*, *vemä* (vímě) *daš* *Giter*, *temä* *der Bordertheil* *deš* *Hauptes*, *plemä* die *geborne Frucht*, *ramä* *der ganze Arm*, Gen. *plemeňa*, *bremeňa*, *vemeňa*, *temeňa*, *rameňa* atd. Však predca Slováci aj v Nom. ľúba hovoriť: *semeno*, *bremeno*, *rameno* atd. a vtedy sa skloňujú podľa „slovo.“

Podľa „haďä“ (háďě) *eine junge Schlange*, skloňujú sa ty mena, ktoré v Gen. túto skládku *at* dostávajú.

I. Poznámennanie. Česi za *č, ž, l, ř* kladú: *et*, a za *d, h, t* kladú: *ét*, n. p. *dieťa, dievča*, Gen. *slovenský: dieťaťa, dievčata*, *česky: dítěte, dívčete*. Sem prislúchajú aj tyto české: *poupě Krospe, doupe Hóhle, vole Kropf, varle Hóde*, Gen. *poupěte, doupěte, volete, varlete* atd.

II. Poznámennanie. Tyto mena *kurä, morča, dievča* atd. množný počet majú dvojako: *kurata, kurence, morčata, morčence, dievčata, dievčence*. Gen. *kurencov, kureniec*. Dat. *kurencam, kurencom*, Loc. *v kurencach, v kurencoch*. Instr. *s kurenci, s kurencami*.

III. Poznámennanie. Toto meno: *dieta* v množnom počte skloňuje sa takto: Nom. Acc. Voc. *djetata*, — *deti*, — *dietky* (č. *děti, dítky*). Gen. *delí, dietok* (*dětí, dítek*). Dat. *deřom, dietkam* (*dětem, dítkám*). Loc. *v deřoch, dietkach* (*dětech, dítkách*). Instr. *s detmi s dietkami* (*děťmi, dítkami*).

IV. Poznámennanie. Toto meno: *smeti Kchricht* skloňuje sa v množnom počte jako: *deti*. — Nebe v jedn. počte skloňuje sa podľa *poľe*, Nom. množný má *Nebesa*, a skloňuje sa podľa slovo, Gen. *Nebies*. Dat. *Nebesám* atd.

P r í d a v e k

o skracovaní, a vystrkovaní samohlásek

v skloňovaniach.

Co máme znáť o skracovaní, a vystrkovaní samohlásek?

Pre príjemnejšú vysloynosť stáva sa, že nektelé samohlásky, ktoré v Nom. dlhé boli, v Gen. a v jiných pádoch na krátko sa vyslovujú, jiné ale celkom sa vynehávajú. A sice:

I. á na krátko sa vyslovuje v jedn. Voc., n. p. *pán, pane!* — Tak aj Česi *práh, hrách, kámen* — *mlúva* v Gen. a v jiných pádoch: *prahu, hrachu* atd. 2) **ie** (**ö**) v Gen. a v jiných pádoch na kr. sa vysl., n. p. *chlieb, chleba*. (Č. *Deřt, ber dář Heideforn, deřtě, beru*). — *Chlieb predca*, a *mlieko* (*chlév, mléko*) má: *chlieva, mlieka* (*chléva, mléka*). 3) **ó** (**ü**) přemeňuje sa na **o**,

n. p. kón, nóz, vól, kól — koňa, kolu; atd. Tak aj Česi Bůh, Boha, lůj, loje, sůl, soli. — Vynímajú sa *a*) mena dvojslabičné žensk. pohl. vól'a, vóňa, skóra die Baumrinde, *b*) Cudzé mužsk. pohl. kór, trón, tón, *c*) Póst, a ból'.

II. Nekteré samohlásky zas sa vystrkujú. A sice: krátke *e*, jestli neodpovedá (č. ě), — potom krátke *o* jestli = č. *e* v Gen. a v jiných pád. vystrkuje sa *a*) pred *v*, n. p. šev die Math, švu, lev, lva alebo leva, cirkev, cirkve. (Tak aj Česi krev, krve atd.) O *d* v predca má odeye, lebo = č. oděv, *b*) pred *c* v menách m. pohl. n. p. otec, otea, palec, palca. *c*) před *k* v menách odvođených (*in derivatis*) skrze *ok* (ek), n. p. pondelok, pondelku, štvrtok, štvrtku. — Tak aj v menách zmenš. prvěj třídy na *ok*, ek, n. p. domok, domku, vršok, vršku; — potom dr. třídy na *aček*, *eček*, *iček*, n. p. synáček, holubeček, psiček, synáčka atd. mena predca zmenš. na *ček*, zadržujú *e*, n. p. domček, vršček, domčeku, vrščeku. — Tak aj člověk, zadržuje *e* lebo = č. člověk, — *d*) před *l*, *l'*, v mnohých m. pohl. menách, n. p. orol, uhel', kašel', — orla, uhl'a atd. — Popol predca, a kostol, jako aj mena slovesné s mekým *l*, n. p. priateľ', ctiteľ', a ženské kúdel', ocel', okrem mysel', mysle, zadržujú *e*, *o*, n. p. popola, kostola atd. *e*) před *n*, *ň*, jestli predchádzajú súhlásky: *ď*, *h*, *ch*, *p*, *s*, *š*, *z*, *ž*, n. p. deň, oheň, stupeň (kepeň, kepeňa), sršeň, pieseň, házeň, rozeň, — dňa, ohňa atd. Sem príslúcha aj: buben, bubna, dubeň, dubňa, (hrebeň, hrebeňa), jaseň (ž. pohl.) der Herbst, jasene, jaseň die Esche, (m. pohl.) jaseňa, a všetky, ktoré pred *eň* majú: *m*, *l*, *r*, n. p. kremeň, kremeňa, *f*) před *m*, v menách odvođených od *jať*, n. p. príjem Einnahme, nájem das Ding, výjem das Herausnehmung, — příjmu, nájmu atd.

g) pred r, n. p. vector, vetru, ker die Staude, kru, h) pred s, š, n. p. pes, psa, ovos, ovsá, faleš, falše, i) pred t, ť v tomto žensk. poh. mene česť die Ehre, aj s sa vyneháva, a hovorí sa len: cti, lešť die List, lšti, tak aj tyto mužsk. poh. mena: ocet, počet, vechet, nechet, la-keť, chrbet e vynehávajú, n. p. octu, počtu atd.

Cvičenie v skloňovaniach.

Die Erziehung vychovanie, — das Kind dieťa, — die Last breňa, — die Welt svet, — die Wohnung prebivanie, — die List lešť, — der Betrug faleš, — der Donner hrmobytie, — die Luft povetrie. — Das Feuer oheň, — das Herz srdce, — der Mensch človek, — das Gold zlato, — das Glück šťastie, — das Unglück nešťastie, — die Geduld pozhovenie.

Na preloženie.

Die Erziehung der Kinder (ist zwar eine schwere, aber glorreiche je sice ťažké, ale chvalitebné) Last. — (In dieser na tomto) Welt (haben wir keine beständige nemáme žiadné stále) Wohnungen. — Der Donner (reiniget eisti) die Luft, — (Durch s) das Feuer (wird býva) das Gold, und das Herz des Menschen (durch so) Gold pro-birt. — Dem Glücke (traue nicht never). — Im Unglücke (habe maj) Geduld. — Nie sollst du dich (nikdy sa) dem Betruge, und der List ergeben (neoddávaj).

Sady československé.

Máš-li nešťastí, očekávej štěstí. Přátelství vysoce sobě váž. Nevěř čelu, očím a štěstí, nebo čelo, oči a štěstí prečasto klamá-vají. Ži bez moření srdce. Kdo zlé zlým odplácí, bláto blatem líčí. Cvičení, a zkušené dáva umění. Drž na uzde ústa svá, jed-ným slovem kolikráté zkazí se mnoho. V cizém oku mrvu hledáš, převno ve svém nevidíš. I zlatá púta zůstanú jen púta. Které břemeno člověku jest nejtěžší? kdy sobě sám břemenem se stane.

O mene prídavnom.

1. §.

O rozdeľovaní mén. prídavných,

Kolkonásobné sú mena prídavné?

Mena prídavné (*adjectiva*) z ohľadu skončenia sú: 1) lebo neurčité (*indeterminata*) alebo 2) určité (*determinata*). Neurčité sú, ktoré v mužskom rodu vychádzajú na nejakú tvrdú súhlásku, — v ženskom na *a*, a vo vecnom na *o*, n. p. hoden, hodna, hodno, — rád, rada, rado atd. Sem prislúchajú aj, tak rečené, mena prídavné vzťažné (*possessiva*), ktoré sa od mén. statných mužského pohl. počínajú, a vychádzajú na *oy*, (č. ův) ova, ovo, n. p. pánov, a, o; — jako aj od mén. statných ženských, a vychádzajú na *in, ina, ino*, n. p. matkin, a, o, — macochin, a, o. Česi pred tymato tvórkami *h*, na *ž*, — *ch* na *š*, — *k* na *č*, — *r* na *ř* premeňujú takto: stržin, macešin, matčin, sestřin.

2) Mena príd. určité sú, ktoré v mužskom pohl. vychádzajú na: *ý*, lebo *í*, v ženskom na *á*, lebo *ia*, a vo vecnom na: *é*, lebo *ie*, n. p. dobrý, á, é, — boží, ia, ie. (Česi vo všetkých troch pohlaviach hovoria; boží, boží, boží.

2. §.

O zvet- a zmeňšujúcych stupňoch.

Majú-li aj mena prídavné zvet-, a zmeňšujúce stupne?

Aj mena prídavné majú zvet- a zmeňšujúce stupne. — A sice zvetšujúce vychádzajú 1) na *atý, atá, até*, n. p. okatý großaugig, nosatý großnasig, hlavatý großköpfig, oder halbstarrig; vynímajú sa: bohatý reich, strakatý bunt, gul'atý fugelrund (č. kul'atý), a jiné po-

dobné, a tyto k menám zvětšujícím neprislúchajú. 2) na *natý, natá, naté*, n. p. hornatý mäldig (č. gebirgig), srdnatý herzhafsig, skalnatý felsicht atd. 3) na *izný, izná, izné*, a pred tymato tvórkami *k* na č prechádza, n. p. veľčizný sehr groß, vysočizný sehr hoch, hlbóčizný sehr tief atd. od veľký, široký, hlboký.

Mena ale zmeňšujúce vychádzajú 1) na *ičky, á, é*, alebo na *učký, á, é*, n. p. maličky, mal'učký sehr flein, tichučký sehr still, krátu ký sehr kurz atd. 2) na *inky, á, é*, alebo *unký, ušký*, n. p. malinký, mal'unký sehr flein, sladčunký, sladčuský sehr süß, biel'unký, biel'ušký sehr weiß atd. 3) na *ičičký, učičký, ilinký, ulinký, uštičky*, n. p. malučičký, malilinký, malulinký sehr flein, drobnuštičky fleinwinzig atd.

3. §.

O stupňovaní mén prídavných.

Skrze kolko stupňov môžu sa premeňovať mena prídavné?

Mena prídavné môžu sa premeňovať skrze tri stupne. Prvý sa menuje: *positiv*, druhý *comparativ*, tretí *superlativ*. *Positiv* je každé meno prídavné samo v sebe, n. p. drahý, pekný. — Druhý stupeň (*comparativ*) tvóri sa od prvého, skrze nasledujúce koncovky 1) *ší, šia, šie* (č. ší, ší, ší). 2) *ejší, ejšia, ejšie* (č. ejší, ejší, ejší), — za tymato ale písmenami: *l, ř, č* len *ejší, ejší, ejší*).

Kedy sa kladú koncovky: ší, šia, šie, a kedy ejší, ejšia, ejšie?

Koncovky *ší, šia, šie* kladú sa vtedy, když nejaké meno vychádza na *ký, eký, oký*, len že pred tymato tvórkami dlhé samohlásky na krátke, *s* na *š, z* ale na *ž* sa premeňuje, n. p. krátky — kratší, ďaleký — ďalší, vysoký — vyšší atd. — Vynímajú sa: horký, krehký, trpký, rezký lebhaf, a tyto v druhom stupni dostávajú

koncovky ejší, ejšia, ejšie, n. p. horkejší, ia, ie, trpkěj-ší, ia, ie atd. — Česi ale pred tymato tvorkami k na ě, r na ř, sk na št premeňujú, n. p. hořčejší, trpčejší atd.

2) Koncovky ší, šia, šie dostávajú mena vychádzajúce na: bý, pý, dý, hý, chý a nektaré na vý, tý a rý, n. p. slabý — ší, tupý — ší, mladý — ší, drahý — ší, suchý — ší, zdravý — ší, tmavý — ší, starý — ší, bohatý — ší. — (Česi h na ž, oh na š premeňujú; n. p. drahý = dražší, suchý = sušší.)

3) Nekteré mena obydvé koncovky príjmajú, n. p. krásny, krajší, a krásnejší (č. krašší), teražší, terajší, bielší, bielejší, milší, milejší, planší, planejší. (Česi aj vychádzajúce na stý dvojako stupňovať l'úbia, n. p. čistý = čistší, čistější, hustý = hustší, hustější atd.)

Jako sa tvorí tretí stupeň, alebo superlatív?

Tretí stupeň tvorí sa od druhého, jestli sa mu predloží skládka *naj* (nej), ktorá sa zdá pochádzať od predložky *nad*, n. p. tyrdší, najtyrdší, podlejší, najpodlejší atd.

V y ň í m k a.

Tyto štyri mena: dobrý, zlý, malý, veľký nepravidelne sa stupňujú takto: dobrý, lepší, najlepši, zlý, horši, najhorši, malý, menši, najmenši, veľký, vetši, najvetši (č. větši, dlouhý: delši).

I. *Poznamenanie.* Nekteré mena prídavné, ponevác jejích význam ani uvetšiť, ani umenšiť sa nemóže, žiadneho stupňovania nemajú, také sú: 1) večný ewig, časný zeitig, celý ganz, mrtvý todt, jediný einzig, nemý stumm, ustný mündlich, písomný schriftlich atd. 2) Mena vzťažne (*possessiva*) na *ov* alebo *in*, jako aj vychádzajúce na *ovský*, *inský*, a *ský*, n. p. otcov, sestřin, otcovský, materinský, uherský atd. 3) Všetky mena číselné, jako aj všemena, n. p. jeden, dva, tri, piatý, šestý, jaký, taký atd. 4) Mena, ktoré nejakú materiu znamenajú, n. p.

zlatý, srieborný, železný, plátenný, syrový. 5) Nekteré od účastia (*a participio*), a od prechodníka (*a gerundio*) pochádzajúce, n. p. čítaný, čítajúci, ležiaci atd. 6) Sem prislúchajú všetky ty príd. mena, ktoré od životných mien statných sa počínajú, n. p. boží, človečí, vlčí, peší, ovčí, tel'ací atd.

II. *Poznamenanie.* Druhý stupeň zvetšuje sa s tymato príslovy: o mnoho, o nečo atd, n. p. o mnoho múdrejší, o nečo uče-nejší atd.

Cvičenie v stupňovaniach.

Der Alte starý, — der Gelehrte múdry, — gut dobrý, — der Rath rada, — das Wasser voda, — gesund zdravý, — der Krank nápoj, — tief hlboký, — der Schlaf sen, — süß sladký, — nächtlich nočný, — Unterhaltung zábavka, — die Mittelmäßigkeit strednosť, — sicher bezpečný, — schlecht zlý, — der Urheber púvodca, — groß veľký, — der Berg vrch, — die Welt svet.

Na preloženie.

Die Ältesten (sind nicht immer neni sú vždy) die Gelehrtesten. — Die Älteren (pflegen zu geben dávajú) den besten Rath. — Das Wasser ist der gesündeste Krank. — Der tiefe Schlaf ist süßer, (als welch' immer jak ktorákolvek) nächtliche Unterhaltung. — Die Mittelmäßigkeit ist die sicherste. — Der schlechte Rath ist dem Urheber am schlechtesten. — Der größte Berg auf der Welt ist Dholagir, und in Ungarn Lomnitz.

4. §.

O skloňovaní mien prídavných.

Kolkonásobné je skloňovanie mien prídavných?

Ponevač mena prídavné sú lebo určité, alebo neurčité, preto aj skloňovanie jiné je pre mena neurčité, jiné ale pre určité. — Skloňovanie neurčitých mien len skrze dlhšie koncovky sa rozdeľuje od skloňovania mien určitých.

Poznamenanie. U Čechov mena vzťažné v celom jednot. počte, jako aj v množnom Nom. a v Accusat. skloňujú sa jak mena statné, n. p. čist. rein = chlap, čista = ryba, čisto = slovo.

Skloňovanie neurčitých.

Jednotný počet.

Nom. synov (ův) synova (a) synovo (o). *Gen.* synov-ho (va) synov-ej (y) synov-ho (a). *Dat.* synov-mu (vu) synov-ej (vě) synov-mu (vu). *Acc.* synov (ův) synov-u (u) synov-o (o). *Voc.* jako Nominativ. *Loc.* synov-om (vě) synov-ej (vě), synov-om (ě). *Instr.* synov-ym (ým) synov-ou, (ou) synov-ým (ým).

Množný počet.

Nom. synov-i (i) synov-e (y), synov-c (a). *Gen.* synov-ych (ých) synov-ych (ých) synov-ych (ých). *Dat.* synov-ym (ým) synov-ym (ým) synov-ym, (ým). *Acc.* synov-e (y) synov-e (y) synov-e (a). *Voc.* jako Nominativ. *Loc.* v synov-ych (ých) v synov-ych (ých) v synov-ych (ých). *Instr.* so synov-yimi (ými) so synov-yimi (ými) so synov-yimi (ými). *Dvojný Instr.* so synov-ýma synov-ýma, synov-ýma (ýma, ýma, ýma).

Podľa tejto vzorky skloňujú sa všetky mena vzťažné vychádzajúce na *ov* (ův), *ova*, *ovo*, a na *in*, *ina*, *ino*, n. p. pánov a, o; — sestrin a, o atd. Sem prislúchajú aj tyto mena statné: Kráľovna, gazdiňa, ševcova atd. jak hore predneseno bolo. Jiné neurčité mena príd. jak: hoden, a, o, — dlžen, a, o, — a české: zdrav, vesel, hotov, spasen, poručen len v *Nom.* a v *Acc.* obydvójho počtu skloňujú sa podľa tejto vzorky, v jiných ale pádoch skloňujú sa jak mena príd. určité, n. p. *Gen.* hodného. *Dat.* hodnému atd.

I. Poznamenanie. Tyto mena: rád getn, a něrad ungetn, len v *Nom.* jednot. a množnom sa skloňujú takto: rád-rada, rado-radi, rady-rady (č. rád, ráda, rádo, rádi, rády, ráda).

II. Poznamenanie. Mena na túto vzorku prislúchajúce v *Gen.* *Dat.* a v *Loc.* jednočnom, jako aj v *Nom.* a v *Acc.* množnom pís-

mentu *n* nezmekčujú pred *e*, n. p. matkynej, kráľovnej; matkyne, kráľovne atd.

Sklonovanie určitých.

Jako sa skloňujú mena prídavné určité?

Mena prídavn. urč. skloňujú sa podľa nasledujúcich dvoch vzorok:

Jednotný počet.

Nom. Voc. dobr-ý, dobr-á, dobr-é. *Gen.* dobr-ého, dobr-ěj (é, alebo: éj), dobr-ého. *Dat.* dobr-ému, dobr-ěj (é, alebo: éj), dobr-ému. *Acc.* dobr-ý, dobr-ú (ou), dobr-é. *Loc.* v dobr-om (ém), dobr-ěj (é, alebo: éj), dobr-om (ém). *Instr.* s dobr-ým, dobr-ou, dobr-ým.

Množný počet.

Nom. Voc. dobr-í, dobr-é, dobr-é (á, alebo é). *Gen.* dobr-ých, dobr-ých, dobr-ých. *Dat.* dobr-ým, dobr-ým, dobr-ým. *Acc.* dobr-é, dobr-é, dobr-é (á, alebo é). *Loc.* v dobr-ých, v dobr-ých, v dobr-ých. *Instr.* s dobr-ými, s dobr-ými, s dobr-ými. *Dvojný Instr.* s dobr-ýma, s dobr-ýma, s dobr-ýma.

Jednotný počet.

Nom. Voc. bož-í (i), bož-ia (i), bož-ie (i). *Gen.* bož-ieho (iho), bož-ej (i), bož-ieho (iho). *Dat.* bož-iemu (ímu), bož-ej (i), bož-iemu (ímu). *Acc.* bož-í (i), bož-iu alebo: bož-ú (i), bož-ie (i). *Loc.* v bož-om (ím) bož-ej (i) bož-om (ím). *Instr.* s bož-ím (ím) bož-ou (i) bož-ím (ím).

Množný počet.

Nom. Voc. bož-í, bož-ie (i), bož-ie (i). *Acc.* bož-ie (i), bož-ie (i), bož-ie (i). *Jiné pády* jako „dobry“.

Které teda mena skloňujú sa podľa „dobry“?

Podľa „dobry“ skloňujú sa všetky ty príd. mena,

ktoré vychádzajú na: y, a, e, alebo: ý, á, é, jestli majú pred sebou tvrdú súhlásku, n. p. krátky, a, e, prazký, á, é, známy, chutný, hnilý, masitý, živný, ubohý atd. 2) mena prídavné, dvojnásobného pohlavia, ktoré lebo nejakú familiu, alebo povolanie znamenajú, n. p. Potocký-cká, Jesenský-ská, Dúchodný-a Rentmeister-in, Služnodvorský-ska Stuhlrichter-in, hlásny-a Wächter-in, hájny-a Waldhüter-in atd. 3) Sem prislúchajú aj tyto mena statné: zlatý, poddaný, jarmačné, putové Walfahrtsgeschenk, vstupné, alebo vchodné Eintrittsgeld, prepitné (č. spropitné) Trinfgeld atd.

Které mena sa skloňujú podľa „boží“?

Podľa „boží“ skloňujú sa 1) všetky mena, ktoré vychádzajú na: í, á, é, alebo i, a, e, jestli pred sebou majú nejakú mekú súhlásku, n. p. ovčí, teľací, všední alltägliche, hovädzí, kozí, hadí atd. 2) Mena prídavné dvojnásobného pohlavia, vychádzajúce na i, ia, n. p. výberčí-ia Einnehmer-in, krajčí-ia Schneider-in, pivovarčí-ia (č. sládek, sládková) Bräuer-in, starejší-ia Chevorsteher-in (náznagy). Sem prislúchajú aj tyto české mena: sudí, Jiří, a jiné, jestli samotné stoja v reči.

I. Poznamenanie. Ponevác v slovenskej reči dve dlúhe samohlásky jedna pri druhej stať nemóžu, stéj príčiny ty určité mena príd. ktoré predostatniu skládku majú dlúhu, v skloňovaní na krátke koncovky vychádzajú, n. p. krásny, a, e, — ptáči, a, e, Gen. krásneho, ptáčeho atd. Instrumentál predca zadržuje dlúhu koncovku, n. p. s krásnym, s ptáčím. (Česi na toto pravidlo žiadneho ohledu nemajú, ale slobodne mlúvia: krásny, krásného, ptáči, ptáčiho.

II. Poznamenanie. Tyto priezviska: Miškolci, Smrečáni, Stáray, a jiné podobné na miesto ého, ému dostávajú ího, ímo, alebo ího, ímu, n. p. Smrečániho, ímu, Miškolciho, ímu, Stárayho, ýmu atd. Vychádzajúce predca na ský, a cký skloňujú sa pravidelne, — n. p. Konárského, Potockého atd.

III. *Poznámění.* Česi v Nom. množnom mužského pohl. pred písmenú *i*, premeňujú: *h* na *z*, *ch* na *š*; *k* na *c*, *sk* na *st*, *ck* na *č*, *r* na *ř*, *d*, *n*, *t* na *ď*, *ň*, *ť*, n. p. nahý = názi, suchý = suší, velký = velcí, panský = panští, katolický = katoličtí, dobrý = dobří atd. Slováci len *d*, *l*, *n*, *t* zmekčujú, n. p. chudý = chudí, malý = mali, pekný = ni, bohatý = ti.

Cvičenie v skloňovaniach.

Die Rede reč, — der Junge mladý, — die Mühe unovanie, — der Lehrer učiteľov, — das Leben život, — das End' koniec, — schlecht zlý, — gern rád, — ungern nerád, — hoch starý, — das Alter vek, — der Nächste bližný, — das Opfer obeta, — die Liebe láska.

Na preloženie.

Die Rede eines Alten (gefällt Pábi sa) dem Alten, und eines Jungen dem Jungen. — Die Mühe der Lehrer (wirft nie vergelten nikdy neodmeníš). — Des schlechten Lebens pflegt ein schlechtes End zu sein. — (Was čo) wir gern (besitzen, das máme to) (entbehren wir opušíame) ungern. — (Wer kdo) die Alten (nicht verehrt nicht) (der wird kein ten) hohes Alter (verdienen nezaslúži). — (Durch skrze mit Accus.) Liebe des Nächsten (wirft du besser lepšie) Gott (gefallen sa zalúbiš,) (als durch ein jako skrze mit Accus.) großes Opfer.

Sady československé.

Lživému člověku, někdy i pravdu mluvícimu, se nevěří. Lidé marní, a lehkovážní jako nádoby prázdné nejsnadněji za uši uchvácení, a vedení bývají. U člověka lenivého bývá nouze častým hostem. Radost má sokolova křídla, a žalost olověné škorňe. Duši nemocné jest lékem reč. Každý má svou vlastní křehkost. Za krátkou rozkoš dlouhého dojití zármutku největší bláznovství.

Ten jest dobrý, kdo se stále snaží lepším býti. Čas jest nejdražší věc. I v nejmenších věcech veliké se věci pátrají. Lepších časů si žádati nezpomáhá, ale lepší časy slovem, činem dělají, to zpomáhá. Nemluv, jestliže starší, a moudřejší mluvíti chce; to tebe všady veždy libežním učiní. Zdvorilost je nejmenší útrata, kterouž velké věci lacino kupujeme. Bez ušlechtilých mravů, a upřímné vřidnosti ani ten největší mudrc za nic nestojí.

O číselnom mene.

Koľkonásobné sú mena číselné?

Mena číselné, s ktorými počet, alebo množstvo nejakej veci opisujeme, sú lebo určité (*determinativa*), ktoré totižto istý, a neurčité (*indeterminativa*), ktoré neistý počet znamenajú.

1. §.

O určitých menách číselných.

Koľkonásobné sú zase určité mena číselné?

Urč. mena číselné sú lebo: základné (*cardinalia*), alebo: riadové (*ordinalia*). Základné odpovedajú na otázku *koľko?* (*quot?*) a sú nasledujúce; jeden, jedna, jedno 1, dva, dve, dve — (č. dvě) 2, tri (tři) 3, štyri (čtyři) 4, päť (pět) 5, šesť 6, sedem (sedm) 7, osem (osm) 8, devät (devět) 9, desať (deset) 10. — Nasledujúce počty od „jedenásť až do devätnásť“ (*ab 11—19*) složené sú z týchto slov: jeden na desať takto: jedenásť 11, dvanásť 12, trinásť 13, štrnásť 14, pätnásť 15, atd. devätnásť 19. — Česi ášť premeňujú na áct takto: jedenásť, dvanásť atd. devatenásť. — Ostatnie zase počty od „desať, až do devadesiat“ složené sú z týchto slov: dva-desať, tri-desať atd. ale pre kratšú výslovnosť: desať premeňujeme na: cať, a mlúvime: dvacať 20, tricať 30, štyricať 40, Česi: dvacet, třicet, čtyřicet. — V nasledujúcich počtoch na miesto desať my hovoríme: desiat, Česi a e na miesto svojeho deset hovoria desát, takto: pädesiat 50, šesdesiat 60, sedemdesiat 70, osemdesiat 80, devädesiat 90, Česi: padesát, šedesát, sedmdesát, osmdesát, devadesát. — V stredných počtoch od jednej desiatky

až do druhej medzi jednotkami, a desiatkami kladieme *a*, n. p. jeden a dvacať, dva a dvacať atd. alebo aj bez *a*, jestli sa desiatky jednotkám predložia, n. p. dvacať jeden 21, tricať dva 32 atd. Hundert je sto, Tausend tisíc, Million milion. Na miesto slovenského dvesto 200, tristo 300, štyristo 400, päťsto 500, šesťsto 600. Česi mluvie: dvě stě (v dvojnóm počte) tři sta, čtyři sta, pět set, šest set. A na miesto slovenského: dva,- tri,- štyri,- päť- tisíc, 2000, 3000, 4000, 5000, hovoria: dva, tři, čtyři tisíce, pět tisíc, šest tisíc atd. — Million milion, aj u slovákov s menšími počtami sa hovorí takto: dva, tri, štyri miliony; päť, šest, sedem milionov.

Jaké mena sa plodia od mén základných?

Od mén základných plodia sa: 1) hromadné (*collectiva*): oba (od dva) beide, troje (od tri) drei, štvoro (čtvero), päťoro (patero), šesťoro (ero), sedmoro (ero), osmoro (ero), deväťoro (ero), desäťoro (ero) atd. 2) Druhové (*specialia*): dvojí, obojí zweierlei, trojí, štvorý, päťorý atd. alebo: dvojaký, trojaký, štvoraký, päťoraký atd. 3) Množivé (*multiplicativa*), n. p. dvojnásobný zweifach, trojnásobný, štvornásobný, päťornásobný atd. Na miesto: jednonásobný hovorí sa aj: jedno- duchý einfach. Od hromadných mén skrze *ica*, a *ka* plodia sa aj mena statné, n. p. Trojica Dreifaltigkeit, dvojka der Zweyer, trojka, štvorka, päťorka atd.

Které sa menujú mena riadové, a odkúď pochádzajú?

Mena riadové menujú sa ty, ktoré odpovedajú na otázku kol'ky? der wievielte? Pochádzajú ale všetky od základných mén, okrem: prvý, á, é, lebo prvni, ia, ie, lebo prvší, ia, ie, — a druhý, á, é. — Sú ale nasledujúce: tretí, ia, ie (třetí, í, í) der, die, das dritte, štvrtý

(čtvrtý), piaty (pátý), šiesty (šestý), siedmy (sedmý), ósmy (osmý), deviaty (devátý), desiaty (desátý), jedenásty (jedenáctý) der, d. d. elfte atd. dvaciaty (dvacáty) der, d. d. zwanzigste, triciaty (třicátý), štyriciaty (čtyřicátý), pädesiaty (padesátý) atd. strednie počty vyslovujú sa tiež s koncovkami riadových počtov, n. p. dvaciaty prvý der, d. d. einundzwanzigste, dvaciaty druhý, tretí atd. hovorí sa preda aj jeden a dvaciaty, tri a dvaciaty. Sto Hundert, v riadovom stupni má: stý d. d. hundert, — tisíc ale Tausend, tisíci der d. d. tausendste, (tisíci, í, í).

I. *Poznamenanie.* Od mên riadových plodia sa mena statné, jestli sa ostatnia jejich koncovka premení 1) na *ák*, n. p. turák ein Turaken, (od starod. vtoryj d. d. d. zweite), páták, sedmák, osmák, die Namen der Gelder. 2) na *ok*, n. p. desiatok (desátek) der Zehent, útorok (od vtoryj) (outerek) Dienstag, štvrtok (čtvrtek), piatok (ek). 3) na *ník*, alebo *nik*, n. p. desiatnik Rottmeister oder ein Zehner, dvaciatnik ein Zwanziger, deviatnik der Sonntag *septuagesima* genannt, stotník, štvrtník, das Viertel eines Meßes (č. desetník, dvacetník, devítník, setník). 4) na *ka*, n. p. piatka (pětka) Fünftel, štvrtka alebo štvrt (čtvrtka) Viertel, deviatka (ítka), desiatka (ítka). 5) na *ička*, n. p. sedmička, osmička. 6) na *ina*, n. p. tretina (třetina) der dritte Theil, štvrtina (čtvrtina), piatina (petina), šiestina (šestina), siedmina (sedmina), ósmina (osmina) atd. Tyto číslovky najviac v zlomkách (*in Fractionibus*) potrebujeme, n. p. $\frac{2}{3}$ = tri štvrtiny, $\frac{3}{4}$ = päť ósmín atd.

II. *Poznamenanie.* Od týchto riadových mên plodia sa aj delné číslovky (*numeralia partitiva*), jestli sa jim predloží toto slovo: pól (půl), n. p. pól druha funta *sesqui libra* anderthalb Pfund (půl druhého), pól treťa zlatého (půl třetího), pól štvrta (půl čtvrtá) atd. — Po pól druhu zlatom um anderthalb Gulden atd. Pól druhej (půl druhé) hodiny anderthalb Stund atd.

2. §.

O skloňovaní určitých.

Jako sa skloňujú základné číslovky (cardinalia)?

Základ. čisl. rozličným spôsobom sa skloňujú, a sice:

1) Jeden tak sa skloňuje, jako dobrý, len že na miesto dlhých koncovék dostáva krátke. Nekteré predca pády má vlastné, totižto:

Acc. jednot. Jeden, jednu, jedno.

Nom. množný. Jedni, jedny, alebo jedne, jedny, alebo jedne.

Acc. množný. Jedny, alebo jedne, jedny, e, jedny, e, všade s tvrdým *n*.

I. Poznamenanie. Česi *jeden* tak skloňujú, jako *ten*. *Nom. Voc.* jeden; a, o. *Gen.* jednoho, é, oho. *Dat.* jednomu, é, omu. *Acc.* jeden, u, o. *Loc.* v jednom, é, om. *Instr.* jedním, ou, im. *Nom. Voc. množn.* jedni, y, a. *Acc.* jedny, y, a. *Gen. Loc.* jedněch. *Dat.* jedněm. *Instr.* jedněmi.

II. Poznamenanie. Nominativ množný *jedni* u Slovákov znamená tolko, jak u Latinákov (*alii*) *Undere*, n. p. jedni bdeli, druhí spali, *Einige haben gewacht, Undere schliefen*.

III. Poznamenanie. Toto neurčité všemeno sám, a, o *allein*, tiež, jako *jeden*, krátke koncovky ľubi, ináč skloňuje sa aj u nás, aj u Čechov jako dobrý. — Toto ale všemeno: *samý*, á, é, skloňuje sa celkom podľa dobrý.

Jako sa skloňujú tyto číslovky dva a oba?

Tyto číslovky: dva a oba v dvojnom počte skloňujú sa takto:

Nom. Acc. Dva, oba — dve, obe — dve, obe (č. dvě, obě).

Gen. Loc. Dvú, obú — dvú, obú — dvú, obú (č. dvou, obou).

Dat. Instr. Dvoma, oboma — dvoma, oboma — dvoma, oboma (č. dvěma oběma).

Poznamenanie. Slováci na miesto Genit. dvojného: *dvú, obú* obyčajne užívajú množný počet: *dvoch, oboch* alebo *dvúch, obúch*, Česi ale: *dvouch, obouch*; a na miesto Dat. dvojného: *dvoma, oboma* užívajú tiež množný počet: *dvom, obom* alebo *dvúm', obúm'*, česi ale: *dvoum, oboum*. — Okrem toho Slováci ešte na miesto: *dva, oba*, hovoria aj: *dvaja, obidvaja*, alebo *dvá, obidvá*, keď totižto osoby sa vyrozujejú, n. p. *dvaja chlapi. Kolko chlapov tam bolo? dvaja, obidvaja.*

Jako sa skloňujú tyto číslovky „tri a štyri“?

Tyto číslovky tri, a štyri Slováci, a aj Česi okrem Genitivu jednakým spôsobom skloňujú.

Nom. Acc. množn. Tri (tři) štyri (čtyři), — tri (tři) štyri (čtyry), — tri (tři) štyri (čtyry).

Gen. Troch (tři) štyroch (čtyř), — troch (tři) štyroch (čtyr), — troch (tři) štyroch (čtyr).

Dat. Trom (třem) štyrom (čtyřem), — trom (třem) štyrom (čtyrem), — tromi (třem) štyrom (čtyrem).

Loc. Troch (třech) štyroch (čtyřech), — troch (třech) štyroch (čtyrech), — troch (třech) štyroch (čtyrech).

Instr. Tromi (třemi) štyrmi (čtyřmi), — tromi (třemi) štyrmi (čtyrmi), — tromi (třemi) štyrmi (čtyrmi).

I. Poznamenanie. Česi na miesto Gen. *tři* píšu obyčajne *třech*. Slováci, keď o nejakej osobe je reč, na miesto *tri, štyri* hovoria: *traja, štyria*, alebo *trá, štyrá*, Česi ale *tři, čtyři*. Okrem toho Slováci na miesto: *troch, trom, tromi*, hovoria: *trich, trim, trimi*; čo viacej, na miesto: *tromi, štyrmi* hovoria aj: *třoma, štyrma*, alebo *štyroma*.

II. Poznamenanie. Nasledujúce číslovky od päť až do devädesiat deväť s malým rozdielom tak sa skloňujú, jak mena prídavné, n. p. **Nom.** piati. **Gen, Acc, Loc.** piatich, **Dat.** piatim. **Instr.** piatimi. — Krom toho aj na to ešte pozorovať máme, že v složených číslovkách, ktoré bez (a) sa vyslovujú, obidve stránky sa skloňujú, n. p. *triaciati šiesti, triaciatich šiestich* atd. Jestli ale v prôstriedku stojí *a*, tehdy sa len druhá stránka, jakšto veľšia skloňuje, n. p. *šest a triaciat, šest a triaciatich* atd. —

Česi číslovkám od pät až do devädesiat devät (5—99) v *G. D. L.* a *Instr.* prídávajú koncovku *i*, n. p. päti, deväti, desäti, dvacäti, alebo: dvacetí atd. tak aj tisäci.

Jako sa skloňujú tyto číslovky „sto, tisíc, milion“?

Tyto číslovky: sto, tisíc, milion, pretože k menám statným prislúchajú, skloňujú sa jak mena statné. A sice: sto skloňuje sa jako *slovo*, n. p. *Gen.* sta, *Dat. Loc.* stu, *Instr.* stom (stem). — *Nom. Acc. Voc.* množný, sta, *Gen.* stov (set), *Dat.* stám (stům). *Loc.* stäch (stech), *Instr.* sty, alebo stamy. — Tisíc skloňuje sa jako *meč*, milion ale jako *dub*. U Čechov sto aj v dvojnom *Nom.* a *Acc.* sa užíva, n. p. dvě stě. — Tisíc, keď stojí pred týmito statnými menami: sto a milion, skloňuje sa jak *piäti*, n. p. *Nom.* množný, tisäci, *Gen. Loc. Acc.* tisäciach, *Dat.* tisäcim, *Instr.* tisäcimi.

I. Poznämenanie. Hromadné číslovky u Sloväkov sa neskoňujú, Česi predca vychádzajúce na *ero* skloňujú, ale len v nektorých pádoch, n. p. v *Acc.* ženskom jedn. počtu: čtveru, — v *Nom.* a *Acc.* žens. mn. počtu: čtvery; n. p. pätery knihy Moyžišovy, — *Instr.* čtvermi, — Hromadné tyto mena vo vecnom pohlaví miesto základných čísloviek zastupujú, n. p. *Nom.* (o) desätero božích prikázání, *Gen.* (a) desätera, *Dat. Loc.* desäteru; v *Instr.* ale sa nepremeňujú, n. p. s päteru pacholaty, na miesto: s päti pacholaty.

II. Poznämenanie. Sloväci tyto druhové číslovky: dvojí, obojí, trojí len v mužskom, a vo vecnom pohlaví skloňujú, n. p. *Gen.* obojého pohlavia, *Dat.* obojimu, *Loc.* obojom, *Instr.* obojím. Ostatné druhové číslovky vychádzajúce na: orý, orá, oré (č. erý, á, é), a na aký, á, é, jako aj množivé číslovky skloňujú sa celkom jako: dobrý, á, ó.

III. Poznämenanie. Riadové číslovky mekého skončenia prvni, ia, ie, prvši, ia, ie, a tretí, ia, ie skloňujú sa jako boží, — tvrdého ale skončenia, jako: prvý, druhý, štvrtý, skloňujú sa podľa: dobrý. — Nasledujúce riadové číslovky od: piaty až do devädesiaty deviaty, jako aj: *tisäci* pretože predostatniu sklád-

ku majú dlhú, s krátkymi koncovkami sa skloňujú, n. p. piaty, a, e, *Gen.* piateho. *Dat.* piatemu, — piatej. *Acc.* piatu atd. Česi: pátý, á, é, *Gen.* pátého. *Dat.* pátému — páté. *Acc.* patou atd.

Cvičenie v skloňovaniach.

Zwei dva, — drei tri, — der Zeuge svedek, — Ein jeden, — der Heide pohan, — Beide oba, — Einiger jeden, — Anderer druhý, — sechs šesť, — der Tag den, — die Arbeit práca, — siebenter siedmy, — allein sám, — dreißig tricať, — Tausend tisíc, — zehn desať, — Hundert sto, — Million milion, — die Wüste pustatina, — bloßer samý, — Manna manna, — die Unmäßigkeit nemírnosť, — das Essen jedenie, — das Trinken pitie, — zweierlei dvojaký, — der Schaden škoda, — die Gesundheit zdravie, — das Vermögen statok.

Na preloženie.

Zweien, (oder alebo dreien Zeugen (glauben wir mehr als verime viac, jak) Einem. — (Schade nicht neubliz) dem Juden, oder Heiden, (weil lebo) Beiden Gott der Vater ist. — Was Einigen (nützt osoží), (das schadet to škodí) Andern. — (In v) sechs Tagen (vollende dokonaj) deine Arbeit, und im siebenten (diene slúz) allein Gott. — Sechs in sechs u. dreißig (ist enthalten sechsmal nachádza sa šesťstrazy). — In Tausend sind zehn Hundert, u. in einer Million sind zehn Hundert Tausend. — Die Juden haben in der Wüste (von v) bloßer Manna (gelebt žili). — Die Unmäßigkeit im Essen, und Trinken (verursachet spôsobuje) zweierlei Schaden, einen der Gesundheit, andern des Vermögens.

Sady československé.

Šedesatero kmenů slovanských se počítá, jenž asi sto millionů člověků na ohromném pruhu Evropy, a Asie zaujímají. — Po dvacátém roce rozkoše hltáme, po třicátém okušujeme, po čtyřicátém mírně požíváme, po padesátém hledáme, po šedesátém pohřešujeme. — Z jedné nepravosti plyne deset jiných. — Dvojího smíchů jest hoden, kdo přednostmi nezaslouženými zpyšne! — Ctnost nepotřebuje mnohonásobných ozdob. — Neublížuj židu, pohanu, Bůh jest oběma otcem. Sta hladem, a tisíce jedením umírá. — Pilnost, pořádek, a čistota jsou tři přemilé kouzelnice.

3. §.

O neurčitých číslovkách.

Čo máme znať o neurčitých číslovkách?

O neurčitých číslovkách znať máme, [že nekeré z nich všeobecnosť (*universalitatem*), jiné ale len množstvo nejaké (*pluralitatem*) znamenajú. K predešlým prislúchajú: všetek, všetka, všetko, alebo všecek, a, o, (č. vsecken, a, o, alebo vsechen, a, o) aller, e, eß, a celý, á, é, ganz. Sem prislúchajú aj nekeré neurčité všemena, jak: každý, á, é jeder, e, eß, jeden-každý, jedna-každá, jedno-každé einjeder, všelijaký, á, é allerhand, všeliký, á, é, všelikový, á, é, (veškeren, ra, ro) allerlei, a žaden, a, o Niemand; — k zadním ale prislúchajú: mnohý, á, é viel, nekerý, á, é Jemand, kolký, á, é der wievielte, tolký, á, é so viel, oder so groß, nekoľký, á, é, alebo dakolký, á, é mehr alsZehns atd.

4. §.

O skloňovaní neurčitých číslovek.

Jako sa skloňujú neurčité číslovky?

Neurčité číslovky skloňujú sa nasledujúcim spôsobom, a sice: Všetek, alebo všecek, vsecken, alebo vsechen v *Nom.* a *Acc.* obidvojho počtu krátke koncovky požáduje, n. p.

Jednotný počet.

Nom. Všetek, všecek — všetka, všecka — všetko, všecko. Česi vsecken, vsechen — vsecka, vsechna — vsecko, vsechno.

Acc. Všetek, všecek — všetku, všecku — všetko, všecko. Česi vsecken, vsechen — vsecku, vsechnu — vsecko, vsechno.

Množný počet.

Nom. Všetci, všecci — všetky, všecky, alebo: všetke, všecke — všetky, všecky, e, e. Česi všickni, všichni — všetky, všechny — všecka, všechna.

Acc. Všetky, všecky, alebo: všetke, všecke, po všetk. 3 pohl. Česi všecky, všechny — všecky, všechny — všecka, všechna. V jiných pádoch Slováci všetek, a všecek skloňujú, jako dobry.

Gen. Všetkého, všeckého.

Dat. Všetkému, všetkéj atd.

I. Poznámenanie. Česi tento starodávny *Nom.* veš-vša-vše nasledujúcim spôsobom skloňujú. *Gen.* všeho-vší-všeho. *Dat.* všemu-vší-všemu. *Loc.* všem-vší-všem. *Instr.* vším-vší-vším. V množnom počte *Gen.* a *Loc.* všech. *Dat.* všem. *Instr.* všemi vo všetkých troch pohlaviach.

II. Poznámenanie. Slováci žáden, a, o skloňujú jak jeden, krátkymi koncovkami, a s tvrdým *n*. Česi ale svoje: žádný, á, é skloňujú jako dobrý. — Jeden-každý v obidvoch stranách sa skloňuje, a síce: jeden jak: jeden, (u čechov jak: ten) každý ale jako: dobrý, n. p. *Gen.* jedného-každého (jedného-každého). *Dat.* jednému-každému (jednému-každému) atd. — České veškeren v *Nom.* a *Acc.* obidvojho počtu skloňuje sa podľa: všecken, v jiných ale pádoch podľa: dobrý, n. p. *Gen.* veškerého. *Dat.* veškerému atd. Tak podobne aj ostatnie neurčujúce číslovky.

Cvičenie v skloňovaní.

Ein Jeder jeden-každý, — Weniger nemnohý, — Vielen mnohý, — Keiner žáden, — Gut dobro, — Niemand žáden, — jeder-každý, — Einiger nekterý, — der Gute dobrý, — Vielen mnohý, — der Böse zlý, — Manna manna, — allerlei všeliký, — der Geschmack chuť.

Na preloženie.

Mit einem Jeden (höflich zdvorile), mit Wenigen (vertraulich důverne). — Ein guter Mann (trachtet usiluje sa) Vielen (zu nützen pomóci), keinem (zu schaden neuskodit). — (Thue ein) (was

gut ist čo dobro je), (und fürchte a neboj sa) Niemanden. — In jedem Unglücke (jammere nicht nenarikaj). — (Du sollst) lieber einigen Guten (gefallen l'ub sa radnej) als vielen Bösen. — Manna hat allerlei Geschmack (in sich v sebe) (erhalten obsahovala).

Sady československé.

Ani veškeré tresty na světě nemohou změnití přesvědčení. — Aby všem usta zavázal, a zažil, musilby mnoho plátna mítí. — Spravedlivost každému, čo jeho jest, uděluje. — Bůh všelikým dobrem naplniv svět, chce, aby lidé sobě dobročínice, blažili sobě život. — Nikdo celému světu koláčů nenapeče. — Laskav, a vlídně buď ku všechněm.

TREŤIA ČÁSTKA.

V š e m e n e.

1. §.

O rozdelovaní všemén.

Kol'konásobné sú všemena?

Všemena, které miesto statných mén zastávají, sú: 1) osobné (*personalia*), n. p. já, ty, on, ich, du, er a tyto poneváč odnikúď nepochádzajú, nazývajú sa aj prvotné (*primitiva*). 2) Vládacie (*possessiva*): *meus, tuus, suus, mein, dein, sein* atd. a tyto poneváč od prvotných sa počínajú, aj odvodné (*derivata*) sa volajú. 3) Ukazovacie (*demonstrativa*): *ten, tá, to, der, die, daš*. 4) Opitovacie (*interrogativa*): *kdo, wer?* čo, *was?* — 5) Pořazné (*relativa*): *který, á, é, welcher, e, eš*. 6) Neurčité (*indefinita*): *taký, jakýsi, solcher, ein gewisser* atd. 7) Naposledy nekeré sú složené (*composita*), n. p. *ten-že eben derselbe, či-kolvek wessen immer, který-kolvek wer immer, ten-to dieser, kdo-si ein gewisser, ni-kdo Niemand* atd.

2. §.

O skloňování osobných všemén.

Jako sa skloňujú osobné všemena?

Osobné všemena: já ič, — ty du, — on, ona, ono er, šie, eš, — a toto zvrtné (*reflexivum*) sa (se) šič skloňujú sa takto:

Jednotný počet.

Nom. Já (č. já) — ty (ty) — zvrtné. *Nom.* nemá.

Gen. Mňa, či: ma (mne, mě) — teba, ťa (tebe, tě) — seba, sa sebe, se).

Dat. Mne, mi (mně, mi) — tebe, ti (tobě, ti) — sebe, si (sobě, si).

Acc. Jako Genitiv: Mňa, ma atd.

Loc. Mne (mně), — tebe (tobě) — sebe (sobě).

Instr. Mnou (mnou) — tebou (tebou) — sebou (sebou).

Množný počet.

Nom. My (my) — vy (vy).

Gen. Acc. Loc. nás (nás) — vás (vás).

Dat. Nám (nám) — vám (vám).

Instr. S nami (s námi) — s vámi (s vámi).

Dvojn. Instr. S nama (s náma) — s vama s váma).

Zvrtné skloňuje sa tak jak vpočte jedn.

Jednotný počet.

Nom. On (on) — ona (ona) — ono (ono).

Gen. Jeho, neho (jeho, něho) — jej, nej (jí, ní) — jeho, neho (jeho, něho).

Dat. Jemu, mu, nemu (jemu, mu, němu) — jej, nej (jí, ní) — jemu, mu, nemu (jemu, mu, němu).

Acc. Jeho, ho, neho (jej, ho, něj) — ju, ňu (ji, ni) — jeho, ho, neho (je, ne).

Loc. V ňom (něm) — nej (ní) — v ňom (něm).

Instr. S ním (jím, ním) — ňou (jí, ní) — ním (jím, ním)

Množný počet.

Nom. Oni (oni) — ony (ony) — one (ona).

Acc. Jich, nich (je, ně) — ne, (je ně) — ne (ona, ně).

Gen. Jich, nich. *Dat.* jim, nim. *Loc.* v nich. *Instr.* s nimi (č. Jini, nimi) skrzé všetky tri pohlavia.

I. Poznamenanie. Tento *Gen.* a *Dat.* neho, nemu, nej — nich, nim atd. na miesto: jeho, jemu, jej — jich, jim kladie sa obyčajne len s predložkami: n. p. k nemu, k nej — od neho od nej atd. *Instr.* predca jak jedn. tak množný kladie sa aj bez predložky, n. p. Já som zemanom od narodenia, tys' nim len teraz zostal, — (č. tys' jim atd.)

II. Poznamenanie. Slováci na miesto týchto dlhých jedn. *Accus.* za neho, pre neho, na neho atd. hovoria: zaňho, preňho, naňho bez e; — alebo ešte kratšie: zaň, preň, naň. — Tak aj na miesto: *jich, jim* Slováci hovoria: ich, im. — Česi: jích, jím, jimi píšu s dlhým *i*, jako aj: ních, ním, nimi. Slováci ale: nich, nim, nimi píšu lebo s dlhým, alebo s krátkym *i*.

III. Poznamenanie. *Accusat.* množný jich, ktorý je rovnaký s *Genit.* u nás vo všetkých troch pohlaviach jednako sa potrebuje, *ních* ale len o mužských, a nejakú osobu znamenajúcich menách sa hovorí n. p. pre nich (*propter eos, nempe; mares*), keď ale o neosobných, alebo ženských, a vecných menách je reč, kladie sa: *ně; n. p.* pre ne, (*propter eos, eas, ea*).

3. §.

O Skloňovaní vládacích všemén.

Jaka sa skloňujú vládacie všemena?

VI. všemena: mój, moja, moje der, die, daš Meisnige, tvój, tvoja, tvoje deiner, e, eš, svůj, svoja, svoje feiner, e, eš, náš, naša, naše unser, e, er, váš, a, e euer, e; eš skloňujú sa takto:

Jednotný počet.

Nom. Mój (můj), moja (má), moje (mé).

Gen. Mojeho (mého), mojej (mé), mojeho (mého).

Dat. Mojemu (mému), mojej (mé), mojemu (mému).

Acc. Mój (můj), moju (mou), moje (mé).

Loc. V mojom (v mém), v mojej (v mé), v mojom (mém)

Instr. S mojím (mým, s mojou (s mou), s mojím (mým).

Množný počet.

Nom. Voc. Moji (moji), moje (mé), moje (ná).

Acc. Moje (mé), moje (mé), moje (ná).

Gen. Loc. Mojich (mých). *Dat.* Mojim (mým). *Instr.* Mojimi (mými). *Dvojný:* mojima (mýma) skrze všetky tri pohlavia.

Tak podobne sa skloňujú aj: tvój, a, e, — svój, a, e, č. tvůj, tvá, tvé, — svůj, svá, své, — náš, a, e, — váš, a, e. — Našinec predca a vašinec det, die, daš Unfrige, Eurige skloňujú sa: podľa muž:

I. Poznamenanie. Česi „náš, a váš, pretože meké s“ jako aj iné meké písmeni *a*, a *o* na *e*, *u* ale na *i* premeňuje, nasledujúcim spôsobom skloňujú: *Nom.* náš, e, e. *Gen.* našeho, naši, našeho. *Dat.* našemu, naši, našemu. *Acc.* náš, naši, naše. *Loc.* v našem, v naši, v našem. *Instr.* s naším, naši, naším. *Množn. Nom.* naši, naše, naše atd. jako mój.

II. Poznamenanie. Slováci na miesto tohto *Gen.* mojeho, našeho jako aj na miesto tohto *Dat.* mojemu, našemu hovoria obyčajne: mojho, nášho — mojmu, nášmu.

III. Poznamenanie. Keď jeden je vládateľ, Slováci v mužskom, a vecnom pohlaví užívajú: jeho, v ženskom ale jej, česi svoje: její, ktoré skloňujú podľa: boží. Jestli ale je viac vládatelov, my bez všetkého rozdielu pohlavia potrebujeme jich, či: jejich, Česi ale jejích, n. p. z jeho pokladov aus seinem Schatz, s jej bratom (č. s jejím bratrem) mit ihrem Bruder, pred jejich domom, vor ihrem Hause atd.

4. §.

O ukazovacích všemenách.

Jako sa skloňujú ukazovacie všemena?

Ukazovacie všemena: ten, tá, to det, die, daš, onen,

ona, ono jener, e, eš, tento, táto, toto dieser, e, eš, tam-
ten, či: henten, tamtá, či: hentá, tamto, či: hento d. d.
d. dort, tenže, táže, tože (č. týž, táž, též) eben derselbe,
d. d. skloňujú sa takto:

Jednotný počet.

Nom. Ten (ten), tá (ta), to (to).

Gen. Toho (toho), téj (té), toho (toho).

Dat. Tomu (tomu), téj (té), tomu (tomu).

Acc. Ten (ten), tú (tu), to (to).

Loc. V tom (v tom), v téj (v té), v tom (v tom).

Instr. S tým (s tím), s tou (s tou), s tým (s tím).

Množný počet.

Nom. Voc. Tí (ti), ty či: té (ty), ty či: té (ta).

Acc. Ty (ty), ty či: té (ty), ty či: té (ta).

Gen. Loc. Tých (těch). *Dat.* tým (těm). *Instr.* s
tými (těmi). **Dvojný:** s týma (těma) vo všetkých
troch pohlaviach.

Tak podobne skloňuje sa aj: onen, ona, ono, jako aj tyto slo-
žené: tam-ten, hen-ten, ten-že, ten-to, — Česi predca svoje:
týž (= týže) skloňujú podľa dobrý takto: *Gen.* tého-ž. *Dat.* té-
mu-ž atd.

5. §.

O opitovacích všemenách.

Čo máme znať o opitovacích všemenách?

Opitovacie všemena jiné sú mena statné, jako: kdo
wer, a čo (co) waš? — jiné ale sú prídavné, jako: ký,
ká, ké welscher, e, eš, a či, čija, čije (čí, í, i) wels-
sen; — predešlé krom *Loc.* tak sa skloňujú u nás, jak
u Čechov. *Nom. Voc.* kdo, čo. *Gen.* koho, čeho. *Acc.*
koho, čo. *Dat.* komu, čemu. *Loc.* v kom, čom (č. čem).
Instr. s kým, s čím. — Množného počtu nemajú.

Tak podobne sa skloňujú aj tyto složené: nikdo, či: nik, Niemand, nič (nic), na miesto: ničo (nico) ničtš, ne-kdo, či: da-kdo *Jemand*, nečo, či: dačo etwaš (č. někdo, něco), kdo-si ein gewisser, čo-si etwaš, kdo-kolvek wer immer, čo-kolvek waš immer, atd., n. p. nikoho, ničeho, nekomu, nečemu, koho-si, čeho-si, koho-kolvek atd. — Toto ale všemeno *či* a složené: nečí *Jemandš*, ničí *Niemandš*, čikolvek *wessen immer*, atd. u nás skloňujú sa jako: mój; n. p. čijeho, nečijeho, ničijeho, čijehokolvek atd. -U Čechov ale skloňujú sa jako: boží. — Ký, ká, ké rietko sa potrebuje, skloňuje sa predca takto: *Nom.* ký *Gen.* kých, *Acc.* kých, či: kého. *Dat.* kým, či: kému. *Loc.* v kóm (v kém). *Instr.* s kým. *Nom. množn.* kí. *Gen. Loc. Acc.* kých. *Dat.* kým. *Instr.* s kým.

6. §.

O poťažných všemenách.

Jako sa skloňujú poťažné všemena?

Poť. všemena: ktorý, á, é *welcher*, *e*, *eš* tak sa skloňujú, jako: dobrý. České ale: jenž, jenžto, a ježto *welcher*, *e*, *eš*, které v obidvoch počtoch bez všetkého rozdielu pohlavia sa potrebujú, skloňujú sa jako: o n, n. p. *Gen.* jehož, jehožto — jíž, jížto — jehož, jehožto. *Dat.* jemuž, jemužto atd. Jestli ale predchádza nejaká predložka, na miesto *j* dostávajú *n*, n. p. od něhož *von welchem*, k němuž *zu welchem*.

Poznamenanie. Který, á, é kladú sa mnohokrát aj na miesto opitovacieho: kdo? jako aj opitovacie: kdo? čo? potrebujú sa na miesto poťažného: ktorý, á, é.

7. §.

O neurčitých všemenách.

Jako sa skloňujú neurčité všemena?

Neurčité všemena: jaký, á, é *was für einer*, *e*, *eš*, taký, á, é *solcher*, *e*, *eš*, a složené: nejaký, á, é (nějaký) *einiger*, *e*, *eš*, jaký-si *ein gewisser*, ni-jaký *feiner*, všeli-

jaký allerlei, jaký - kolvek wie immer beschaffen, ne - taký nicht solcher, kolký (č. koliký) wie groß, tolký (toliký) so groß, druhý, jiný, či: iný, jinši, či: inši, ia, ie d. d. d. andern, jediný, či: jedinký einzig, nekterý (některý) jemand, každý jeder, skloňují sa všetky podľa: dobrý. Sem prislúchajú aj: jedenkaždý ein jeder, žádný (žádný) Niemand, sám allein, a samý bloß, a tyto sa skloňujú tak, jak vyššie přednesené bolo.

Cvičenie v skloňovaniach.

Was čo, — Andern druhý, — Du ty, — ich já, — die Grube jama, — selbst sám, — jener on, — solcher taký, — die Weisheit múdrosť, — der který, — sein svůj, — die That skutok, — jeder každý, — der Tadler hanec, — das Spiel hra, — Viel mnohý, — die Höflichkeit zdvorilosť, — Damon Damon, — Pythias Pythias, — Er on — bereit hotový.

Na preloženie.

Was dir = du (nicht willst nechceš), (thue nicht nečiň) Einem Andern. — (Heute dnes) mir, (Morgen zaitra) Dir. — Wer dem Andern eine Grube (grábt kopá), (fällt oft padá často) selbst (in do mit Gen.) jene. — Was (nügt osohuje) Einem solchen die Weisheit, der (nach podľa mit Gen.) jener seine Thaten (nicht richtet neridi). — Jede Tugend (hat má) seinen Tadler. — (Ergebe Dich nicht neodávaj sa) den Spielen (= dem Spiele), (denn durch lebo skrze mit Acc.) diese = jene sind Viele (verloren zahynuli). — (Liebe miluj) die Höflichkeit, (weil durch = mit lebo s = mit Instr.) diese = (jene) Jedem (gefallen wirst sa zal'ubiš). — Damon (liebte so tak miloval) den Pythias, (daß že) Er (für za mit Acc.) Ihm (zu sterben) bereit (war býval).

Sady československé.

Všemohoucí peníze! vaše moc není ve vás, ale jenom v očích lidských. — První povinnost naše jest milovati pravdu a v ni se důvěrovati. — Chtěje lidí poznati, pozoruj činy jejich, kdy se domnívají, že jich nikdo nevidí. — Kdožkoli sám sebou vládnouti neumí, jiných k moudrosti nepřivede. — Kdo jazyk svůj střeží, mnoho

si mrzutostí uspoří. — Jestli živě povážíš, že někdy moli tvůj oděv, a červi tvou kůži prolezající hlodati budou, zajde ti všecka pýcha.

ŠTVRTÁ ČÁSTKA.

S l o v e s e.

1. §.

Opis, a rozdělení slovesa.

Čo je sloveso?

Sloveso je tá částka slovenskéj řeči, která stav, činenie, alebo trpenie nejakej veci, lebo osoby vyslovuje, n. p. Školník sedí, píše, je chválený atd. Všetky slovesa, krome tohto byť sein, které jedine je čiste (*purum*), sú smiešané (*mixta, vel concreta*).

Jako sa rozdelujú smiešané slovesa?

Smiešané Slovesa podľa významu rozdelujú sa: 1) na prechodné (*transitiva*), které totižto prechod nejakeho činenia z jednej veci na druhú vyslovujú. Tyto ale sú zase lebo činné (*activa*), n. p. Otec miluje Syna, — alebo trpné (*passiva*), n. p. Syn je od Otca milovaný. — 2) Na neprechodné, (*intransitiva*), kterých význam z jednej veci na druhú neprechádza. — Sem prislúchajú: a) činno-neprechodné (*activo-intransitiva*), n. p. sedím, spím; — b) počínacie (*inchoativa*), n. p. mladnúť jung werden, kvitnúť anfangen zu blühen atd. c) zvrtné (*reflexiva*), a vzájemné (*reciproca*), n. p. myt sa sich waschen, báť sa sich fürchten, — vadit sa sich zanken, pasovať, alebo ryat sa sich balgen atd. d) neosobné (*impersonalia*), n. p. mrzne eš frieret, mrholi eš nießelt, jasní sa eš wird hell, svitá eš taget atd. K neosobným slovesám prináležia aj tyto príslova: ima je

eš išt finster, mokro je eš išt naß, spí sa eš wird geschlafen, zdá sa eš geschieht, ľubi sa eš geföhlt atd.

Jaké sa ešte nachádzajú v našej reči slovesa?

V našej reči sú ešte nasledujúce slovesa: 1) Osobné, ktoré totižto všetky tri osoby majú, n. p. já robím, ty robiš, on robí atd. 2) Dvojčinné (*factitiva v. causativa*), ktoré totižto nie len podmetu (*subiecti*), ale aj predmetu (*obiecti*) činlivosť vyslovujú, n. p. pojiť trünfen, (od piť trünfen), sadiť seßen (od: sediet sißen), položiť legen (od ležať liegen) atd.

Kolkonásobné sú slovesa z ohľadu trvania?

Z ohľadu trvania činu, jiné slovesa sú dokonané (*perfectiva*), ktoré totižto čin už skončený vyslovujú, n. p. dám ich werde geben, dal hat gegeben, padnem ich werde fallen, padnul išt gefallen, preto jejich prítomný čas (*paesens*) odpovedá lat. časovi budúcnemu (*futuro*); minulý (*perfectum*) ale minulému; — jiné ale zase nedokonané (*imperfectiva*) ktoré čin ešte nedokonaný vyslovujú, n. p. dávam ich gebe, dával hat gegeben, padám ich falle, padal išt gefallen, — preto jejich prítomný čas odpovedá lat. prítomnému, minulý ale lat. predminulému (*imperfecto*). — Potom nektaré sú trvacie (*continuativa vel durativa*), ktoré totižto čin ešte trvajúci znamenajú, n. p. ženiem ich treibe fort, bežím ich laufe fort, sedím ich siße fort atd., — jiné ale zase častotlivé (*frequentativa*), n. p. honím ich treibe oft, sedám ich siße oft, vozím ich führe oft atd. Nektaré naposledy sú opakovacie (*iterativa*), n. p. behávam ich pßlege zu laufen, nosievam ich pßlege zu tragen atd.

Podľa pôvodu jako sa rozdelujú naše slovesa?

Podľa pôvodu naše slovesa sú: 1) Původné (*pri-*

mitiva) ktoré totižto s nijakýma tvorkami není sú prodlúžené n. p. dať geben, piť trincken, klášť legen atd. 2) Odvodné (*derivata*), a sice: *a*) od mén statných, n. p. končiť (od koniec), nocovať (od noc), atd. *b*) od mén prídavných, n. p. hluchnúť taub werden (od hluchý), bieliť weißen (od biely) atd. *c*) od sloves, n. p. mrieť sterben, moriť plagen, tiecť fließen, točiť zapfen atd. 3) Naposledy sú složené, (*composita*) a sice: *a*) lebo s nejakou predložkou, n. p. do-dať zugeben, pred-ložiť vorlegen, roz-trhať zerreißen atd. *b*) lebo s nejakým menom prídavným, n. p. zlo-rečiť fluchen, blaho-slaviť beglücken, prosto-pašiť faulen atd. s týmto príslovkom *ne*, n. p. neveriť, nepiť atd.

Majú-li Slováci ešte aj pomocné slovesa (auxiliaria)?

Slováci majú ešte aj pomocné slovesa, a sice jiné sú časovné, jiné ale zase spôsobné. — Časovné je: byť sein, ktoré obyčajne k minulému, a k budúcemu času, jako aj k trpicemu slovesu sa pripojuje, n. p. pil som ich hab' getruncken, budem piť ich werde trincken, volaný som ich werde geruffen atd. Toto sloveso pomocné byť nekdy aj miesto spojky zastupuje. — Spôsobné ale sú nasledujúce: môcť können, chcet wollen, volet lieber wollen, muset müssen, mať sollen, smiet sich unterstehen, ráčiť würdigen, dať lassen, nemocet nicht können, nedať nicht lassen atd., n. p. kdo chce zarobiť, musí robiť Wer (sich) erwerben will, muß arbeiten, vtáky môžu lietat die Vögel können fliegen, volim spať ich will lieber schlafen, deti majú byť poslušné die kinder sollen gehorsam sein, dám si šaty ušiť ich werde mir Kleider nähen lassen.

Poznamenanie. Česi na miesto svojho: dáti lassen, obyčajne užívajú toto neslovenské *nehati*, n. p. nechám si knihu koupiti

ich werde mir ein Buch kaufen lassen, — nechám si chůtnati
ich werde mir's schmecken lassen, na miesto: dám si atd.

Sú-li v našej reči aj zmeňujúce slovesa?

Slováci majú aj zmeňujúce slovesa, ktoré obyčajne
s písmenou *k* sa tvoria, n. p. bežkať (žartlich) laufen (od
bežať), sedkať, ležkať, lapkať (od lapať) fangen, dupkať
(od dupať) stampfen, chodkať, hryzkať atd.

2. §.

O Formách sloves.

Kolko majú forém naše slovesa?

Naše slovesa majú 6 forém. Formy tyto jedna od
druhej najlepšie sa rozeznáť môžu podľa týchto značkov
(*characteres*): *nu, ie, i, a, ova*, ktoré v neurčitom spô-
sobe (*in infinitivo modo*) pred koncovkou *t*, — a v
prvej osobe prítomného času, smyslu činného pred kon-
covkou *m* k pôvodnej skládke sa pripínajú.

Jaké teda slovesa obsahuje prvá forma?

Prvá Forma obsahuje všetky ty slovesa, ktoré z
prednesených 5 značkov ani jeden v neurčitom spôsobe
pred koncovkou *t* nemajú. — Tyto ale sú zase dvoj-
násobné a sice: 1) ktorých pôvodná šlabika v ukazova-
com, a v neurčitom spôsobe (*in modo indic. et infin.*)
jako aj v účasti (*in participio*) skončuje sa na samo-
hlásky: *a, i, y, u*, n. p.

Ukaz.	Č.	Účast.	Č.	Neurč.	Č.
dá-m	-m,	dá-l	-l,	da-t	dá-ti,
má-m	-m,	mā-l	-l,	ma-t	míti,
bi-jem	-ji,	bi-l	-l,	bi-t	bi-ti,
kry-jem	-ji,	kry-l	-l,	kry-t	kry-ti,
du-jem	-ji,	du-l	-l,	dū-t	dou-ti,

2) Ktorých pôvodná šlabika na nejakú súhlásku vychádza: n. p.
klad-*iem* -u klad-*ol* klad-*l*, klás-*ť* klás-*ti*,

met-*iem* -*u*, miet-*ol* met-*l*, mies-*ť* mės-*ti*,
 hud-*iem* -*u*, húd-*ol* hud-*l*, hús-*ť* hous-*ti* geigen,
 nes-*iem* -*u*, nies-*ol* nes-*l*, nies-*ť* nės-*ti*,
 strež-*iem* střeh-*u*, strieh-*ol* střeh-*l*, strieč-*ť* střic-*i* wachen,
 móż-*em* moh-*u*, móh-*ol* moh-*l*, móc-*ť* moc-*i*,
 teč-*iem* tek-*u*, tiek-*ol* tekl, tiec-*ť* tēc-*i*.

I. Poznamenanie. Prvá osoba ukaz. spôsobu u Slovákov vždycky vychádza na *m*, krome tohto jediného slovesa: rek-*u* (*inquam*), u Čechov ale už na: *m*, už ná: *u*, alebo ná: *i*. Účastie minulé aj u nás, aj u Čechov vychádza na: *l*, neurčitý ale spôsob u nás na: *t*, u Čechov ale vždy na: *ti*.

II. Poznamenanie. Ty slovesa, ktorých pôvodná šlabika vychádza na: *i*, *y*, *u* v prvej, a v jiných osobách ukazovacieho spôsobu pred koncovkou: *m*, dostávajú *je*, n. p. vi-*jem* flečte, vy-*jem* ich heute, ku-*jem* ich schmeide, atd. Česky: vi-*ji*, vy-*ji*, ku-*ji*. Ty ale slovesa, ktorých pôvodná šlabika na nejakú súhlásku vychádza, v prvej osobe krome: mó-*žem* vždycky sa skončujú: na: *iem*, len že pred ním tyto hrdelnie *h*, *k* prechádzajú na: *ž* a *č*, — u Čechov ale prvá osoba vychádza na: *u*, pred ktorým žiadne premenenie sa nečiní, n. p. vleč-*iem* vleku, vliečť vléci ich schleppe, móż-*em* mohu, moci moci, seč-*iem* seku, siečť síci ich hačte atd.

III. Poznamenanie. Původné samohlásky (*vocales radicales*) Česi len v neurčitom spôsobe, Slováci ale aj v Účasti na dlhé premeňujú, a síce: *a*, na: *á*, *e*, na: *ie* (č. na: *i* či *é*) *o* na: *ó*, (*ú*), *u* na: *ú* (*ou*), *y* na: *ý*, a *i* na: *i*, n. p. pradiem (předu), priadol (předl), priasť (přisti), rasiem (rostu), rástol (rostl), rástť (růsti) atd. Krom toho aj v neurčitom spôsobe pre lepšíu vyslovnosť *d*, *t* na: *s*; *k* na: *c*, *h* tiež na *c* (nie na *z*, jak inokedy), sa premeňujú, n. p. klás-*ť* (na miesto: klad-*t*) mies-*ť* (n. m. miet-*ť*) vliečť (n. m. vliek-*ť*) mociť (n. m. mociť, alebo móziť) atd. — Naposledy tyto dve slovesa: hrieb-*iem* ich scharrt, a skub-*iem* ich rupft v neurčitom spôsobe *s* dostávajú pred koncovku *ť*, n. p. hrieb-*s-ť*, skub-*s-ť*.

V y u i m k y.

Od prednesenej prvej Formy vynimajú sa: 1) ty slovesa, ktoré od týchto původných skládok: pia, ža, ta,

sta, ča, mia, pochádzajú, a tyto v ukazovacom spôsobe druhej Formy slovesa nasledujú, takto :

Ukaz.	Č.	Účast. Č.	Neurč. Č.
pnem	-u,	pial pal,	piat píti ausdehnen,
tnem	-u,	řal řal,	řat řiti hauen,
stanem	-u,	stal stal,	stat stati ich werde aufstehen,
počnem	-u,	počal počal,	počat počiti ich werde anfangen,
žnem	-u,	žal žal,	žat žiti ernten,
zažnem	-hu,	zažal zažehl,	zažat zažici ich werde anzünden,
mnem	-u,	mial mnul,	mial mnouti meinen.

Sem prislúchajú aj ty, ktoré *mem* na miesto: *nem* dostávajú, n. p.

jmem	jmu,	jal jal,	jat jiti fangen, a složené:
vez-mem	-mu,	vzjal vzal,	vzjat vziti nehmen,
naj-mem	-jmu,	najal najal,	najat najiti miethen,
vy-jmem	-jmu,	vyjal vyjal,	vyjat vyjiti
alebo: vy-ňmem		vyňal	vyňat ausnehmen.

jem jim,	jel alebo: jedol jedl,	jest jisti essen,
idem jdu,	řiel řel,	řit řiti gehen, jako aj toto české
jedu	jel	jeti fahren.

2) Nepravidelné sú aj ty, ktorých pôvodná skládka na: *l, r, n, v* alebo na: *a, e, s* predchádzajúcim *l, m, r, v* sa skončuje, a tyto v neurčitom spôsobe pred koncovkou *t*, jako aj v Účasti pred koncovkou *l* písmenu, *a* prijímajú, n. p.

řtel-em řtel-u,	řtl-al řtl-al,	řtl-ař řtl-ati řteuen,
žen-iem žen-u,	hn-al hn-al,	hn-ař hn-ati treiben,
ber-em ber-u,	br-al br-al,	br-ař br-ati nehmen,
řv-em řv-u,	řv-al řv-al,	řv-ař řv-ati einladen atd.

Také sú aj tyto:

kla-jem kle-ji,	kl-ial kl-el,	kl-iař kl-eti řuchen,
pra-jem pře-ji,	pr-ial př-ál,	pr-iař př-řti, ři: -řti gönnen,
sme-jem smě-ji,	sm-ial sm-ál,	sm-iař sa sm-řti se řachen,
hře-jem hře-ji,	hr-ial hř-ál,	hr-iař hř-řti ři: -řti wärmen,
chve-jem chvě-ji,	chv-ial chv-ěl,	chv-iař chv-řti ändern,
ve-jem vě-ji,	v-ial v-ál, řil,	v-iař v-řti, řiti wehen.

II. F o r m a.

Jaké slovesa obsahuje druhá Forma?

Druhá Forma obsahuje ty slovesa, ktoré v neurčitom spôsobe pred koncovkou *t* šlabiku *nu* dostávajú. Sú ale zase dvojnásobné 1) ktoré v pôvodnej šlabike vychádzajú na nejakú samohlásku, — a tyto v ukazovacom spôsobe ľubä vychádzať na: *niem*, n. p.

Ukaz.	Č.	Účast.	Č.	Neurč.	Č.
hy-niem	hy-nu,	hy-nul	hy-nul,	hy-núť	hy-nouti zu Grun- degeben.
mi-niem	mi-nu,	mi-nul	mi-nul,	mi-núť	mi-nouti vergehen.

2) Které v pôvodnej šlabike vychádzajú na nejakú súhlásku; a tyto v ukazovacom spôsobe dostávajú koncovku: *nem*, n. p.

has-nem	has-nu,	has-nul	has-nul,	has-núť	has-nouti aus- löschten.
pad-nem	pad-nu,	pad-nul	pad-nul,	pad-núť	pad-nouti ich werde fallen.
pách-nem	pách-nu,	pách-nul	páchnul,	pách-núť	pách-nouti zitter- chen.

V y n í m k y.

1) Ty slovesa, ktoré v pôvodnej šlabike vychádzajú na: *niem*; n. p. kl-niem ich fluche, sl-niem ich schäume, hrniem ich raffe, tr-niem ich zittere atd.

2) Ty slovesa, ktorých pôvodná šlabika na nejakú súhlásku sa končí, na miesto *nul* dostávajú *ol*, n. p. padol (padl), duchol (duchl), kradol (kradl), páchol (páchl), na miesto: padnul, duchnul atd.

3) Táto forma na: *nu* obsahuje v sebe aj prechodné slovesa, n. p. vinúť wickeln, kradnúť stehlen, tiahnúť ziehen atd. a aj neprechodné, n. p. padnúť fallen, lähnúť sich nieder legen, tonúť (tonouti) ertrinken, viaznúť (váz-nouti) stecken bleiben atd.

III. F o r m a.

Jaké slovesa obsahujú v sebe tretia Forma?

Tretia Forma obsahuje v sebe ty slovesa, ktoré v neurčitom spôsobe pred koncovkou *t* šlabiku *ie*, alebo: *i* (ě, ě, e, i) dostávajú. Tyto ale slovesa sú trojnásobné;

1) Které v prvej osobe ukazovacieho spôsobu vychádzajú na: *iem*, alebo: *em*, v činnom Účasti na *el*, v neurčitom ale spôsobe na: *ieť*, alebo: *eť*.

Poznámenanie. U Čechův prvnia osoba vychádza na: *im*, *u* alebo: *i*, a sice na: *u*; jestli pred ním stojí písmena *r*, — na: *i* ale, jestli stojí pred ním: *l*, alebo: *c*. — Účastí vychádza na *él*, jestli pred ním stojí: *l*, alebo na: *el* jestli stojí pred ním *r*.

Neurčitý ale spôsob vychádza na: *íti*, *n*, *p*.

<i>Ukaz.</i>	<i>Č.</i>	<i>Účast.</i>	<i>Č.</i>	<i>Neurč.</i>	<i>Č.</i>
bd- <i>iem</i>	bd- <i>ím</i> ,	bd- <i>el</i>	bd- <i>ěl</i> ,	bd- <i>ieť</i>	bd- <i>íti</i> wachen,
sm- <i>iem</i>	sm- <i>ím</i> ,	sm- <i>el</i>	sm- <i>ěl</i> ,	sm- <i>ieť</i>	sm- <i>íti</i> sich unterstehen,
tl- <i>iem</i>	tl- <i>ím</i> ,	tl- <i>el</i>	tl- <i>ěl</i> ,	tl- <i>ieť</i>	tl- <i>íti</i> glimmen,
čr- <i>em</i>	čr- <i>u</i> ,	čr- <i>el</i>	čr- <i>el</i> ,	čr- <i>eť</i>	čr- <i>íti</i> schöpfen,
mr- <i>om</i>	mr- <i>u</i> ,	mr- <i>el</i>	mř- <i>el</i> ,	mr- <i>eť</i>	mř- <i>íti</i> sterben.

Tak podobne aj tyto: pnieť hangen, mnieť meinen, znieť klingen, omdlieť in Ohnmacht fallen, dreť schinden, streť Bette, oder Zische machen, zreť ansehen, zrieť reifen, hovieť (hověti) schonen atd. Sem prislúchajú aj, ktoré u Čechův v prvej osobe na *i* vychádzajú, n. p. mel-*om* (meli), mlel (mlel), mlet (mliti) mahlen, chem (chei), chcel (chtěl), chceť (chtiti) wollen, dejem (ději), del (děl), dieť (diti) etwas machen, a složené: na=dejem ich werde voll stopfen, o=dejem ich werde bekleiden, z=odejem ich werde ausziehen; tak aj: plejem (plejſ), plel (plel), pleť (pliti) jäten, pri-spejem (pri-spěji), spel (spěl), spiet (spěti) beispringen. Sem prináležia naposledy aj ty počínacie slovesa, ktoré od statných, a prídavných mien pochádzajú, n. p. umieť wissen, rozumieť verstehen, (od: umenie, rozum), nemieť (od nemý stumm), za-celieť (od celý ganž) atd. Tyto počínacie u Čechův prináležia k nasledujúcej tride.

Poznámenanie. Ty slovesa, ktoré v pôvodnej šlabike majú *r*, *c*, jako aj mnohé, ktoré majú *l* v ukazovacom, a v neurčitom spôsobe *i* pred *e* vystrkujú.

2) Které v prvej osobe ukazovacieho spôsobu vychádzajú na: *im*, v Účasti na: *el* (č. *ěl-el*), v neurčitom le spôsobe na: *ieť*, alebo: *eť* (*ěti—eti*), n. p.

Ukaz.	Č.	Účastie.	Č.	Neurč.	Č.
hor-ím	hoř-ím,	hor-el	hoř-el,	hor-eť	hoř-eti brennen,
kop-ím	kop-ím,	kyp-el	kyp-ěl,	kyp-ieť	kyp-ěti aufsitzen,
let-ím	let-ím,	let-el	let-ěl,	let-ieť	let-ěti fliegen,
sed-ím	sed-ím.	sed-el	sed-ěl,	sed-ieť	sed-ěti sitzen,
vis-ím	vis-ím,	vis-el	vis-el,	vis-eť	vis-eti hängen,
váz-ím	věz-ím,	váz-el	věz-el,	váz-eť	věz-eti fest vorhin- nen sein.

Sem prislúchajú aj tyto: bolet schmerzen, myslieť denken, (č. mysliti je IV. formy) volet lieber wollen, muset müssen, mrzet verdrissen, chybiť fehlen, svrbieť jucken, hľadieť schauen, vidieť sehen, smrdieť stinken atd. Jako aj vyššie menované počínacie české slovesa: chroměti lahm werden, oněměti, upěti beweinen, haněti tadeln, styděti sich schämen, (slovenské predca: haniť, a stydiť prináleží k IV. Form). Sem prislúchajú naposledy z ohledu účastia, a neurčitého spôsobu aj tyto české: pěji, pěl, pěti singen, a přispěji, spěl, spěti beispringen.

Poznamenanie. Téjto tridy slovesa, které v původnéj slabice vychádzajú na: *l, r, s, z* v neurčitom spôsobe *l* pred *e* vystrkujú. To isté ľubá činiť aj jiné prvej a druhej tridy slovesa, n. p. pneť, mneť, kypěť, letěť atd.

3) Které v prvej osobe ukazovacieho spôsobu pred koncovku: *im* nekterú z týchto mäkkých spoluhlások: *č, š, ž, št* majú, n. p.

krič-ím	křič-ím,	křič-al	křič-el,	křič-ať	křič-eti schreien,
slyš-ím	slyš-ím,	slyš-al	slyš-el,	slyš-ať	slyš-eti hören,
drž-ím	drž-ím,	drž-al	drž-el,	drž-ať	drž-eti halten,
pišť-ím	pišť-ím,	pišť-al	pišť-ěl,	pišť-ať	pišť-ěti pfeifen.

Také sú aj tyto: kláčať knien, jačať brausen, (klečeti, ječeti), vrčať rumpfen wie ein Hund, kvičať quäcken, mrčať wimmern, blišťať sa glänzen, vrešťať quäcken, (blyštěti-se, vřěštěti), šušťať (šus-těti) rauschen, prašťať (praštěti) raschen atd. Sem prislúchajú z ohledu ukazovacieho spôsobu aj tyto: sto-jím, st-ál, st-ať, bo-jím, b-ál, b-ať sa.

I. *Poznamenanie.* Toto sloveso: viem (vím), vedel (věděl), vedieť (věděti) wissen, a složené: po-viem ich werde sagen, z-viem ich werde erfahren, v ukazovacom spôsobe pôvodné *d* vystrkujú. — Dálejš, aj to ešte zapamätal sa má, že tejto formy slovesa, krome nektých, všetky sú neprechodné (*intransitiva*).

IV. F o r m a.

Jaké slovesa obsahuje štvrtá Forma?

Štvrtá Forma obsahuje ty slovesa, ktoré v neurčitom spôsobe pred koncovkou *t* majú samohlásku *i*, ktorá v ukazovacom spôsobe u Čechov vždy, u Slovákov ale len vtedy sa na dlho vyslovuje, keď predostatnia skládka je krátka, n. p.

<i>Ukaz.</i>	<i>Č.</i>	<i>Účast.</i>	<i>Č.</i>	<i>Neurč.</i>	<i>Č.</i>
kaz-ím	kaz-ím,	kaz-il	kaz-il,	kaz-iť	kaz-iti verderben,
kúp-ím	koup-ím,	kúp-il	koup-il,	kúp-iť	koup-iti kaufen,
men-ím	měn-ím,	men-il	měn-il,	men-iť	měn-iti ändern,
mien-ím	mín-ím,	mien-il	mín-il,	mien-iť	mín-iti denken.

K tejto Forme, ktorá činný význam slovesám udeľuje, krom nektých neprechodných, jak: brodiť wathen, kročiť, alebo: stúpiť schreiten, kvapiť, či: náhlit eilen, túžiť verlangen atd. a nektých prvotných jak: činiť machen, krojiť schneiden, dojiť melken, chytiť fangen, robiť machen atd., prináležia 1) tak rečené častotlivé (*frequentativa*) slovesa, ktoré sa od prvej Formy sloves počínajú, n. p. nosím (od nesiem), vozím (od veziem), vodím (od vediem), lazím (od leziem), ich friechen oft, vláčim (od vlečiem) ich schlepe oft, honím (od ženiem), chodím (od starodávneho šed) gehen atd. 2) Sem prislúchajú dvojčinné (*factitiva*), ktoré sa tiež od sloves predešlých forém počínajú, n. p. pijem tránke, (od pijem) trinke, točím zapfe, (od tečiem) fließe, hnojím bemiste, (od hnijem) faule, hojím heile, (od žijem) lebe, kojím besänftige, od starod. čija, či: počija ich werde ruhen, páliť brennen, (od plat) brennen, hasiť löschten, (od hasnúť) ausgelöscht werden, močiť wässern, (od moknúť) naß werden, variť kochen, (od vriť) siedem, trápiť plagen, (od trpieť) leiden, budiť aufwecken, (od bdieť) wachen, stavať stellen, (od stáť) stehen atd. Sem naposledy prislúchajú mnohé slovesa, ktoré sa od mén, lebo od jiných stránok reči počínajú, n. p. slúžiť dienen, (od

sluha) Diener, vážit vágen, (od váha) Wage, plašiť scheuchen, (od plachý) scheu, dlžiť verlängern, (od dlhý) lang, kaliť trüben, (od kal) das Unreine, protiviť sa sich widersetzen, (od proti wider, ničit vernichten, (od nič) nichts, ráčiť würdigen, (od radšej) lieber atd.

V. F o r m a.

Jaké slovesa obsahuje piata Forma?

Piata Forma obsahuje ty slovesa, ktoré v neurčitom spôsobe pred koncovkou *t* majú písmenu *a*. Tyto ale sú dvojnásobné a sice :

1) Nekteré túto samohlásku *a* aj v ukazovacom spôsobe zadržujú, ktorá u Čechov vždy, u Slovákov ale len vtedy sa predlžuje, keď predostatnia šlabika je krátka, n. p.

Ukaz.	Č.	Účast.	Č.	Neurčitý.	Č.
kon-ám	kon-ám,	kon-al	kon-al	kon-at	kon-ati verrichten,
dív-am	dív-ám,	dív-al	dív-al	dív-at	sa dív-ati se zuschauen.

Sem prislúchajú aj tyto: hľadať (hledati suchen, mátať spucken, (od tohoto slovesa pochádza: mátoha Spuckgeist), ruhať sa, (rauhati se) lästern, mrhať verschwenden, páchať begeben, kochať sa ergötzen, získať gewinnen, (od starod. ískali) suchen atd.

2) Nekteré zase v ukazovacom spôsobe na miesto *a* majú *e* alebo: *ie* (u Čechov *i*), však predca vtedy: *h* a *z* na *ž* *ch* a *s* na *š*, *k* na *č*, *t* na *c*, *l* na *l'*, *n* na *ň* a u Čechov aj *sk* na *št'*, *r* ale *ř* sa premeňujú, n. p.

kop-em	kop-i,	kop-al	kop-al	kop-at	kop-ati graben,
or-ím	oř-i,	or-al	or-al	or-at	or-ati ackern,
sten-ím	ston-i,	sten-al	stonal	sten-at	ston-ati seufzen,
struž-ím	strouž-i,	struh-al	strouh-al,	struh-at	strouh-ati reiben,
maž-em	maž-i,	maz-al	mazal,	maz-at	maz-ati schmierem
dýš-em	dyš-i,	dých-al	dych-al,	dých-at	dych-ati feichen,
píš-em	píš-i,	pís-al,	ps-ál,	pís-at	ps-ati schreiben,
repc-em	repc-i,	rept-al	rept-al,	rept-at	rept-ati murmeln,
plač-em	plač-i,	plak-al	plak-al,	plak-at	plak-ati weinen.

Sem prináležia aj tyto: dudlem, mumlem (bubli, mumli) mur-

mele, kašlem (kašli) huſte, driemem (driimi) ſchlummere, viažem, viazať (vižem, alebo: vážem, vazať) binden, režem, rezať (reží, režati) ſchneiden, krešem, kresať (kreši, kresati) Feuer ſchlagen, pláčem, plátať (pláci pláčati) flüſſen, pláčem, plákať waſchen, ſepcem, ſepťat flüſtern, rehoem, alebo: rehoem (rehoi) wiehern atd.

Poznamenanie. Mnohé slovesa, obzvlášťne, ktoré ſa od ſtatných mien počínajú v ukazovacom ſpúſobe nielen *a* ale i *e* prijímajú, n. p. or-ám, a or-iem pſlüge, zob-ám, a zob-em mit dem Schnabel ſammeln, žebrám, a žebrem betteln, pár-am, a pár-em auftrennen, kár-ám, a kár-em ſchelten, ſuchotám, a ſuchoem rauſchen, ſtrkotám, a ſtrkocem, hrkotám, a hrkocem klappern, ſeptám, a ſepcem flüſtern atd. O týchto slovesách znať máme, že keď v ukazovacom ſpúſobe prijímajú písmenu *a*, znamenajú dlhšie, — keď ale doſtávajú písmenu *e*, znamenajú kratšie trvajúci ſtav, lebo čin.

Jaké eſte slovesa obsahuje táto piata Forma?

Táto piata Forma obsahuje v ſebe aj mnohé čaſtotlivé slovesa, ktoré totižto od ſlovés predeſlých forem ſa počínajú, a ſice:

1) Od prvej formy: piť: pijať (pijeti) oft trinſen, bit: býjať (bijeti) oft ſchlagen, viť: svijať (svijeti) oft flechten, dať: dávať oft geben, mať: mávať (míti, mivati) oft haben, hrejem: hrievam (hřívám) oft wärmen, smejem: usmievam ſa (usmívam ſa) lächeln, myť: umývať oft waſchen, vyť: vyvýjať oft heulen, byť: ſein, bývať oft ſein, oder wohnen, žiť leben: užívať genießen, ſiť: vyſívať auſznähen, pſuť: pſovať verderben, koleť: zakáľam ſchlachten, kradiem: okrádam beſtehle, jem: jedám (jím, jidám) ich eſſe oft, môžem ich kann, pomáham helfe, strižiem: strihám ich ſchneide oft mit der Scheere, tečiem: ich fließe: utekam ich fliehe, tľciem, ſtlkam (s dlhým *l*) zerſtoſſe oft, ſkubiem, ſkúbsť: ſklbem, alebo: ſklbam, ſklbať (s dlhým *l*) č. ſklubi, ſklubati oft rupfen atd.

2) Od druhej Formy: padnúť: padať oft fallen, dychnúť: dýchať atmen, pichnúť: pichať stechen, siahnúť, tiahnúť: siahať, tiahať (sáhati) greifen, (táhati) ziehen, zažnem: začínam (zažhu: zažihám) zünde an, mnem: omínam, drúďe, vyjmem, alebo: vyňmem: vyjímam, vynímam nehme auß, najmem: najímam miethe, miniem: miňam verzehe, viniem: sviňam zusammen rolle, knem: zaklínam beschwöre, preklínam (proklínám) verwünsche, zamknem: zamkíňam verschließe, polknem: polkínam schlucke, (č. zamýkám, polykám: Sem prináležia aj tyto častotlivé: rozrívam ich fange an zu brillen, vy-zívam rufe auß, pošlam schicke, lýham lüge, čítam lese, od sloves prvej Formy: rvem, zvem, pošlem (rvu, zvu, alebo: zovu, lhu, lhal, lháti, čtu, četl, čisti).

3) Od tretej Formy: — mniem: domnievam sa vermüthe, omdliem: omdlievam falle in Ohnmacht, (domnívám, omdlivám) tliem: tlievať (tlím) glimme, bdiem: bdievam (bdím) wache, umiem: umievam (umím) ich fönne, kričím: vykrikam schreie auß, blčím: blkam, (s dlhým l) flamme, kláčím, alebo: kláčím: klákám, alebo: klákám (klečím: klekám) knie, držím: zdržam (s dlhým r) (držívám) ich halte zurüch atd.

4) Od štvrtej Formy, — n. p. hovoriť: shovárať sa oft sprechen, lomíť: lámať brechen, krojiť: krájať schneiden, napojiť: napájať tränken, (krájeti, napájeti), koriť besänftigen, kárat schelten, chytiť, lapíť: chytať, lapať fangen, mluiť sprechen: omlúvať schmähén, skočiť: skákať, alebo: skácať (v ukazovacom spúsobe má: skáčem) springen, luštiť: lúskat schälén, robiť: obrábäť (obrábėti) bearbeiten, praviť: rozprávať (roprävėti) reden, kropíť: pokrapäť (pokrapėti) tröpfeln, stavíť stellen: stavať (stavieti) bauen, chodiť gehen: vchádzať (vcházeti) hinein-

gehen, vodiť: uvádzať (uvádzať) hineinführen, budiť: obúdzat aufwecken, pudiť: popúdzat antreiben, tratiť: utrácať verwenden, oder: verschwenden, zatrať: verdammen, zlatiť: pozlácať (pozlácať) vergolden, holiť: oháľať (oháľeť) barbieren, streliť: strieľať schießen, (stríleť), valiť: váľať wälzen, zaháľať faulen, (váľeť, zaháľeť), honiť: treiben: sháňať zusammentreiben, kloniť: knien: klaňať sa anbeten, (sháňať, klanieť sa) sklánať wegbeugen, cloniť, alebo: sloniť: zacláňať, zasláňať beschatten, zvoniť: sozváňať zusammenläuten, nosiť: snášať zusammentragen, skusiť: skúšať prüfen, kaziť: verderben: prekážať verhindern, močiť: máčať netzen, poručiť: porúčať vermachen im Testamente, oder: empfehlen, masť: namašťať besalben, besmieren, (namašťať) myslieť (mysliť) vymýšľať ausfinden, rozmyšľať sich bedenken atd.

I. Poznamenanie. Ty častollivé slovesa, ktoré v púvodnej šlabike vychádzajú na: *b, p, v* len v neurčitom spôsobe, a v činnom účasťi zadržujú *ä*, v ukazovacom ale spôsobe; jestli predešlá skládka je dlhá, prijímajú *am*, jestli ale je krátka, dostávajú *iam* n. p. obrábam, obrábäl, obrábäť — staviam, staväl, alebo: stavial, staviať, alebo: staväť — pokrápam, pokrápäť, pokrápäť. Ostatnie všetky, krome: hádzať a sádzať v ukazovacom spôsobe dostávajú *am*, v účasťi ale *al*, n. p. vchádzam, vchádzal, vchádzať hineingehen, sáčam, sáčal, sácať stoßen, omáčam, omáčal, omáčať eintunfen atd.

II. Poznamenanie. Sem prináležia ešte aj opakovacie slovesa, ktoré sa počínajú od sloves štvrtéj Formy, a vychádzajú na: *ievam* alebo: *ievávam*, *ievam* n. p. honím: honievam, honievávam, vozím: vozievam, vozievávam, nosím: nosievam, nosievávam, proším: prosievam, prosievávam, volím: volievam, volievávam atd. — Alebo od sloves piatéj Formy, a vychádzajú na: *ávam*, alebo: *avávam* (*avám*) n. p. konám: vykonávam, vykonávavam verrichte, dívam: divávam sa ich pflege zu schauen, líham: líhavam, líhávavam ich pflege zu liegen, čítam: čítavam, čítávavam ich pflege zu lesen, oriem: orávam, orávam

vam ich pflege zu aßern, jedám: jedávam, jedavávam ich pflege zu essen atd.

VI. F o r m a.

Jaké slovesa obsahuje v sebe šiesta Forma?

Šiesta Forma obsahuje v sebe ty slovesa, ktoré v ukazovacom spôsobe vychádzajú na: *ujem* (uji), v účasti na: *oval*, alebo: *uval* (č. len na: *oval*), v neurčitom ale spôsobe na: *ovať*, alebo: *uvať* (ovati), n. p. boj-ujem (bojuji), hoj-oval, alebo: boj-uval (bojoval) boj-ovať alebo: boj-uvať (bojovati) kriegen, kupujem (kupuji) kup-oval (kupoval) kupovať (kupovati) laufen atd.

Odkud sa plodia tejto Formy slovesa?

Této Formy slovesa plodia sa:

1) Od mén statných, prídavných, alebo prísloviek, n. p. bubnujem trommele, (od buben), bičujem geißele, (od bič), ďakujem (ďekuji) danke, (od ďak, dik), darujem schenke, (od dar), kral'ujem regiere, (od král'), križujem kreuzige, (od kríž), menujem (jmenuji) nenne, (od meno), milujem liebe, (od milý), obnovujem erneuere, (od nový), obcujem ich führe eine Gesellschaft mit Semanden, (od obéc), obedujem (oběduji) esse zu Mittage, (od obed), obetujem (obětuji) opfere, (od obeta), opetujem (opětuji), opakujem wiederhole, (od opét wieder, opak das Umfehren), radujem sa ich freue mich, (od rád), putujem wallfahrte, (od pút), pamatujem ich erinnere mich, (od pamät'), venujem (věnuji) bestimme die Mitgift, (od veno), pol'ujem jage, (od pole), zvestujem (zvěstuji) verkündige, (od zvest), žalujem ich beflage mich, (od žal', alebo: žial') atd.

2) Od slovés, a sice a) od slovés prvej Formy, n. p. viniem: obviňujem ich wischele um, hrniem: shrňujem ich häufe zusammen, tiahnem: odťahujem ziehe ab,

siahnem: obsahujem einhalte, vypláknem: vyplakujem ich wasche auß, kriknem: okrikujem ich schreie an atd. *b*) Od slovéš štvrtej Formy, n. p. hájim: obhajujem vertheidige, sl'úbim: sl'ubujem (slibím, sľubuji) verspreche, rmútim: zarmucujem sa ich betrübe mich, nútím: prinucujem ich zwinge, shromažďujem ich häufe zusammen, pečatím: pečatujem ich siegele, kazím: nakazujem (nakažuji) ich verderbe, hasím: uhasujem (uhašuji) ich lösche auß, ujistím: ujistujem (ujišťuji) ich versichere atd. *c*) Od slovéš piatej Formy, n. p. lámem: vylamujem ich breche auß, spievam: prespevujem frohlocke, skáčem: vyskakujem, alebo: vyskacujem ich hüpfе, pišem: zapisujem ich schreibe ab, pášem: opasujem ich gürtе um, mažem: vymazujem ich schmiere auß, viažem: svazujem, alebo: sväzujem ich binde zusammen atd.

Poznamenanie. Ponevác tyto prvotno-dokonané (*primitivo perfecta*) slovesa: dám ich werde geben, kúpim ich werde kaufen atd. jako aj tyto složené: odnesiem ich werde abtragen, vyveziem ich werde ausfahren atd. čas budúci znamenajú, z téj príčiny prítomný čas od svojich častotlivých, alebo opakovacích slovéš dostávajú, n. p. dávam ich gebe, kupujem ich kaufe, odnášam ich trage ab, vyvážam ich fahre auß. atd.

3. §.

O Časovaní slovéš.

Čo sa rozumie skrze časovanie? (conjugatio)

Skrze časovanie rozumie sa premenenie slovéš na konci podľa spôsobov, časov, počtov, a osôb. Spôsobov je päť: Ukazovací (*indicativus*), Žádací (*conjunctivus* vel *optativus*), Rozkazovací (*imperativus*), Neurčitý (*infinitivus*), a Prechodník (*gerundium*) ačkolyek nekterí len: ukazovací, rozkazovací, a žadáci za spôsoby uznávajú, prechodník ale, a neurčitý len za obecné Formy

časovania počítuje. — Hlavnéjšie časy sú tri: Prítomný (*praesens*), Minulý (*praeteritum*), a Budúci (*futurum*). — Počty sú dva: Jednotný, a Množný (*singularis, et pluralis*). — Dvojný ani u nás, ani u Čechov není viacej v obyčaji. — Osoby v jednotnom, a v množnom počte sú po tri. — Naposledy aj to ešte zapamätat sebe máme, že naše slovesa v minulom čase tak podobne, jak mena prídavné trojaké pohlavie dostávajú.

4. §.

O tvorení spôsobov, a časov.

Jaké časy obsahuje v sebe ukazovací spôsob?

Ukazovací spôsob obsahuje v sebe 1) čas prítomný. 2) Čas minulý; ktorý lebo je dokonaný (*perfectum*), alebo dávnodokonaný (*plusquamperfectum*), a 3) čas budúci (*futurum*), ktorý zase je trojnásobný: prostý totižto (*simplex*), složený (*compositum*), a opísaný (*circumscriptum, vel periphrasticum*).

Jako sa tvorí čas prítomný a minulý?

Tyto časy tvoria sa nasledujúcim spôsobom, a sice 1) čas prítomný tvorí sa od neurčitého spôsobu tak, jak sa vo vyššie prednesených 6 formách ukázalo. — 2) Čas minulý dokonaný plodí sa od účastia činného (*a participio activo*), jestli sa mu dodá prítomný čas tohto pomocného slovesa: *som ich bin, si du bist, sme wir sind, ste ihr seid*, n. p. *pil som ich hab' getrunken, pil si du hast getrunken, pil er hat getrunken, — pili sme wir haben getrunken, pili ste ihr hab't getrunken, pili sie haben getrunken*. 3) Čas minulý dávnodokonaný tiež sa plodí od účastia činného, jestli sa mu dodá minulý čas vyššie menovaného pomocného slovesa: *bol som ich bin*

gewesen, bol si du bist gewesen, bol er ist gewesen, — boli sme wir sind gewesen, boli ste ihr seid gewesen, boli sie sind gewesen, n. p. bol som pil ich hatte getrunken, bol si pil du hattest getrunken, bol pil er hatte getrunken, — boli sme pili wir hatten getrunken, boli ste pili ihr hattet getrunken, boli pili sie hatten getrunken. — Čo sa ale dotýka účastia činného, toto sa plodí od neurčitého spôsobu, tak jak]vo vyššie prednesných VI. formách bolo ukázané.

Jako sa tvorí čas budúci?

Čas budúci prostý z ohľadu skončenia nerozdeľuje sa od času prítomného; z téj príčiny čas budúci prostý tak sa celkom časuje, jako čas prítomný. — Tento čas budúci prostý vidieť môžeme v tak rečených slovesách dokonaných (*in verbis perfectivis*), I. II. a IV. formy, ktoré samé v sebe nie čas prítomný, ale budúci znamenajú, význam ale prítomného času od V. a VI. nekedy aj od III. formy dostávajú, n. p. byť: bývať, dávať: dávam, kláknem, alebo: kláknem: klákám, alebo: klákám, ľahnem, alebo: ľahnem: ľaham, sľubím: sľubujem, strčím: strkam atd.

2) Čas budúci složený tvorí sa od času prítomného, jestli sa totižto prítomnému času pôvodného slovesa predloží nejaká predložka, n. p. vedieť: vy-vediem ich werde ausgeführt, pod-vediem ich werde Jemanden hintergehen (betrügen), roz-vediem ich werde zertheilen, lejem: vy-lejem ich werde ausgießen, pod-lejem ich werde untergießen, roz-lejem ich werde verschütten, — hodím: pri-hodím ich werde dazwerfen, nad-hodím ich werde anwerfen, pre-hodím ich werde überwerfen, od-hodím, za-hodím ich werde wegwerfen, u-hodím, v-hodím ich werde hineinwerfen, z-hodím ich werde niederwerfen, ob-hodím ich werde

herumwerfen, do-hodím ich werde hinwerfen, pre-hod m, ich werde durchwerfen atd. Však predca čas prítomný častotlivých, a opakovacích sloves skrze nijakú predložku nebýva na budúci premenený, n. p. hádžem ich werfe, vyhadzujem ich werfe, skáčem ich hüpfе, vyskakujem, alebo: vyskacujem ich hüpfе atd.; a preto aj vyššie menované slovesa význam prítomn. času dostanú, jestli ich na opakovacie, alebo častotlivé premeníme. *)

3) V slovenskej, jako aj v českej reči nachádzajú sa mnohé nedokonané slovesa (*imperfectiva*), ktoré nemajú sebe odpovedajúce dokonané (*perfectiva*), pretože, ebo nebývajú s predložkou uživané: alebo celkom jiný význam skrze predložku dostávajú, n. p. mať haben, mu-seť müßen, móct können, smieť sich unterstehen, chceť wollen, ráciť würdigen, voeť lieber wollen, závidieť beneiden, nenávidieť haßen atd., týchto teda, a jiných podobných sloves čas budúci vyslovujú Slováci s pomocou tohto slovesa: budem, a skrze neurčitý spôsob, n. p. budem mať ich werde haben, budeš mať, bude mať, budeme mať, budete mať, budú ma sie werden haben, a tento budúci čas nazýva sa „opísany“ (*futurum circumscriptum*). — Tento opísaný čas budúci znamená dlhšie, — predešlé ale dva časy budúce kratšie trvajúci stav, lebo prácu. Z téj príčiny, kedykoľvek dlhšie trvajúci stav, alebo prácu vysloviť chceme, aj jiné nedokonané slovesa, ačkoľvek majú odpovedajúce sebe dokonané, kladieme do tohto času opísaného. Jak ku p. povedať sa môže: budem kupovať ich werde kaufen, budem dávať ich werde geben atd., nie ale: budem kúpiť, budem dať, lebo: kúpim, a dám už pod formu prítomného času budúcnosť znamenajú.

**I. Poznamenanie.* Toto sloveso: budem ich werde, které samo v sebe čas budúci znamená, prítomný čas dostáva od celkom jiného slovesa, totižto od: *som*. — tak podobne aj tyto složené slovesa: vyložím ich werde außlegen, preložím ich werde übersetzen, rozložím ich werde zerlegen (ausbreiten) atd., svůj prítomný čas dostávajú od tohto častotlivého slovesa: kládam, n. p. vykládam, prekládam, rozkládam, — položím ich werde legen, od: kladiem, — vezmem ich werde nehmen, od: berem atd.

II. Poznamenanie. Tyto slovesa: závidím ich beneide, nenávidím ich hasse, predvidím ich sehe vor, závisím ich hänge ab, záležim ich bestehe, náležim, alebo: prináležim ich geböre, — jako aj tyto české: přisedím ich sitze bei, přistojím ich stehe bei, příslušim ich gehöre, přidržim se, ich bleibe fest bei etwas atd. ačkol'vek, s predložkami sú spojčené, však predca nie budúci, ale len prítomný čas znamenajú, pretože jejich púvodné slovesa celkom jiného sú významu.

Jaké časy obsahuje v sebe rozkazovací spôsob?

Rozkazovací spôsob obsahuje v sebe len jeden čas prítomný, a tento obyčajne vychádza na koncovku *i*, ktorá, jestli pred ňou stojí nejaká samohláska, premeňuje sa na *j*, jestli predchádzajú nejaké spoluhlásky, vtedy lebo zostáva nepremenená, alebo sa celkom vynecháva; tento ale rozkazovací spôsob najlepšie sa plodí od prvej osoby prítomného času ukazovacieho spôsobu, a sice:

1) Prvej formy slovesa, které v púvodnej šlabike vychádzajú na: *a, e, u*, potom piatej formy, které v ukazovacom spôsobe majú *a*, jako aj všetky šiestej formy slovesa dlhé *á* premeňujú na krátke, (u Čechov na *a*), *m* ale, a *jem* na *j*, n. p. dám: daj, znám: znaj, kl'ajem: kl'aj, prajem: praj, padám: padaj, dávam: dávaj, sháňam: sháňaj, (dej, znej, klej, přej, padej, dávej, shánej), hrejem: hrej, vejem: vej, chvejem: chvej, ändere (hřej, věj, chvěj) — dujem: duj, čujem: čuj, žujem: žuj, panujem: panuj, tak aj: stojím: stoj (stij)!, bojím

sa: boj sa (boj se) atd. Sem prislúchajú aj tyto tretej formy slovesa: nadejom, prispejem atd., a rozkazovací spôsob majú též: nadje, prispej (naděj, prispěj, pěj) (in-ge du atd.

2) Ty tretej formy slovesa, ktoré ukazovací spôsob majú na: *iem* v rozkazovacom spôsobe vychádzajú na: *ej*, ktoré ale majú na: *jem*, vychádzajú na: *j* n. pr. bdiem: bdej, hoviem: hovej, chromiem: chromej (bděj, hověj, chroměj) atd.

3) Ty prvej formy slovesa, ktoré v pôvodnej šlabike vychádzajú na: *i*, alebo na: *y* (u Čechov na: *í*, *ý*) u nás rozkazovací spôsob majú na krátke: *i* alebo: *y*, n. pr. pi, bi, ši, ži, kry, my, ry, vy atd. (u Čechov ale na dlhé *í*, alebo: *ý*, n. pr. krý, mý, rý, vý, pí, bí, ší, ží atd. alebo, po premenenom *y* na: *ej* bude: krej, mej, rej, vej atd.

Jako vychádzajú v rozkazovacom spôsobe druhej formy slovesa, ktoré v pôvodnej šlabike na nejakú spoluhlásku sa skončujú?

Téjto formy slovesa, ktoré v pův. šlab. na nej. súhl. sa skončujú, v rozkazovacom spôsobe *em* premeňujú na: *i*, n. pr. hasnem: hasni, padnem: padni atd. — Tak podobne aj tyto prvej formy slovesa, (ktoré z ohľadu ukazovacieho spôsobu k druhej forme prináležia), n. pr. pnem: pni, tnem: tni, žnem: žni, pojmem: pojmi, vezmem: vezmi atd. jako aj tyto rvem, zvem, pošlem, majú: rvi, zvi, pošli, — a české: čtu: čti, lhu: lži, žhu: žži, rku: rci, jdu: jdi (slov. idem: id'). Sem naposledy prináležia aj ty III. formy slovesa, ktoré v pôvodnej šlabike vychádzajú na *r*, n. p. mrem: mri, črem: čri, vrem: vri, zrem: zvi, strem: stri, drem: dri, zriem má: zrej, chcem: chci, alebo: chcej (chtěj).

Které slovesa odhadzujú koncovku i v ukazovacom spôsobe?

Koncovku *i* v rozkazovacom. spôsobe odhadzujú:

1) Ty I. formy slovesa, ktoré v pôvodnej šlab. na nejakú spoluhlásku vychádzajú, n. p. nes em: nes, vlečiem: vleč, strižiem: striž, kladíem: klad', kolem: kol'žerem: žer (nekdy aj žri), perem: per, žením: žeň, budem: buď.

2) Koncovku *i* odhadzujú II. formy slovesa, ktoré v pôv. šlab. na nejakú samohl. vychádzajú, n. p. viniem: viň, hyniem: hyň, miniem: miň, hrniem: hrň atd.

3) Všetky ty III. formy slovesa, ktoré v ukazovacom spôsobe vychádzajú na: *im* n. p. horím: hor, letím: leť, visím: vis, kričím: krič bežím: bež, pištím: pišť, vidím: vid' alebo: vidz (viz), tak podobne aj tyto III. formy: viem: vedz (věz), poviem, odpoviem: povedz, odpovedz (pověz, odpověz), melím: mel', pelem alebo: plejem: pel', toto predca. sloveso: myslím má: myslí.

4) Také sú aj IV. formy slovesa: činím: čiň, plním: plň, pálim: páľ, sadím: saď, pustím: pušť, svedčím: svedč, polepším: polepš atd. Však predca: modlím sa, má: modli sa, bláznim sa: hlázní sa, patrim: patri (patř) šebe an, osvetlím: osvetli, vyjadrim: vyjadri entferne, erfläre atd.

5) Sem prislúchajú aj V. formy slovesa, ktoré v ukazovacom spôsobe na miesto *a* dostávajú: *e* alebo: *ie* n. p. hýbem: hýh, kopem: kop, oriem: or (or'), hádzem: hádž, sádzem: sádz, pišem: piš, lížem: liž atd. Naposledy ty slovesa, ktoré v ukazovacom spôsobe vychádzajú na: *ám* lebo: *em* aj rozkazovací spôsob majú dvojako, n. p. štebotám: štebotaj, štehocem: štebo, cligotám sa: ligotaj sa, ligocem: ligoc sa, trestám: trestaj, trescem: tresci (na miesto tresc), reptám: reptaj, repcem: repci (na miesto repc), šeptám: šeptaj, šepcem: šepci (na miesto šepc). Tak aj káram: káraj, kárem: kár (kár'), ó-

rám: oraj alebo: or, hybám: hybaj alebo: hýb, zobám: zobaj alebo: zob atd.

Cvičenie v tvorení rozkazovacích spôsobov.

Hóre slyším, — sebe vidím, — spreche mluvim, — tadele nicht nehaním, — verstehe rozumiem, — schweige mlčím, — will nicht nechcem, — denke myslím, — wünsche prajem, — zeige svedčím, — bete modlím sa, — arbeite pracujem, — vertraue zverím, — lebe žijem, — betrachte rozjímam, — antworte odpoviem alebo: odpovedám, — verzeihe odpúšlam, — bestrafe trescem alebo: trestám, — hoffe nicht neúfam, — fürchte nicht nebojím sa, — werde budem, — bin som.

Na preloženie.

Hóre, (und = a) sieh (viel = mnoho), sprich (wenig = málo). — Tadele nicht, (was = čo) du nicht verstehst. — Schweig, (wenn ein Älterer = keď starý) mluvi. — Nie sollst du (wolle nicht) (ohne Ursache = bez mit Genit. príčina) (von einem Andern schlechtes = o mit Loc. druhý zle) myslieť. — Denk (von dir nicht erhaben = o mit Loc. sa vysoko). — Wünsche (auch deinen Feinden Gutes = i nepriatel tvój dobre), (und = a) zeige, (daß du ein wahrer Christ = že opravdivý Kresťan) seieš. — Bete, und arbeite (fleißig = usilovno), (daß übrige = ostatnie) vertraue (auf Gott = na mit Acc. Boha). — Lebe (nicht nur Dir allein, = nie len ty sám), (aber auch einem Andern = ale aj druhý). — Betrachte, (o Mensch! deine hohe Würde = člověk vysoký hodnost tvój). — Antworte (Jedem freundlich = láskave každý). — Verzeihe (oft einem Andern, = často druhý), (aber dich selbst = ale sa) bestrafe (immer streng = vždycky ostro). — Hoffe nicht (viel von der Zukunft, = mnoho od mit Gen. budúcnost), (aber = ale ani) fürchte (ste = on, ona, ono mit Gen. nicht sehr = veľmi), sei (doch vorsichtig = predca opatrný).

Sady československé.

Drž na úždě usta svá. Pro obhájení spravedlnosti cokoli sná-
šej. Znej sebe samého. Vládni sám sebou. Přátelům pomáhej.
Přísahy neužívej. Napřátel násily odraz. Ži bez moření ducha.
Spravedlivě, a právě súd. Vyslyš vše. Žadej, co se státi může.
Veždy buď vesel. Co chceš dáti, dej. Jsa pacholíkem, buď mírný,
jsa jinochem střidný, co muž spravedlivý, čo stařec moudrý, umi

bez trápení ducha. Never pouze uším, ale také očím. Nelži nikdy, ale rei veždy pravdu. Co tam, to tam, o to hlavu nelám. Čin dobře, a žádného sa nestrachuj. Po Bohu pravdu cti, nebo z lidí bohy činí. Jdi svému ubližiteli na polovic cesty vstříc, a jestli on druhou polovičku vykonati nechce, vykonej celou cestu.

Jaké časy obsahuje v sebe žadáci způsob?

Žadáci způsob (*conjunctivus*) obsahuje v sebe dva časy: Nedokonaný (*imperfectum*) a dávnodokonaný (*plusquamperfectum*). A sice:

I. Nedokonaný čas opisuje sa skrze činné účastie (*participium activum*), a toto pomocné sloveso: bych alebo: bysom, n. p. pil bych alebo: pil bysom, — pil bys alebo: pil bysi, — pil by, pili bysme (bychom) — pili byste, pili by ich würde trinken atd.

II. Dávnodokonaný čas opisuje sa zase skrze činné účastie, a tyto pomocné slovesa: bol bych alebo: bol bysom, n. p. bol bych pil alebo: bol bysom pil, — bol bys pil alebo: bol bysi pil, — bol by pil, — boli by sme pili, — boli by ste pili, — boli by pili ich würde getrunken haben.

Čo máme znať o neurčitom spôsobe?

O neurčitom spôsobe znať máme, že u nás vždycky vychádza na mäkké *t'*, (u Čechov na: *i*), aby sa rozeznat mohel od Supínuma, které, pokúď v obyčaji bolo, na tvrdé *t* vychádzalo, n. p. spat dormitum, ležat cubitum atd.

Koľkonásobné sú účastia u Slovákov?

Účastia u Slovákov sú štvornásobné, a sice:

1) Účastie činné prítomného času, (*Participium praesentis activum*), které sa ináč aj Prechodník prítomného času (*gerundium praesentis*) nazíva. Toto účastie v obidvoch počtoch, a skrze všetky tri pohlavia vychád-

za obyčajne na: *ie* alebo: *iac*; jestli ale predchádzajúca skládka je dlhá, vychádza na: *uc* alebo: *ac*. Najľahšie ale sa plodí od tretej osoby množ. počt. ukazovacieho spôsobu, keď sa jej dodá koncovka *c*, n. p. dajú: dajúc gebend, pišu: pišuc schreibend, robia: robiac arbeitend, vráta: vrátac zurüdfgebend. Některí predca Slovanie koncovky tretej osoby množn. počtu *u*, *á* premeňujú na krátke *a*, n. p. dajú: daja, pišu: piša, robia; roba, vráta: vráta, a tento prechodník užívajú len v mužskom pohlaví; — v ženskom mluvia s koncovkou, *e* n. p. dajúc, pišuc, robiac, vrátac, — v množnom ale poč. koncovke *o* v obidvoch pohlaviach dodávajú *e* n. p. dajúce, pišuce, robiace, vrátae atd. Tak podobne aj Česi, len že oni koncovku 3. osoby množ. počt. *ou* premeňujú na: *a*, *i* ale na *ě* alebo: *e*, n. p. nesou: nesa, vinou: vina, robí: robiě, vrátí: vrátě, dají: daje, piši: piše, — v ženskom pohl. nesouc, vinouc, robíc, vrátíc, dajíc, pišíc, — v množn. počt. nesouce, vinouce, robíce atd.

2) Účastie trpné prít. času (*Part. praes. passivum*), u starodávnych Čechov vychádza na: *m* n. p. znám, a, o befannt, — u nás ale len v statných, a prídavných menách, jako aj v slovesách od neho odvodených býva užívané.

3) Účastie činné minulého času (*Part. praet. activum*), skončuje sa tak, jak vo vyššie prednesených 6 formách sme ukázali. Pohlavie ale práve tak dostáva, jako toto neurčité meno prídavné *rad*, n. p. pil, pila, pilo, — pili, pily, pily (pila). Však predca I. formy slovesa, které v pôvodnej šlabike na spoluhl. vychádzajú, samohlásku *o* pred koncovkami *a*, *o* vystrkujú, *ie* ale na krátke *e* premeňujú, n. p. viedol, vedla, vedlo atd.

4) Účastie trpné minulého času *Part. praet. pass.*

vychádza na *n*, alebo ná: *t*, a sice: *a*) I. formy slovesa, ktoré v pôvod. šlabike majú *a*, jako aj všetky III. V. a VI. formy vychádzajú na: *n*, n. p. dán gegeben, viděn gesehen, volán gerufen, milován geliebt atd. Ty ale I. formy slovesa, ktoré v pôvodnej šlabike na nejakú spoluhlásku vychádzajú, dostávajú v účasti skládku: *en*, pred ktorou: *h* na *ž*, *k* na *č* sa premeňuje, *d*, *n*, *t* ale len u Slovákov na mäkko sa vyslovujú, n. pr. strih: strižen geschoren, vlek: vlečen geschlept, ved: veden geführt atd. Tak podobne aj IV. formy slovesa vychádzajú na *en*, však ale pred nim Česi obyčajne: *d* na *z*, *t* na *c*, *s* na *š*, *z* na *ž* *st* na *št*, *sl* na *šl* premeňujú, n. p. souditi: souzen geurtheilt, chytiti: chycen gefangen, prositi: proššen gebethet, pustiti: pušten gelassen, mysliti: myšlen gedacht atd. Kedykoľvek ale *d* a *t* sa nepremeňuje, alebo keď *n* stojí na miesto *en* položené, kladú: *en*, n. p. zhromážděn gehäuft, ctěn geehrt, činěn gemacht atd. *b*)

Všetky ostatnie I. formy slovesa, ktoré v pôvod. šlab. vychádzajú na nejakú samohlásku, jako aj všetky II. formy v trpnom účasti dostávajú *t*. Sem prislúchajú ešte aj ty I. formy nepravidelné slovesa, ktoré sa od týchto pôvodných skládok: *piä*, *mia*, *ža*, *t'a*, *sta*, *ča* počínajú, n. p. bil: bit geschlagen, kul: kut geprägt, myl: myt gewaschen, vinul: vinut geflochten, počal: počat angefangen, rozpial: rozpiat ausgespreiht, sial: siat gesät atd.

I. Poznamenanie. Toto účastie: zatracen verdammt, Slováci píšu skrze *c*, zatraten ale verloren skrze *t*, aby sa ľahšie jedno od druhého rozoznalo.

II. Poznamenanie. Tyto činné, a trpice účastia svoje pohlavia u Slovákov práve tak dostávajú, jako určité mena prídavné, n. p. daný, daná, dané, daní, dané, dané, — bitý, bitá, bité, bití, bité, bité atd. u Čechov ale jako „*rád*“ n. p. dán, dana, dano, dani dany, dana, — bit, bita, bito, biti, bity, bita atd.

Čo máme znať o Prechodníkoch?

Prechodníky v slov. reči sú dva, jeden prítomného, (*Gerundium praesentis*), druhý ale času minulého, (*Gerundium praeteriti*). Prechodník času prít. celkom je podobný účastiu činnému prítomn. času. Prechodník ale času minulého, ktorý len u Čechov býva potrebovaný, plodí sa od účastia činného min. času, v mužskom totižto pohlaví²⁷ premeňuje sa na *v*, n. p. *dal: dav als ich gegeben hätte, pil: piv als ich getrunken hätte, pad-núl: padnuv als ich gefallen bin* atd. — Vynímajú sa sa I. formy slovesa, ktoré v púvod šlabike na nejakú spoluhlásku vychádzajú, a tyto *v* nepotrebujú, ale púvodná jejich šlabika je spolu i minulý prechodník, n. p. *nesu: nes als ich getragen hätte, pletu: plet als ich geflochten hätte* atd. V ženskom pohl. tento prechodník dostáva koncovku: *ši*, n. p. *dav-ši, nes-ši*, v množnom ale počte skrze všetky tri pohlavia koncovku: *še*, n. p. *dav-še, nes-še* atd.

Poznamenanie. Od vyššie prednesených účasti, a prechodníkov plodia sa *a)* mena prídavné, keď sa jim dodá koncovka *y* alebo: *i*, n. p. *vrel: vrelý siedend, hníl: hnily faul*, — *znám: znány bekant, vidom: vidomý sichtbar*, — *bit: bitý geprügel, liat: liaty gegossen*, — *nesúc: nesúci, ca, ce tragend, ležiac: ležiaci liegend*, — *byv: byvší, ia, ie, der, die, das gewesen*, *živ: živý, á, é lebendig* atd. *b)* nektehé mena statné, n. p. *ryl: ryl' die Grabschaukel, priadol: priadlo alebo: prádlo (prá-dlo) Gespinnst, pral: pradlo Wäsche, prial: priatel Freund, pištal: pištala die Pfeife, viden: videnie das Sehen, veden: vedenie das Leiten, pit: pitie das Trinken, bit: bitie das Schlagen, piv: pivo das Bier, živ: život das Leben* atd.

5. §.

O časování pomocného slovesa: býť seín.

Jako sa časuje toto pomocné sloveso býť?

Toto pomocné slov. býť seín časuje sa takto:

Ukazovací spôsob.

Čas prítomný:

Jedn. počet: Já som, ty si, on je (jsem, jsi, jest) ich bin atd.
Množn. poč. My sme, vy ste, oni sú (jste, jstě, jsou) wir sind atd.

Čas minulý:

Jedn. poč. m. pohl. Já som bol, ty si bol, on bol.
Žensk. p. Já som bola, ty si bola. ona bola,
Vecneh. p. Já som bolo, ty si bolo, ono bolo,
Čech. Já jsem byl-byla-bylo ich bin gewesen atd.
Množn. p. m. pohl. My sme boli, vy ste boli, oni boli (byli)
Žensk. p. My sme byly, vy ste byly, ony byly (byly)
Vecneh. p. My sme byly, vy ste byly, one byly (byla)
 wir sind gewesen atd.

Čas budúci.

Jedn. počet: Já budem, ty budeš, on bude (budu-eš-e)
Množn. poč. My budeme, vy budete, oni, ony, one budú,
Čech. Budeme, budete, budou ich werde seín atd.

Rozkazovací spôsob.

Jedn. počet: Buď ty, nech je, alebo: nech bude on sei du atd.
 Č. Buď ty, ať jest, alebo: ať bude on.
Množn. poč. Buďme my, buďte vy, nech sú, alebo nech budú oni,
 Č. Buďme, buďte ať jsou, alebo: ať budou seien wir atd.

Žádací spôsob. Čas min. nedokonaný:

J. p. m. p. Bol bych, al. hol bysom, bol bys, al. ból bysi, bol by,
Žensk. p. Bola bych, alebo bola bysom, bola bys, al. bola bysi,
 bola by.
V. p. Bolo bych, al. holo bysom, holo bys, al. holo bysi, holo bi,
 Č. Byl bych, alebo: byl bysom, byla bych atd. ich máte atd.
M. p. m. pohl. Boli bysme, boli hyste, boli by,
Ž. pohl. Boly bysme, holly byste, holly by,

V. *pohl.* Boly bysme, hōly byste, hōly by,

Č. Byli bychom, byli byste, byli by,

V *ž. p.* Byly bychom, byly byste, byly by,

V. *pohl.* Byla bychom, byla byste, byla by wir wāren atd.

Neurčitý způsob: byť (býti) sein.

Prechodník času pr. súc, č. v mužsk. p. jsa, v žensk. jsouc, v mn. p. jsouce seiend.

Prechodník č. m. u Čechov v mužsk. p. byv, v žensk. byvši, v mn. počte: byvše atš ich war atd.

Slovesné meno statné: bytie, alebo: bytia (byti) daš Sein.

Slovesné mena prid. súci, a, e seiender, e, eš. Budúci, a, e der, die, daš künftige. — Byvší, ia, ie gewesener, e, eš; (jsoucí, budoucí, byvší skrze všetky tri pohľavia.

I. Poznamenanie. Bych, bys, by, bychom, byste, by — nekdy na miesto minulého času sa užívalo, ktoré v staroslovenčine, a staročestine aj jiné slovesa nasledujú, n. p. pich ich hab' getrunken, pi alebo: pis du hast getrunken, pi er hat getrunken, pichom wir haben getrunken, piste ihr hab't getrunken, piela alebo: piše, sie haben getrunken. — Nekteri Slováci aj teraz ešte túto koncovku *ch* užívajú, keď prvú osobu minulého času kratšie vysloviť chcejú, n. p. já-ch pil alebo len: pil-ch, v žensk. *pohl.* pila-ch, vo vecnom ale: pilo-ch, na miesto: já som pil, a, o, — nikdy-ch nepil, na miesto: nikdy som nepil, že-ch pil, na miesto: že som pil atd.

II. Poznamenanie. Nedokonaný čas minulý ukaz. spôsobu (*imperfectum indicativi*), opisujú Slováci s týmto častotl. slovesom: býval, dodajúc mu čas prítomný: som, n. p. já som býval, a, o — my sme bývali, y, y wir waren atd. Dávno ale dokonaný čas minulý ukaz. spôsobu, ktorý zriedka sa potrebuje, opisujú Slováci skrze opakovanie času minulého, n. p. bol som bol ich war gewesen, bol si bol atd. Naposledy: dávnodokonaný čas min. žiadacieho spôsobu (*plusquamperfectum con.*) opisuje sa skrze nedokonaný čas min. žád. spôsobu, keď sa mu dodá min. čas; bol, n. p. bol bych bol, bola bych bola, bolo bych bolo ich wāre gewesen atd.

III. Poznamenanie. Česi túto písmenu *j* v 1. a 2. osobe jednotn. počtu, a vo všetkých troch mn. počtu, jako aj v prechodníku

prít. času len vtedy vyslovujú, keď pred ňou stojí samohláska, n. p. nejsem, nejsi, nejsme nejste, nejsou, nejsou atd. Tak podobne aj Slováci: nejsom, nejsi, nejsme, nejste, nejsou, nikdy ale: niesom, niesi atd. V opisovaní časov minulých nekteří jú zdržujú, jiní ale odhadzujú. Na miesto: *nejest* Česi hovoria: není, Slováci ale: niet alebo: aj; není ež ist nicht. Naposledy na miesto: *sú* hovorí sa aj: *sa*.

Na preloženie.

(Unter dem Kaiser August = Pod mít Instr. Císar Augustus) waren (goldene Zeiten = zlatý čas). — Im Glück = V mít Loc. šťastie) sei nicht (übermüthig = nádherný). — Sei mäßig = mierny, und = a) du wirst nicht (so leicht krank = tak ľahko nemocný). — (Wenn wir auch gleich alle gleich = Keď aj všetek jednáký) wären: (doch = predca) wären (auch damals noch viele neidisch = aj vtedy ešte mnohý závislivý). — (Der Mensch = Človek) ist nie gewesen = nikdy), (und = a ani nikdy) wird auch nie sein (ohne Fehler bez mít Gen. chyba). — Seid (in der Jugend fleißig = v mladostí pracovitý), so werdet ihr (im Alter nicht verlassen sein = v starostí opustený). — (Die Trägheit = Lenivosť) pflegt (vieler Uebel Ursachen = mnohý zlý vec príčina) zu sein.

Sady československé.

Hloupost bývá příčina, že se mnohý vypíná. Až do skonání světa nebude pšenice bez kůkole. — Nešlechtnost tvá jest tím větší, čím znamenitější byla šlechtnost předků tvých. — Dobrodějnost, a vlídnost jsou svazky svornosti. — Jsa svědkem, mluv, co víš. — Ne dobrým se zdáti, nož jim býti hled milý synu! Kdy bychom závistiví nebyli, zajisté by naše živobytí příjemnější bylo.

6. §.

O časovaní smiešaných slovés.

Podľa koľko vzorék časujú sa smiešané slovesa (verba concreta)?

Ponevác smiešané slovesa na šest forém sme rozdelili, preto aj podľa šest vzorék časovať ich budeme.

Č a s o v a n i e I.

Koľko vzorék obsahuje v sebe prvné časovanie?

Prvné časov. obsahuje v sebe dve vzorky. A sice na prvú: bi-jem prináležia 1) ty I. formy slovesa, ktoré v pôvod. šlabike vychádzajú na: *i*, alebo *y*, n. p. *ĕpi-jem*, *ši-jem*, *kry-jem*, *my-jem* atd. 2) Které v pôvod. šlab. majú: *u*, len že tyto v rozkazovacom spôsobe vychádzajú na: *j*. 3) Ty nepravidelné I. formy slovesa, ktoré v pôv. šlab. majú: *a* lebo *e*, n. p. *pra-jem*, *kl'a-jem*, *hre-jem*, *se-jem* atd. len že aj tyto v rozkaz. spôsobe vychádzajú na: *j*. — Na druhú ale vzorku: *ved-iem*, prináležia všetky I. formy slov. ktoré v pôv. šlabike na nejakú spoluhlásku sa končujú.

Ukazovací spôsob.

Čas prítomní.

Jednotný počet:

<i>I. Vzorka.</i>		<i>II. Vzorka.</i>	
Já bi-jem	(bi-ji)	Ved-diem	(ved-u)
ty bi-ješ	(bi-ješ)	ved-ieš	(ved-eš)
on bi-je	(bi-je)	ved-ie	(ved-e)
• Ich schlage atd.		Ich führe atd.	

Množný počet:

My bi-jeme	(bi-jeme)	Ved-ieme	(ved-eme)
vy bi-jete	(bi-jete)	ved-iete	(ved-ete)
oni bi-jú	(bi-jú)	ved-ú	(ved-ou).

Čas minulý nedokonaný, dokonaný a dávnodokonaný ukazov. spôsobu, jako aj čas min. nedokonaný, a dávnodok. žiadacieho spôsobu tak sa opisuje, jako v pomocnom slovese: som, n. p. Já som bijal, vodieval, já som bil, viedol, já som bol bil, viedol. Já bysom bil alebo: já bych bil, já bysom bol bil alebo: já bych bol byl atd. Čas budúci dvojako sa opisuje, a sice *a*) lebo s nejakou predložkou, n. p. bijem: o-bijem, po-bijem, do-bijem, vediem: po-vediem, (a takéto čas budúci práve tak sa časuje, jako čas prítomní), alebo *b*) dodajúc neurčitému spôsobu toto pomocné slove-

so: *budem*, n. p. já *budem* bíl, já *budem* viesť, a vtedy len *budem* sa časuje, neurčitý ale spôsob zostáva nepremený, n. p. ty budeš on bude bíl atd.

Rozkazovací spôsob.

<i>J. p.</i> Bi ty (bí)	Veď ty (ved'),
nech, lebo nach bije on (ať bije)	nech vedie on (ať vede),
<i>M. p.</i> Byme my (bíme)	vedme my (vedme).
Bite vy (bíte)	vedte vy (vedte).
Nech bijú oni (ať bijú)	nech vedú oni (ať vedú).

Neurčitý spôsob.

Biť (biti) viesť (vésti).

Prechodník času prítomného?

<i>Jedn. poč. m. pohl.</i> Bija (bije)	veda (veda),
<i>Žensk. pohl.</i> Bijúc (bijíc)	vedúc (vedouce).
<i>Množn. počet:</i> Bijúce (bijíce)	vedúce (vedouce).

Prechodník český času minulého.

Jedn. p. m. pohl. Biv, ved. *Ž. p.* bivši, vedší, *Mn. p.* bivše, vedše.

Účastie činné min. času.

<i>Jedn. poč. m. pohl.</i> Bíl (bil)	viedol (vedl),
<i>Žensk. pohl.</i> Bila (bila)	vedla (vedla),
<i>Vecn. pohl.</i> Bilo (bilo)	vedlo (vedlo).
<i>Množ. poč. m. pohl.</i> Bili (bili)	vedli (vedli),
<i>Žensk. pohl.</i> Bily (bily)	vedly (vedly),
<i>Vecn. pohl.</i> Bily (bila)	vedly (vedla).

Účastie trpné min. času.

<i>Jedn. poč. m. pohl.</i> Bytý (bit)	vedený (veden),
<i>Žensk. pohl.</i> Bitá (bita)	vedená (vedena),
<i>Vecn. pohl.</i> Bité (bito)	vedené (vedeno).
<i>Množ. p. m. pohl.</i> Bití (biti)	vedení (vedení),
<i>Žensk. pohl.</i> Bité (bity)	vedené (vedeny),
<i>Vecn. pohl.</i> Bité (bita)	vedené (vedena),

Meno statné slovesné: bitie, vedenie alebo: vedenia (bití, vedení)

I. Poznámene Ty slovesa, ktoré na: *vediem* prislúchajú, a ktoré v pôvodn. šlab. na hrdelnie *k*, lebo: *h* vychádzajú, u nás Slovákov vo všetkých osobách prítomn. času, *k* na *č*, *h* ale na *ž* premeňujú. Tak podobne aj u Čechov, okrem 1. osoby jed. p. a 3. mn. počtu, n. p. vlečiem (od vlek) ieš, ie, vlečie-

me, e, e, u (č. vleku, češ, če, čeme, čete kou). Mózem (od moh) eš, e, móžeme, e, e, u (mohu, můžeš, může, můžeme, můžete, mohou). Tretia osoba mn. poč. móžu, na konci má krátke *u*, pónováč, jak sa vyše predkládalo; kedykoľvek predostan'nia šlabika je dlhá, ostatnia musí byť krátka.

II. Poznamenanie. Tak podobne aj v ukazov. spôsobe, a v učastí trpnom min. času *k* na *č*, *h* ale na *ž* sa premeňuje, n. p. vleč, móž, (od vlek, moh), — pečen (od pek), strižen (od strih).

Na preloženie.

Fluche nicht, (= nekl'ajem), weil Viele, andere verfluchend, (= lebo mnohý kl'ajem jiný), sich selbst verflucht haben. (= sám seba zakl'ajem). — Durch die Stadt Babylon ist Euphrates geflossen. — (=Prez (mit Acc.) mesto Bábylon tečiem Euphrates). — Lykurgus hat durch seine strengen Gesetze seine Bürger zur größten Messigkeit geführt. (= Lycurgus. skrze (mit Acc.) ostrý prikaz *k* (mit Dat.) veľký miernosť svoj meštan privediem). — Alexander dem Großen haben seine eigene Mutter, und Schwestern Hemden genäht. (= Velký Šándor vlastný on Matka, a sestra košel'a šijem). — Die Liebe wünscht nicht nur sich selbst, sondern auch andern gut. (= Láska nie len seba, ale i druhý dobre prajem). — Kriege haben viele Schaden, und Trübsale den Ländern verursacht. (= Vojna mnohý škoda, a bieda krajina prinesiem). — Aus der Erfahrung können wir wissen, (= zó (mit Gen.) skusenosť znám móžem), daß der Wind, da er von Norden geweht, (že vetor, keď vejem od (mit Gen.) polnoc), gewöhnlich Kälte gebracht, (= prinesiem obyčajne zima), — da er von Süden geblasen, (= keď dujem od poludnie, Wärme, und Feuchtigkeit, (= prinesiem teplo, a vlhkosť), — von Osten, — Dürre, (= keď od východ, suchota), — von Westen, Regen verursacht hat. (= keď od západ. dážd). — Wir lesen, (= čítam), daß der König Sardanapal mit seinen Weibern genäht, und gesponnen hat, (= že Sardanapal Král' so svoj žena šijem, a pradiem). — Niemand hat noch der ganzen Welt den Mund zunähen können. (= Nikdo nemóžem ešte celý svet usta zašijem). — Lebe nicht allein dem Bauche, (= nežijem len brucho), — Unsere Vorfahren haben im Paradiese gelebt. (= Náš Prarodič v Raj žijem).

Hilf immer einem andern, (=pomôžem vždy, wenn du wirst helfen können (=kedykoľvek môžem, druhý).

(Tyto sady nech sa aj na český jazyk preložia).

II. Č a s o v a n i e.

Kol'ko má vzorék druhé časovanie?

Druhé časovanie má zas dve vzorky: *vin-iem*, totižto, idy viděte, a *tiahn-em* idy žiehe. Podľa *vin-iem* časujú sa všetky ty II. formy slovesa, ktoré v pôvod. žlabike na nejakú samohl. vychádzajú, n. p. *hy-niem*, *mi-niem*, *teniem* atd. jako aj všetky, ktoré v pôvodn. šlabike majú *l* alebo *r*, n. p. *kl-niem*, *hrniem* atd. Podľa *tiahn-em* ale časujú sa všetky ty II. formy slovesa, ktoré v pôvodn. šlab. na nejakú spoluhlásku vychádzajú, n. p. *has-nem*, *padnem*, *páchnem* atd. Sem prislúchajú aj ty nepravidelné I. formy slovesa, ktoré sa od: *pia*, *ža*, *ta*, *sta*, *ča*, *mia*, a *ža* počínajú, ale len z ohľadu ukazovacieho, a rozkazovacieho spôsobu, a Prechodníku n. pr. *pnem*, *tnem*, *počnem* atd.

Ukazovací spôsob.

Čas prítomný:

I. Vzorka.

II. Vzorka.

<i>Jed. poč.</i>	<i>vin-iem</i>	(vinu)	<i>tiahn-em</i>	(táhn-u),
	<i>vin-ieš</i>	(vineš)	<i>tiahn-eš</i>	(táhneš),
	<i>vin-ie</i>	(vine)	<i>tiahn-e</i>	(táhne).
<i>Mn. poč.</i>	<i>vin-ieme</i>	(eme)	<i>tiahn-eme</i>	(táhneme),
	<i>vin-iete</i>	(ete)	<i>tiahn-ete</i>	(táhnete),
	<i>vin-ú</i>	(ou)	<i>tiahn-u</i>	(táhnou).

Rozkazovací spôsob.

<i>Jed. poč.</i>	<i>viň ty</i>	(viň)	<i>tiahn-i ty</i>	(táhn-i);
	<i>nech vinie on</i>	(ať vine)	<i>nach tiahn-e on</i>	(ať táhne).
<i>Mn. poč.</i>	<i>viň-me</i>	(viň-me)	<i>tiahn-ime</i>	(táhněme),
	<i>viň-te</i>	(viň-te)	<i>tiahn-ite</i>	(táhněte),
	<i>nech vin-ú oni</i>	(ať vinou)	<i>nech tiahn-u</i>	(ať táhnou).

Neurčité spôsob.

vinúť (vinouti) tiahnúť (táhnouti).

Prechodník prítomného času.

J. p. m. pohl. vin-a (vina) tiahn-a (táhna),

Ž. pohl. vin-úc (vinouc) tiahn-uc (táhnouc).

Mn. p. vin-úce (vinoucé) tiahn-uce (táhnoucé).

Prechodník času minulého český.

J. p. m. pohl. vinuv, táhnuv. *Žensk. pohl.* vinuvši, táhnuvši.

Mn. poč. vinuvše táhnuvše.

Účastie činné min. času.

Jed. poč. vinul, a, o (vinul, a, o), tiahnul, a, o (táhnul, a, o).

Mn. poč. vinuli, y, y (vinuli, y, a), tiahnuli, y, y (táhnuli, y, a).

Účastie trpné min. času.

Jed. poč. vinutý, á, é (vinut, a, o), tiahnutý, á, é (táhnut, a, o).

Mn. poč. vinutí, é, é (vinutí, y, a), tiahnutí, é, é (táhnutí, y, a).

Slovesné meno statné: vinutie, tiahnutie, alebo: tiahnutia, vinutia (vinutí, táhnutí).

I. Poznamenanie. Čas minulý nedokonaný, dokonaný, a dávno dokonaný ukaz. spôsobu, jako aj čas minulý nedokonaný, a dávno dokonaný žiadacieho spôsobu tak sa opisuje, jak sa vyššie pri pomocnom-slovese predložilo. Budúci ale čas zas je dvojaký: já budem vinúť, já budem tiahnúť, alebo s predložkami: já poviniem, já sviniem, já potiahnem atd.

II. Poznamenanie. Druhá vzorka: *tiahnem* v 3. osobe množn. počtu, v neurčitom sp. a v prechodníku prít.-času krátke *u* má na konci, pretože predešlá skládka *tia* (jakožto dvojhláska je dlhá; kedykoľvek ale predostatnia skládka je krátka, vtedy *ú* býva dlhé n. p. viniem: vinú, vinúť, vinúc, hasnem: hasnú, hasnúť, hasnúc atd.

III. Poznamenanie. Ty slovesa, ktoré na druhú vzorku prislúchajú v účasti činnom min. času, jako aj inde už spomenuto bolo, mesto *nul* dostávajú *ol* (č. l), n. p. tiahnul: tiahol, tiahla, tiahlo, tiahli, tiahy, tiahy (táhl, a, o, i, y, a). Tak podobne aj na miesto týchto neurčitých spôsobov: kradnúť, padnúť, budnúť (dosáhnouti) atd. hovorí sa: krasť, pasť, bosť (dosíci).

Sem prináležia aj tyto české účastia min. času: na-dšen an-gehaucht, do-tčen, za-mčen, mesto: nadchnut, dotknut, zamknut atd. Jako aj neurčitý spôsob, a činné účastie min. času týchto nepravidelných I. formy slov: počal, počať, mesto: počnúť, počnul atd.

IV. *Poznamenanie.* Tyto slovesa: hýniem, kradnem, tisnem, teniem, viazmem, moknem, schnem, a jiné podobné, budúci čas majú takto: z-hyniem, u-kradnem, po-tisnem, u-teniem, u-viazmem, z-moknem, u-schnem atd. — *Vládmem* ich beštje, a *kvitnem*, majú len: budem vládnúť, budem kvitnúť. Naposledy počínacie slovesa s pomocou predložky o význam budúceho času dostávajú, n.p. slepnem: oslepnem, slabnem: oslabnem atd.

Na preloženie.

Kriege haben immer nach sich große Veränderungen gezogen. (= Vojna vždycky za (mit Instr.) seba velký premena tiahnem). — Alles, was auf dieser Welt ist, (=všetek, čokol'vek som na (mit Loc.) tento svet), wird einst verschwinden, und vergehen. — (= pominiem sa kedysi, a zahyniem). — Viele hoffärtige Engel sind vom Himmel gefallen. — (=Mnohý pyšný Anjel zpadnem z Nebe (mit Gen.) — Bevor du deine Geschäfte anfängst = anfangend (= Počnem práca tvoja), erhebe deinen Geist zu Gott. (=zdvihnem mysel tvoja k (mit Dat.) Boh). — Die Blume, die heute blüht, und riecht, (=Kvietok, ktorý dnes kvitnem, a páchnem), wird morgen verwelken. — Viele sich Abends ins Bett legend, (=Mnohý ľahnem večer do (mit Gen.) postel), sind auf ewig eingeschlafen. (=na veky zaspim). — Wenn dir die Sonne heute untergangen ist, (=Jestli tý dnes slnko zapadnem), so wird dir morgen wieder ihr angenehmes Gesicht erscheinen. (=zajtra zase nastanem ty libežný tvár on). — Es wird eine Zeit kommen, (=prijdem čas), wo uns einstens unsere fleischlichen Augen auslöschen, und erblinden werden, (=keď já tetesný tento oko zhasnem, a oslepnem), wo die Ohren taub, und der Mund stumm wird, (=ucho ohluchnem, usta sa zamknem), die Glieder schwach werden, (=úď oslabnem), das Blut in den Adern trocknen, (=krv v žila vyschnem), das Gesicht erblaffen, (=tvár ožltnem), das Herz aber zu klopfen aufhören wird. (=srdce ale bijem prestanem).

(Tyto sady nech sa preložia aj na český jazyk).

Koľko má vsorék tretie časovanie?

Tretie časovanie má zase dve vzorky: *bdiem* totižto, a *hlädím*. A sice: podľ'a *bdiem* časujú sa len III. formy slovesa, ktoré v ukazovacom spôsobe vychádzajú na: *iem*, alebo: *em* n. p. *bdiem*, *sniem*, *črem*, *mrem* atd. Podľ'a *hlädím* ale časujú sa všetky ostatnie III. formy slovesa, ktoré v ukazov. spôsobe majú: *ím* n. p. *horím*, *kypím*, *slyším*, *kričím* atd.

Poznamenanie. Podľ'a: *bdiem*, (*bdím*) časujú sa tiež aj ty české častolivé slovesa, ktoré sa od slovés I. formy, majúcích v púvod. šlabike *i*, a od slovés IV. formy, majúcích v neurčitom spôsobe: *eti*, alebo: *ěti* počínajú n. p. *píjeti*, *bíjeti*, *pouštíeti*, *sháněti*, *scházěti*, *stříleti*, *zpláceti* atd.

Ukazovací spôsob.

Prítomný čas.

I. Vzorka.

II. Vzorka.

<i>Jed. poč.</i>	<i>bd-iem</i> (<i>bdím</i>)	<i>hläd-ím</i> (<i>hledím</i>),
	<i>bd-ieš</i> (<i>bdíš</i>)	<i>hläd-iš</i> (<i>hledíš</i>),
	<i>bd-ie</i> (<i>bdí</i>)	<i>hläd-i</i> (<i>hledí</i>).
<i>Mn. poč.</i>	<i>bd-ieme</i> (<i>bdíme</i>)	<i>hläd-íme</i> (<i>hledíme</i>),
	<i>bd-iete</i> (<i>bdíte</i>)	<i>hläd-íte</i> (<i>hledíte</i>),
	<i>bd-ejú</i> (<i>bdějí</i>)	<i>hläd-ia</i> (<i>hledí</i> , alebo: <i>hledějí</i>).

Rozkazovací spôsob.

<i>Jed. poč.</i>	<i>bdej ty</i> (<i>bděj</i>)	<i>hläť ty</i> (<i>hled</i>),
	<i>nech bdie</i> (<i>ať bdí</i>)	<i>nach hlädí</i> (<i>ať hledí</i>).
<i>Mn. poč.</i>	<i>bdejme my</i> (<i>bdějme</i>)	<i>hlädme my</i> (<i>hledme</i>),
	<i>bdejte vy</i> (<i>bdějte</i>)	<i>hlädte vy</i> (<i>hledte</i>),
	<i>nach bdejú oni</i> (<i>ať bdějí</i>)	<i>nach hlädia oni</i> (<i>ať hledí</i>).

Neurčitý spôsob.

bdieť, alebo: *bdeť* (*bdíti*) *hlädieť*, *lebo*: *hläděť* (*hleděti*).

Prechodník prítomného času.

<i>J. p. m. pohl.</i>	<i>bdeja</i> (<i>bděje</i>)	<i>hläda</i> (<i>hledě</i>),
<i>Ž. pohl.</i>	<i>bdejúc</i> (<i>bdějíc</i>)	<i>hlädiač</i> (<i>hledíc</i>),
<i>Množný poč.</i>	<i>bdejúce</i> (<i>bdějice</i>)	<i>hlädiače</i> (<i>hledíce</i>).

Prechodník český min. času.

J. p. m. pohl. bděv, hleděv. *Žensk. pohl.* bděvši, hleděvši. *Mn. počet:* bděvše, hleděvše.

Účastie činné min. času.

Jed. poč. bdel, a, o (bděl, a, o). hládel, a, o (hleděl, a, o).

Mn. poč. bdeli, y, y (bděli, y, a), hládeli y, y (hleděli, y, a).

Slovesné meno statné: bdenie, hládenie, alebo: hládenia (bdění, hledění).

I. Poznámenanie. Časy minulé v tomto časovaní práve tak sa opisujú, jak sa v predešlých časovaniach predložilo.

II. Poznámenanie. Účastie trpné min. času majú len činné slovesa, jestli sa totižto koncovka činného účastia *l* premení na: *n* lebo *t* n. p. držal, držaný, strel: streňy, lebo: stretý, nadel: nadetý atd.

III. Poznámenanie. Čo sa dotýka budúceho času, nekteřé tohto časovania slovesa dostávajú ho s pomocou koncovky *nem*, n. p. sedím; sadnem, ležím: ľahnem, kl'áčím; kl'aknem atd. jiné s pomocou predložky: *pa* alebo: *u* n. p. letím: poletím, bežím: pobežím, vidím: uvidím, alebo: uzrem, mrem: umrem, slyším: uslyším atd. Naposledy budúci čas dlhšieho trvania obsáhne s pomocou tohto slovesa: *budem*, n. p. budem sedieť, budem ležať, budem bdeť, budem hládeť atd. Počínacie ale slovesa budúci čas s predložkou *o* dostávajú, n. p. mdliem, šedi- viem; ošediviem, černiem; očerniem atd.

IV. Poznámenanie. Ty slovesa, ktoré na *bdiem* prislúchajú, a v púvod. šlabike majú *r*, v 3. osobe mn. počtu ukaz. spôsobu mesto *ejú* dostávajú *ú*, v jiných ale osobách mesto: *ie*, *e* n. p. mr-em, eš, e, eme, ete, ú. Tak podobne aj melem, eš, e, eme, ete, ú (mru, mřeš, e, eme, ete, ou, melí, eš, e, eme, ete, melí). Chcem 3. osobu má: chcú, lebo: chcejú, musím: musia, lebo musejú. Stojím, a bojím sa: stojá, bojá sa.

V. Poznámenanie. Ty slovesa, ktoré v púvodn. šlabike na šamo- hlásku vychádzajú, jako: ple-jem, a odvodené od: de-jem, n. p. na-dejem, o-dejem atd. (jako aj tyto české: pě-ji, chvě-ji) v prítomnom čase ukaz. spós. časujú sa pod'l'a: bijem, v jiných ale časoch pod'l'a: bdiem.

Na preloženie.

Heli, den Tod seiner Söhne hörend, (= Heli slyším smrt svůj syn), ist plötzlich gestorben. (= odrazu zomrem). — Nicht jedes Haar wird grau. (= Nie každý vlas ošediviem). — Neugierige Menschen wollen alles sehen. (= Zvedavý člověk všelko chcem vidím). — Tantalus im Wasser stehend, (= Tantalus stojím vo voda), muß doch Durst leiden. (= mosím predca smat trpím). — Viele sind vom Erschrecken verstummt. (= Mnohý od (mit Gen.) zlaknutie onemiem). — Menschen sterben nicht nur im Alter, sondern auch in der Jugend. (= Človek mrem nie len v starý, ale i v mladý vek). — Wenn du geschwiegen hättest, (= Keď mlčím), so würdest du nicht Schande gelitten haben. (= haňba netrpím). — Böse denken gewöhnlich von Andern schlecht. (= Zlý obyčajne zle myslím o (mit Loc.) druhý). — Wegen schuldige müssen oft auch unschuldige leiden. (= Pre (mit Acc.) vinný mosím mnohoráz trpím aj nevinný).

(To isté môže sa aj na český jazyk preložiť).

IV. a VI. Časovanie.

Které slovesa prislúchajú k štvrtému, a ktoré k šiestému časovaniu?

K štvrtému časovaniu prislúchajú všetky štvrtéj, k šiestému ale všetky šiestej formy slovesa.

Ukazovací spôsob.

Čas prítomní.

	IV. Časovanie.		IV. Časovanie.	
<i>Jed. poč.</i>	čin-ím	(činím)	milu-jem	(miluji),
	čin-iš	(činíš)	milu-ješ	(miluješ),
	čin-í	(činí)	milu-je	(miluje).
<i>Mn. poč.</i>	čin-íme	(činíme)	milu-jeme	(milujeme),
	čin-íte	(činíte)	milu-jete	(milujete),
	čin-ia	(činí, -ějí)	milu-jú	(milují).

Rozkazovací spôsob.

<i>Jed. poč.</i>	čiň ty	(čiň)	miluj ty	(miluj),
	nech činí on	(ať činí on),	nech miluje on	(ať miluje).
<i>Mn. poč.</i>	čiňme my	(čiňme),	milujme my	(milujme),
	nach činia oni	(ať činia),	nech milují oni	(ať milují.)

Neurčitý spôsob.

činit (činiti), milovat (milovati).

Prechodník prítomn. času.

J. poč. m. pohl. číňa (čině), miluja (miluje),
 Ž. pohl. činiac (činíc), milujúc (milujíc).
 Množný počet: činiace (činíce), milujúce (milujúce).

Prechodník český min. času.

J. p. m. pohl. činiv, milovav. Žensk. pohl. činivši, milovavši.
 Mn. poč. činivše, milovavše.

Účastie činné min. času.

Jed. poč. činil, a, o (činil, a, o), miloval, a, o (miloval, a, o).
 Mn. poč. činili, y, y, (činili, y, a) milovali, y, y (milovali, y, a).

Účastie trpné min. času.

Jed. poč. činený, á, é (činěn, a, o), milovaný, á, é (milován, a, o).
 Mn. poč. činení, é, é (činěni, y, a), milování, é, é (milování, y, a).
 Slovesné meno statné: činenie, ia, milovanie, ia (činění, milování).

I. *Poznamenanie.* Časy minulé ukazovacieho, a rozkazovacieho spôsobu tak sa opisujú aj tuto, jak sa v predešlých časovaniach ukázalo.

II. *Poznamenanie.* Čo sa ale budúceho času týka: častotlivé IV. formy slovesa, ktoré od I. formy sú odvodené. jako aj všetky skoro VI. form. slovesa lúbä obyčajne čas budúci opísaný n. p. budem nosiť, budem voziť, budem milovať, budem bojovať; — budúci ale čas, tak rečený, jednotný (*futurum unitatis*) celkom od jiných forém dostávajú, n. p. nosím: ponesiem, honím: pōženiem, kupujem: kúpim, zhadzujem: zhodím atd. Prvotné ale IV. formy slovesa význam dlhšie trvajúceho času s pomocou slovesa: *budem*, kratšieho ale s pomocou predložiek: *po, u, o, z* dostávajú n. p. budem činiť, učiním, budem tešiť, poteším, budem veriť, uverím, budem plodiť: zplodím atd.

III. *Poznamenanie.* Ty IV. formy slovesa, ktoré predostatniu skládku majú dlhú, v 3. osobe mn. počtu ukazovacieho spōs. mesto: *ia* dostávajú *a*, ktoré za pernými písmenami (*post labiales*) *b, p, v, f, m* na *á* sa premeňuje, n. p. kúpim, iš, i, ime, ite, ä (mesto: *ia*) vrátim: vráťa, chráním: chráňa, hniezdim: hniezďa atd.

Na preloženie.

Was die Mütter gesammelt, (=čo matka shromaždim), haben die Töchter verschwendet. (=to dcéra premárnim.). — Den vernünftigen wirst du leicht überreden. (=Rozumný ľahko nahovorím). — Der Mensch denkt, Gott lenkt. (=Človek mienim, Boh mením). — Manche Vögel halten sich zwischen Felsen gerne auf. (=Nekterý vták ľúbim medzi (mit Instr.) skala bývam). — Die Frösche haben einstens wider die Mäuse Krieg geführt. (=Žaba bojujem raz proti (mit Dat.) myš). — Was die Kaufleute heute kaufen, (=Kupec, čo dnes kúpim), wollen sie morgen verkaufen. (zajtra predám ľúbim). — Wenn du dich gegen undankbare beklagst, = beklagend, (=Žalujem sa na (mit Acc.) nevďačný), verdienst du selbst keine Dankbarkeit. (=nezaslúžim vďačnosť). — Diejenigen schaden sich selbst, (=Ty sám seba škodím), welche einem Andern Unrecht thun. (=který druhý krivda činím). — Nero, die Stadt Rom in Brand steckend, (=Nero podpálím mesto Rím), hatte die Schuld auf die Christen geschoben, (=vina na (mit Acc.) Kresťan zložím), und verfolgte sie grausam. (=a ukrutno on prenasledujem). — Wenn viele in der Jugend gearbeitet hätten, (=Keď mnohý v mladost pracujem), so würden sie im Alter nicht hungern müssen. (=v starost nehladujem). — Arzneien heilen den Körper, (=Liek telo), gute Worte aber das Herz. (=dobrý ale slovo liečim srdce).

(Tyto sady nech sa aj na český jazyk preložia).

V. Časovanie.

Kol'ko vzorék má piate časovanie?

Piate časovanie má tiež dve vzorky: *volám*, totižto, a *mažem*. A sice: 1) na *volám* prináležia a) ty V. formy slovesa, ktoré v neurčitom, a aj v ukazovacom spôsobe zadržujú *a* n. p. *konám*, *dívam* atd. Jako aj všetky jim podobné opakovacie, a častotlivé slovesa, ačkol'vek sú od jiných forém odvođené n. p. *robievam*, *hovievam*, *sedám*, *pomáham* atd. b) Ty I. formy slovesa, ktoré v původn. slabike majú *a* n. p. *dám*, *znám*, *dbám* atd. 2) Na *mažem* prislúchajú a) ty V. formy slovesa, ktoré v

ukazovacom spôsobe mesto: *a* dostávajú *e* lebo: *ie* n. p. pišem, kopem atd. Sem prináležia aj jim podobné častotl. slovesa: hádzem, sádzem, skáčem. *b*) Ty nepravidelné I. formy slovesa, ktoré v pôvodn. šlabike vychádzajú na: *l, r, n, v* n. p. stelem, steniem, berem, zvem atd. Jako aj ty naprav. tiež I. formy slovesa, ktoré v pôvodn. šlabike na samohl. vychádzajú, a této v prítomnom čase ukaz. spôsob. a v prechodníku, jak vyššie povedano bolo, časujú sa podľa: *bijem*, n. p. kl'ajem, hrejem atd. *c*) Sem ešte prináležia ty III. formy slovesa, ktoré v ukaz. spôsobe pred *ím* majú nekteerú z týchto mäkkých písmen: *č, š, ž, ť*, ale len z ohľadu činného účastia min. času, a z ohľadu neurčitého spôsobu, n. p. kričím: *aI, ať, držím, aI, ať* atd. Ty naposledy slovesa, ktoré v 1. osobe ukaz. spôsobu na *ám*, alebo: *em* vychádzajú, v prítomnom čase ukazov. spôsob. časujú sa aj podľa: *volám*, aj podľa: *mážem*.

Ukazovací spôsob.

Prítomný čas.

I. Vzorka.

II. Vzorka.

Jed. poč. vol-ám (volám)
vol-áš (voláš),
vol-á (volá),

maž-em (maži),
maž-eš (mažeš),
maž-e (maže).

Mn. poč. vol-áme (voláme),
vol-áte (voláte),
vol-ajú (volajú),

maž-eme (mažeme),
maž-ete (mažete),
maž-ú (maži),

Rozkazovací spôsob.

Jed. poč. volaj ty (volej),
nech volajú oni (ať volajú),

maž ty (maž),
nech mažú oni (ať maži),

Mn. poč. volajme my (volejme),
volajte vy (volejte),

mažme my (mažme),
mažte vy (mažte),

Neurčitý spôsob.

volat (volati),

mazať (mazati).

Prechodník času prítomného.

J. poč. m. pohl. volaja (volaje),

maža (maže),

Ž. pohl. volajúc (volajíc), uvažúc (mažíc).

Množný počet: volajúce (volajíce), mažúce (mažíce),

Prechodník času minulého český.

J. p. m. pohl. volav, mazav. **Žensk. pohl.** volavši, mazavši.

Mn. poč. volavše, mazavše.

Účastie činné min. času.

Jed. poč. volal, a, o (volal, a, o). mazal, a, o (mazal, a, o).

Mn. poč. volali, y, y (volali, y, a). mazali, y, y (mazali, y, a).

Účastie trpné min. času.

Jed. poč. volaný, á, é (volán, a, o) mazaný, á, é (mazán, a, o).

Mn. poč. volaní, é, é (volaní, y, a) mazaní, é, é (mazaní, y, a).

Slovesné meno statné: volanie, ia, mazanie, ia (volání, mazání).

I. Poznamenanie. Aj tuto vynechané časy minulé tak sa plodia, jak sa v predešlých časovaniach ukázalo.

II. Poznamenanie. Ty slovesa, ktoré predostatniu skládku majú dlhú, krátke koncovky žiadajú n. p. čítam, aš, a, ame, ate, píšem: pišu, písuc atd.

III. Poznamenanie. Ty I. formy nepravidelné slovesa, hteré v púvodn. šlab. majú: *r, v, h, s* a na *mažem* prislúchajú, u Čechov v prvej osob. ukaz. spós. mesto: *i* dostávajú *u*, v 3. ale osobe mn. p. mesto: *i* dostávajú *ou*, a v jiných osobách pred písmenou *e, h* premeňujú na *ž, r* na *ř* n. p. beru, bēreš, bēre atd., berou, lhu, lžeš, lže atd., lhou. Čo viacej nekdy aj *o* na *ú*, *a* na *á*, *e* na *é* premeňujú, n. p. koli (č) fteče, kúleš, kúle atd., plači, pláčeš, pláče atd.

IV. Poznamenanie. Ty častotlivé slovesa, ktoré od slovés IV. formy sa počínajú, a v púvod. šlab. vychádzajú na: *b, p, v* v 3. osobe mn. počtu ukaz. spós. jako aj v rozkazovacom spôsobe, a v prechodníku pritomn. času mesto: *a*, lebo *ia* dostávajú *á* n. p. obrábam: obráb-aju, obráb-aj, obráb-ajúc, staviam: stav-ajú, stav-aj, stav-ajúc atd. Ty ale slovesa, ktoré v 1. osobe ukaz. spôsobu vychádzajú na: *em*, alebo *iem*, a na *mažem* prislúchajú v 3. osobe mn. počtu *i* vinechávajú, n. p. or-iem, or-ieš, or-ie, or-ieme, oriete, or-ú.

V. Poznamenanie. O budúcom naposledy čase to máme znať, že častotlivé, a opakovacie V. formy slovesa kratší, alebo tak re-

čený jednotný čas budúci od seba odpovedajúcich jiných formám sloves dostávajú, dlhší ale čas budúci s pomocou slovesa *budem* opisujú, n. p. obrábam: obrobím, budem obrábať, vídam: uvidím, budem vídať, kl'akám: kl'aknem, budem kl'akať, alebo kl'ačať, chytám: chytím, budem chytať atd. Nekteré pôvodné slovesa jednotný čas bud. s pomocou predložiek *po, za* dostávajú, n. p. volám: povolám, alebo: zavolám, čakám: počkám, mažem: pomažem atd. Mnohé predca len s pomocou *budem* opísaný čas budúci dopúšťajú, n. p. čítam: budem čítať, pýtam: budem pítat atd.

7. §.

O nepravidelných slovesách.

Které slovesa počítajú Slováci za nepravidelné?

Slováci, okrem tohto pomocného slovesa: *som* za nepravidelné uznávajú aj tyto dve: *Jem* *ichy esse*, a *viem* *ichy weisß*, ktoré pôvodné (*radicale*) *d* len v 3. osobe množnej ukazovacieho spôsobu zadržujú, v predešlých ale päť osobách ho vystrkujú, n. p. jem, ješ, je, jeme, jete, jedia (č. jím, jíš, jí, jíme, jíte, jedí). Viem, vieš, vie, vieme, viete, vedia (č. vím, víš, ví, víme, víte, vědí). Prechodník u nás majú pravidelne: *jediac, vediac*, nepravidelný ale *vedúc*, ktorý z českej reči do našej prešiel, len v tomto prídavnom mene: *všévedúci* býva potrebovaný; u Čechov ale nepravidelne: jeda, věda, jedouc, vědouc, jedouce, vědouce podľa: vediem, mesto pravidelného: jedě, vědě, jedíc, vědic, jedíce, vědice. Tak podobne aj: vida, vidouc sehend, mesto pravid. vidě, vidíc, horouc brennend, vrouc siedend, (od týchto česk. prechodníkov pochádzajú naše mena prídavné: horúci, vrúci), mesto pravid. hoříc, vříc. V rozkazovacom spôsobe Slováci *d* premeňujú na *dz*, Česi ale na: *z*, n. p. jedz, vedz (jez, věz). Budúci ale čas obidvoje majú len opísaný, n. p. budem ješ, budem veděť (budú jísti, vě-

děti.). Čo sa týka jiných časov, *jem* časuje sa podl'a: *vediem*, *viem* ale podl'a: *hlädím*.

Krom: jem, a viem jaké ešte slovesa za nepravidelné počítujú Slováci?

Krom: jem, a viem Slováci za neprav. počítujú 1) *idem* (jdu) *ich* *gehe*, ktoré budúci čas má: *pójdem* (půjdu) *ich* *werde gehen*, a časuje sa celky jako: *budem*. Rozk. spôsob má: *id'*, *id'me*, *id'te* (*jdi*, *jděme*, *jděte*. Účastie činné min. času: *šiel*, *šla*, *šlo*, množn. počte: *šli*, *šly*, *šly* (*šel*; *šla*, *šlo*, *šli*; *šly*, *šla*, mesto: *šedl*). Neurčitý spôsob má: *isť*, alebo: *íšť* (*jíti*). 2) *Spím* (*spím*) *ich* *schlafe*, ktoré v ukaz. spôsobe časuje sa podl'a *činím*. Rozk. spôsob má: *spi*, *spime*, *spite* (*spi*, *spěme*, *spěte*). Účastie činné minul. času: *spal*, *a*, *o*, *spali*, *y*, *y*. Neurč. ale spôsob: *spať*, tak jako V. formy slovesa.

Čo máme znať o týchto českých slovesách: chci, a mám?

O týchto slovesách: *mám*, a *chci* to máme znať, že u Čechov nepravidelne sa časujú. A sice 1) *mám* *ich* *habe*, v prítomnom čase ukaz. spôsobu, a v prechodníku časuje sa podl'a: *volám*, takto: *mám*, *máš*, *má*, *máme*, *máte*, *maji*, *maje*, *majic*, *majíce*. V rozkazovacom ale, a v neurčitom spôsobe, jako aj v účasti činnom a trpn. min. času, *ide* podl'a: *bdím*, n. p. *měj habe du*, *míti*, *měl*, *jmín gehabt*. 2) *Chci* v prítomnom čase ukaz. spôsobu časuje sa takto: *chci*, *chceš*, *chcc*, *chceme*, *chcete*, *chtí*, alebo: *chtěji*. V rozkazovacom spôsobe má: *chtěj*, v prít. prechodníku: *chtě*, alebo: *chtěje wollend*. Neurčitý spôsob má: *chtíti*. Účastie ale činné minul. času: *chtěl*.

Na preloženie.

Die Siege des Miltiades haben oft den Themistokles aus dem Schlafe geweckt. (=Miltiadesov víťazstvo často zo (mit Gen.) sen

prehádzam Themistocles). — Zu unsern eigenen Trübsalen geben wir oft auch fremde zu. (=Mnohokrát k (mit Dat.) vlastný bieda cudzí pridávam). — Die Menschen essen auch damals, (=Človek jem'aj vtedy), wenn sie nicht hungrig sind. (=keď není som hladný). — Ein rechtschaffener Mensch unterläßt nie seine Pflicht zu erfüllen. (=Statočný nikdy nezanedbám povinnosť svoj vykonám.) — Wir lesen, (=čítam), daß der Syrakuser Dionysius, sich fürchtend, (=že Dionysius Syrakusánsky obávam sa), damit Jhn nicht Jemand in der Nacht umbringe, (=aby on niekdo v noc nezabijem), immer in einem andern Gemach schlief. (=vždycky jiný, a v jiný izba spím). — Damit die Landleute lustiger ihre Felder bearbeiten, (=Aby veselšie obrábam svoj pole sedliak), singen ihnen melodisch die Vögel in der Luft, (=nebeský vták milo on spievam), die Feldblumen aber streuen angenehmen Duft um sie, (=pol'ný ale kvietok líbežný vôňa okolo (mit Gen.) on vydávam). — Der Undankbare vergießt leicht auf die Wohlthaten. (=Nevďačný zapomínam ľahko na (mit Acc.) dobrodzenie). — Die Bienen wissen auch die bitteren Blumen in süßen Honig zu verwandeln, (=Včela viem aj horký kvietok na (mit Acc.) sladký mäd obracám), und du wüßtest nicht aus deinen Trübsalen, und Mühseligkeiten einen Nutzen zu ziehen? (=a ty neviem z tvój horkosť, a bieda nejaký ošoh vitápam?)

Sady československé.

Lépe jest, aby děti plakaly, než otcové. Kdosi se honosil ve hlučném tovaryštvu, žeby cokoli vypítí mohl, a přece že se neopije. I dí mu na to mudřec Aristyppus: Příteli, toté umíš tolik, co můj mēzek. Demonax vida, že jistý mladík svým šatem se vynáší, vzal jej za ten šat, a pravil: Toto prvé ovce nosila, a přece jen ovci byla. Děti mluvějí, co dělají, starí, co udělali, blázní coby dělali, a moudří, co se dělati má. Prokazuješli příteli nějaké dobrodiní, které tobě těžko přichází, nedej toho znáti, snadno bys mohl horší ránu mu způsobiti, nežli ta jest, kterou chceš zahojiti. Nežertuj se lži, je to potvora, kterouž víc nezmužeš, jak mile se tobě vypoutá z úst. Kdosi přišel k mudrcovi, žádaje ho, aby syna vyučoval. Sliše pak, žeby mnoho od něho chtěl, zarazil se, a pravil: Za to mohu koupiti vola. „Kúp odpověděl mudřec „budeš mítí dya. Přes půl Evropy, a přes třetinu Asie rozprostírají se muž-

ných Slovanů sídla. Hluchému snadno houští. Živá hlava najde klobouček. Dělej čertu dobře, peklem se ti odmění. Proti pravdě buďto mlče, nebo lhaje, rovně prohřešovati se můžeš. Idešli nepravou cestou, poznav to, nemeškej se vrátiti; neb ušlechtilěji jest přiznati se chybě, nežli omylným studem zaslepen dále blouditi. Všichni, jinak jednájice, jinak mluvíce, jsou zlomyslní, ošalní nešlechetníci. Sokrates vida mladíka bohatého, a neumělého „viz“ pravil, otroka zlatého. Bratři! věduce ten čas, že již hodina jest, abychom ze sna povstali. Sv. Pavel. V těch dnech stoje Petr u prostřed lidu, řekl: Muži bratři! Příliš rád maje sebe sám, nebu-deš míti přátel.

8. §.

O trpnom slovese.

Čo máme znať o trpných slovesách?

O trpnom slovese znať máme, že v slovenskéj reči obzláštného pre seba časovania nemajú, krome účastia trpného prítomn: a minulého času, od ktorého potom s pomocou tohto pomocného slovesa *som*, alebo častotlivého: *bývam* všetky trpné spôsoby, a časy sa odvodzujú, nasledujúcim spôsobom:

Ukazovací spôsob s bývami (bývám).

Prítomný čas.

- Jed. poč.* Já volaný, á, é bývam,
 Č. Já volán, ána, áno bývám.
 Ty volaný, á, é bývaš.
 Č. Ty volán, ána, áno bývaš.
 On volaný, ona, volaná, ono, volané býva.
 Č. On volán, ona volána, ono voláno bývá ich werde gerufen.
- Mn. poč.* Mý volaní, volané, volané bývame,
 Č. Mý voláni, volány, volána býváme.
 Vy volaní, volané, volané bývate,
 Č. Vy voláni, volány, volána bývate.
 Oni volaní, ony volané, one volané bývajú.
 Č. Oni voláni, ony volány, ona volána bývajú.

Mesto: *bývam* kladie sa aj: *som*, a vtedy lebo prítomný, alebo minulý čas sa vyrozumie, n. p.

Jed. poč. Volaný, á, é som, si, je. Č. volán, ána, áno jsem, jsi, jest.

Mn. poč. Volaní, é, é sme, ste, sú. Č. voláni, y, a jsme, jste, jsou.

Minulý čas.

Jed. poč. Já som bol volaný, já som bola volaná, já som bolo volané. Č. Já jsem byl volán, já jsem byla volána, já jsem bylo voláno.

Ty si bol volaný, ty si bola volaná, ty si bolo volané

Č. Ty jsi bol volán atd.

On bol volaný, ona bola volaná, ono bolo volané. Č.

On byl volán atd.

Mn. poč. My sme boli volaní, my sme byly volané, my sme byly volané. Č. My jsme byli voláni, my jsme byly volány, my jsme byla volána.

Vy ste boli volaní, vy ste byly volané, vy ste byly volané. Č. Vy ste byli voláni atd.

Oni boli volaní, ony byly volané, one byly volané. Č.

Oni byli voláni, ony byly volány, ona byla volána.

Dávno dokonaný čas s pomocou: býval som, alebo: bol som bol.

Jed. poč. Býval som, alebo; bol som bol volaný, bývala som, alebo: bola som bola volaná, bývalo som, alebo: bolo som bolo volané. Č. Byl jsem byl volán atd.

Mn. poč. Bývali sme, alebo: boli sme boli volaní, bývaly sme, alebo: byly sme byly volané, bývaly sme, alebo: byly sme byly volane. Č. Byli jsme byli voláni atd.

Budúci čas.

Jed. poč. Volaný, á, é budem, eš, e. Č. volán, volána, voláno budu, budeš, bude atd.

Mn. poč. Volaní, é, é budeme, ete, ú. Č. voláni, y, a budeme, ete. budou.

Rozkazovací spôsob.

Jed. poč. Volaný, á, é buď (volán, a, o buď). Nech je volaný, á, é on, ona, ono (ať je volán, ána, áno on, ona, ono).

Mn. poč. Volaní, é, é budme, buďte, (voláni, y, a budme, buďte). Nech sú volaní, é, é (ať jsou voláni, y, a).

Žádací způsob. Čas predmínulý (imperfectum).

Jed. poč. Bol bych volaný, bola bych volaná, bolo bych volané.
Č. Byl bych volán atd.

Bol bys, alebo: bol bysi volaný, bola bys volaná, bolo bys volané. Č. Byl bys volán atd.

Bol by volaný, bola by volaná, bolo by volané. C. Byl by volán atd.

Mn. poč. Boli bysme volaní, boly bysme volané, byly bysme volané.
Č. Byli bychom voláni, byly bychom volány, byla bychom volána.

Boli byste volaní, boly byste volané, byly byste volané.
Č. Byli byste voláni atd.

Boli by volaní, boly by volané, byly by volané. Č. Byli by voláni atd.

Dávnodokonaný čas.

Jed. poč. Bol bych býval volaný, bola bych bývala volaná, bolo bych bývalo volané. Č. Byl bych byl volán, byla bych byla volána, bylo bych bylo voláno.

Bol bys býval volaný, bola bys bývala volaná, bolo bys bývalo volané. Č. Byl bys byl volán atd.

Bol by býval volaný, bola by bývala volaná, bolo by bývalo volané. Č. Byl by byl volán atd.

Mn. poč. Boli by sme bývali volaní, boly by sme bývaly volané, byly by sme bývaly volané.
Č. Byli bychom byli voláni, byly bychom byly volány, byla bychom byla volána.

Boli byste bývali volaní, boly byste bývaly volané, byly byste bývaly volané. C. Byli byste byli voláni atd.

Boli by bývali volaní, boly by bývaly volané, byly by bývaly volané. Č. Byli by byli voláni atd.

Neurčitý způsob.

Jed. poč. Volaný, á, é byt. Č. Volán, a, o, alebo: volánu býti.

Mn. poč. Volaní, é, é byt. Č. Voláni, y, a býti.

Prechodník přítomného času.

Jed. poč. Volaný, á, é súc. Č. Volán jsa, volána jsouc, voláno jsouc

Mn. poč. Volaní, é, é súc. Č. Voláni, y, a jsouce.

Prechodník český minulého času.

Jed. poč. Volán býv, volána byvši, voláno byvši.

Mn. poč. Voláni, y, a byvše.

9. §.

O neosobných slovesách.

Jako sa časujú neosobné slovesa?

Neosobné slovesa tak sa celky časujú, jako jím odpovedajúce osobné slovesa. Z téj príčiny: mrká sa, svitá, bliská sa atd. minulý čas majú: mrkalo sa, svitalo, bliskalo sa. Neurčitý spôsob: mrkať, svitať, bliskať atd. jako: „*volám*.“ Jednotlivý, alebo: prostý čas budúci majú: zmrkne sa, svitne, bliskne, čas minulý: zmrklo sa, svitlo, blisklo, (mesto: zmrknulo, svitnulo, blisnulo atd.) jako: „*tiahnem*“ prší min. čas má: pršalo, neurč. spôsob: pršať. Č. prší, pršelo, pršeti. Hrmí, min. čas má: hrmelo, neurč. hrmieť. Č. hrmí, hrmělo, hrměti, jako: „*hládím*“ atd.

Na preloženie.

Darius ist vom Alexander überwunden worden. (=Darius Šándor previšim). — Unsere Bitten werden nicht immer von Gott erhört. (=Náš prosba vždycky Bóh nevyslyšim). — Wenn du zu einem fremden Tische berufen wirst, (=Keď k (mit Dat.) cudzi stól povolám), dränge dich nicht auf den ersten Platz, (=netisknem sa na (mit Acc.) prvý miesto), damit du nicht auf einen niedrigen herab gesetzt würdest, (=aby na nižší nezošlem), und so vor allen Gästen erröthen müßtest, (=a tak pred (mit Instr.) všetek host zahaňbim). — Der Persische König ist von den Griechen gefaßt, und verfolgt worden. (=Perský Král' Rék nenávidim, a prenasledujem). — Wer einen andern nicht liebt, (=Kdo druhý nemilujem), der wird von andern nicht geliebt, (=ani on druhý nemilujem). — Sei lieber von wenig Guten, als von vielen Bösen gelobt. (=Radšej malo dobrý, jak mnoho zlý chvalim). — Oft hat es im Winter gedonnert, (=Mnohoráz aj v zima hrmí). — Nicht immer wenn

es bligt, donnert's. (= Nie vždycky, keď atd.) — Wenn es uns tag't, (= Keď já svítá), andern Bewohnern der Erde dämmert's. (= druhý obyvatel svet sa mrká).

Sady československé.

Chcešli za Člověka rozumného považován býti, mluvy málo, a mluvy rozumně. Moudrý netrestá proto, že hřešino jest, ale aby se nehřešilo. Jak nabyto, tak pozbyto. Bratři Poláci byli Čechem sv. Vojtěchem pokřestěni. Dionysius tyran vypuzen byv od Syrakusanův, chlapce v Korinthe vyučoval. Čechové se svými Moravany od okolních národů ve své hornaté vlasti obojování byvše, veždy téměř vítězili. Pravda dlouho potlačována jsouci, předce přijde jednou na světlo. Hřímalo na západě. V Severii (Siberii) tak silně mrzne, že rtuť mrazem ztuhnuvši kováli (kouti) se dá. Bez větru nemůže pršet, ani se vzduch čistiti. Když hřímá, bývá země otrásána, a zkyprěna. Přihodilo se mu, co se každému přihodí.

PIATA ČÁSTKA

o

P r í s l o v k á c h.

Co je Príslovka? (Adverbium).

Príslovka je tá časťka slovenskej reci, ktorá menám prídavným, slovesám, alebo jiným príslovkám pripojená, spôsob činu, alebo stavu nejakého vyslovuje, n. p. ty *zle* hovoríš du sprichst schlecht, mój otec je *velmi* (sehr) dobrý, mój brat *už dávno* umrel, mein Bruder ist schon längst gestorben.

Jako sa rozdeľujú príslovky?

Príslovky z ohľadu významu sú 1) jakostné (*qualitativa*), n. p. dobre gut, pilno fleißig, pekne schön, tak so, ináč anders atd. 2) Mieru, lebo počet (*quantitativa*) znamenajúce, n. p. veľmi, celkom, celky ganz, dosť genug, viac mehr, menej weniger, mnoho viel, málo wenig, raz einmal, dvarazy zweimal, jednako gleich, dvo-

jako zweierlei. 3) Časovné (*temporis*): teraz, včel, nyní ješt, predtým vorher, prv eher, dávno längst, potom nach dem, dnes heute, zajtra morgen, včera gestern, vždy immer, nikdy nie, zase wiederum, často oft atd. 4) Miestovné (*spatii*): tu hier, tam dort, doma zu Haus, vonku draußen, hore oben, dole unter, sem hieher, nikde nirgendshin, všade überall atd. 5) Nekteré príslovky sú prísvedčujúce (*affirmativa*) n. p. áno gewiß, skutočne wirklich, dojista für gewiß atd. 6) Nekteré zase sú odpirajúce (*negativa*), n. p. nie nein, (č. ne, nikoli keineswegs. 7) Jiné sú opitovacie (*interrogativa*) n. p. či ob? kde wo? kedy wann? kam wohin? atd. 8) Nekteré sú pochybovacie (*dubitativa*), n. p. možno möglich, snád, asnád vielleicht, sotva schwerlich atd. 9) Naposledy jiné sú žiadacie (*optativa*) n. p. keby wenn! len nur! azda vielleicht atd.

II. Z ohľadu podoby (*formae*) nekteré sú a) prvotné (*primitiva*) n. p. ba, áno ja, nie nein, tu hier, hen (hyn) dort, už (již) schon, až biš atd. b) Jiné sú odvodené, (*derivata*). c) Jiné naposledy sú složené (*composita*).

1. §.

O odvodených príslovkách.

Odkud sa odvodzujú príslovky?

Príslovky sa odvodzujú lebo od mén prídavných, alebo od všemenných koreňov, a sice od mén prídavných 1) skrze: o n. p. mnoho, málo, často, dávno, ľahko leicht, ťažko schwer, daleko weit, vysoko hoch, široko breit, jako wie, tak (mesto tako) so, nijako keineswegs atd. Tyto príslovky neni sú jiné, jak neurčité mena prídavné vecného pohlavia. Tak podobne aj tyto české: jediné einzig, prvé zuvor, také (slov. též) auch, inglei-

chen atd. odpovedajú určitým menám prid. vecného pohlavia, od: jediný, prvý, taký, týž derselbe. České: *jen a jenom* (slov. len) nur, pochádzajú od: jedno ein. 2) Skrže *e*, od nektých mén prídavných na: ný, lý, rý, vý, u Čechov ale aj od iných, n. p. pekne schön, slávne löblich, zle schlecht, stále standhaft, dobre, práve recht. Česi mesto slov. *e* kladú: *ě* — za *c*, *l*, *ř*, *s*, *ž* len: *e*, pred ktorým Slováci: *n*, *l* mäkko vyslovujú, Česi ale: *h* na *z*, *ch* na *š*, *k* na *c* premeňujú, n. p. pěkně, slávně, zle, stále, dobře, právě, tuze fest, blaze glückselig, (od: tuhý, blahý), tíše leise, (od: tichý) krátce kurz, lehce leicht, vysoce hoch, střídě měšig, hrubě grob. 3) Od mén prídavných na: ský, cký, zký (mesto: žský), keď sa dlhé *ý* premení na krátke, n. p. chlapsky, muzky männlich, slovensky slawisch, turecky türkisch atd. Tyto príslovky obyčajne s predložkou: *po* sa užívajú, n. p. po slovensky rád hovorí, er spricht gern slawisch, po nemecky sa nosí er fleidet sich auf deutsche Art atd. Na tento spôsob složené sú aj tyto: po-maly langsam, po-tichy leise atd.

Jaké príslovky sa odvodzujú od všemenných koreňov?

Od všemenných koreňov (*a radicibus pronominalibus*) odvodzujú sa 1) príslovky časovné, s pomocou týchto tvorek: *dá, dy, ial, ud'*, česky: *ud, avád* n. p. ke-dy (kdy) wann, vtedy (tehdy) damals, ni-kdy, alebo: ni-kdá niemalš, in-dy, jin-dy sonst, vž-dy immer, (mesto: vež-dy) do-k-ial', dokud' wie lange, do-s-ial', dosavád' biš išt atd. 2) Príslovky miestovné, skrže: *de, m, ial, ud'* n. p. k-de wo, české: z-de hier, in-de anderšwo, vša-de überall, ka-de wo, ta-de hiedurch, (č. všudy-všady, kudy-kady, tudy-tady), ka-m wohin, ta-m dorthin, se-m her, ona-m dorthin, ina-m anderšwohin, po-k-ial'-pokuď, biš wohin, po-t-ial' -potuď biš her atd.

Odkiaľ sa ešte odvodzujú príslovky?

Mnohé príslovky odvodzujú sa od mén statných, tak 1) doma zu Hause, domov (domu) nach Hause, večera gestern, dneska heute, dolu hinunter, sú Genitivi od: dom, večer, dnešek, dol Thal. 2) Trochu, trošku, trošičku, a české drob et ein wenig, veru (věru) meiner Treu, raz (jednou) einmal sú Accusativi, od: trocha, drob et der Brocken, viera, raz mal. 3) Dole unten, hore (na hoře) oben, sú Locativi, od: dol, a hora Berg. 4) Celkom, celky gänzlich, slovom wörtlich, kolom ringsherum, darmo geschenkwetz, úhrnkem (ouhrnkem) per Bausch, náhodou von ohngesfahr, velmi sehr, veľmi (mesto väčšmi) mehr, sú Instrumentaly, od: celok, slovo, kolo, dar, úhrnok, náhoda, (starod. velij groß) a väčší. Sem prislúchajú aj tyto české Instr. dílem theils, od: díl, úprkem bestrig, hufem haufenweis; od nemeck. Hause atd.

Čo máme znat' o týchto slovesách: tuším a hádam?

O týchto slov. *tuším* ahnde, a *hádam* rathe, to máme znat', že sa u Slovákov aj na miesto tejto príslovky: snáď vielleicht užívajú, n. p. tuším prijde er wird vielleicht kommen, hádam ho není doma er ist vielleicht nicht zu Haus.

Poznáménie. Sem prislúchajú aj tyto české príslovky, ktoré od slovés pochádzajú, n. p. kradmo verstoffenerweise, hodmo stichweise, letmo flugweise, padmo fallendweise, darmo umsonst, (a toto aj Slováci užívajú), stojmo stehend, vazmo, navazmo bindweise, hodmo wurfweise, okročmo schrittlings, tajmo, potajmo heimlicherweise, pošepmo flüselnd, čtvermo, počtvermo leze er kriecht auf vieren atd. U nás ale slovesné príslovky sú tyto; ukradomky, pokryjomky, stojacky, kolenacky kniend, horeznačky rúckwártš atd.

2. §.

0 složených příslovkách.

Majú-li Slováci aj nejaké složené příslovky?

Slováci majú aj složené příslovky, a sice: 1) s týmto slovičkom *ni*, n. p. ni-kde nirgendš, ni-kam nirgendšhin, ni-kdy niemalš, a české: ni-koli, ni-jak, ni-kerak feinešwegeš atd. 2) S týmto zapierajúcim slovičkom *ne* složujú sa všetky příslovky, ktoré od mén prídavných pochádzajú, n. p. nedobre nicht gut, nepochybne unzweifelhaft atd. 3) S tymato slovičkami *ne*, alebo: *da* (ně), ktoré nejakú neistotu znamenajú, n. p. ne-kde, da-kde (někde) irgendwo, ne-kedy, da-kedy (někdy) manchmal, ne-kam (někam) irgendwohin, ne-kolko, da-kolko (několik) etliche atd. 4) S tymato slovičkami: *trebas*, *hoc*, *vol'a*, n. p. hoc-kde, trebas-kde wo immer, hoc-kedy, trebas-kedy wann immer, vol'a-kedy manchmal. Česi mésto slov. *trebas* a *hoc* hovoria: *koli*, n. p. kde-koli, kdy-koli atd. 5) S týmto slovičkom *raz* mal (od razit) č. *krát*, n. p. jeden-raz, dva-razy, tri-razy, štyri-razy, päť-raz, šest-raz einmal, zweimal atd. kolko-raz wievielmal, tolko-raz so vielmal, nekolko-raz (č. koli-, toli-, několi-krát). 6) S tymato koncovkami: *kolvek* (č. *koli*, *kolivek*), *si*, *s*, *to* atd., n. p. kde-kolvek wo immer, kam-kolvek wo immerhin, kde-si, kam-si irgendwo, (č. *kdy-s* manchmal), tam-to, tu-to da, dahier, tade-to diesen Weg, dne-s heute, a české leto-s heuer. Naposledy táto slov. příslovka: *te-prv* ist, jako aj tyto české: *té-měř fast*, a *te-prv erst*, složené sú z týchto slov: *ten*, *mira* *daš* *Maß*, *prv*, *raz*.

Sú-li nejaké příslovky aj s predložkami spojené?

Nekteré příslovky sú aj s predložkami spojené, a sice: 1) do-poly biš in die Hälfte, od-poly halb, do-kon-

ca gänzlich, od-razu, z-razu plöblich, z-dola von unten, z-hora von der Höhe, za-jtra (č. zítra) morgen, za-tmy im Finstern, za-slnca bei Tag, za-rána gegen Morgen atd. sú Gen. týchto mén statných: pola, konec, raz, dol, hora, jutro atd. Sem prináležia ešte aj tyto Gen. do-cela ganz, und gar, do-jista, do-zajista ganz gewiß, (odtialto pochádzajú aj tyto príslovky: ozaj, ozajst wirklich?) dosť genug, (od: do-syta), do-hola, do-naha biß auf die Haut, z-no-va von neuem, z-rovna gerade, z-riedka (zřídka) selten, z-úplna vollkommentlich, za-starodávna vor Alters, za-živa spáliť, pochovať lebendigen verbrennen, begraben, za-vidna bei Tag atd. 2) Nekteré zase príslovky s predložkami spojčené, vyobrazujú Accusativi, také sú: na-pred voran, na-zad hinter, na-priek (č. na-vzdor) zu Trotz, na-schvál mit Vorsatz, na-opak umgekehrt, na-zpät (č. na-zpátek) zurück, na-hlas schallend, na-veky auf Ewig, na-poly rozrezať in zwei Theile schneiden, na-pokon, naposledy zu letzt, na-pravo rechts, na-levo links, v-jedno beifammen, v-úbec gemeinschaftlich (od: obec), v-úkol ringsherum, (č. vesměs ohne Unterschied), pre-čo warum, preto darum, za-čo wie theuer? na-čo auf was, na-to darauf, (proč, proto, zač, nač atd.) 3) Jiné zase príslovky s predložkami spojčené odpovedajú Locativu, také sú: v-nútri (č. vnitř, vnitřku) innerhalb, v-lani, v-loni (č. vlůni) voriges Jahr, po-tme (č. potmě) im Finstern, po-zaj-trí (č. pozejtrí) übermorgen, po-hotove (č. pohotově) bei der Hand sein, oder haben, po-tom dann, po kúsku (č. po kousku) stückweise, po slovensky slawisch, po nemecky deutsch, (č. po slovensku, německu), pomaly (č. pomalu), poláhky (č. polehku) langsam, atd. 4) Naposledy nekteré odpovedajú Instrumentálu, n. p. pred-včero, (č. před-včirem) vorgestern, pred-tým (č. před-tím) vorher, medzi-

tým (č. medzi-tím) unterdessen, s-polu mit einander, (mesto: s-polou mit Hefste) atd.

3. §.

O stupňovaní prísloviek.

Jako sa stupňujú slovenské príslovky?

Jakokolvek u Latinákov, tak podobne i u nás Slovákov druhý stupeň prísloviek rovnaký je druhému stupňu vecného pohlavia, a jakokolvek tento, tak podobne aj tamten vychádza na: *šie*, alebo: *ejšie*, n. p. sladko süß: sladšie süßer, krátko: kratšie, pekne: peknejšie, často: častejšie atd. Vynímajú sa predca nektehé príslovky, a tyto v druhom stupni dostávajú nepravidelnú koncovku: *ej*, n. p. mnoho: viac, alebo: viacej, málo: menej atd.

I. Poznamenanie. U Čechov druhý stupeň vychádza lebo na: *e*, (které za písmenou *ň* premeňuje sa na: *ě*), alebo na: *ěji*). A sice: koncovku *e* v druhom stupni prijímajú té príslovky, které druhý stupeň celky od jiných koreňov dostávajú, n. p.

I. Stupeň č.		sl.	II. Stupeň č.		sl.
dobře,	dobře		lépe,	lěp,	lepšie,
zle,	zle		hůře,	hůř,	horšie,
mnoho,	mnoho		více,	víc,	viacej, viac,
málo,	málo		méně,	měň,	menej,
dlouho,	dlúho		déle,	del,	dlhšie.

Sem prislúchajú aj tyto: brzo bald: dřive, dřiv bálđer, eber, (mesto: brže, brž), spēšně eiltg, má: spíše, spíš, alebo aj: spēšněji geschwinder; tyto ale slovenské: prv, alebo: príu, majú nepravidelne: prvej, skoro geschwind: skorej, alebo: skór geschwinder, rád gern: radnej, lebo: radšej (č. raději, alebo: radše lieber).

II. Poznamenanie. Koncovku *e* prijímajú u Čechov aj ty príslovky, které vychádzajú na: *ko*, *eko*, *oko*, len že prv tyto koncovky: *ko*, *eko*, *oko* sa vynechávajú, predchádzajúce ale krátké samohlásky na dlhé sa premeňujú, této ale spoluhlásky *r*, *s*, *z*, na *ř*, *š*, *ž* prechádzajú, n. p. hluboko tief, druhý stup. má: hloubě, alebo: hloub tiefer, daleko weit: dále, dál weiter

široko breit: šíře, šír breiter, úzko eng: úže, už (ouž) enger, blízko nah: bliže, blíž náher, nízko niedrig: níže, níž niedriger, těžko schwer: tíže, tíž schwerer, vysoko hoch: výše, výš höher. U Slovákov této příslovky druhý stupeň mají pravidelne na: *šie* n. p. hlbšie, širšie, užšie, bližšie, tažšie, vyššie, nižšie. *Daleko* predca má len nepravidelne: *dálej*. *Níže* ale, a *vyše* Slováci už mesto predložek užívajú.

III. *Poznamenanie.* Koncovku *e* v druhom stupni prijímajú aj ty príslovky, ktoré od koreňov: *zad*, *pred*, *snad*, *sled* pochádzajú, a nektoré jiné, n. p. vzadu hinten, záze, záz, napřed voran: příze, příz, na-posledy zuletzt: po-sleze, posléz spáter, snad: snáze, snáz leichter. Sem prislúchajú aj tyto: draze: dráže, dráž theuer, túže fest: touže, touž fester, hustě dicht: houště, houšť dichter, záhy zeitlich: zaže, zaž zeitlicher. Z týchto prísloviek u Slovákov len tyto tri sa stupňujú: draho: drahšie, tuho: tuhšie, husto: hustejšie.

IV. *Poznamenanie.* Jiné české príslovky stupňujú sa skrze: *ěji*, pred ktorou koncovkou *d*, *n*, *t* mahnú, *c* ale a *r* prechádzajú na: *č* a *ř*. n. p. čistě rein: čistěji, pěkně schön: pěkněji, sladce: sladceji, měkče: měkčeji weicher, tiše still: tíšeji stiller, pozdě spát: později spáter.

Jako sa tvorí tretí stupeň?

Tretí stupeň tvorí sa od druhého, jestli sa mu predloží táto šlabika: *naj* (nej) n. p. lepšie besser: naj-lepšie, silnejšie stärker: naj-silnejšie (č. nejlepe, alebo: nej-lép, nejsilněji) atd.

Na preloženie.

Glücklich ist die Stadt, deren Einwohner mehr die Schande, als die Strafe achten. (=Blahoslavený ten mesto, ktorý obyvatel' mnohý sa obávam (mit Gen.) haňa, jak trest). — Es ist leichter die Armut, als ein böses Gewissen zu ertragen. (=Lahký som znášam chudoba, jako zlý svedomie). — Langsam wirst du weiter kommen, =Eile mit Weile. (=Pomály daleký ujdem), — Je länger du bei einer schlechten Gewohnheit verbleibst: um so schwerer wirst du sie verlassen können. (=Čím dlhý v zlý obyčaj zotrúvam: tým tazký on kedysi môžem zanechať). — Sprich lieber wenig, und

gut, als viel, und schlecht. — (=Mluvím rád malý, a dobrý, jak mnohý a zlý). — Viele Menschen entgelten sich am schlechtesten an ihren Wohlthätern. (=Mnohý člověk zlý sa odmeňujem (mit Dat.) svoj dobrodinca). — Je fleißiger du des Tags arbeitest: um so süßer wirst du des Abends ruhen. (=Čím usilovný prez (mit Acc.) den pracujem: tým sladký večer odpočívam). — Unglücklich ist jene Gemeinde, deren Kinder früher befehlen, als gehorchen gelernt haben. (=Nešťastná ten obec, který diela skorý rozkazujem, jak poslúcham sa naučím). — Jene thuen am zweckmäßigsten, die was sie heute verrichten können auf Morgen nicht verschieben. (=Dobrý činím, který, čo dnes vykonám môžem, na (mit Acc.) zajtrok neodkladám.

Sady československé.

Kapkou medu více much chytíš nežli džberem octa. Mnohdykráte lépe jest činiti, nežli mluviti. Uznalost lidská je co nápoj na dlani: dříve než okusíš, vyteče. Raději z marnosti jarmo nosíme, nežli z povinnosti rozkaz plníme. Čelo, oči, tvář přechásto klamávají, řeč ale nejčastěji. Posléze dobrá příčina vítězí. Čím kdo lepším jest, tím řidčeji podezření mívá, že druzí nešlechtní jsou. Mnoho a dobře, mluviti, je věc důvtipníka; málo a dobře, přemyslovače; mnoho, a špatně, tluchuby, málo a špatně, ubohého nevědy. Čin dobře, učiniv, vrz do moře; třeba ryby tomu nerozuměly, rozumit Bůh.

ŠIESTA ČÁSTKA

P r e d l o ž k á c h.

Kol'konásobné sú slovenské predložky?

Slovenské predložky sú:

I. Rozlučiteľné (*separabiles*), ktoré nejakému menu, alebo všemenu predložené, isté pády, jako sa v skladni (*in syntaxi*) prednášať bude, za sebou žadajú, sú ale nasledujúce: *bez* ohne, *außer*, (*bezo*), *do* zu, *biš* zu, *k* (ku) zu, *gegen*, *nach*, *na* auf, *nad* (nado) über, *o* um, *von*, *od* (odo) ab, *von*, *weg*, *zer*, *po* biš, *an*, *in*, *auf*, *zur*, *über*, *längs*, *von*, *durch*, *pod* (podo) unter, *pre* č. *pro* we-

gen, um, *pred* (predo) č. před vor, *prez*, *cez* (prezo, cezo) č. přes über, durch, *pri* č. při bei, *s* (so) mit, *u* bei, *v* (vo) in, *z* (zo) aus, *za* bei, hinter, für.

II. Nerozlučitedlné (*inseparabiles*), které len pri složených slovách miesto majú, sú ale nasledujúce: *vy* aus, *pra* n. p. výrok Ausspruch, prarodičovie Voreltern, praded Urtroßvater, pravnik Urenfel, *raz*, *roz* (rozo) žer n. p. rázporok Schliß, rázsvit Morgendämmerung, rázcesty Scheideweg, rozbor Zergliederung, (analysis) *vz* auf n. p. vzdor Trotz, vzduch Luft, *pro*, n. p. provaz, prostriedok Mitte, provieslo *ob* (obo) um, n. p. ob-sah Inhalt, *pa*, *po* n. p. pa-robok Jüngling, pa-žerák der Schlund, (gula), pažravý Fresser, pa-žití daš Grass, pa-zderie die Flocke deš Flachses, po-koj, po-sel, po-tok atd Sem prislúcha aj táto česká: *pře*.

III. Odvođené (*derivatae*), n. p. *kolo* (č. okolo) um, herum, od: *kolo* daš Rad, *krom* lebo *krem* (krome, kreme) č. kromě außer, *mimo* vorbei, vorüber, außer, od: *minút*, medzi (č. mezi) zwischen, od: medza der Rain, oder die Gränze, proti wider, entgegen, od starod. *protiv*, strany, straniva wegen, in Ansehung, od: *strana* die Seite, škrze, skrz durch, blízko nahe, mesto (č. místo) statt, anstatt, v-ústrety (č. vstříc) entgegen, u-posred' (č. u-prostřed). Sem prislúchajú aj tieto: konča, kraj bei, níže unten, vyše oben, a česká *ven* od: ven außer.

IV. Složené, n. p. o-kolo, z-úkol, v-úkol um, herum, podl'a, vedl'a nach, (č. podlé, vedlé), dl'a (č. dle) nach, túto predložku Slováci len vsložení, Česi ale aj samotne užívajú, oproti gegen über, naproti wider, okrom, okrem außer, po-vyše oben, po-níže unten, pokraj bei. Naskrze durch und durch len jak prislovka sa potrebuje.

Majú-li Slováci ešte aj iné složené predložky?

Krom vyše menovaných sú ešte v našej reči nasle-

dujúce složené predložky: po-medzi *zwischen*, z-medzi, alebo: z-pomedzi (*közül*) po-nad *über*, z-nad, lebo: z-ponad (*felül*), po-pod *unter*, z-pod, alebo: z-po-pod (*alúl*), po-pred *vor*, z-pred, alebo: z-popred (*elül*), po-za *hinter*, z-poza (*megül*).

I. *Poznamenanie*. Česi mesto týchto složených predložiek: pomedzi, ponad, popod, popred, poza, užívajú len prosté (*simplices*): *mezi, nad, pod, před, za*, — ty ale, ktoré sa od *z* počínajú, Česi na príslovky premeňujú, tak n. p. mesto: *z-nad, z-pred* hovoria: *s-hůry, s-předu* atd.

II. *Poznamenanie*. Tyto predložky: *bez-o, nad-o, od-o, k-u* č. *beze, nade, ode, ke* kladú sa vtedy, keď *za* nima jedna, lebo viac spoluhlások nasleduje, n. p. *bezo mňa, nado dyere* č. *beze mne, nade dvěre* atd.

SIEDMA ČÁSTKA

S p o j k á c h.

Koľko násobné sú naše spojky?

Naše spojky, z ohľadu významu, sú 1) spojovacie (*copulativae*), n. p. *a und, i, aj* auch, *jak—tak* *so—als*, *nielen—ale i* lebo: *lež i* (č. *nejen, netoliko ale—i, než i, nýbrž i*) *nicht nur—sondern auch, i—i sowohl—als auch, ani—ani weder—noch*.

2) Rozdelovacie (*partitivae*): *už—už* (č. *dilem—dilem*) *theils—theils*.

3) Odporovacie (*adversativae*): *ale aber, predca doch, medzitým unterdessen, ničmenej nichts destoweniger* (č. *pak aber, ješto da doch*).

4) Rozlučovacie (*disjunctivae*): *alebo—alebo, lebo—lebo* (č. *aneb—aneb*), *buď—buď, buďto aneb či—čili etweder oder*.

5) Prirovnávacie (*comparativae*): *jako—tak* (č. *jak—tak*) *so—als, tak—jako so—wie, tak—jakoby so—als wenn, podobne gleichsam, nežli als*.

6) Primerávacie (*proportionales*): čím — tým (č. čím — tím) je — desto, natolko — nakolko so — wie.

7) Zatvoracie (*illativae*): teda, tedy daher, nasledovne folglich, preto (č. protož), deswegen, tak že so daß, prečo (pročež) warum, veď, veť (však) ja.

8) Vinovacie (*causales*): bo (nebo) weil, preto že, (proto že), ponevác (poněvadž) weil.

9) Koncovné (*fnales*): k tomu, nato, zato — aby darum — daß, žeby (č. at damit).

10) Vymínačné (*conditionales*): jestli, ježeli (č. pakli, pakliže), keby (č. kdyby) wenn, jakby wenn viel leicht, jak nie wenn nicht. Sem prislúcha aj táto opitovacia prislovka: -li? n. p. chcešli? učiním to. Wenn du es willst? so werde ichs machen.

11) Dovol'ovacie (*concessivae*): trebas, hoc, choc obgleich, ačkolvek (ačkoli) obwohl, predca (předce) doch, jakokolvek (č. jakkoli) auf was immer für eine Art.

12) Okolíčnost známenajúce (*circumstantiales*): keď (když) wenn, kým (až) bis, prv — než (dříve — nežli) eher — als, jako keby als wenn.

13) Vykladačné (*explanativae*): čo, sta als wie, totižto, jakožto, jakož nämlich.

14) Vynímačné (*exceptivae*): len nur, krom, leč außer, jinak sonst. Že, znamená daß, či? ob.

15) Prvotné sú: a, i, bo, le, li, že, či.

16) Složené sú: a-j, ne-bo, le-bo, a-le, a-ni, lež, le-da außer, n. p. tu není, leda by snád tam bol, hier ist er nicht, außer er wäre vielleicht dort. atd.

17) Naposledy odvodené sú: jest-li, od: jest, a li, je-že-li, veď, alebo: veť ja, od: vedieť wissen, vraj, praj (prý) sagt er, od: vravím, pravím, zda-li-ž obdenn, od: zdát sa, hoc, choc, od: chcet, trebas, od: treba atd.

ÓSMA ČÁSTKA

V ý k r i č k á c h.

Jako sa rozdeľujú slovenské Výkričky?

Slovenské Výkričky, ktoré sa ináč aj citoslovky nazývajú, pretože s nima vnútorné cíty naše vyslovujeme, sú:

1) Radosti (*gaudii*), n. p. o! — ktorá aj vtedy potrebovaná býva, keď nekoľho oslovujeme, napomínáme, alebo zvolávame, a za sebou žada obyčajne Vocativ, n. p. o otče!

2) Boľesti (*doloris*): ach, ove, uve, jaj, joj! (č. ach, achych, och, ouve, ouvech).

Poznamenanie. Ach u Čechov žada za sebon lebo Nom. n. p. já bídný člověk ich elender Mensch, lebo Gen. n. p. ach toho krátkého života deš kurzer Lebens, lebo Dat. n. p. ach tomu dni nešťastnému dem unglücklichen Tage, alebo Voc. n. p. ach bratře můj! Ach u Čechov jak meno statné sa mnohokrát potrebuje, n. p. své achy slaviček zpívá ihre Schmerzen singt die Nachtigall.

3) Ošklivosti (*abominationis*): pfuj, pfi! (pfuj, pfi, pfa, n. p. pfuj nestýdové Unverschämte!)

4) Čudovania (*admirationis*): ej, ejej, aj, ajaj, na, hm, la! n. p. hm neslýchano unerhört!

5) Smiechu (*risus*): ha, ha, ha!

6) Plesania (*exultationis*): hej, hejsa, hejsasa, hop, hopsa, hopsasa! (č. hop, hup, hopsa, hopsasa, ichuchu, juchuchu!)

7) Hnevu (*irae*): och! n. p. och nohama bych ho šlápál ach ich möchte ihn mit den Füßen treten!

8) Vyhybovania (*deviationis*): hej!

9) Mlčania (*silentii*): ps, pst!

10) Povzbudzovania (*animationis*): nože! no!

Sem naposledy prislúchajú aj tyto: *na da hast, nate da habt, hle, ejhle!* ťich.

Jaké sa ešte výkričky nachádzajú v našej reči?

Krom vyše prednesených výkričiek sú ešte v našej reči aj také, s ktorými sa 1) nejaký šromot, alebo: hlas zviereniec vyobrazuje, n. p. pif, paf, puf, — miau, mrau atd. 2) S ktorými sa zvierence svolávajú, od- alebo pohánajú, n. p. ci, cic, šic, heš, kač, hý, čihý, hot, sasa! jako aj s ktorými sa kone, alebo voly pristavujú, n. p. hó. Naposledy k výkričkám prislúchajú aj tyto vý- roky: bodaj (bodejž) od: *Boh daj, dej willš Gott, kýž o daš!* beda, prebeda (běda, preběda) *wesje!* hóre, hore sa (zhůru, vzhůru auf, bohužial (bohužel) *leider Gott, veru (věru) wahrhaftig.*

Poznamenanie. Krom týchto, u Čechov ešte aj tyto sa nachádza- jú: medle (od: mne dle) *ei doch!* mēhoděk (od: mēj děk) *euge wöhlan!* pohřichu *leider!*

II. Díel.

PRVNIA ČÁSTKA

Úvod do Skladne.

1. §.

Predmluva.

Čo sa vyrozumie skrze Výpoveď, a čo skrze Skladňu?

Keď dve, alebo viacej slov, k vyjádreniu našich myšlienok spojíme, povstane z nich Výpoveď (*sententia*); tá ale časťka slovenskej mluvnice, ktorá nás učí tyto slova pravidelne jedno s druhým spojovať, menuje sa Skladňa (*Syntaxis*). A sice jiná je srovnovania (*concordantiae*), druhá ale sporiadovania (*ordinis*).

Koľko častok obsahuje v sebe každá výpoveď?

Každá výpoveď obsahuje v sebe tri hlavné častky: Podmet (*subjectum*), prímet (*praedicatum*), a spojňu (*copulam*). A sice: 1) *Podmet* je Nominativ mén statných, alebo osobných všemén, n. p. Boh žije, já rozkazujem, ty poslúchaš. 2) *Prímet* je to, čo sa v Podmete hovorí, a vyobrazuje sa lebo skrze sloveso, n. p. Boh žije, lebo skrze meno statné, n. p. Boh je stvoriteľ, alebo skrz meno prídavne, n. p. Bôh je všemohúci, jako aj skrze všemeno, n. p. já som tvój. 3) *Spojňia* jako v jiných rečach, tak podobne aj u nás vyobrazuje sa obyčajne s týmito pomocným slovesom: byť, n. p. Boh je stvoriteľ, matka je zdravá, já som prvý atd. Jestli ale Prímet skrze nejaké sloveso sa vyobrazuje, vtedy také sloveso aj spojňu v sebe obsahuje, n. p. otec miluje (t. j. je milujúci), Boh je, (t. j. súci), *Deus est ens*, diéta spi.

Čo sa vyrozumie skrze Predmet? (objectum).

Keď nejaké prechodné sloveso miesto prímetu zastupuje, a jeho činnivosť na nejakú vec, alebo osobu prechádza, vtedy táto vec, lebo osoba menuje sa Predmet, n. p. Boh stvoril svet, otec miluje syna.

Kedy je nejaká výpoveď čistá, a kedy doplnená?

Keď podmet, prí- a predmet samotné v reči stoja, vtedy výpoveď je čistá (*sententia pura*), n. p. otec karhá syna. Keď ale všetky tyto tri častky, alebo len ne- ktorá z nich má pri sebe nejaký doplnok, vtedy taká výpoveď menuje sa doplnená (*completa*), n. p. duša (človeka) je nesmrteľná, Boh, (stvoriteľ sveta), je všemohúci, sluha, (který Pána (svojeho) klame), je neverný, já som (velmi) slabý, otec daroval knihu (synovi), Boh nám (v nebi hojne) odplatí atd.

Které sa menujú hlavné pády, a ktoré pozadné?

Ty pády, ktoré *pod-, pri- a predmet* vyobrazujú, menujú sa hlavné (*casus recti*), a sú tyto štyri: Nominativ (podmetný), Instrumental (prímetný), Accusativ (predmetný), a Vocativ miesto Nom. zastupujúci. Ostatnie ale, totižto: Gen. Dat. Locativ, ponevác len doplnky (*complementa*) vyslovujú, menujú sa podrídené, alebo: pozadné (*obliqui*).

DRUHÁ ČÁSTKA

Skladňa srovnávania.

1. §.

Podmet. Prímet. Hlavné pády.

Jako sa srovnáva podmet s prímetom?

Quomodo concordat subjectum cum praedicato?

Jakokolvek v iných rečach, tak podobné aj u nás Slovákov, prímet, (buď je meno, alebo sloveso), vždycky sa srovnáva v pohlaví, počte, a páde so svojim podmetom, n. p. Boh je milosrdný, Matka je starostlivá atd. Medzitým sú nekte­ré výnimky, ktoré si zapamätať máme, a sice:

1) Jestli podmet (*subjectum*) neznamená nejakú osobu, vtedy prímet (*objectum*) v množn. počte mužsk. pohlavia nevychádza na *i*, ale dostáva koncovky pohlavia ženského, n. p. moje kone, a pekné voly zhynuly. Slepé ste vy moje zraky! To boli samé krále daš waren lauter Könige. Naše malé vtáky uletely. Ináč, jestli podmet je osoba, alebo jestli len osobu vyobrazuje, vtedy prímet, jako aj doplnky (*complementa*) dostávajú koncovky mužsk. pohl. n. p. veľkí páni nás videli. Ach moji milí vtáci! prečo ste mi uleteli? To boli samí králi, alebo: kráľovia,

Poznámání. Česi aj neživotné věci mnohóráz zosobňováť lúbä, n. p. Velicí, a předivní jsou skutkové tvoji! Slovák předca ich nenásleduje, ale kladie len koncovky ženského pohl. a mluví: Velké a předivné sú skutky tvoje. Tak aj, jestli podmet (*subjectum*) je pohl. vecného, přimet, a doplnky Slovák vyslovuje koncovkami pohl. ženského, n. p. silné vojska podľahly. Česi ale takto: silná vojska podlehla.

2) Keď dva, alebo viac podmetov jednotn. počtu je v reči: vtedy přimet kladie sa obyčajne do počtu množného, n. p. Dunaj, a Nil (sedem žilami do mora) vtekajú. Nebe, a zem pominú. Matka, a dcéra byly (u nás). Nekdy předca kladie sa aj do počtu jednotného, a vtedy z ohľadu pohlavia srovnáva sa s ostatním podmetom, n. p. Piščala, a struna zni. (Hollý).

3) Jestli jeden podmet znamená mužskú osobu: vtedy přimet kladie sa do počtu množn. s koncovkou mužsk. pohl. ačkolvek aj jiné podmety mužskú osobu neznámajú, n. p. Otec, a matka zomreli. Sluha, a služka boli chorí. Jestli ale podmety (*subjecta*) sú rozličných osó: vtedy větší ohľad má byť na prvú, alebo na druhú, jak na tretiu osobu, n. p. Já, a syn mój pójdeme domov. Ty, a susedi tvoji *zostanete* doma.

4) Keď dve mena statné, s předložkou s mít spojené, miesto dvoch podmetov zastupujú: přimet množn. počtu za sebou žádajú, n. p. brat s bratom tři roky putovali. Štefan s Mariou do stavu manželského vstúpili.

Jaké sa ešte vynímky, z ohľadu srovnávania podmetu s přimetom, nachádzajú v našej reči?

V našej reči nachádzajú sa ešte nasledujúce vynímky, a sice:

1) Jestli podmet je meno hromadné (*collectivum*) jedn. počtu: přimet sa tiež kladie do počtu jednotného,

n. p. Ľud chorie. Vojsko padá. Však predca této hromadné mena: bratia (*fratres*) a kňazia, lebo: kňazia (*sacerdotes*), ponevác v obecnej reči za mena množného počtu sa držia: prímet množného počtu dopúšťajú, n. p. Vaši bratia padli, kňazia sa darmo modlili.

2) Týmto vecného pohlavia menám: knieža Šúršť, a nedávno náleznutému: Veličenstvo Majestät, jako aj zvetšujúcim na: *ina, isko*, a tomuto českému: hrabě Graf nekteri dodávajú prímety, a doplnky s koncovkami mužského pohlavia, n. p. náš mladý knieža bol vo vojne, lepšie predca sa hovorí s koncovkami vecného pohlavia takto: naše mladé knieža bolo vo vojne.

3) Jestli podmet je neurčitý, alebo néznámy (*si subjectum sit indefinitum, aut ignotum*): vtedy sloveso kladie sa do vecného pohl. jednot. počtu, ačkoľvek aj prímet statného mena (*praedicatum substantivum*) iného je pohlavia, n. p. keď tma bolo, ani štvrt hodiny neprešlo. Tak podobne sa srovnávajú (*construuntur*) a) tyto prislovky: mnoho, viacej, málo, menej, něco, alebo: dačo, nič, dost, kolko, tolko (č. kolik, tolik) atd. n. p. mnoho nás bolo, viacej jich kričalo, nič neušlo smrti, kolko vás bolo atd. b) Základné číslovky, počnúc od päť, jestli miesto hromadných zastupujú, n. p. päť padlo, a sedem ostalo. Ináč, jestli totižto neni sú hromadné, pravidelne sa skloňujú, a za sebou množný prímet s koncovkami mužského pohl. žádajú, n. p. piati padli, siedmi ostali. c) Hromadné číslovky, n. p. dvoje detí má, štyro jich hladom zomrelo. d) Toto slovo: *pól*, n. p. pól mesta vyhorelo, pól druha zlatého chybi, pól druhěj holby vína sa zvýšilo.

Na preloženie.

Sokrates und Plato sind sehr gelehrte Männer gewesen. (=som

velmi učený muž). — Du, und deine Brüder habt mir sehr viel gutes erwiesen. (=Ty, a tvój brat mnoho som já dobré (mit Gen.) učiním); *Nisus*, und *Euryalus* sind gute Freunde gewesen. (=dobrý kamarád som.) — Zwar viele Übel, aber auch viel Nutzen stammt vom Feuer (=Mnohý sice škoda, ale aj veľký ošoh z (mit Gen.) oheň pochádzam). — Dein Sohn, und deine Tochter haben mich besucht. (=Tvój syn, a tvój dcéra já navštívim). — Die dreißig Tyrannen haben (dem) *Sokrates* mit den Jünglingen zu sprechen verbotnen. (=Triciať Tyran zakázem *Sokrates* s mladeneč sa hovárám). — *Romulus* hat mit *Remus* die Stadt Rom erbaut. (= *Romulus* s *Remus* vystavím mesto Rím). — Gute Werke ziehen Lob, schlechte aber Schande nach sich. (=Dobrý skutok chvála, zlý ale haňba za (mit Instr.) seba tiahnem). — Wie viel Soldaten, sind so viel Helden gewesen. (=Kol'ko (mit Gen.) som vojak, tol'ko (mit Gen.) som aj víťaz). — Viele Menschen sind im Kriege gestorben. (=Mnohý človek v boj zomrem).

(To isté sa má aj na český jazyk preložil).

-2. §.

Opis, a uživanie nástrojného pádu.

(*Definitio, et usus Instrumentalis*).

Čo máme znať o nástrojnom páde?

Nástrojný pád, ktorý sa aj prímetovým pádom nazíva, pretože, jak hore predneseno bolo, prímet obyčajne vyslovuje, kladie sa u Slovákov mesto druhého Nominativu, ktorý v jiných rečach za prvým Nom. jako prímet stojí, n. p. Syn kňaza musel byť kňazom, *filiius sacerdotis debuit esse sacerdos*, der Sohn eines Geistlichen mußte auch ein Geistlicher verbleiben. Kým svet svetom bude. Daj mi byť snom, byť pokojom. (Mar.) Však predca nekdy aj u Slovákov prímet tento len v Nom. zostáva, n. p. sladko je toho volať priateľom, čo je tvorca svetov. (Marína).

Jaký je rozdiel medzi týmto dvoma pády, totižto medzi Inštrumentalom, a Nominat. prímetovým?

Medzi Nom. a Inštr. príjm. ten rozdiel sa nachádza, že Inštr. prímetný podmet opisuje, n. p. zdá sa mi tvój lnev nepotrebným, Nominativ ale prímetový len pod jinou formou pochop (*conceptum*) podmetu opakuje, n. p. Tma je smrti stín, (Mar.) Hlásky sú základné čiastky slóv. Š,

Kedy má teda prímet v Nominative zostať?

Prímet v Nom. zostáva a) kedykoľvek výrok (*expressio*) je neosobný, alebo: skrze vynechanie slovesa: je ukrátený, n. p. nemožno (je) nespievať, nesloboda (je) zaháľať, treba (je) sa učiť, potreba bolo pomoci, to je pravda, to je chlap, to škoda zkažiť, to je haňba, posamech, zázrak, div. atd. b) V Porekadlách, n. p. staroba choroba, mladost' pochabost' (*juventus ventus*), pes psu brat (*similis simili, gaudet*). c) Neurčité mena prídavné: rád, hoden, dlžen, pánov, matkin atd. keď miesto prímetov zastupujú, len v Nom. zostávajú, n. p. kdo času vážiť nevie, života je nehoden.

Kedy sa kladie prímet do nástrojného pádu?

Prímet do nástroj. pádu sa kladie vtedy, keď a) vlastnosti podmetu opisuje, n. p. každé jej slovo hádkou (*aenigma*) ti bude (Mar.) Každý nemôže byť vojakom. b) Osobné všemeno *on*, keď jak prímet k prechádzajúcemu podmetu prislúcha, kladie sa do nástr. pádu, n. p. mnoho posmievačov znám, ktorí len zvykom nimi zostali, tys ním od prirodzenia. (c) Kedykoľvek prímet, skrze vloženie do striedku doplnky (*incisa*) ďaleko je od podmetu odsotený, kladie sa tiež do Inštr. pádu, n. p. táto ťažká, omrzlá práca, ktorú som teraz započal, mala byť ostatnou. Jako aj vtedy, keďby ťažko bolo vyrozu-

mieť, ktorý z dvoch Nomin. je podmet, a ktorý prímet, n. p. Kňaz zostal vojákom, (nie ale: kňaz zostal voják).

Poznamenanie. Krome *byť* ešte aj jiné slovesa sa nachádzajú, ktoré za sebou nástrojny prímet žiadajú. Také su: a) *zdať sa*, alebo: *vidieť sa*, *ukázať sa*, *preukázať sa*, n. p. prítomný čas sa nám často dlhým, minulý ale len jedným okamžením zdá byť. Láska sa mnohým pútom zlatým zazdala (*byť*). Terajší svät sa nevďačným preukazuje naproti Kristu. (Pokl.) b) Sem prislúchajú aj té slovesa, ktorými Slováci prechod z jedného stavu do druhého vyslovujú, také sú: *stať sa*, *zostať*, alebo *ostať*, n. p. čas príde, že dušam svatým Sitno sa stane hradom (*arx*) odkliatym. (Mar.) Chcel si Bohom zostať. (Hollý.) Toto sloveso *zostať*, alebo: *ostať* aj vtedy ešte žada Inštr. keď významáva: *bšebn manere*, n. p. Vól zostane volom, čo ho aj do Viedne poženiesť.

Čo máme znať o tých slovesách, ktoré v jiných rečach dva Accusativy žiadajú?

Té slovesa, ktoré v jiných rečach dva Acc. žiadajú, u nás mesto druhého Acc. dostávajú nástrojny pád, také sú a) *menovacie*, alebo: *volacie slovesa*, n. p. *zvať*, *volať*, *nazívať*, *menovať*, *prezívať*, jako aj odpovedajúce *zvratné (reflexiva)*: *zvať sa*, *volať sa* atd. Jak je veľebno, krásu matkou, čnosť, pravdu volať sestrou sladkou, a pokoj bratom nazívať! Všecko, čo človek žitím menuje. Marína. Prezívať ťa budem skupáňom, lakomcom, neznabohom (*atheum*), hlupákom atd. Syny božími nazvaní budú. (Matth. 5.) Čo sa z teba narodí, bude nazvané synom božím (Luc. 1.) Sem prislúcha aj toto sloveso: *píšem sa*, n. p. *píšem sa* Jozefom Podhradským, Potockým. b) *Činiace slovesa*: *urobiť*, *učiniť*, *spraviť*, a *zvratné*: *robiť sa (fingere se síc) verstellen*, n. p. Capa zahradníkom spraviť. Žádne výhľadky na svetské hodnosti neučinily jich nevernými Kristu. Pokl. Najvyšším sa Bohom sám ešte robíval. Hollý.

Poznámene. Česi za týmto slovesami: *činiť*, *učiniť* neurčité mena prídavné, a účastia trpíce, jestli na životné veci sa vzlahujú, nie do Inštr. ale do neurčitého Gēnit. na *a* kladú n. p. reč tvá známa (mesto; známým) tebe čini, Učiním ho účastna, jista, spasena atď. (mesto; účastným, jistým; spaseným). S týmto ale neurč. slovesom *býti*, kladú Dat. na *u*, n. p. dáli ti Bůh živu (mesto; živým) býti. A tak aj v množn. počte: dáli vám Bůh živu (živými) býti.

Čo máme znať o tých slovesách, ktoré nejaké hýbanie znamenajú?

Ty slovesa, ktoré n. hýb. znamenajú, jaké sú: *hýbat*, *hnúť*, *pohnúť*, *triasť*, *hývať*, *hodiť*, *strčiť*, *sotiť* atď. predmet (*objectum*), ktorý sa hýbe, nie do Accus. jak v jiných rečach, ale do Inštr. kladú, n. p. každým trase besnota (*rabies*) údom. H. Mój ohlas brehmi zatriasa. *Mea echo ripas commovet*. Kývať hlavou, rukou, nohou. Ani sebou hnúť nemóže Rozumom pohnúť.

I. Poznámene. Kromé týchto sloves Inštr. žádajú ešte aj nasledujúce slovesa: *a) vládnúť*, *vládať*, n. p. zemú vládnúť budú. Matř. 5.º Ničím nevládze. *b) Pohrdnúť*, *zapovrhnuť*, n. p. pohrdne blahoslavenstvom. Hollý), *c) Prisluhovať*, n. p. prisluhovať Svátostami, alebo: Svátostí, *d) Chlúbiť*, *chvastať sa gloriari*, *obdariť*, *zapodievať*, alebo: *zanepřázňovať*, n. p. skvostnými *zanepřázňoval hodmy, splendidis occupabat convivis*. Hollý, *e) Páchnuť*, alebo: *raziť*, *voňať*, *smrdeť*, n. p. plesniou páchne, razí, svetom páchne *vanus est*, čertom smrdí *malí quidpiam molitur*.

II. Poznámene. Toto sloveso: *hodiť*, a od neho pochádzajúce, nekdy i Accus. dopúšajú, n. p. hodil knihu na stól, to ma pohnulo, vyhodím ho von atď.

Jaka sa vyslovuje spôsob (modus) u Slovákov?

Spůsob, kterým sa totižto nečo čini, Slováci vyslovujú též Inštr. pádom, n. p. slnko hrozným dolu treskotom hůkne. H. Nemilujme slovom, ani jazykom, ale skutkom, a pravdou. 1. Joan. 3.

I. Poznáménie. Sem prislúchajú, aj tyto krátke výroky (*expressiones*): príkladom (*exemplo*), celkom, alebo: celky (*penitus*), následkom toho (*consequenter*), razom (*repente*), vonkoncom (*extreme, penitus*), križom (*in crucem*), právom (*jure*), menom, hladu mreť (*famem pati*), chýrom dať (*nunctare*), hajnom cho-diť (*turmatim oberrare*), vlasy mu dubkom stoja, die Haare stehen-ihm zu Berge, oči mu stlpkom stoja (*oculi ejus columnae instar stant, seu: non moventur*), krokom, sepkom, alebo: skokom, evalom isť (*pedetentim, tolitim, incitatis habenis equitare*). Naše role úhorom, alebo: prielohom ležia, unsere Felder liegen brach, Blkom, alebo: plameňom horeť, hore hlavou, nohými, dolu hlavou, nohami atd.

II. Poznáménie. Tento inštr. spôsob nekdý i na otázku: z jakého ohľadu (*quo respectu*)? sa kladie, n. p. blahoslavení chudobní duchom Matth 5. — Zešlého vekom Častislava do pút zevreli. Slovák rodom, Uhor srdcom.

III. Poznáménie. Miesto, na ktorom sa podmet baví (*in quo subjectum versatur*), u Slovákov též sa do Inštr. kladie, n. p. Prostredom hája sám kráča, Dolinou tmavou pokoj si chodíť. Žiale svoje pol'om rozlieva, Mar. Hore Váhom, dolu Váhom duha vodu pije, Hore vrchom, dolu vrchom bergauf, bergab. Oknom hladať, dvermi vojsť. Tak podobne i neurčený čas, v ktorom sa nečo čini, u Slovákov skrze Inštrum. sa vyslovuje, n. p. Mnohí sa len zato dňom, i nocou (*die, noctuque*) usilujú, že musia. Pokl. Čo sa nedá chvílkou, to sa podá časom. M.

Jako vyslovujú Slováci nástroj (Instrumentum)?

Nástroj, ktorým sa nečo vykonáva, Slováci vyslovujú skrze Inštrumental, n. p. Kdo mešec tratí, nech chrbtom platí, Hromovým ho-mešcom bi. Žitným slychy vencom okrási, H. Láska smrť žitím zabije (*amor mortem vita perimet*). Duchom svojim vskries tela, M. Naposledy do Inštr. kladú Slováci aj príčinu (*causam*), a prostriedok (*medium*), ktorým sa nečo stáva, n. p. Pole suchotou a horúcim zvadnulo slakom. Nehne sa l'útostou, H.

Poznámenanie. Tento Inštr. pád kladú Slováci aj mesto Ablat. ktorý u Latinákov v trpnéj výpovedi (*in constructione passiva*) s predložkou *a* vel; *ab* sa vyslovuje, n. p. Zrazený Slávom padnul (*decussus a Slavo cecidit*). Slnko tuhým trovené ohňom (*sol vehementi consumptus igne*). H. Ty ale peklom vyslaná špato! (*tu vero ab inferno exmissum monstrum*). Spievam peknotou nadsený (*cano pulchritudine inspiratus*). M. Zdá sa mi, Slovenky! že nehom (*a coelis*) k spevu ste určené (*destinatae*). D. Pokl.

3. §.

O užívaní Nominativu.

Čo máme znať o Nominative?

Do Nominativu kladie sa obyčajne podmet, preto aj pád tento nazíva sa podmetný. Stáva sa predca, že nekdy aj prímet, (jak vyše predneseno bolo), stojí v Nom. n. p. „Staroba je už sama v sebe choroba.“ Jestli podmet má pri sebe nejaké meno statné, jako prípinek (*qua appositionem*), alebo nejaké meno prídavné, jak vlastnosť (*qua attributum*), obidve sice v Nom. stáť musia, však predca prípinek statného mena nemusí byť v tom pohlaví, a počte, v ktorom jeho podmet sa nachádza, n. p. Mesto Košice vyhorelo, mesto Rím leží v Talianskej. Rieka Dunaj. Knieža Premysl atd.

Poznámenanie. Tyto mena prídavné; prvý, celý a všetok, keď sú menám statným pripiaté, neohyblivé (*inflexibiles*) zostávajú, n. p. Já sa celý strápm ich werde mich ganz abquäfen, celí sa odovzdali orbe ste haben sich ganz dem Uckerbau hingegeben. Hollý. Medzi volom, a oslom všetok opuslený ležim. Pokl. Svätý Štefan prvý založil v Uhorsku biskupstva.

Na preloženie.

Was der Rechtschaffene (mit Wort) verspricht, hält er auch in der That. (= Statočný čo slovo slúbit, to aj skutok vyplní). — Der Mensch ist das Ebenbild Gottes. (= Človek som obraz Boh). —

Manchmal sind uns die Feinde nützlicher, als die Freunde. (=Někdy nepřítel' osožný já bývam, jako kamarád). — Anderer Uns fällt dienen uns zu Lehrern. (=Druhý nešťestie bývam já učitel). — Niemand ist plötzlich weise geworden. (=Nikdo raz nezostanem učeny). — Arbeiten ist keine Schande, sondern müßig gehen. (=Není háhba pracujem, ale zahálam). — Ich kenne viele vom Adel, welche nur durch Geburt geadelt wurden, (=Mnoho (mit Gen.) znám zeman, který len rod on zostanem), dich aber haben eigene Tugenden edel gemacht. (=ty ale vlastný čnost on učiním). — Die Zeit scheint dem Müßigen lang, dem Fleißigen aber kurz zu sein. (=Čas sa lenivý dlhý, pracovitý ale krátky zdá som). — Weil Cicero viele Gesfahren von der Stadt Rom abgewendet hatte, (=Cicero, ponevác mnohý nešťestie od (mit Gen.) mesto Rim odvrátim), ist er Vater des Landes genannt worden. (=otec krajina nazívam). — Die Dampfschiffe segeln auf, und ab über die Donau, und Rheis. (=Paroloď hore, dolu Tisa, a Dunaj plavim). — Die Athenäer haben jene Bürger, welche ihre Schulden nicht tilgen konnten, oder nicht wollten, (=Athenianský ten mešťan, který svůj dlh vyplatim nechcem, lebo nemóžem), mit Gefängniß bestraft, (=vázanstvo tröstávam). — Der vierte Theil der Welt, welcher vom Columbus entdeckt wurde, wird Amerika genannt, (=Štvrtý částka svet, který Columbus nálezmem, Amerika sa nazívam), weil sie vom Americus Vesputius zu erst beschrieben war, (=ponevác Americus Vesputius ponajprv opišem). — Die Stadt Athen wurde durch Lysander zerstört. (=Mesto Athenae Lysander znivočim).

Sady československé.

Kdyby Bůh našim pěstounem býti ohtěl, nebylby nám udělil ani rozum, ani svobody. Počne-li srdce slovy hráti, zachce i povinnostmi. Rozkoše jsou jako čich, ustavičným potřebováním otupí. Lakomství, a sobectví opravdu jest spravedlnosti macechou, a všech nešlechetností příčinou. Často se chvílkou promrhá, čeho nelze rokem nahraditi. Hanebno jest stavěti se slabým, a nebýti. Nezdárné dítě souží rodiče hořem. Kde bída do světnice dveřmi vchází, tam skáče svornost oknem ven. Kde pověra, tam málo rozumu. Bratři Poláci byli Čechom sv. Vojtěchem pokřestěni. Jestliže Bůh duch jest, jak nám to písmo přináší, máš tedy veždy pravou jeho etiti, a chváliti myslí.

4. §.

O A c c u s a t i v e.

Čo máme znať o Accusative?

Accusativ je pád predmetov (*objecti*), pretože ale Slováci nie všetky veci, na ktoré činnivosť podmetu prechádza, za predmet uznávajú, ale mnohé z nich len za doplnky výpovedi (*pro secundariis membris constructionis*) držia: z tej príčiny Accusativ nebyva tak často u nás, jak v jiných rečach potrebovaný. - A sice: a) Za predmet ani u nás, ani u Čechov nebyvajú počítované všetky mena statné, muž. pohl. jestli sú v jednotnom počte, a jestli živé veci znamenajú, — jako aj b) všetky mena statné mužsk. pohl. — jestli sú v množn. počte, a osoby znamenajú, ale len u Slovákov a Pol'ákov; z tej príčiny tyto nie do Accusat. který kedysi rovnaký bol s Nomin. ale kladú sa obyčajne do Genit. n. p. Milujem otca (je len Genit. ačkolvek *milujem* žada za sebou Accus). Vidím chlapov, pánov, kráľov (sú tiež len Genit. pretože sú v mn. počt. a osoby znamen). Milujem matku (je Acc. pretože matka je pohl. ž. a preto aj predmet). Vidím duby, stromy, meče (sú Acc. pretože sú neživotné veci, a preto aj predmety).

Poznamenanie. Česi a Poláci, keď nečo tajá nikdy neužívajú Acc, ale len Genit, n. p. muž nevolá ženy (je Gen. mesto: ženu) *vir non vocat mulierem*. Muž volá ženu *vir vocat mulierem* (je Acc, lebo výpoveď není zapierajúca). Odkud poznať, že ľahšie je povedať, čo sa nemá, jako čo sa má položiť do Accusativu,

Které predca veci kladú sa do Accusativu?

Do Accus. kladie sa a) Miera času, priestoru, a tarchy (*mensura, temporis, spatii et ponderis*), n. p. naša roľ'a, která dve hodiny cesty leží od mesta, je štýri

siahly dlhá, a dve siahly široká. Čo tu stojíte celý deň? Matth 20. Čakaj ma tri ročky. Nár. Spev. Tento týždeň, túto noc. Dva centy, a tri funty ťažký. b) Tyto neprechodné slovesa: *bolet'*, *stát'*, *koštovat'*, *mrzet'*, *svr-
bet'*, *ozíabat'*, žádajú Accus. osoby (*Accus. pers.*), n. p. naše deti hlava bolí. Moju vnučku šaty sto zlatých stály. Mrzí ma život: Svrbí ma dľaň.

5. §.

O V o c a t i v e.

Čo máme znať o Vocative?

Vocativ je též, jak Nom. pád podmetov. Potrebuje sa ale vtedy, keď nekoľo oslovujeme, alebo: keď zvolávame; len že mena vlastné, a ktoré nejakú familiu znamenajú, za tymato titulmi: *pane!* *pani!* nekladú sa do Voc. ale zostávajú len v Nom., n. p. Pane Kopitár! Pani Nováčka! Panno Maria! Panno Veronika! Tyto predca slova: *Pane, Ježiše, Kriste!* jako Česi, tak aj Slováci kladú všetky tri do Vocativu.

6. §.

P o d r í d e n é P á d y.

A. G e n i t i v.

Kol'konásobný je Genitiv u Slovákov?

Slováci majú trojnásobný Genitiv, jiný totižto prídrúhý pod- a jiný zase predmetný Genitiv. A sice:

I. Genitiv prímetný sa volá ten, v ktorom vlastnosť nejakej veci, alebo osoby sa opisuje, n. p. Hneď rýchlonohých povolá rodu svojho junákov. Tri menšej šire potôčky. H. Zázračnej knihu mi veličavy na kvetnú dlážku prestrela. Mar. Človek čistého svedomia. Zlatý sriebra, zlatý viedenskej ceny (č. vídenského čísla), ein Gulden Wiener-Währung.

Poznámenanie. Jestli vlastnosť pozustáva z mena statného, a prídavného, omnoho milšia povstane výpoveď, keď sa to meno statné do spôsobn. Inštr. položí, meno ale prídavné keď sa stou vecou, alebo osobou, ktorá sa opisuje srovná, n. p. Človek čistý svedomím (mesto: čistého svedomia). Vzát kázu tri zlaté ostím, a šteblami klásky (mesto: tri klásky zlatého osiá, a štebel) *sumere iubent tres spicas aurearum aristarum, et culmorum*. Ustami čiernych tristo Moren (m. tristo Moren ust čiernych) *tercentae Morenae (dae mortis) nigri oris*. Cyr. Meth.

II. Do tohto Gen. primetn. kladie sa aj čas, v ktorom sa nečo stáva, jestli je istý, a určený (*definitum tempus*), n. p. leta pätnásteho cisarstva Tiberia Luc 3. Minulý pólnoci sme zase pochovali jeden rok. Syn boží každý rok dnešného dňa k nám prichádza Pokl. Z tej príčiny aj v podpisoch roky, a dni (*data*) do Gen. sa kladú, n. p. Roku: tisíc osemsto pädesiateho prvého, desiatego dubňa (*Anno 1851 10. Aprilis*).

B. Podmetný Genitiv.

Genitivus subjecti.

Čo sa kladie do Genit. podmetného?

Do Genit. podm. kladie sa a) tá osoba, lebo vec, ktorá nečím vládne, n. p. Kniha mojeho brata, Zámok Ladislava kráľa. b) Který sa nečo privlastňuje, jakžto od nej pochádzajúce, n. p. obraz svätého Jána. Duch našeho veku. Nauka Ježiša Nazaretského, žriedlo slasti, a rozkoši. *Doctrina Jesu Naz. est fons dulcedinum, et deliciarum*.

I. **Poznámenanie.** Mena osôb, keď bez mien prídavných, alebo jiných doplnkov stoja v reči, nekladú sa do Genit. ale len jak mena prídavné vzťažné pripinajú sa tej osobe, lebo veci, ktorou vládnu, n. p. Syn boží. Dom Dávidov. Telo Kristovo. Otec nevestin. Však predca mesto: *syn človečí* a *syn Mariin*, hovorí sa obyčajne: syn človeka. Syn Marie. Jestli ale mena osôb, ktoré nečím vládnu, majú nejaké doplnky pri sebe,

kladú sa do Génit. n. p. Syn Boha živého, listy svätého Pavla, kráľ udatných Čechov.

II. *Poznamenanie.* Tá vec, ktorá nejakú majúcnosť (*rem possesam*) znamená, v druhej stránke obchodnej reči (*periodi*) nemusí sa opakovať, n. p. Život mladých je radosť, a (život) starých samá omrzlosť.

C. D e l n ý G e n i t i v.

Genitivus partitivus.

Čo máme znať o Genitive delnom?

Delný Genit., ktorý medzi podmetným, a predmetným Genit. stojí, žiadajú 1) Ty mena statné, ktoré nejakú časť, počet, množstvo, mieru, a ťarchu znamenajú, také sú, a) tyto neurčité mena (*indefinita*): časť, lebo *ciastka*, počet množstvo, *sila*, *moc*, *krídel*, *hajno* (turma), hromada l. hrba (*cumulus*) n. p. nikdo nezná počet dní svojich. Zabitú časť lichvy delíme. Uhlédnu silu stád, ščepnic všade množstvo. Hollý. Lipa vtedy moc listkov zpusť. Vranných orlov (*nigrarum aquilarum*) krídel zletne Mar. b) Mena určitý počet, alebo mieru znamenajúce, n. p. kopa Šhof, holba, okov, siaha, n. p. kopa lieskovcov, holba vína, pálenky, piva, vrece peňazi, koš šalátu atd.

Poznamenanie. Druhý predca a tretí stupeň nežiada, jak u Latínakov delný Genit. ale len predložku z (*ex*) n. p. Pobil i Bista, čo ze všech bol najšilnejší. *Vastavit et Bistum, qui omnium fuit fortissimus.*

2) Delný Genit. žiadajú aj základné číslovky, počnúc od: päť, jestli stojí v Nomin. lebo v Acc. jako aj všetky mena hromadné, n. p. dajte mi päť zlatých, šest chlapcov, a desať dievčat bolo tu. Sedmero žrebcov, a troje mládencov na žertvu padlo, *7 equi admissarii, et tres juvenes in victimam cecidere.* H.

I. *Poznamenanie.* Predmety (*objecta*), ktoré takýmto spôsobom

zakladn. číslovkám sa pripojujú, sú hromadné (*collectiva*); jestli ale nie všetky podmety vjedno, ale každý osobytne vysloviť chceme, vtedy aj zákl, tyto číslovky sa skloňujú, a jako mena pridavne svojim predmetom sa pripínajú; a sice, jestli predmety nejaku osobu znamenajú, skloňujú sa skrze všetky pády, jestli ale sú neosobné, len v Gen. Dat. Loc. a Inštr. n. p. piati vojáci padli, šiestich chlapcov som videl, z deviatich diel strieľali, v ôsmich dedinách horelo.

- II. Poznamenanie.** Jestli meno číselné čiastku nejakého väčšieho množstva vyznamenáva: táto časť kladie sa do Gen. s predložkou *z*, n. p. päť z nich bolo hlupých, a päť opatrných. Matth. 25. Dve z týchto vláken usta obsadli, (*duo horum florum os obsederunt*). Sem prislúchajú aj tyto neurčité všemena: každý, žaden, nikdo, kdokolvek atd. n. p. každý z nás je presvedčený. Žiadna z nich nezblúdi. Mar.

Kedy sa ešte kladie tento delný Genitiv?

Tento Gen. delný kladie sa aj s tymato príslovkami: mnoho, málo, viac, menej, dosť, plno, trochu, kolko, tolko, niekoľko, netolko atd. jako aj s tymato všemenami: čo, nič, nečo, dačo, čosi, n. p. mnoho máš peňazí, ale priateľov málo, dosť mám všeckého, u nás je plno hostí, kolko hodín? čo počuť u vás dobrého? vaš hōrt mann bei ihnen Guteš? Nič v ňom nemá svateho, moc on mal čehoš milého Mar. Nečo peňazí mi daj atd.

- I. Poznamenanie.** Slováci nekdy aj také slova kladú do delného Gen. ktoré v jiných rečach miesto podmetove zastupujú, a tak potom celá výpoveď zostáva neosobná (*impersonalis*); však predca toto sa len vtedy stať môže, jestli podmet je významt neurčitého, n. p. všetkého bolo na dostač (*in abundantia*), tam bude hostj bez počtu.

- II. Poznamenanie.** Príslovky, a číselné všemena, ktoré časť nejakého celku znamenajú, dopúšťajú aj Genit. s predložkou *z*, n. p. mnoho z bohatstva už strovil, nečo zo zbožia zostalo.

- III. Poznamenanie.** Táto zapierajúca príslovka *není* tiež žiada delný Genit. do ktorého nie len určité a neurčité predmety, ale aj mena osôb položiť sa môžu, n. p. kde není (mesto: není je)

kázne, tam není bázne. Skál Sitna tam už nebolo *saxa montis Sitno ibi jam non fuerunt*. Blaženejšej nebude ženy. M. Vyníma sa predca nič, a toto trebas aj za *není* stojí, zostáva predca len v Nom. n. p. není nič nového pod slncom.

D. Predmetný Genitiv.

Genitivus objecti.

Čo máme znať o predmetnom Genitive?

Jestli výpoveď je zapierajúca (*constructio negativa*), každý podmet, ktorý ináč mal by stať v Accus. kladie sa do Genit. n. p. nijakých miest, a dedín nemajú. Ludských nezbíjali končín. Bezbožnými drahejšimi mečmi neľali krvi. Hollý. Tak podobne aj u Čechov, n. p. nemá hlavy, zubů, nemůže nohy pohnout, nekoupím toho tak draho, neumí zející střelci. Vynímajú sa predca aj u nás, aj u Čechov tyto neurčite všemena: čo, něco, nič, vol'áčo, dačo, (co, což, něco, nic) a tyto, trebas aj výpoveď je zapierajúca, stojí predca len v Acc. n. p. neimáme čo jest, bojím sa, abych něco nestratil.

I. *Poznamenanie.* Táto výpoveď u Luk. 23. „Ničeho zlého neučinil“ duchu reči slov. je celkom odporná.

II. *Poznamenanie.* Slováci, okrem vyše spomenutých všemén, do Accus. kladú aj jiné predmety, n. p. neznali zbroj. H. Zúfalec nezná večné nádeje. Svázok verný nezhubí. Tak rany svoje nikdy nezhojíš. Mar. Obzľáštne ale do Accus. ačkolvek je aj zapierajúca výpoveď, kladú sa a) ty predmety, ktoré majúce pri sebe nejaký Genitiv, za určité sa počítajú, n. p. nikdo nezná počť dní svojich. Pokl. Nádeje šlechetných duší nemori osúdiv zrada *spes nobilium animarum non perimit proditio factorum*. Mar. b) Jestli zapierajúca príslovka nevzťahuje sa na celú výpoveď, ale len na jedno slovo, kladie sa tiež Accus. n. p. v šatách netak kroj, jako trvácnost maj na pozore. Tak podobne aj u Čechov, n. p. jiné milosti dosáhnouli nemohl, než toliko tu.

Které mena statné sa kladú do Gen. delného?

Do Gen. deln. kladú sa všetky m. s. mužsk. p. jestli životné veci znamenajú, a jestli stojá v jedn. počte. Čo viacej aj mena st. mn. počtu, jestli osoby znamenajú, n. p. Ctí otca svojho, a matku svoju. Nesmrtného ducha zazrela Mar. Poslal k nemu poslov, chlapcov 1. Mach. 13. Vynímajú sa predca mena st. osôb vychádz. na *a*, a tyto, keď v jedn. počte jak predmety stojá, kladú sa do Acc. jejich ale doplnky do Genit. n. p. našeho starého sluhů zabili, (nie: náš starý).

I. Poznamenanie. Česi v mn. počte mesto Genit. kladú len predmetný Acc. n. p. poslal k nemu posly, chlapec, muže, nájemníky atd.

II. Poznamenanie. Predmetný Gen. žiadajú aj této neosobného významu mena st. škoda, treba, potreba, žal, l'uto mi atd. škoda celého života Nar. Spev. Schade um das ganze Leben. Žiaľ mi, alebo: l'uto mi rodičov.

Které mena prídavné žiadajú delný Genitiv?

Delný Gen. ž. nasledujúce m. príd. plný, prážny, schopný, hoden, vinen, povedomý, chtivý, lebo žiadostivý (*cupidus*), účastný, jako aj této české: mocen, následovný, poslušný, prost, syt, vděčen, blízký, bedliv, pilen (*solers*), n. p. Vád, a úhony prážny život. Snažnosť (*conatus*), trestu hodna Holly. V. nen smrti. *Hoden* dopúšťa aj Acc. *ceny* n. p. moja kniha je hodna tri zlaté (3 Gulden werth). *Plný* ale Inštr. n. p. plný duchom svatým (Luc. 4.)

Sú-li aj nejaké slovesa, které tento delný Genit. žiadajú?

Té slovesa, které znamenajú: nečo *dať*, *mat'*, *do-stat'*, a jiné podobné žiadajú pri sebe delný Genit. jestli je reč o neurčitej čiastke nejakého celku, n. p. káž si dať chleba, piva, vína, vody, pálenky. Jestli ale tento predmet položí sa do Acc. vtedy už nie o časti, ale o celku je reč, n. p. káž si dať chlieb, pivo, víno atd.

laß' dir das Brod, das Bier, den Wein geben. Mám chlieb, *habeo panem (integrum)*.

I. *Poznamenanie.* Delný Genit. žiadajú ešte nasled. slovesa: zbaviť, pozbaviť, sprostíť, a zvrátne: zbaviť sa atd. Potom: báť sa, ľakať sa, desiť sa, chrániť sa, lebo: varovať sa, chytiť sa, držať sa, dočkať sa, dopustiť sa, dozvedeť sa, dožiť sa, haňbiť sa, pítať, lebo: opítať sa, odriečť, lebo: odreknúť sa, radiť, lebo: poradiť sa, týkať sa (*attinere*), napiť sa, opiť sa, najesť sa, objesť sa, nažrať sa, ožrať sa atd. n. p. Zlých ho sprostili blúdov. Haňba mužom sna sa báť. H. Hlad sa šibenice nehojí, *necessitas frangit legem*. Ľaká sa maznák chudoby Mar. Starci! vy ste sa pokojného večera dožili. Pokl.

II. *Poznamenanie.* Sem prislúchajú aj tyto neosobné výroky: odnechcelo sa mi všetkého (*pertaesum est me omnium*), zachcelo sa mi mäsa, zažiadalo sa mi vody, pribylo mi rozumu, ubýlo mi peňazí, (od: pribyť, ubýť lebo: pribudnúť, ubudnúť).

Na preloženie.

Romulus der letzte König von Rom hat nur zwei, der erste aber sieben und dreißig Jahre geherrscht. (=Romulus ostatni Král' Rímsky len dva, prvý ale 37 rok kral'ujem). — Der Neusiedler See ist vier Meilen lang, und eine breit. (=Močár Fertő som 4 mil'a dlhý, a jeden široký). — Columbus ist im ein Tausend vier Hundert zwei und neunzigsten Jahre, den zwölften Oktober in Amerika angekommen. (=C. rok 1492, 12. Rujeň do (mit Gen.) Amerika priplavím. — Die Siege des Philippus haben einigen Bürgern Freude, andern aber Leid verursacht. (=Vítazstvo Filip jeden mešťan radost, druhý ale žial spôsobím. — Alexander der Große die Siege seines Vaters hörend, weinte aus Ehrgeiz. (=Velký Šándor čujem otec svój Filipa vítazstvo, plačem od (mit Gen.) záviš). — Auch der Schlechteste hat etwas Gutes in sich. (=Aj ten zlý mám niečo dobrý v seba). — Es ist kein Buch, das nicht etwas Gutes in sich hätte. (=Není tá kniha' která něco dobrý v seba nemá). — Ein Mensch von s.öblicher Gemüthsart, ist angenehm im geselligen Leben. (=Človek veselý duch, som vzácny v ľudský spolk). — Der Gerechte fürchtet den Tod nicht. (=Spravodlivý nel'a-

kám sa smrti). — Caesar wurde vom Vogelschauer (augur) ermahnt, daß er sich vor dem 15. März bewahre. (= Caesar vtáčny hadač napomenem, aby 15. brezeň sa obávam). — Peter Helle hatte die Saßuhr im Jahre 1500 nach Christi Geburt erfunden. (= Vačkový hodinka náleznem Peter Helle rok 1500 po (mit Loc.) Kristus narodzenie). — Wer einen guten Rath dem Zweifelnden ertheilt, thut so viel, als gäbe er Brod dem Hungrigen, und Wasser dem Dürstenden. (= Kdo dám dobrý rada pochybujem, tolko stojím, jak dám chlieb hladný, a voda smadný).

Sady československé.

Zlosti kdo stroji, světla se bojí. Neprátele pravdu do očí povídají, ale pochlebneji nikdy nepovědí pravdy. Kdo ničeho nežádá, a nikoho se nebojí, ten jest úplně svůj, t. j. svoboden. Nezdárná dcera jest zármutek matčin. Pošetilý syn jest zármutek otcův, a soužení matčino. Ač v jazyku kostí není, přece často kosti láme. Výborně sice vůbec rozmlouváme, chválíme spravedlnost, velebíme víru, a ctnost, nevinu do nebe pozdvihujeme, zákon, a slušnost na jazyku stále nosíme, a vše to tak skvostnými slovy pronášíme, žeby se zdáti mohlo, jakobychom byli šlitové obce, než nevím, jak se stává, že pod barvou Katónů nazvíce Kalilinové hýváme. Dobrý člověk nebojí se hrobu, nebo svědomost dobrých činů sladkou mu činí smrt, jižto se nikdo neubojí.

7. §.

O Dative a Locative.

Čo máme znať o Dative?

Do Dativa, který je pád predmetov, kladie sa tá osoba, alebo vec, kteréj na osoh, lebo na škodu sa něco činí, n. p. pracuješ, a komu? synovi, který všecko premární. Celému svetu som dobre prial. Sem prináležia

a) tyto výroky (*expressiones*): *dať sa komu*, lebo: *čemu* (*permittere se*), s neurč. spôsobom, n. p. nedám sa ti oklamať. *Dať komu*, alebo: *čemu* pokoj (*omittere*), n. p. daj téj veci pokoj. b) Tyto všemenné Dat. *sebe*, lebo: *si* n. p. budeme sebe piť, rob si, čo chceš. c) Ty-

to neosobné výroky: ľuto mi, zima mi, náhlo mi, bolo ti tu zostať (m. bolo ti treba), treba nám (je) peňazi. Beda (je) úrodným tu poľám, beda ľudstvu, a lichve. Ĥ. Haňba (je) mužom sna sa báť. H. Nebolo ti (treba) dať atd.

Poznamenanie. Táto lat. výpoveď: *est mihi liber*, mesto: *habeo librum*, u Slovákov len vtedy býva potrebovaná, keď nejakéj osoby, alebo: príhody vek opisujeme, n. p. mojej sestre je desať rokov, bolo mi päť rokov, (ačkoľvek môže sa povedať aj: mal som päť rokov), bude tomu 8 rokov, môžu tomu byť dva týžne, čo sme tam neboli. Tyto ale lat. výroky: *agere, complere annum*, Slováci tymato slovesami: *išľ*, a *minúť* vyslovujú, n. p. ide mi, išlo mi, pójde mi na piaty rok, minulo mi päť rokov.

Sú-li aj nejaké slovesa, ktoré Dativ osoby, lebo veci u Slovákov žiadajú?

Sú aj nektelé slovesa, ktoré Dat. osoby, lebo veci žiadajú, a sice: dať, diviť, lebo: čudovať sa, ďakovať, hroziť, hnusiť sa, hovieť, kázať, priať, lebo: žičiť, slúžiť, škodiť, osožiť, patriť *spectare*, radiť, určiť *destinare*, sl'úbiť, tešiť sa, modliť sa, veriť, klaňať sa, ľubiť, lebo: páčiť sa, vidieť, lebo: zdať sa *videri* atd. Také sú aj tyto složené: blahoslaviť, zlorečiť, poručiť, doručiť *tradere*, prislúchať, požičať, pomôcť, sveriť *concredere*, utrhovať *calumniari*, odpustiť, posmievať sa, ublížiť, ujst, závidieť atd. n. p. Daj zmužilosť, praj vládu Slovákom. Ozbrojovať sa mužom kážu. Žádnym sa sochám (*statuis*), žádnym sa chrámom neodpúšťa. Jak si ušiel vraždám? *quomodo effugisti necem?* Ruže lonu (*simi*) sverila. Komus' té vence určila? (*destinasti*). Holly. Do oslov nekomu nadávať atd.

Jaké mena prídavné žiadajú Dativ u Slovákov?

Mnohé prídavné mena, ktoré nejaký užitok, lebo škodu, podobu, lebo: poddanosť znamenajú, jako aj té,

ktelé nejaké vnúterné vlastnosti (*affectiones animi*) opisujú, Dativ pri sebe mať žiadajú, n. p. škodlivý, napomocný, osožný, užitočný, prajný, poslušný, poddaný, oddaný, verný, sverený, povďačný, podobný, rovný, vzácny, milý, milostivý, potrebný, protivný, príjemný, slávny, vlastný, rád atd. n. p. I cigánča je svojej materi vzácné. Svet je predca smrteľným milý! Mar. Zlé tovarišstvo je mládeži škodlivé.

Poznamenanie. O Locale, ktorý totižto miesto, na ktorom sa nečo koná, opisuje, ponevác len s predložkami býva potrebovaný, z téj príčiny len v nasledujúcom úkroji (*paragrapho*) reč bude.

Na preloženie.

Befehle dem Schläfe, dem Zorne, dem Bauche, und den unordentlichen leiblichen Gelüsten. (= Rozkazujem sen, hnev, brucho, a nezbedný žiadosti telesný). — Ein mäßiger Genuß des Weines nützt dem Geiste, und schadet nicht dem Leibe. (= Mierný užívanie víno osožím duch, a neškodím telo). — Wenn du deinen Freunden nützlich sein willst, schmeichle ihnen nie. (= Jestli cheem som užitočný tvój kamarád, nikdy sa on nepodlizujem). — Cicero wurde Röhmischer Consul, da er 34 Jahr alt war. (= Cicero rímsky mestanosta zostanem, keď atd. nach sa trojako vysloví). — Es sind ungefähr 394 Jahre, (= Nach sa vysloví dvojako: 1) Budú tomu atd. 2) Móžu tomu byť atd.) seit der die Buchdruckerei erfunden wurde, (= čo tlačárňa naleznem). — Pharao ließ sich die Träume durch Joseph erklären. (= Pharao seba, lebo: sa dam Jozef sen vykladam).

(To isté sa má aj na český jazyk preložiť).

8. §.

Predložky so svojimi pády.

Čo máme znať o predložkách?

O predl. to máme znať, že jiné z nich žiadajú len jeden pád, druhé dva, jiné ale zas viac pádov.

A. Predložky s jedným pádom, a sice:

I. S Genitivom.

Které predložky žiadajú Genitív u Slovákov?

Gen. u Slovákov^r žiadajú nasl. predložky, a sice:

a) Bez (nikdy brez) ohňte, n. p. bez práce nebývajú koláče. Porek. *Dii laboribus omnia vendunt.*

Poznamenanie. Bez počtu odpovedá lat. *innumeri*. Bez toho odpov. nem. ohnein, n. p. Pod s nami, bez toho nemáš doma roboty. V počtovaní bez odpov. lat. *minus*, n. p. zlatý bez groša *florenus minus grosso*.

b) Do žu, n. p. Idem do domu, do zahrady, do Viedni.

Poznamenanie. Do potrebuje sa aj vtedy, keď prechod z jedného stavu do druhého opisujeme, n. p. Vstúpim do úradu. Ďalej odpov. nem. biß, a durch, u. p. Od Prešporku do Viedne je päť míľ, do tých čias, lebo: čas (mesto: časov) biß jeßt, dvakrát do (durch) týžňa. *Čo teba do toho*, odpovedá lat. *quid tua interest?* Naposledy *do* znamená aj für, pro n. p. Čižmy do blata, (*pro luto*), klobúk do dažďa (*pro pluvia*).

c) Krom außer, n. p. Nikoho nemám, krom Boha, okrem týchto reťazí. Act. 26.

d) Kolo, okolo um, herum, n. p. kolo stola, okolo troch hodín.

e) Mimo außer, vorbei, neben, n. p. mimo außer, nádeje, mimo obyčaje. Mimo mesta, obce (neben).

f) Od znamená 1) von, n. p. od nepriateľa prevýšený, od priateľov zanechaný. 2) Príčina nejakého stavu, lebo: činu tiež skrze *od* sa vyslovuje, n. p. porazilo, alebo: pošinulo ho od žalosti. Od žiaľa nemôže prosieť. 3) *Od* potrebuje sa aj vtedy, keď jednu vec k druhej prirovnávame, n. p. Od leva hroznejší, od ukrutnej tygrice horší Hollý. Starší odo mna.

I. Poznamenanie. Česi v prirovnávaní len čistý Gen. užívajú, n. p. není služebník větší pána svého. Alebo Nom. s predloženým:

než, n. p. Není služ. větší než pán jeho. Nejsom od toho, znamená: ich bin nicht dagegen.

II. Poznámenanie. Mesto nemeck. Thür, Thor, Zimmer=Schlüssel, Slováci hovoria: Klúč od dveri, brány, izby.

g) Podľa nách, n. p. podľa zásluh. Vedľa neben, n. p. vedľa mňa stojí, vedľa domu leží.

h) U bei, n. p. u pána, u suseda, u nólh an Füßen.

i) Všetky složené s predložkou z n. p. znad, lebo: zponad dveri von der obern Seite der Thür, zpomedi ľudí aus der Mitte der Menschen, zpod, lebo: zpopod domu von der untern Seite des Hauses, zpopri kostola aus der Nähe der Kirche, zpoza postele von der hintern Seite des Bettes, zpred, lebo: zpopred brány von der vordern Seite des Thores.

Poznámenanie. Genit. žiadajú aj nektehé príslovky, ktoré často mesto predložek zastupujú, n. p. blízko zahrady, konca (č. konec) ulice am Ende der Gasse, kraj, lebo: pokraj potoka, strany, lebo; straniva (č. zstrany) dedictva des Erbtheils wegen (willeh), uposred nebezpečí in der Mitte der Gefahr, vyše, lebo: povyše hostinca, niže, lebo: poniže krémy, mesto pána anstatt des Herrn. Sem prislúchajú aj tyto české prisl. vně cirkve außer der Kirche, dříve času vor der Zeit, blíž mostu,

II. Predložky s Dativom.

Které predložky žiadajú Dativ?

Dativ žiadajú nasled. predložky: *a)* K, ku, ke zu gegen, nach, n. p. k susedovi, ku bratovi, k východu gegen Ost, láska k bližnému, k rodičom, die Liebe gegen den Nächsten, K voli je prisl. a odpovedá nemeck. zum Gefallen. *b)* Proti, naproti wider, gegen, n. p. proti, lebo: naproti nepriateľom, proti západu gegen West, láska proti bližnému. Proti aj v prirovnávaní sa potrebuje, n. p. ty si proti mne žebrák du bist ein Bettler gegen mich. Nič není proti tomu es ist nichts über die

Sache, Oproti nám býva er wohnt uns entgegen, oproti váži dem Thurm entgegen.

Poznamenanie. Dativ žiadajú aj tyto príslovky: k vóli, v ústrety, lebo: naprotivia (č. vstříc) entgegen, n. p. urob to matke k vóli mache daß der Mutter zum Gefallen. Idem otcovi naprotivia, vústrety (jdu vstříc otcí).

III. Predložky s Accusativom.

Které predložky žiadajú Accusatív?

Accusativ, ktorého mesto, jak vyše spomenuto bolo Genitiv mnohorazy zastupuje, žiadajú nasledujúce predložky:

a) Pre (*pro*) für, n. p. pre pánov. Znamená aj wegen, n. p. pre žalosť, pre opilstvo.

b) Prez, lebo cez über, durch, n. p. prez potok, prez deň.

c) Skrže durch, kladie sa často mesto Instrum ale nie pravidelne, n. p. Skrže poštu ti pošlem list (mesto: poštu, l. po pošte). Skrže nedbanlivosť.

IV. Predložky s Loc. a Instrumentalom.

Jaké predložky žiadajú Loc. a Instrumental?

Local žiadajú len tyto predl. *pri*, a *popri* neben, n. p. pri ceste, pri nohách jeho, popri stodole. Instr. ale, lebo Social jediná predl. *s* mit, n. p. s Bohom, so sestrou, so slamou.

Na preloženie.

Karchedon kämpfte 24 Jahre lang gegen die Römer wegen Sicilien. (= Karchedon pre Sicilia 24 rok bojujem proti Riman). — Der Nilfluß fließt von Süden gegen Norden. (= Nil tečiem od poludnie ku pólnoc). — Nicht nach den Reichthümern, sondern nach der Tugend sollen wir die Glückseligkeit des Menschen beurtheilen. (= Nie podľa bohatstvo, ale podľa čnosť mám súdim blaho človek). — Ezau ging dem Jakob entgegen. (= Ezau idem vústrety Jakob).

— Man kann Alles außer der Zeit ersetzen. (=Všetko sa vynahradím móžem, mimo čas). — Unter den Jünglingen sterben viele vor der Zeit. (=Mnohý zpomedzi mládenec pred čas umieram). — Wie die welken Blumen durch den Thau, so werden unsere müden Körper durch den Schlaf erquickt. (=Jako skrže rosa zvadnutý kvietok, tak skrže sen umorený telo náš bývam občerstvený). — Unseren Freunden thun wir oft mehr zu lieb, als uns selbst. (=Mnohorazy viacej činím k vóli kamarád, jako pre já sám).

Sady československé.

Blízko Brna jest památník železný, kde slavný císař Jozef oral. Potěšitelné to, blízko dobrých přátel býti. Dříve dvou let ditko nemluví. Oko do srdce okno. Nepadne jablko od stromu daleko. Když od přátel příliš mnoho pohledáváš: sám jim „mne se odřekněte“ radu dáváš. Vůkol Tater stolebých prostosrdeční Slováci bydlejí. Nebudeš míti bohů jiných mimo mne, praví Hospodin. Nemůžesi se nesnázi nijak vyrvati, jdi zmužile proti ní. Bojovník srditý v oustrety kráčí svému nepříteli. Ob čtvrtý rok je přestupný rok (každý čtvrtý rok atd.). Lakomství je dobrý hospodář pro dědiče. Jako skrz oblaky se protírají paprsky slunce, tak i skrze hrozná mračna předsudků posléze probleskne pravda.

B. Predložky s dvoma pády, a sice:

I. S Accus. a Localom.

Které predložky žiadajú Dativ, a Local?

Dat. a Loc. žiadajú nasl. predl. *o, v, po, a na*. A sice: 1) *O*, keď má Acc. pri sebe, rozličného je významu, n. p. hodit *o* zem auf die Erde werfen, *o* skalú zavadiť an einen Fels anstossen, staviť sa *o* zlatý um einen Gulden wetten, prosiť *o* nečo um etwas bitten, starať sa, lebo dbať *o* deti forgen um die Kinder, nestojí *o* seba er vernachlässigt sich, *o* rozum, *o* život, *o* zdravia prijsť um Verstand, Leben und Gesundheit kommen, poslali *o* zvestov. H. Sie schickten um Bothen, *o* hodinu, *o* rok sa vrátim in einer Stunde, in einem Jahre kehre ich zurück, *o* vlas, *o* hlavu, *o* prst větší um ein Haar,

Kopf, Finger größer, o mířu dálej um eine Meile weiter, o mesiac neskoršej. 2) *O*, keď má Loc. pri sebe, odpov. lat. *de* von, alebo lat. Abl. času, n. p. o kom je reč? o Bohu, von wem ist die Rede? von Gott, o ktorej hodine dojdeš? o tretej po poludni.

Nekdy i opisovaniu nejakej veci slúži, n. p. voz o dvoch kolesách ein zwei räderiger Wagen, o hlade, o smade robiť hungernd, und dürstend arbeiten.

Jaký má význam predložka v s Accus. a jaký s Localom?

Predl. *v* s Acc. odpovedá *a*) nemeck. in mit Accus., n. p. v krev sa mesiac premení H. der Mond wird zu Blut verwandelt, veriť v Boha an Gott glauben, v odpor sa postaviť sich entgegen setzen, v nivoč obrátiť, vernichten. *b*) Lat. Abl. času, n. p. v pondelok, vo štvrtok, vo sviatok *die Lunae, Jovis, Festo*. Sem prislúcha aj táto príslovka: včas *mature*, jako aj tyto výroky: v ruku, v nohu udreť sich an die Hand, und Fuß schlagen, hrať sa v karty Karten spielen.

Predložka *v* s Loc. kladie sa na otázku: *ubi?* n. p. v meste, v chráme, vo viere atd. Nekdy aj čas sa sňou opisuje, a vtedy odpovedá lat. *intra* binnen, n. p. v roku, v týžni, v mesiaci.

Jaký má význam predl. Po s Acc. a jaký s Localom?

Predl. *po* s Accus. odpovedá *a*) lat. *pro* für, n. p. isť po víno, po chlieb, po mäso. *b*) Lat. *usque* biš, n. p. po kolena, po bradu. *c*) Nekdy aj čas sa sňou opisuje, a vtedy odpov. lat. *per* durch, n. p. po všetky veky vekov in alle Ewigkeit, po dve noci durch zwei Nächte.

Predl. *po* s Loc. odpov. *a*) lat. *per* durch, n. p. po pošte, po celėj krajine, po rebríku. *b*) lat. *post* nach, keď o čase je reč, n. p. po poludní, pozajtrí übermorgen. *c*) Lat. *ex* aus, n. p. po reči, po tvári poznať. *d*) Ne-

kdy aj v delnom význainu sa užíva (*in sensu distributivo*), n. p. po jednom einzeln, po dvoch, po troch atd.

Poznamenanie. Sem prislúchajú aj tyto výroky: chodiť po žebrani Bettelnd herum gehen. Po šesť (zlatých) od sta zu sechs procent. Po čom? (keď o cene je reč) po zlatom, po dvaciatniku, po grajciari. — Naposledy *po* užíva sa mnohorazy aj s prislovkami, keď totižto spôsob nejakého činú opisujeme, n. p. potme in Finstern, povoli langsam, po česky, po nemecky (č. po česku, po nemecku) atd.

Kedy žiada predl. na Loc. a kedy Accusativ?

Predl. *na* žiada Loc. na otázku: kde? *ubi?* n. p. na strome, na brehu. Hriech na Uhriech (*in Hungaria*), a pokuta v Polskej. Accus. ale žiada *a*) na otázku: kam? (*quo?*), a kade (*qua?*) n. p. na vreh, na svet, na pole — Na Nitru, na Trnavu. *Nach* Neutra, Tyrnau. *b*) Na otázku: jako? na záleň spôsob, na hlas laut, na silu vzjat mit Gewalt nehmen, naschvál geflissentlich, na úrok dať verzinsen, na bielo zafarbiť weiß anstreichen, na živé-bohy kričať gewältig schreien. *c*) *Na* s Acc. potrebuje sa aj vtedy, keď cieľ nejakéj veci opisujeme, n. p. šaty na robotný deň Alltagskleider, plátňo na košele, dať na pivo, víno atd. Alebo *d*) keď čas opisujeme n. p. na rok prijem, štvrť na tretú, zo dňa na deň, od dneska na týždeň von heute auf acht Tage.

Poznamenanie. *Na* s Acc. užíva sa tiež aj v prisaha, a dosvedčovaní, n. p. zaklínám ňa na Boha živého. Na moj' (moju) pravdu. Sem prináležia aj tyto výroky: bohatý na statok, na zlato, na srebro. Slabý na oči. Na um prijsť sich erinnern, na vnivoč, na skazu vyjsť, jako aj tyto prislovky: napokon, naposledy, nazbyt überflüssig, napriek, najme namentlich atd.

II. Predložky s Acc. a s Instrumentalom.

Jaké predložky žiadajú Acc. a Instrumental?

Acc. na otázku: kam? *quo*, a Instr. na otázku kde?

ubi? žiadajú: medzi, nad, pod, a pred. A sice 1) Medzi s Accus. odpovedá nemeck. zwischen mit Acc. n. p. padnul medzi kone, er fiel zwischen die Pferde. Medzi dva ohne som sa dostal ich geriecht zwischen zwei Feuer. 2) S Inštr. odpovedá nemeck. zwischen mit Dat. n. p. medzi mnou, a tebou není rozdielu zwischen mir und dir ist kein Unterschied, medzi ľuďmi zwischen den Leuten.

Čo máme znať o nad, a pod?

Nad 1) s Accus. odpovedá nemeck. über mit Acc. n. p. polož nadu dvere, nad okno, nad obraz; udatný nad mieru bojovník Holly. *Nad* užíva sa nekdy aj v prirovnávaní, n. p. nad slnce jasnejší, nad sneh belší. 2) *Nad* s Inštr. odpovedá nemeck. über mit Dat. n. p. nad vodou, nad nami, nado dvermi über dem Wasser, über uns, über die Thür. Krom toho aj nektelé slovesa, jako: smilovať sa, zvíťaziť atd. predmet s predložkou *nad* žiadajú, n. p. smiluj sa nad nami, zvíťaziť nad nepriateľom. Pomstvi sa sám nad, sebou.

Pod 1) s Acc. odpov. lať. *sub cum* Acc. n. p. pod postel, pod strechu, pod kladivo. Nekdy i čas sa s nim opisuje, a vtedy odpovedá lať. *circa* gegen, n. p. príď k nám pod večer. Odtialto pochádza aj táto príslovka: počas während, n. p. počas vojny tureckej. *Pod* s Inštr. odpovedá lať. *sub cum* Abl. n. p. pod slncom, pod výminkou *sub conditione*, svedčiť pod prisahou atd.

Pred 1) s Acc. odpov. nemeck. vor mit Acc. n. p. pred mesto vor die Stadt, pred seba vzjať, odtialto pochádza: predsavzatia č. předsevzeti Vorhaben). 2) S Inštr. odpov. nemeck. vor mit Dat. n. p. pred svetom vor der Welt, pred Bohom vor Gott atd.

Poznamenanie. Ty isté pády žiadajú aj tieto složené predl, pomedzi, ponad, popod, popred, len že tyto nebývajú tak často potrebované.

III. Predložky s Gen. a Accusativom.

Které predložky žiadajú Gen. a Accusativ?

Gen. a Accus. žiada predl. $s = e$, vel ex , de (č. $s = e$, vel ex , $s = de$). A sice: 1) Gen. žiada na otázku: *unde* woher, n. p. z krajiny, z neba, z vrchu (č. sneba, s vrchu), list z Viedne od kráľa, smiať sa z koho. Križ z dreva, šaty z hodbábu, pečať zo sriebra. Táto predl. s má aj delný význam, n. p. jeden z nich bol hlupý, nekdy ale aj s príslovkami je spojená, keď totižto lebo čas, alebo miesto sa opisuje, n. p. zdaleka, zblízka, zpredku, zrovna, zdola, zhora, znova, zrazu, zpočiatku, zkonca. 2) Keď Acc. má pri sebe, odpovedá nemeckému *ungefähr circiter*, n. p. z holbu vína som vypil, z osem meríc jačmeňa strovil.

Poznamenanie. Česi mesto s kladú s : n. p. s holbu, s osem korců. Sem prislúchajú aj tyto jejich výroky: není s to et ist nicht im Stande, není ho s ten úrad et ist nicht diesem Amt gewachsen, s to nemůže byti et ist nicht im Stande.

C. Predložky s trimi pády.

Které predložky žiadajú tri pády?

Len jediná predl. *za* žiada tri pády. A sice: 1) Genitiv žiada na otázku: *quando* wann, v týchto najviacej časovných príslovkách: zajtra, zatmy, zarána, zavidna atd. *za* pohody bei heiterer Witterung, *za* onoho času in jener Zeit, *za* časov Štefana kráľa. Pred vlastnýma predca menami tento Genit. „časov“ nekdy sa vyneháva, a hovoríme taktó: *za* Štefana, *za* Ladislava atd. 2) Acc. žiada a) na otázku: *kam* wohin, *quo*? n. p. *za* okno, *za* stodolu, *za* bránu; b) na otázku: *začo*, *quanti*? n. p. *za* zlatý, *za* groš; c) keď čas sa opisuje, na otázku: *jak dlho*, *quamdiu*? n. p. *za* hodinu, *raz za rok*, *za chvíľu tu budem*. Sem prislúchajú aj tyto výroky: chytiť *za*

ruku bei der Hand nehmen, vyseť za hlavu beim Kopfe hängen atd. d) nekdy odpovedá lať. *pro, loco* für, statt, n. p. prosiť za vnuka, oko za oko, zub za zub, platiť za otca. Sem prislúchajú aj tyto výroky: držať za priateľ'a, za nič mať, vzjať za syna, vydať sa, alebo: isť za vdovca, isť za muža, lebo: za muž, za kráľ'a vyvolať, stydiť, lebo: haňbyť sa za druhého. 3) Inštr. žiada na otázku: *kde wo, ubi?* n. p. za stromom, za každým krokom padnul, isť za nekým, za nepriateľ'om atd.

Poznamenanie. Za keď v otázke stojí, a odpovedá nemeck. für, žiadny pád nežiada, n. p. čo to za človeka? was ist das für ein Mensch? čo to za žena? was ist das für eine Frau?

Na prekladania.

Andreas Hess, der erste Buchdrucker in Ungarn, lebte unter Mathias Corvinus. (=Ondrej Hess, prvni knižničiar v Uhorsko, žijem pod Matej Kráľ'). — Leutschau hatte in Ungarn die erste Thurmuhr um das Jahr 1516. Die Saekuhren sind erst später nach 50 Jahren bei uns gesehen worden. (=V Uhorsko prvý vážový hodiny mám Levoča, okolo 1516. rok. Vačkový ale len o 50 rok neskoro ponajprv u ja vidím). — Die Schmerzen sind heftiger bei der Nacht, als beim Tag. (=Bolesť v noc veľký bývam, jako vodne). — Wenn du über Andere herrschen willst, so hast du in dir viele unordentliche Begierden, herrsche über sie. (=Jestli žiadam panujem nad druhý, mám v seba dost nezbedný žiadost, panujem nad on). — Die Sparthanschen Jünglinge verbargen ihre Hände auf der Gasse unter den Mantel. (=Šparthanský mládenec ruka na ulica pod kepeň skrývam). — Marius war sieben Mal von den Römern zum Consul erwählt. (=Marius 7 raz od Riman za Mešťanosta vyvolať).

Sady československé.

Kdo lakomcovi o štědrosti mluví, hází slovo u vítr. Na černo sám sebe maluješ, jestli na jiné rád žaluješ. Na jazyku nosí med, v srdci kryje jed. Nehádej se o slovo, ale o věc. Neštěstí po horách nechodí, nýbrž po lidech. Blaze obci, kde svornost mezi sousedy! Mnohý v oči se ti směje, mezi lidmi na tě kleje. Nade zdravý rozum, dobré srdce, a hrdinskou mysl nic vznešenějšího u

člověka není, nebo to tré zakládá jeho ctnostný ráz. Nahý jsem se světa vyšel, márný světe! cos mi dal? Vždyť tys nahý na svět přišel, medle mluv, co jsem ti vzal? Každý člověk lenivý, za živa již práchniví. Každý po smrti ve svých činech žije. Nic pod sluncem dokonalého, co je dobré, může býti lepším.

9. §.

O užívání všemén.

Čo máme znať o všeménách: já, ty, on atd.?

Ponevác koncovky našich slovés nie len čas, ale i osoby dosť zreteľne ukazujú; z téj príčiny tyto osobné všemena: *já, ty, on, my, vy, oni* nie vždy, ale len vtedy sa zjavne u Slovákov vykladajú, keď lebo väčšia nejakéj veci významenanlivost (*emphasis*) to požaduje, n. p. Pane! *ty* mi noby umývaš? Joann. 13. alebo, keď pilnejšie jednu osobu od druhej rozdeliť chceme, n. p. *já* som viničný koreň: *vy* ste ratolesti!

Kedy sa užívajú tyto dlhšie všemenné formy: mňa, teba, seba, jeho, mne, tebe, sebe, jemu, a kedy tyto kratšie: ma, ta, sa atd.?

Tyto dlhšie všemenné formy: mňa, teba, seba, jeho, mne, tebe, sebe, jemu, které sa ináč aj významenanlivé (*emphaticae*) nazývajú, potrebujú sa u Slovákov *a*) od predku výpovedi, n. p. Jemu sláva na veky (Rom. 11.) Mňa zemské viažu potreby Mar. Teba tam zabijú. *b*) Po otázkach n. p. koho bili? mňa, teba, jeho. *c*) Za predložkami, n. p. ku mne nikdo nechodí, za neho orodujem, hnevám sa na teba. Vyníma sa predca Acc. tretej osoby, a tento, keď je spojený s predložkami, kratšiu formu dostáva, n. p. zaň, naň, preň atd. (m. za neho, na neho, pre neho. *d*) Dlhšie naposledy formy užívajú sa aj vtedy, keď sa má nejaké všemeno s väčšou významenanlivostou (*majori cum emphasi*) vysloviť, n. p. pán mňa (nie iného) potrestal. Inokedy ale vždycky sa uží-

vajú kratšie formy: *ma, t'a, sa, ho; mi, ti, si, mu*, n. p. *daj mi pokoj, matka ťa volá, nikdo ti neverí, atd.*

Čo máme znať o tomto zvratnom všemene: seba, sa atd.?

O tomto zvratnom všemene: *seba, sa* atd. znať máme, že ono nie len s tretou, ale i s prvou a druhou osobou stať môže, n. p. nemôžem sám od seba (von mit *selbst*) učiť. Joann. 5. Pojmite so sebou (mit *euch*) H. Znivočíš aj svet, aj seba. Možno mi seba samého (mit *selbst*) zhubiť Mar. Preto aj zvratné slovesa po všetkých troch osobách majú za sebou *sa*, n. p. *myjem sa, myješ sa, myje sa* atd. To isté sa má vyrozumieť aj o tomto vládacom všemene: *svój* (*sein suus*), keď neprislúcha k inému podmetu, n. p. telo svoje (m. moje) 1. Cor. 13. To z ducha svojho (tvojeho) dodaj H. So svetom svojim (tvojim) zkamenieš Mar.

I. Poznamenanie. Sú predca z ohľadu týchto pravidiel aj nejaké výnimky, n. p. *karhám telo moje (m. svoje) 1. Cor. 9.* Tak si ty horlila nad rabom (väzňom) tvojim? (m. svojim) Mar.

II. Poznamenanie. Toto všem. *svój*, keď sa na nejaký 3 osoby podmet vzťahuje (*refertur*), odpovedá lat. *suus sein*, tyto ale Genit. *jeho, jej, jich*, lebo: *jejich* vzťahujú sa tiež na tretiu osobu, ktorá predca rozličná je od podmetu, a odpovedajú týmto l. Gen. *ejus, eorum*, n. p. on zbaví ľud svoj od hriechov jejich, (lepšie: jeho). *Ipsae saluum faciet populum suum a peccatis eorum Matth. 1.*

III. Poznamenanie. Mesto týchto vládacích všemén: *mój, tvój, svój* kladú sa obyčajne tyto kratšie Dat. osobných všemén: *mi, ti, si*, n. p. ublížil mi (m. mojemu méinemu) bratovi. Povie ti (m. tvojej deinet) materi. Povie si (m. svojemu méinemu) otcovi.

Čo máme znať o tomto vecnom všemene to?

O tomto vecnom vs. *to* *daš*, *oder*: *eš* máme znať, 1) že ono mnohoráz miesto podmetovo zastupuje, slove-

so predca, z ohľadu pohlavia, a počtu, nie s ním, ale s prímetom sa srovnáva, n. p. to bola hrúza (*horror*), to bol strach, to byly dobré časy, myslíme, že by to haňba bola. D. Pokl. 2) Nekdy stojí jak příslovka, a vtedy odpovedá nem. so, n. p. jak si už hotový, to poďme wenn du bereit bist, so gehen wir, jestli koho milujem, to dojista teba nado vsecko, wenn mir Jemand lieb ist, so bist du es. Najastejšie ale užíva sa v otázkach po opitovacích všemenách, n. p. čo (sú) to za rany, a muky? was sind das für Wunden, und Qualen? Nitra. Čo (je) to za Človek, čo (je) to za potvora? jako sa to menuješ?

Čo máme znať o opitovacom všemene: kdo a čo?

O tomto op. vš. *kdo* -to máme znať, že keď v Nom. stojí, obyčajne miesto poťažného všemena (*relativi*): *ktery* zastupuje, n. p. kdo neskoro chodí, sám sebe škodí, (m. ten, ktorý neskoro atd.) Kdo sa topí, i britvy sa lapí, (m. ten, ktorý sa atd.) Keď ale stojí v inom páde, vtedy obyčajne miesto podmetovo zastupuje, n. p. komu sa nelení, tomu sa zelení. Nebolo sa mi pred kým ponosovať, (m. nebolo takého človeka, pred ktorým bych sa bol móhol ponosovať).

Tak podobne aj *co* môže sa položiť mesto poč. vš. *ktery* jestli v Nom. stojí, jakéhokolvek je potom počtu, lebo pohlavia, p. n. Bože, čo (který) s nami k pótce (die Schlacht) chodíš! Vyberú rečníkov, čo (kterí) by išli do mesta. O Dobroslave, čo (která) devinské zdvihla hradby (Verzäunung) H. Neznáte rany, čo (které) uzdravujú.

Poznamenanie. Keď toto poťažné všemeno *ktery* nie v Nom. ale v inom páde stojí: vtedy len zriedka užíva sa mesto neho: čo, však predca aj vtedy musí za ním stáť 3 osoby všemeno v tom istom páde a pohlavi, v ktorom malo bývať: *ktery* n. p.

Šťastný je ten človek, čo naňho (m. na ktorého) pozieraš, čo sa s ním (s ktorým sa) shováraš. Matka, čo jej (kteréj) dieťa umrelo, plače.

II. *Poznamenanie.* Čo nekdy aj miesto príslovky, lebo spojky zastupuje, n. p. dnes je rok, čo som tam nebol eš išt ein Jahr, daß ich dort nicht war, nebolo dlho, čo sme usnuli eš verging nur eine kurze Zeit, da wir eingeschlafen waren, nežaloval sa, čo je chorý, er klagte nicht, so lange er krank war. Čierny, čo uhel? schwarz, wie die Kohle. Čo viac, to lepšie je mehr, um so besser. Čoto odpovedá n. etwās *aliquid*.

III. *Poznamenanie.* Naposledy: *kdo?* a *čo?* kladú sa aj za tymato zmenšujúcima príslovkami: málo, zriedka, sotva atd. n. p. málo koho sme videli, rozdelená sila málo čo môže H. Zriedka koho, lebo: čo vídať, sotva koho, l. čo najdeš.

Čo máme znať o tejto zapieračke ne?

Poneváč dvojaká zapieračka (*duplex negatio*) v slov. reči nemá význam potvrdzujúci, jak v lat. z téj príčiny, ačkolyek aj nejaké zapierajúce všemena, lebo spojky predešly: táto zapieračka *ne* dodať sa ku slovesu musí, n. p. *nikdo* nezná počet dní svojich. *Nikdá* strach, *nikdá* *neodejde* zúfalstvo. Nič v ňom nemáš svateho Mar. *Záden* z nich *nezaspal*. Ani neviem, ani nerozumiem, čo praviš Marci 14. Česi predca za: *ani* vynechávajú: *ne*, a hovoria: aniž vím, ani rozumiím, čo praviš. Čo viac, keď aj tri zapieračky sú v nejakéj výpovedi, *ne* predca aj vtedy ešte musí sa dodať ku slovesu, n. p. *nikdá* ani vody kvaku nedostal. *Nikdo* si ništ, okrem dobrého, a zlého nevezme. Nemám nikde nikomu nič povedeť.

Jestli predca táto zapieračka *ne* dvarazy sa v jednej výpovedi opakuje, vtedy už nemá viacej význam zapierajúci, ale potvrdzuje, n. p. není nemožno eš išt möglic), nebol neznámy er war befaunt. *Nič* nekdy aj

jako příslovka sa užíva, n. p. ništ plač, ništ vrúcna prosba nehnula srdcom. H.

Poznamenanie. 1) Táto zapieračka *ne* v minulom čase, činného významu (*in perf. act.*) vždycky sa kladie pred účastím min. času, n. p. nepil som, nebol som. V prítomnom ale, a v min. čase trpného významu, stojí pred pomocným slovesom, n. p. nejsom volaný, nebol som volaný. Tak podobne aj v opísanom čase budúcom: nebudem volať, nebudem volaný. 2) Predminulom čase žiadacieho sp. (*in imperf. conjunct.*) *ne* vždycky sa kladie pred min. účastím, n. p. nebol bych, nepil bych. — Dávno ale dokonanom čase Slováci túto zap. *ne* kladú pred účastím pomocn. slovesa, n. p. nebol bych pil; Česi ale lebo pred týmto, alebo pred susedným účastím, n. p. byl bych nepil, alebo: nebyl bych pil. 3) Jestli táto zap. *ne* na celú výpoveď sa vzťahuje: kladie sa pred slovesom určitého spós. n. p. nemám čo ješi, nemôžem chodiť. Keď ale len na samé sloveso neurč. spós. prináleží: vtedy len jemu predložiť sa musí, n. p. prvorodičia mohli nezomreť unšere Vor=Eltern hätten auch nicht sterben können, nie ale: prvorodičia nemohli zomreť unšere Vor=Eltern konnten nicht sterben.

Na preloženie.

Du sollst mehr jene Feinde schätzen, welche dir die Wahrheit sagen, als jene Freunde, die dir schmeicheln. (=Radnej mám nepriateľ, čo ty pravda hovorím, jak kamarád, čo sa podlizujem). — So lange die Welt steht, war kein Mensch, der immer glücklich gewesen wäre. (=Čo som svet svet, není človek, čo vždycky šťastlivý som). — Heute sind 30 Jahre, als ich geboren bin. (=Dnes som 30 rok, čo som na svet). — Jenes Kind liebt wirklich seine Eltern, welches ihre Befehle befolgt. (=Taký dieťa milujem svoj rodič, ktorý on prikaz zachovávam). — Darius hat viele seiner Feinde, über die er mit Gewalt nicht siegen konnte, seiner Macht mit List unterworfen. (=Darius mnohý nepriateľ svoj, čo, oder ktorý mit: nad zbroj zvíťazím nemôžem; lešť seba podmánim). — Das sämtliche Gold, das sich ober, und unter der Erde befindet, kann dem Werthe der Tugend nicht nahe kommen. (=Ani všetko zlato, čo sa nad, a pod zem nachádzam, nemôžem sa s cena čnosť prirovnám). — Der mit sich selbst unzufrieden ist, ist selten auch mit

Andern, am wenigsten aber sind andere mit ihm zufrieden. (=Kdo není sám seba spokojný, ten málo kedy bývam aj s druhý spokojný, málo ale s on bývam spokojný druhý). — Es ist nichts schändlicher, als mit Jenen zu streiten, mit welchen wir früher lange Zeit freundschaftlich lebten. (=Nič není ohavný, jak vadím sa s taký, mit: čo predtým za dlhý čas dobre žijem).

Sady československé.

Já pán, ty pán, kdo bude pásti? Jestli pán svým poddaným ze svého štěstí něco přeje, tito z uznalosti polovic neštěstí jeho na sebe přijmou. Karbaniti (starš. spíelen) znamená tolik, jak své zboží do moře házeti, a je na pobřeží očekávati. Kdož sedávají při hře, nedbajíce o práci, brzo pokulhají od domu k domu, co žebráci. S nouzí se potká, kdo se práci vyhýba. V cizém oku mrvu hledáš, břevno ve svém nevidíš. Svého hled, cizího nech. Závistivý sebe sám co nepřítel souží.

10. §.

O trpnéj výpovedi.

(*De constructione passiva*).

Jako opisujú Slováci trpné slovesa?

Ponevadž Slováci pôvodných trpných sloves. nemajú, z téj príčiny kedykoľvek potrebu nane majú opisujú ich nie len pomocným slov. a účastím trpn. minulého času, jak više predneseno bolo, ale aj 1) skrze zvratné slovesa, (které pochádzajú od činných sloves, jestli sa im dá dá tento všemenný Acc. *sa*), n. p. volám *sa*, I. menujem *sa* ich werde genannt, píšem *sa* ich werde geschrieben, kryjem *sa* ich werde bedeckt, oslavujem *sa* ich werde gepriesen. 2) Skrze neosobné zvratné slovesa, n. p. válečné *sa* u nich dosavád' nectivalo bozstvo der Kriegs-Gott würde bei ihnen biß jetzt nicht verehrt. Len po hodách *sa* baží H. Sem prislúchajú aj tyto neosobné výroky: vie *sa* man weiß, zná *sa* man kennt, rozumie *sa* man versteht, prosí *sa* man bittet, slyší, I. čuje *sa* man

hört, je *sa* man ißt, pije *sa* man trinkt, spí *sa* man schläft, skáče *sa* man springt, chodí *sa* man geht atd.

I. Poznamenanie. Nemec, jak sme videli, této neosobné zvrtné slovesa opisuje skrze: man, čo Slováci krom vyše menovaných spôsobov všelijako opisujú, a sice: *a)* skrze tyto příslovky: možno (č. možná, totižto: vec) man kann, treba man muß, potreba man bedarf n. p. možno si myslieť man kann sich denken, treba sa učiť man muß lernen atd. *b)* Treťou osobou mn. počtu, n. p. povedajú (totižto Pudia), že bude vojna man sagt, daß Krieg sein wird, najprv mláťa, potom platia. *c)* Týmto statn. menom: človek, n. p. všecko, čo človek žitím menuje Mar. alles, was man Leben nennt. Čo si človek žada, rád uverí was man wünscht, glaubt man gern.

II. Poznamenanie. Ponevác tento zvrtný Acc. *sa*, keď sa činnému slovesu pripojí, nie len trpný, ale i činný význam mať môže: z téj príčiny pre lepšiu zreteľnosť mesto n. p. kryjú sa sie bedecken sich, oder: sie werden bedeckt, hovorí sa: kryjú ma, kryjú ja, kryjú ho; kryjú nás, kryjú vás, kryjú jich, nie ale kryjú sa. To isté sa má činiť aj pri jiných zvrtn. slovesách, kedykoľvek nemôže sa ľahko vyrozumieť, čili Acc. *sa* je trpného, alebo: činného významu, n. p. prezívajú ja (nie: sa) skupanom.

11. §.

O užívaní časov.

Čo máme zvať o prítomnom čase?

Jakokolvek v jiných rečach, tak podobne aj u nás Slovákov prítomný čas kladie sa *a)* mesto historického času minulého, n. p. vŕeckých očistnú obmýva (m. obmýval) studňú, a dedičnej sprostuje (m. sprostoval) vinny. H. Úzkosti plní pristupujú k Ježišovi a budia ho. Pokl. *b)* Tak podobne aj v rozprávkach prít. čas dokonaných sloves, (t. j. ktoré pod formou prít. času aj budúcnosť znamenajú), kladie sa mesto minulého, n. p. rážom počnú (m. počaly) pušky práskat.

Čo máme znať o budúcom čase?

O budúcom čase, ktorý u Slovákov je trojaký, opísaný totižto, prostý, a složený (*circumscriptum, simplex et compositum*) to máme znať, že opísany č. bud. znamená nejaký dlhšie trvajúci stav, lebo čin, n. p. bliščať sa budú. Naprotivá ale čas b. prostý, a zložený znamená len za krátky čas trvajúci nejaký stav, lebo čin, n. p. padajú hviezdy, aj my padneme, vädnu kvety, aj my zvädneme Mar. Všetko zetlí (zotlie) na popol sa, a na prach obráti H. Tento prostý a složený čas bud. kladie sa aj mesto uplného času bud. (*loco fut. exacti*), ktoré sa v jiných rečach užíva, n. p. keď oči této zastíni úmor (*agonia*) a zastane mi srdca buch, od slovenských sa odberem hór Marina.

Poznamenanie. Jestli len vůbec (*generatim*) o nejakéj obecnej veci je reč, ktorá sa totižto častejšie stáva, na jedno vypadne, čili sa čin prít. lebo bud. časom opiše, n. p. človek žije na svete, a kdekolvek sa pohne, všade je ním otočený.

Čo máme znať o minulom čase?

Min. čas nedokonaných sloves (*verb. imperfectivorum*) odpovedá lať. predmin. času (*imperfecto*), min. ale čas dokonaných sloves (*perfectivorum*) odpovedá též min. času lať. n. p. ľud jako ovce zabíjal (*mactabat*), mesta boril (*vastabat*), a všecko, čo storočia zdvihla (*levavit*) práca, za chvíľu na ništ obrátil (*convertit*) H. Naposledy o minulom čase znať ešte máme, že v 3. osobe jedn. a množn. počtu toto pomocné sl. *je* a *sú* u Slovákov sa vynecháva, u Čechov ale pre milšiu vyslovnosť nekdy aj v tejto osobe sa potrebujc.

Dávnodokonaný čas min. zriedka užívajú Slováci, a aj vtedy, jak vyše spomenuto bolo, len minulým časom dokonaných sloves ho opisujú.

12. §.

O rozkazovacom, a neurčitom spôsobe.

Čo máme znáť o rozkazovacom spôsobe?

O rozk. sp. znáť máme, že jeho 2-ha osoba kladie sa nekdy aj miesto 3-tej, a) keď neko ho pozdravujeme, n. p. zdrav buď i váš cisar! H. Pán Boh pomáhaj! atd. b) V modlitbe Páně, n. p. posvát sa meno tvoje, prijd královstvo tvoje, buď vůl'a tvoja atd.

Čo máme znáť o neurčitom spôsobe?

O neurč. sp. znáť máme, že keď táto 3-tia osoba pom. slovesa *je* a *není* (m. není je) neosobne (*impersonaliter*) pri ňom stojí, obyčajne sa vynecháva, n. p. všade (je) počt' chváliť toho, který je původcom života, Mar. überall hört man den zu loben, welcher Urheber des Lebens ist. Čo (je) tu slýchať? nič nepočt' (m. není), dostal úrad, a nevedeť (není) jako.

Bolo predca, a *nebolo* vždycky zjavne stojí v reči, n. p. *nebolo* nikoho vídať, či *nebolo* vídať vojákov?

13. §.

O prechodníkoch.

Čo máme znáť o prechodníkoch?

O prechodn. které z dvoch výpovedí jednu činia, to máme znáť, že 1) u nás Slovákov Prech. prít. času v obidvoch počt. a po všetkých 3 pohl. vychádza na koncovku: *e*, která sa, jak vyše predneseno bolo, 3-těj osobe mn. počtu pridáva, n. p. sediac zaspal, a, o — i, y, y. Nekteri predca Slováci tento prechodník len v žensk. a vo vecn. pohl. jedn. počtu užívajú, v mužsk. ale lúbä hovoriť s konc. *a*, a v mn. počte po všetkých 3 pohl. s konc. *ce*, n. p. seďa zaspal, sediac zaspala, se-

diac zaspalo — sediace zaspali, y, y. 2) Prechodník min. času, ktorý len u Čechov je v obyčaji, Slováci opisujú skrže: *keď*, alebo mesto neho kladú prechodník prít. času, n. p. Vyjdúc Peter plakal, alebo: keď vyšiel Peter, plakal, mesto českého: vyšed Petr plakal.

I. *Poznamenanie.* Česi dvojaký prechodník majú, jiný totižto prít., a jiný min. času. A sice keď čin, ktorý sa prechodníkom vysloviť má, v tom istom čase sa koná, v ktorom čin druhého slovesa, užívajúrech. prítomný, jestli ale skorej, kladú minulý, a obidvóm, jak vyššie pri vzorkách bolo ukázano, aj pohlavia udelujú, n. p. sedě zaspal, sedíc zaspala, sedíc zaspalo, sedíce zaspali, y, a (mesto: seděl, a zaspal atd.) Vstav šel, vstavši šla, vstavši šlo, vstavše šli, šly, šla k otcí (mesto: když vstal, šel atd.). Vyšed ven Petr plakal hořce (m. když vyšel), obrátiv se Pán (m. když se obrátil) pohleděl na Petra, uzrevši ho jedna děvečka, a pilně naň pohledevši, rekla (m. když ho uzřela, a pohleděla), oni javše jej vedli ho (m. když jej jali).

II. *Poznamenanie.* Jakokolvek prechodníky, tak podobne aj mena pridavné od nich pochádzajúce z dvoch výpovedí jednu činia, n. p. Pán, včera tu byvši, umrel (m. Pán, který tu včera bol, umrel). Pred šátrom Vajkovi, na krst čakajúcemu, vyznačeným byla velká krstedlnica D. Pokl. (m. pred šátrom, který bol vyznačený Vajkovi, který na krst čakal atd.)

DRUHÁ ČÁSTKA.

Sk lad ň a s p o r i a d o v a n i a.

(*Syntaxis ordinis*).

Jaké sa majú pravidla v rozkladovaní slóv zachovávať?

Ačkovkek Slováci v rozkladovaní (*in dispositione*) svojich slóv najvetšiu slobodu užívajú: sú predca nekteřé pravidla, které sa zachováť majú, a sice: 1) keď výpoveď je čistá, t. j. keď *pod-*, *prí-* a *predmet* žánnych *doplnkov* pri sebe nemajú, vtedy *podmet* prvé, *prímet* druhé, spojňa ale strednie miesto zastupuje, n. p. pán rozkazuje,

sluha poslúcha, matka je chorá, ty si slabý atd. Čo sa ale týka predmetu, tento sa obyčajne za slovesným prímetom kladie, n. p. sused nenavídí suseda, otec tresce syna. 2) Keď *pri-* a *predmetu* nejakú väčšiu významnosť udelíme, kladú sa na prvé miesto, a vtedy aj obzláštnym hlasom sa vyslovujú, n. p. Láska je Boh, slepé ste vy moje zraky. M. Syna miluje otec. Jestli predca skrze toto preloženie *podmet* od *primetu* rozeznáť by sa tak ľahko nemóhol, vtedy len pravidelne *podmet* na prvé, *primet* ale na druhé miesto sa kladie, n. p. mladost' je radost', dievča bije dieťa, čnosť prevyšuje učenost'. 3) Keď výpoveď je opitovacia, vtedy to slovo zastupuje prvé miesto, o ktorom sa najviacej dohadzujeme, n. p. Boh? je láska, je? Boh láska, láska? je Boh Otec? miluje syna, miluje? otec syna, syna? miluje otec. 4) Tak podobne aj opitovacie všemena, a príslovky vždycky prvé, *primet* ale lebo *spojia* druhé miesto zastupujú, n. p. čo je človek? kde býva Boh? kto videl Boha? atd.

Jaké sa majú pravidla v doplnenej výpovedi, (in sententia affecta) pri rozkladovaní slov zachovávať?

Keď výpoveď je doplnená, t. j. keď *pod-*, *pri-* a *predmet* nejaké doplnky (*complementa*) pri sebe majú, nasledujúce pravidla máme zachovávať, a sice: 1) Mena prídavné, jako aj všemena, a číslovky, (keď jako doplnky stoja v reči,) predkladajú sa obyčajne svojim menám statným, n. p. dobrý človek je všeckej cti hoden, každý den nové slnce vychodí, celý náš dom je plný vzácných hostí. Však predca vo veršoch môžu stáť i za statným menami, n. p. Krajnu celú oslabil, chrámy budujte nové. H. A nekdy i v obecnej reči, n. p. duch svatý, slovo božie, cti otca svojho, a matku svoju atd.

2) Medzi prídavným a statným menom môže stať v obecnéj reči jedno, lebo dve slova, n. p. veľká nás bieda potkala, mnohé sa staly zázraky, kolkých tam ľudí pobili, vo veršoch ale aj viacej, n. p. Kráľovská od tvéj berla utekla ruky. H. 3) Jakokolvek mena prídavné, tak podobne aj jakostné príslovky (*adverbia qualitatis*): dobre, pilno, tak, ináč atd. vždycky skoro sa predložujú, n. p. Tak sa mi vodilo, jako som si žiadal atd. 4) Genitiv obyčajne za tým slovom sa kladie, od ktorého bol žiadaný, n. p. kus chleba, funt soli, päť pángv, nesmrtnosť je hrob všetkých hrobov. Mar. Vo veršoch predca môže sa aj predložiť, n. p. počúvaš tichý šepot téj rieky? Naposledy aj to ešte znať máme, že medzi Genitivom, a tým slovom ku ktorému prislúcha, krome jednošlabičných slov nič jiného v obecnéj reči stať nemôže, n. p. mnoho nám škody narobil, dosť tam kriku bolo atd.

Jaké miesto zastupuje v reči toto pomocné sloveso: som, si, je, sme, ste, sú a zvrátané všemeno: sa?

Keď sa nejaká výpoveď od slovesa, alebo od spojní *a, i* počína, vtedy pomocné toto sloveso *som* kladie sa obyčajne na druhé miesto, n. p. pracoval som den, i noc, chytili sme ptáčka, spal som, a nedal si mi pokoj. To isté sa má vyrozumieť i o tomto zvr. všemene *sa*, jako aj o týchto ukrátených Gen. a Datívoch: *ma, mi, t'a, ti, si, ho, mu*, n. p. nedivím sa vám, odnechcelo sa nám všetkého, zdá sa nám, nedám ti nič, nevidí ťa nikdo, haní ma každý. Jestli sa ale výpoveď nepočína od nejakého slovesa, ani od týchto spojní *a, i*, vtedy pomocné sloveso kladie sa na prvé miesto, zvr. vš. *sa* na druhé, ty ale ukrátené Genit. a Dat. na tretie, n. p. viem, že si ma videl, vidím, že sa ma bojíš, nikoho si mu neukázal, nič ste si nespomáhli, nikdy som sa ťa

nebál. Však predca toto pom. sloveso: *som*, a zvr. vš. *sa* nemusia hneď pri tom slovese stáť, ku ktorému prislúchajú, ale môžu byť od neho aj skrze viac slov do sriedku položených oddelené, n. p. človek, ktorý sa ani Boha, ani ľudí nebojí, je nebezpečný atď.

Jaké miesta zastupujú v reči tyto slovička: by, li, že?

Toto slovičko: *by*, ktoré v žád. spôsobe, a so spojňami (*cum conjunctionibus*) potrebované býva, aj pom. sloveso, aj zvr. všem. predchádza, n. p. smial-by som sa, ke-by som sa ťa nebál, chceli-by sme sa ti vďačnými preukázať. *Li* ale, ktoré nejakú vymínku (*conditionem*) znamená, a *že*, ktoré zase vetšiu významenanosť otázke udeľuje, ešte aj *by* predchádzajú, n. p. nebál-li-by si sa Boha? jako-že-by som sa nehneval?

Poznamenanie. Česi ty složené slova, ktoré v jednej stránke majú koli ľúbä rozdeľovať, a do sriedku této slovička: *že, by, še* vkládať, n. p. kam-ž se koli obrátil, jak-ž se to koli stálo, kdo-ž-by se koli ponížil, čo-ž-by stě koli prosili, mesto: kamžkoli, jakžkoli atď.

Čo máme znať o slovesách urč. a neurčitého spôsobu?

O sl. urč. a neurč. sp. to máme znať, že sloveso určit. spôsobu kladie sa obyčajne pred neurčítým, n. p. chceme si dobrú vól'u urobiť, nemôžem sa tu dlho bayť. Jestli predca slovesa neurč. sp. nejakú vetšiu významenanosť v sebe obsahuje, predložuje sa určitému, n. p. jest chceme, nie piť, robiť treba, nie zahál'ať. Naposledy, keď nejaké neurč. spós. sloveso žiada mať pri sebe jiné neurč. sloveso, toto, pre lepšiu zretedelnosť, kladie sa na zadok, n. p. nechce sa učiť písati, nebude sa to móct stať, nemal si sa dať oklamať.

P r í l o h a

o nektorých hlavnějších uchýl'kach, ktorými sa české nárečie od slovenského rozdeľuje

Medzi českým a slovenským nárečím nasledujúci rozdiel sa nachádza, a sicé:

I. Z ohľadu podoby (*ratione formae*) v č. nárečí *a*) za mäkkými súhláskami: *c, č, d, j, ň, ř, š, ť, ž* sem prislúcha aj: *l, z* (lebo týmto odpovedajú mäkké slovenské *l' a dz*), v tvorení, a v ohybovaní (*in formatione et flexione*) len tyto tenké samohlásky: *e, é, i, í* môžu mať mesto, tak, že keď Slováci užívajú *a*, lebo: *o*, Česi kladú *e*, lebo: *é*, keď ale Slováci kladú *u*, lebo: *ú*, Česi vtedy užívajú *i*, lebo: *í*, n. p. vtorení: pláca, č. pláce, svieca, svíce, šija, šije, zora zoře, vól'a, vůle, nůdza, nouze, duša, duše, koža, kůže, ptáča, ptáce, vóňa, vůně, hada, hádě, dieta, dítě atd. Tak podobne aj v týchto častotliv. slovesách: krájať, č. krájeti, napájať: napájeti, pijať: píjeti, bíjať: bíjeti, púšťať: poušletí, rozmýšľať: rozmýšleti atd. Příklady z ohľadu ohyb. a časovania vidz v samých vzorkách: muž, meč, vůne, kost, pole, hádě, bijem, milujem, a mažem. V roz. ale sposobe aj predchádzajúce *a* na *e* sa premeňuje, n. p. daj, č. dej, padaj, č. padej, tak aj v menách statn.: vajce, č. vejce, hajno, č. hejno. Podľa tohoto pravidla aj korene (*syllabae radicales*) z tvrdých na mäkké prechádzajú, n. p. cudzí, č. cizý, cúdiť, č. ciditi, čuť: číti, čakať: čekati, jahňá: jehně, juh auster: jich, jutro: jitro, už: již, kl'úč: klíč, obkl'účiť: obklíciti, brucho: břicho, ťažký: těžký, oblažiť: obtížiti, žalud': želud' atd.

b) Podľa tohoto pravidla, Česi vynechali zo svojho nárečia dvojhásky: *ia, ie, iu*. Vidz vzorky: *umění, a boží*. Preto aj slovesa na *hledím*, a *činím* prislúchajúce 3-u osobu množn. p. jednaku majú s 3-ou osobou jedn. p., n. p. on hledí, oni hledí, on činí, oni činí, mesto slovensk. on činí, oni činia, on hľadí, oni hľadia atd. Preto sa aj omyl stáva v mnohých českých neurč. spós. slovesách, n. p. piti trinkten, und dehnēn, od slov. *pit*, a *piat*, žiti leben, und erndten, od: žit, a žat=žiat, jiti geben, und fangen, od: íst, a jať, víti blasen, und flechten, od: viať, a viť.

c) Slováci, krome dlhého, a krátkeho *a, á*, majú aj punktované *ä*, (v staroslovenčine toto *ä* písalo sa: *e*.) ktoré predchádzajúce

písmeny: *d, l, n, t* zmäkčuje (t. j. na: *d', l', ň, t* premeňuje), kladie sa ale v tých slovách, v ktorých *a* srední hlas má medzi *a* a *l, n*. p. mäso, dieta, štenä, oslä, dievča atd. (nepíš teda: dietä, šteňa, osl'a); medzitým slováci mesto tohto punkt. *ä*, píšu obyčajne len čisté *a*, ale vtedy už predchádzajúce tvrdé spoluhl. *d, l, n, t* dostávajú zmäkčujúci značok, n. p. dieta = dieťa, štenä = šteňa, oslä = osl'a, hadä = hada atd. Česi tohoto punkt. *ä* nemajú, ale mesto neho kladú *ě*, ktoré za tymato perníma (*labiales*): *b, f, m, p, v*, znie jako: *ie*; inokedy ale jako naše *e*, a predchádzajúce písmeny: *d, n, t* (*l* vždycky u Čechov je mäkké) zmäkčuje, n. p. päť, odpovedá č. pět (čítaj: piet), deväť, odp. č. devět (čítaj: deviet), dieta, odp. č. dítě (čítaj: díte), štenä, odp. č. šlěně (čítaj: šteňe) atd. Keď u Slovákov toto punkt. *ä* prechádza na: *ia*, n. p. päť, piaty, deväť, deviaty, vtedy Česi mesto *ia* kladú len dlhé *á*, n. p. pátý, devátý. Keď ale naše krátke *a* prechádza na punkt. *ä*, n. p. svatý, posvätiť, najsvätejší, vtedy Česi mesto punkt. *ä* píšu *ě*, n. p. posvěti, najsvětější atd.

d) Slováci *d, l, n, t* pred krátkym *e* (nie ale aj pred dlhým *é*), jako aj pred: *i, í, ie, ia, iu, ä* zmäkčujú, t. j. na *d', l', ň, t* premeňujú, (vyníma sa predca toto všemeno *ten* a složené: *teraz, vtedy, teda, temer*, jako aj: *jeden, žádn, vsetek* (poneváč pochádzajú od: *jedon, žadon, vsetok*), a mena príd. vzťažné: *matkine, sestrine*, jako aj mena príd. určité, ktoré predostatniu skládku majú dlhú, n. p. *krásne, eho, emu, vzácne, eho, emu*, poneváč tuto krátke *e* mesto dlhého *é* stojí, a tyto *d, l, n, t* pred *e* nezmäkčujú). Z téj príčiny tyto písmeny *d, l, n, t* keď u nás Slovákov pred *e* stoja, nepotrebuju zmäkčujúceho značku, n. p. padnete, chodíte, pošlete, ľudec (*musicus*), mládež (čítaj: padnete, chodíte atd.), Česi ale toto naše mäkké *e* za tvrdé majú, a preto len vtedy ho užívajú, keď sa má predchádzajúca spoluhl. tvrdo vysloviť, n. p. dej, dle atd. keď ale predchádzajúca spoluhl. totižto: *d, n, t* mätko vysloviť chcejú, kladú *ě*, n. p. v klade, v seně (čítaj: v klade, v seňe) atd. Keď toto *ě* stojí za tymato perníma: *b, f, m, p, v*, vtedy, jako už predloženo bolo, odpovedá dvojhlaske: *ie*, n. p. běh, věřim, v domě (čítaj: bieh, věřim, v domie) atd. Za tymato ale mäkkými: *c, č, s, š, z, ž, j, l, r* nikdy stáť nemôže *ě*. Keď u Slovákov *e* na *ie*, alebo: *ie* na *e* prechádza, n. p. verím: viera, svietim: svet, Česi svoje *ě* na *í*, alebo: *i* na *ě* premeňujú, n. p. věřim, víra, svítim,

svět. Nekdy zaše naše *ie* prechádza u Čechov na dlbé *é*, n. p. chlieb, č. chléb, chliev, č. chlév, mlieko, č. mléko, studienka, č. studénka, jadierko, č. jadérko, jako aj v nektých neurč. slovesách: niesť, č. néstí, viezť, č. vézí, vliecť, č. vléci atd.

e) Mesto nášho *o* Česi kladú *e*, a sice: 1) V jednot. Inštr. mén. mužsk. a vecného pohl., n. p. synom č. synem, slovom č. slovom atd. 2) V týchto predložkách: *vo*, *bezo*, *zo*, *nado*, *predo*, *so* (vyslov: *zo*), jako aj v týchto tvoriacích koncovkách: *ok*, *ol*, n. p. svedok č. svědek, predok č. předeek, orol č. orel, se, ze, ve atd. 3) V množn. Gen. nektých mén. žensk. pohl., n. p. čárok, lavok (od Nom. lavka, čárka) č. čárek, lavek atd. 4) V jedn. Loc. mén. prídavn. tvrdých mužsk. a vecn. pohl. mesto *o* kladú dlhé *é*, n. p. v dobrom č. v dobrém, peknom č. pekném. V množnom ale Loc. statn. mén. mužsk. pohlyvia naše *o* premeňujú na *í*, n. p. v domoch č. v domích, potokoch č. potocih atd.

f) Mesto nášho dlhého *ó* Česi vždycky kladú *ú* (= *uo*). Nekdy predca aj mesto nášho krátkeho *o* kladú *ú*, a sice: 1) V menách statn., n. p. Bůh, dům, dvůr, hnůj, lůj, strůmek, sůl, hůl (Stodč), smůla, kůže, nůše (Tragferb) od: noše, stromek, sol' atd. 2) V množn. Gen. a Dat. mén. statných, n. p. Gen. synov č. synův, lebo: synů. Dat. synom, otcóm č. synům, otcům, tak aj Nom. neurč. mén. príd., n. p. synov, a, o, ú Čechov znie: synův, ova, ovo atd. 3) V rozkazov. spós. tohto slovesa: *stoj* č. *stůj*, jako aj v složených, a od neho odvodených, n. p. zůstati, pozůstati, půjčiti (čiž-hen), pozůstalý, půjčka od: zůstal, požičat, půjčka, lebo: požíčka atd. 4) V II. a III. osobe jednotného, jako aj v I. a II. osobe množn. počtu nektých sloves, n. p. koli, kůleš, kůle, kůleme, kůlete, kolí; zovu, zůveš, zůve, zůveme, zůvete, zovou; stoní, stůneš atd. jako: *kolí*. Okrem toho, Česi v týchto spomenutých osobách mesto nášho *a* lebo *e* kladú *á* l. *é*, n. p. plačí, pláčeš, pláče, pláče, pláče, pláče, pláče od: plačem, eš, e meine atd. beru, béreš, bére, bére, bére, berou od: berem l. beriem, eš l. ieš atd.

g) Mesto nášho *ú* Česi kladu *ou*, n. p. soud, kout, soused od: súd, kút, sused atd.

h) Slováci majú mákké, a tvrdé *l'*, *l*, Česi ale majú len jedno *l*, a toto vždycky za mákké držia.

i) Česi *g* nemajú, ani *dz*, ale mesto *dz* kladú len: *z*, n. p. vycházeti od: vychádzať atd.

k) Slováci majú len tvrdé *r*, Česi ale majú aj *r* aj *ř*, toto *ř* kladú Česi mesto nášho *ri*, n. p. riad č. řád, rieka č. řeka. Kedy ešte kladú Česi toto *ř*, predkláda sa v 19-téj strane.

l) Naše slovesa v I. osobe prít. času vždycky vychádzajú na: *em*, u Čechov ale mesto *em* za tvrdými koreňmi kladie sa *u*, n. p. beru, za mäkkými ale: *i*, n. p. koli atd.

m) Česi pre milšiu vyslovnosť ľubá vstrkovať písmeny: *t*, *e*, *u*, n. p. srední č. střední, sriebro č. stříbro, krv č. krev, slunce, č. slunce, stlp č. slup atd. Tak aj mesto *čr* od počátku slov ľubá klášt: *str*, n. p. črep č. střep, črevo č. střevo, črenový zub č. střenový lebo: třenový, tak aj: střída l. třída od slov. črieda (uhorsky *csorda*) atd.

n) Česi tyto hrd. písmeny: *h*, *ch*, *k*, *g* (jak sa pri skloň. menstatných v 29-téj strane, a pri menách prid. v 41. 43. 48. strane ukázalo), premeňujú na mäkké, n. p. noha, noze, ruka, ruce, stržin, macešin, dražší, sušší, nazí, panští atd. Tak podobne aj v trpnom účasti min. času mesto: *d*, *t*, *s*, *z*, *st*, *sl* kladú: *z*, *c*, *š*, *ž*, *st*, *sl*, n. p. souditi, souzen; chytiti, chycen; prositi, prošen; pustiti, puštěn; mysliti, myšlen; Slováci ale žádnej premeny nečinia.

o) Slováci medzi predložkami *s* a *z* nasledujúci rozdiel činia, a sice: *s*, ktoré pri mnohých slovách znie jako *z*, píše sa vtedy, keď sa v lat. reči vyrozumie predl. *cum* (récky *syn*) *z* ale kladú vtedy, keď v lat. reči stojí *ex* lebo: *de*, n. p. s Bratom (čítaj: z Bratom) *cum fratre*, s tebou (čítaj: s tebou) *tecum*, z Boha *ex Deo*, z neba *de coelo*. Tak podobne aj v složených slovách, n. p. s-pisujem *conscribo*, z-pisujem *describo*, s-hováram sa (čítaj: z-hováram sa) *colloquor*, s-ložujem *compono*, z-ložujem *depono*, s-nášam *confero*, z-nášam *defero* atd. Česi medzi týmato predl. *s*, a *z* o mnoho väčší rozdiel činia, jako Slováci, a sice, keď samotne stoja v reči, t. j. keď sú neni složené s nejakým slovesom, užívajú ich tak, jako Slováci, len že, keď zchod (daš *Herabsteigen*) vyslovil chcēju, kladú *s* lebo *se*, n. p. Anděl stoupil *s* nebe, keď ale východ (daš *Hinauffsteigen*) píšu: *z* lebo *ze*, n. p. Vylezl *z* jamy. Slováci ale v obidvoch pádoch kladú len *z* lebo: *zo*. Jestli ale tyto predl. *s* nejakým slovesom sú složené, vtedy nasledujúci rozdiel činia medzi nima, a sice: 1) *S* na začátku slov kladú vtedy, keď sa iste věci schádzajú *conveniunt*, skladajú *componuntur*, zložujú *deponuntur*, znižujú *deprimuntur*, n. p. sjili se, schoditi *con-*

venire, srazili *decutere*, strhnouti *deponere*, sběhnouli, shromážditi *convenire* atd. 2) *Z* sa predkláda slovesám, ktoré nejakú premenu stavu, rušenie, alebo tvorenie znamenat majú n. p. zblednauti, zka- ziti, zkriviti, zbořiti *niederbrechen*, zprostiti, zpusiti, zkaliti, zkusiti, zkrvavěti, zpěv *Gesang*, zpíti se, zpichati *zerstochen*, zploditi *erzeugen*, zpodek, zpodezření, zpověd, zpozdily, zpráva, zpuchnouti, zpurnost způsob, zpyšněti, zpytatel, ztenčiti, ztráta, ztupiti, ztvrditi. Zmazati oděv blátem, smazati barvu, smitati dolů prach, zmitati lodí na moři, bratra společníci svedli, hodní učitelé dobře dítky zvedli.

p) Slováci dlhé, a krátke *y*, vyslovujú jako dlhé, lebo krátke *i*, tak podobne aj Česi, len že dlhé *y* v obecnéj reči znie u nich jako *ej*, n. p. pýcha (čítaj: pejcha), kývati (čítaj: kejevati) atd. O tomto *y* znať máme, že ono, ponevác za tvrdú samohl. sa počítuje, nikdy ani u nás, ani u Čechov za tymato mäkkými: *č, š, ž, j, ď, dž, l, t, n* stáť nemóže, ale ani za tymato sredními: *c, dz, s, z*, lebo tyto obzľáštne v menách žensk. pohl. mesto mäkkých zastu- pujú, n. p. noc, pochádza od starosl. nošč, moc od: mošč, svieca od: sviešča, košť od: košč, čnošť od: čnošč atd. Kedykoľvek teda kladie sa *y*, kladie sa aj u nás, aj u Čechov len za tymato tvrdýma: *b, d, f, g, h, ch, k, l, m, n, p, r, t, v* jako aj za: *s a z*, keď mesto mäkkých nezastupujú; čo predca nemá sa tak rozumieť, jakby za každou tvrdou písmenou *y* mesto *i* klášt sa málo, ale len vtedy, keď to lebo pravidla skloňovaní (*leges flexionum*), alebo pôvod slova (*etymon vocis*) požaduje.

A sice: I. Čo sa dotýka skloňovania, v ktorých pádoch kladie sa *y*, ľahko sa dá vyzrozumieť, jestli pilnejšie prezreme vzorky: *chlap, dub, ryba, slovo, synov, dobrý, ten, tá, to* atd. Ty isté pravidla zachovávajú aj Česi, len že mesto nášho Inšt. *tým* oni píšu: *tím*.

II. Kedy ale sa má v koreňoch, a pňoch za tvrdýma písmenami klášt *y*, to nasledujúce pravidla vysvetlia. A sice: a) Ponevác *y* jedneho je pôvodu spísměňiou *u* lebo *v* (jako to mnohé slova u- kazujú, n. p. kysnúť, kvas; štyri, štvrtý; stydět sa, stud *pudor*; slyším, sluch; dýcham, duch *spiritus*; vzdúch *aer*, myš lat. *mus*, récky: *mys*, ty lat. *tu*, récky: *sy*, české: nyní, lat. *nunc*, nemeck. *nun*, récky: *nyn* lebo: *nyni* atd.), z téj príčiny v takých slovách, ktoré vo svojich pňoch majú *u* lebo *v*, mesto *i* kladie sa *y*. b)

y sa kladie aj v tých pňoch, ktoré v jiných rečach majú *e, a, o*, n. p. *syn*, n. *Sohn*; *syť* n. *fatt*, l. *satis*; *pytel* n. *Beutel* (*Weitel*); *vy*, l. *vos*; *my*, l. *nos*; *vyza*, n. *Hausen*; *vydra*, n. *Otter*; *sysel*, n. *Zaisel* (*Zeisel*, *Ziesel*); *pyl*, n. *Blumenstaub* l. *pollen*. To isté plati aj u Čechov, len že oni nektelé slova, jak n. p. *vzývám*, *na- zývám*, *zpytujem* atd. píšu skrze *y*; kdežto predca nektéri Slováci v týchto slovach užívajú len *i*.

Poznamenanie. Nektéri spisovateli z ohľadu *y* nasledujúce pravidlá zachovávajú. A sice: 1) *y* pre lepšiu zreteľnosť kladú v tých slovach, ktoré dvojakého sú významu, n. p. *byl* *sein*, *biť* *schlagen*; *vyt* *heulen*, *vit* *flechten*; *pytel* *Beutel*, *pitel* *Saufer*; *my* *wir*, *mi* *mir* atd. 2) Za každým *g, h, ch, k*, n. p. *gyz- davý* *garstig*, *hýbať*, *chyba*, *kypeť* atd. 3) Za *b* skoro len v týchto slovach: *byk* *ein* *Otter*, *bylina* *die* *Pflanze*, *obyčaj*, *by- strý* *geschwind*, *Bystrica*, a v č. *kobyla*. 4) Za *m* v týchto slovach: *mydlár*, *myš*, *myl*, *mýlil*, *mysleť*, jako aj v odvode- ných: *myšlienka* atd. ale už: *milujem*, *mily* len skrze *i* atd. 5) Za *p*, n. p. *pýcha*, *pysk*, *pýskať*, *kopyto*, ale už: *píšem*, *pi- jem* atd. 6) Za *r*, n. p. *ryba*, *hryzť*, *kryť*, *rypať*, *koryto*, pred- ložka predca *pri* píše sa vždy skrze *i*. 7) Za *v*, n. p. *vy* *auss*, *zvyk*, *vysoký*, *vyzina*, ale už: *vina*, *víno*, *vidím* atd. 8) Za tvrdým *s*, n. p. *syn*, *sypať*, *syť*, *syř*, *sysel*, jako aj za tvrdým *z*, n. p. *jazyk*.

O *s* totižto a *z* to sa má znať, že Poláci, jako aj jejich sú- sedi Šariscani, a Špišáci krome tvrdého, a mäkkého *s, š, z, ž*, majú aj srednie *ś* a *ź*, ktoré, n. p. v týchto slovach užívajú: *śila*, *śilný*, *śivý*, *źima* atd. za týmto teda sredním *ś* a *ź* mesto *y* kladie sa vždycky len *i*.

II. Z ohľadu dlženia, a krátenia skládok (*respectu productio- nis, et correptionis syllabarum*) medzi naším, a českým nárečím nasledujúci rozdiel sa nachodí, a sice:

a) Slováci dve dlhé skládky, t. j. ktoré obsahujú ysebe tyto dlhé samohlásky: *á, é, í, ý, ó, ú* lebo tyto dlhé polohlásky: *í, a, í, e*, alebo tyto vlastné dvojhlásky: *ia, ie, iu, ou*, v tom istom slove jednu pri druhej netrpia; Česi ale na toto pravidlo nijakého ohľadu nemajú, ale slobodne píšu, a mluvia: *spívání, kázání, od slov: spie- vanie, kázanie* atd.

b) Česi v dvojšlabič. menách vecn. pohl. vychádzajúcich na: *lo* a *dlo* predost. skládku na dlho vyslovujú, n. p. máslo, šidlo (*subula*) mýdlo, jídlo; Slováci ale na krátko: šidlo, jedlo atd. *Peklo* predca a *sedlo*, jako aj trojšlabičné: *pravidlo*, *divadlo*, jako my, tak aj oni na krátko vyslovujú. Toto slovo číslo *žabl*, které od č. čísti pochádza, jako Česi tak i my na dlho vyslovujeme.

c) Česi v dvojšl. menách žensk. pohl. predost. skládku na dlho vyslovujú, n. p. kráva, skála, sláma, rána atd. Slováci ale na krátko: slama, skala atd. V jedn. predca Inštr. potom v Dat. a Locative množnom jako my, tak aj oni dlhé konc. užívajú, n. p. s kravou, kravám, kravách atd. Genitiv zase množn. p. u nich je krátky, u nás ale dlhý, n. p. kráv, múch, žil, sil, č. krav much atd.

d) Nekteré mužsk. pohl. mena, jako: prah, hrach, kameň, Česi v Nom. na dlho vyslovujú: práh, hrách, kámeň, v Gen. predca, a v jiných pádoch, jako my, tak aj oni len na krátko: prahu, hrachu, kameně atd. Tak podobne aj tyto vecn. pohl. mena: semä, bremä, ramä, vemä, temä, Česi v Nom. na dlho vyslovujú: símě, břímě, rámě, výmě, týmě, v Gen. ale, a v jiných pádoch len na krátko: semene, břemene atd. Naposledy Česi tyto vecn. pohl. mena: *bláto*, *jádro*, *jméno*, *léto* v Nom. a v jiných pádoch na dlho vyslovujú, a len v Gen. mn. počtu na krátko: jmen, blat, jader atd. Slováci ale všetko majú naopak: blato, meno, jadro atd. Gen. množn. počt. blát, mién, jadier atd.

e) Ty I. formy slovesa, kterých koreň (*radix*) vychádza na nejakú samohlásku, alebo na spoluhl. *l*, *r*, *n*, *v* v neurč. spós. predost. skládku u Čechov majú dlhú, n. p. dáti, znáti, píti atd. u Slovákov ale: daí, znaí atd. Sem prislúchajú aj III. formy slovesa: mřiti, vřiti, dřiti, třiti, střiti, přiti se střitien, mliti, chtiti, umřiti, zavřiti, Slováci ale: mreť, dreť, treť, preť sa atd.

f) Ty I. formy slovesa, kterých koreň vychádza na: *i* lebo *y*, v rozkaz. spós. u Čechov dlhé *i* a *y* dostávajú, n. p. pí, bí, kry, mý, u Slovákov ale: pi, bi atd. (Není možno všetky uchýlky, které sa medzi českým, a slovens. nárečím nachádzajú pod pravidla zahrnúť, čo sa teda v tejto Prilohe neprednieslo, to čítaním samej mluvnice, a jiných dobrých knih vynahrad.)

Opravy väčších omylov.

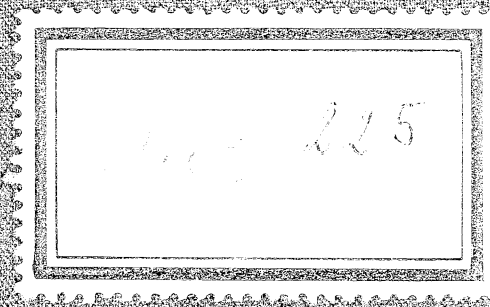
Str.	Riad.	Mesto	Čítaj.
2.	2.	z dola širak	širák
2.	3.	— těla	teľa
7.	1.	— závirka	zavierka
9.	2.	z hora vlasných	vlastných
9.	3.	— striebro	sriebro
9.	4.	— červení	červený
9.	7.	— visoký	vysoký
9.	5.	— der Gift	daš Gift
13.	15.	— átko	iatko
14.	29.	— átko	iatko
15.	6.	— š, s, ž	š a ž
16.	2.	— v mužském pohlaví	v mužskom pohlaví
18.	15.	— lahtšú	lahšiu
18.	21.	— eno	ens
20.	11.	— množném žisotných	množnom životných
20.	18.	— h, a v	h, a o
22.	3.	— zluž	slúz
26.	2.	— nevázia	neváza
24.	19.	— ve množném počtu	v množnom počte
24.	24.	— ocovie	otcovie
24.	2.	z dola čtyry	štyri
24.	3.	— lúbý	ľubi
25.	4.	— bránia	bráňa
26.	15.	— zas čtyri	len tri
27.	1.	— v Nom.	v Gen.
28.	7.	— V. správci (ové)	V. jako Nom.
29.	9.	— mlúvia	mluvia
29.	13.	— Genitivuse	Genitivy
31.	8.	— milšá	milšia
32.	3.	— Traurigkeit	Bitterkeit
37.	13.	— Obydvoje	Obidvoje

Str.	Riad.	Mesto	Čítaj.
39.	1. z dola	daš	die
43.	2. —	šestý	šiesty
44.	5. —	dluhšé	kratšie
47.	4. —	imo	imu
47.	12. —	stěj	z téj
48.	2. z hora	písmenu	písmenou
52.	6. —	krátke	aj krátke
63.	17. —	v obidvoch počtoch	v Nom. obidvojho p.
64.	18. —	zaitra	zajtra
66.	9. —	trunfen	trinfen
69.	20. —	žádne.	žádnó
69.	34. —	koncovku	koncovkou
71.	11. z dola	na: niem	na: l, r, též dost. niem
72.	4. z hora	alebo: i	alebo: e
72.	12. —	jestli pred ním sfojí l	vytri, a za ř polož l
73.	11. z dola	pred: n. p. vstrkni: a tyto	v úč. a v neurč. sp. ie, e premeňujú na: a
73.	6. z hora	kopím	kypím
75.	24. —	ale ř	ale na ř
78.	7. —	fnien	beugen
78.	8. —	wegbeugen	herabbeugen
81.	19. —	spůsobem	spůsobom
81.	20. —	spůsobá	spůsobu
85.	3. —	nadje	nadej
85.	30. —	zvi	zri
89.	7. —	u, á	u, ia, a
89.	30. —	a, o	la, lo
92.	3. z dola	alebo: byl bysom	vytri
96.	9. —	ať bijú, ať vedú	ať bijí, vedou
96.	14. —	vedouce	vedouc
97.	6. —	v ukazov.	v rozk.
97.	15. —	Messigkeit	Mäßigkeit
99.	1. —	budnúť	bodnúť
100.	7. —	telesný	telesný
101.	1. z hora	vsorék	vzorék
101.	3. —	lěn	lěn ty
103.	7. —	smat.	smad
103.	15. —	mosím	musím

Str.	Riad.	Mesto	Čítaj.
103.	34.	z hora ať činia	ať čini
105.	14.	— Ty	Ten
107.	18.	— hteré	které
112.	10.	— bol	byl
114.	19.	— prevísim	prevyším
122.	1.	z dola tazky	ťažký
127.	20.	— sebon	sebou
136.	2.	z hora trpíce	trpné
151.	11.	— Viedni	Viedne

Naposledy mesto: *trída* čítaj všade *trieda*, — mesto: *l'úbia* č. *l'úbä*, tyto ale slova: *pítam*, *opitovacie*, *óživam*, *nazívam* atd. píš radšej skrze *ý*.

225

135588